

ISBN: 978-953-55926-2-4

9 789535 592624

Juraj Zelić, Tomislav Crnjac - Park u Trenkovu

Juraj Zelić, Tomislav Crnjac

Park u Trenkovu

zaštićeni spomenik parkovne arhitekture
(naselje, dvorac i perivoj)

PARK U TRENKOVU

zaštićeni spomenik parkovne arhitekture
(naselje, dvorac i perivoj)

Nakladnik

Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije

Za nakladnika

mr.sc. Tomislav Crnjac, dr. vet. med.

Autori

mr.sc. Juraj Zelić, dipl.inž.šum.
mr.sc. Tomislav Crnjac, dr.vet.med.

Uredništvo

mr.sc. Tomislav Crnjac, dr.vet.med.
mr. sc. Juraj Zelić, dipl.inž.šum.
Ivica Fliszar, dipl.inž.šum..
Marijana Grizelj-Paulić, upr.prav.

Recenzenti

dr.sc. Ivica Samarđić, dipl.inž.šum.
Mirko Tomašević, prof.
Goran Hruška, prof.

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak

Zlatko Burivoda, dipl.inž.

Lektor

Ivica Tomić, dipl.inž.šum.

Korektor

Marijana Grizelj-Paulić, upr.prav.

Fotografije

mr.sc. Juraj Zelić, mr.sc. Tomislav Crnjac, Zlatko Burivoda, Predrag Livak,
arhiva Kućjevo d.d., arhiva Muzeja Grada Požege, Darko Podravec

Karte

Mladenko Soldo, dipl.inž.građ.
Zlatko Burivoda, dipl.inž.

Tisak

Tiskara Reprint d.o.o. - Zagreb

© Nijedan se dio ove knjige ne smije, bilo kako, umnožavati ni preslikavati bez nakladnikova dopuštenja

ISBN: 978-953-55926-2-4

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 130104085

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ PREGOVOR

PRIRODNE KARAKTERISTIKE KATASTARSKE OPĆINE TRENKOVO

GEOGRAFSKI POLOŽAJ TRENKOVA U POŽEŠKOJ KOTLINI

Geološke značajke

Pedološke značajke (vrste tala)

Klimatske značajke

Vode i vodotoci

Prometnice i promet, putovi i staze

FLORA I VEGETACIJA

Šumska vegetacija

Poljoprivredna flora

ŽIVOTINJSKI SVIJET

Sisavci

Ptice

Ribe

MITROVICA (TRENKOVO) KAO SJEDIŠTE GOSPOŠTIJE VELIKA KROZ POVIJEST

PRETPOVIJESNO RAZDOBLJE

POVIJESNO RAZDOBLJE

Razdoblje rimske kulture i civilizacije,

razdoblje ranog srednjeg vijeka

Srednjovjekovno razdoblje

Posjed plemićkih obitelji Velyke i Bekefi Velyke
u Mitrovici (Trenkovu)

Turci u Mitrovici (Trenkovu) od 1536. do 1691.

Oslobođenje od Turaka

MITROVICA POSLIJE OSLOBOĐENJA OD TURAKA DO IMENA TRENKOVO 1912. GODINE

TRENKOVO OD I. DO KRAJA II. SVJETSKOG RATA

TRENKOVO POSLIJE II. SVJETSKOG RATA

Niža poljoprivredna škola (1950. - 1954.) u Trenkovu

Pučka i osnovna škola u Trenkovu

TRENKOVO DANAS

Popisi i broj stanovnika u prošlosti i danas

Restoran i prenočište „Barun Trenk“

Seosko gospodarstvo Darko Larva

CRKVA SVETOG DEMETRIJA U MITROVICI (TRENKOVU)

VLASNICI GOSPOŠTIJE VELIKA SA SJEDIŠTEM U MITROVICI OD 1702. DO KRAJA XX. ST.

Život i djelo baruna Franje Trenka u službi

austrijske kraljice Marije Terezije

Obitelj Peterffy uređuje dvorac-kuriju

i unapređuje gospodarstvo

u razdoblju od 1754. do 1798. godine

Obitelj Svetić (1798. - 1848. g.) dogradnjom i uređenjem

dvorca 1819. godine u kasnobarokno-neoklasicističkom

stilu daje mu današnji izgled

Dogradnja i rekonstrukcija dvorca 1819. godine

Gospoštija Velika sa sjedištem u Mitrovici (Trenkovu),

u vlasništvu Aleksandra i Gabrijele pl. Rakodczay

od 1902. do 1935. godine

Obitelj Zeiss, vlasnici vlastelinstva u vrtlogu

II. svjetskog rata (1941. - 1945. g.)

Zemaljsko poljopr. dobro distrikt (1946. - 1956. g.)

PARK U TRENKOVU

Procjena današnjeg stanja i valorizacija

parka-perivoja u Trenkovu

Šetnja parkom uz vodič za prepoznavanje

drveća i grmlja te njihovoga razmještaja

Održavanje, njega, sanacija i popunjavanje

FAUNA PARKA

DRVEĆE I GRMLJE U TRENKOVAČKOM PARKU

Gorski javor

Acer pseudoplatanus L.

Crni orah

Juglans nigra L.

Pajasen

Ailanthus altissima Mill.

Jorgovan

Syringa vulgaris L.

Petolisna lozica

Parthenocissus quinquefolia Pl.

Divlja jabuka

Malus sylvestris (L.) Mill.

Hrast lužnjak

Quercus robur L.

Obični šimšir

Buxus sempervirens L.

Obična američka duglazija

Pseudotsuga menziessi (Mirb.)

Franco

Obična breza

Betula pendula Roth.,

Betula verrucosa Ehrh.

Obična katalpa

Catalpa bignonioides Walter

Obični grab

Carpinus betulus L.

Europska tisa

Taxus baccata L.

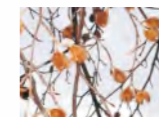
Bršljan

Hedera helix L.

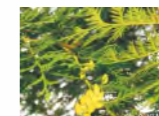
Javor mliječ

Acer platanoides L.

Obična bukva

Fagus sylvatica L.

Obična američka tuja

Thuja occidentalis L.

Obični bor

Pinus silvestris L.

Divlja trešnja

Prunus avium L.

Malolisna lipa
Tilia cordata Mill.,
Tilia parvifolia Ehrh.

Velelisna lipa
Tilia platyphyllos Scop.,
Tilia grandifolia Ehrh.

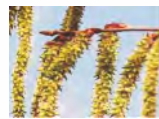
Divlji kesten
Aesculus hippocastanum L.

Bijela imela
Viscum album L.

Crvena bukva
Fagus sylvatica 'Purpurea Grp'.

Trepetljika
Populus tremula L.

Iva
Salix caprea L.

Bijela topola
Populus alba L.

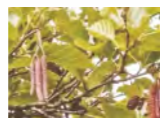
Lavsonov pačempres
Chamaecyparis lawsoniana (Murr.) Parl.

Obični bagrem
Robinia pseudoacacia L.

Obični orah
Juglans regia L.

Crna joha
Alnus glutinosa / L. / Gaertn.

Negundovac
Acer negundo L.

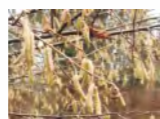
Američki jasen
Fraxinus americana L.

Poljski jasen
Fraxinus angustifolia Vahl.

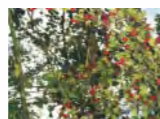
Obična smreka
Picea abies L.

Obična lijeska
Corylus avellana L.

Javorolisna platana
Platanus x acerifolia Wild.

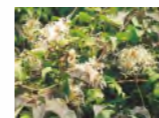
Jednokoštuničavi glog
Crataegus monogyna Jacq.

Svib
Cornus sanguinea L.

Pasja ruža
Rosa canina L.

Obična pavit
Clematis vitalba L.

Crna hudika
Viburnum lantana L.

Obična kalina
Ligustrum vulgare L.

Obična kupina
Rubus fruticosus L.

Bijela vrba
Salix alba L.

Obična kurika
Euonymus europaeus L.

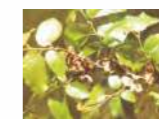
Klokočika
Staphylea pinnata L.

Jablan
Populus nigra L. var.
pyramidalis Spach

Gimnoklad
Gimnocladus dioicus (L.) K. Koch.

Poljski brijest
Ulmus minor,
Ulmus carpiniifolia Gled.,
Ulmus campestris L.

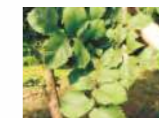
Pajasmin
Philadelphus coronarius L.

Crna bazga
Sambucus nigra L.

Divlja šljiva
Prunus cerasifera Ehrh.,
Prunus divaricata Ldb.

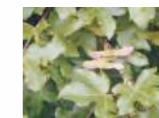
Vez
Ulmus laevis Pall

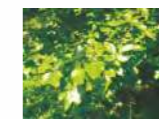
Gledičija
Gleditsia triachanthos L.

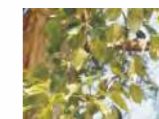
Uskolisna bijela joha
Alnus incana 'Angustissima'

Javor klen
Acer campestre L.

Bijeli dud
Morus alba L.

Crna topola
Populus nigra L.

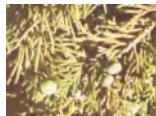
**Srebrnolisni javor,
šećerni javor**
Acer saccharinum L.

Drijen
Cornus mas L.

Srebrnolisna magnolija
Magnolia hypoleuca Sieb.et Zuca

Virdžinijska borovica
Juniperus virginijana L.

UVODNA RIJEČ

Davorin Marković

ravnatelj Državnog zavoda za zaštitu prirode

Park pri dvorcu u Trenkovu zaštićen je 1967. godine kao spomenik parkovne arhitekture. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća slovio je kao jedan od najljepših parkova toga tipa u Slavoniji. Uz ostala dva zaštićena parka u kategoriji spomenika parkovne arhitekture na području Požeško-slavonske županije (park kod dvorca u Kutjevu te u Lipiku), iziskuje posebnu brigu oko zaštite i održavanja. Danas je u vlasništvu Kutjeva d.d. (obitelji Moralić). Naravno da je najveća obveza vlasnika, kao što je bilo i u prošlosti, da poduzme sve da se spasi to remek-djelo ljudskog djelovanja u određenom povijesnom razdoblju. Jedan od glavnih razloga izdavanja ove publikacije je upravo potreba da se podignu svijest i želja kod šire društvene zajednice da zajedno s vlasnicima ovakvih dobara pokušamo to sačuvati i obnovljati za buduće generacije.

Park kod dvorca u Trenkovu je djelo ljudskih ruku, a po svojoj strukturi i obilježjima sličan je ostalim podignutim krajem 19. stoljeća. Možemo biti zahvalni obiteljima Svetić i Rakotczay, koji su podigli ovaj perivoj kao biser parkovne arhitekture, i nadati se da će sadašnji i budući vlasnici poduzeti sve da se on i očuva na zadovoljstvo stanovnika naše lijepe Zlatne doline.

Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije pokušava i na ovaj način, tiskanjem publikacija, skrenuti pozornost svih sudionika u našem okruženju na potrebnu brigu o prirodnim vrijednostima, a pogotovo zaštićenim. Ako ovim putem potaknemo zanimanje vlasnika, lokalne samouprave i ostalih dionika (turističkih djelatnika) za obnovu dvoraca i parkova, onda smo postigli cilj.

Posebnu važnost trenkovački park ima zbog svog položaja i blizine Parka prirode Papuk i geoparka Papuk, koji su svoj status izborili na karti Europe. Također, povezanost baruna Franje Trenka kao vlasnika, u jednom značajnom povijesnom vremenu za Hrvatsku (Austro-Ugarska Monarhija), daje tom kompleksu jednu dodatnu težinu. Stoga i Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije nastoji ovaj park staviti u prioritetne obveze u svom programu rada, uz veliku podršku lokalne samouprave i prethodno spomenutih parkova.

Poznavajući stanje zaštićenih prirodnih vrijednosti u Požeško-slavonskoj županiji, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjem do sada je objavila dvije slične publikacije: „Park u Kutjevu“, krajem 2009., te „Prirodne vrijednosti Požeško-slavonske županije“, u 2010. godini, sa željom da zainteresira što širi krug ljubitelja prirode za obnovu i zaštitu zaštićenih područja, te eventualno usmjeri pozornost i na druge prirodne vrijednosti kojima obiluje županija.

Posebno mi je zadovoljstvo podržati i na ovaj način sudjelovati u hvalevrijednom projektu Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjem, da prirodne vrijednosti Požeško-slavonske županije, putem ovakvih publikacija, približi široj javnosti, što je jedinstven primjer među županijskim javnim ustanovama za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima u Hrvatskoj.

PREDGOVOR

Naseljavanje nekog prostora uvjetovano je prirodnim karakteristikama koje određuju opseg i sadržaj djelovanja njegovih stanovnika. Geologija prostora, tlo, vode i vodotoci, klima, flora, vegetacija te životinjski svijet dali su obilježja koja su učinila područje naselja atraktivnim za življenje. Međutim, širina prostora i ograničenost prirodnih resursa te dodir i komunikacija s okolinom (drugim naseljima) dali su moguću gustoću naseljavanja i broj stanovnika.

Zbog sličnosti ili istovjetnosti prirodnih karakteristika šireg prostora Požeške kotline zvanog Poljadija u knjizi je tom djelu posvećena dužna pažnja. Novija arheološka istraživanja i sistematizacija arheološke građe pokazuje da je prostor današnjeg Trenkova bio naseljen i u prapovijesti u doba paleolitika, neolitika, bakrenog, bronzanog i željeznog doba. Nalazi ostataka rimske kulture i civilizacije svjedoče da je u jezgri naselja, oko mjesne crkve i današnjeg dvorca, bilo građevina koje su nastanjivali stanovnici toga vremena. Trenkovački ljubitelj povijesnih sljedova arheolog-amater Hrvoje Petrović skupio je vrijednog arheološkog materijala po kojem uz stručnu i znanstvenu obradu dr. Hrvoja Potrebece i arheologinje prof. Dubravke Sokač-Štimac dokazuje da se na prostoru današnjeg Trenkova odvijao buran život u pretpovijesti i ranom povijesnom dobu.

Velička gosposštija ili vlastelinstvo, koje se u dokumentima spominje u srednjem vijeku (dvanaesto stoljeće), imala je, po svemu sudeći, svoje sjedište u Trenkovu. Franjevac Paškval Cvekan spominje u knjizi, *Velika i njena bogata prošlost* (Velika, 1982.), da se grad (oppidum) plemića Velyke nalazio u ravnici. Doduše po nekim indicijama mjesto grada stavlja na prostoru današnjeg veličkog groblja sv. Marka. No, pozivajući se na sačuvanu listinu koju interpretira povjesničar Josip Bösendorfer u svezi s dijeljenjem posjeda plemića Velyke i Bekefi Velyke, godine 1435. te da je predmet diobe i: „jedna pokrivena i duga palača, zgradama ukrašena, jedan toranj bez krova, a sred kaštela neka kuća ili napuštena prostorija i jedna cisterna ili zdenac“, kasniji opisi istog prostora odgovaraju navedenom. Današnji dvorac je vjerojatno na temeljima stare „palače“, pokraj koje je i današnji bunar, a za spominjani toranj se navodi da se u njega 1540. godine „uselio turski vojvoda Husein“.

Prirodne karakteristike su u prošlosti, a i danas, odredile da je Trenkovo naselje u kojem se živi od rada u poljoprivredi. Seljani su se oduvijek bavili ratarskim, voćarskim, vrtlarskim i vinogradarskim poljoprivrednim kulturama. Unapređivanju gospodarstva u selu pridonijele su tehnologije i tehnike u gospodarstvu vlastelinstva Velika sa sjedištem u Trenkovu. Slijedeći poljoprivrednu tradiciju sela pa i vlastelinstava, Trenkovčanin dr. Josip Potočanac, agronom, znanstvenik-genetičar, daje šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća značenje selu kao kreator mnogih visokorodnih sorti pšenice zasijavanih na prostorima ondašnje države. Nekoliko godina poslije Drugog svjetskog rata u Trenkovu djeluje Niža poljoprivredna škola obrazujući stručno-tehnički kadar za rad u poljoprivredi, posebice voćarstvu i vrtlarstvu.

Povoljan geografski položaj i povezanost prometnicama (cesta, željeznica) s okolnim naseljima i gradom Požegom te relativno bogatstvo vodom i vodotocima učinili su Trenkovo atraktivnim za življenje. Zahvaljujući prometnom položaju i prirodnim resursima u Trenkovu se još prije Prvog svjetskog rata pojavljuju začeci industrijske proizvodnje u vidu tvornice žeste (špiritusa), a pedesetih godina prošlog stoljeća i tvornice za preradu konoplje (kudeljara).

Zbog važne prometne i strateške točke, kao i povoljne stambene i materijalne logistike u prostoru Požeške kotline, Trenkovo će za vrijeme Drugog svjetskog rata biti važno uporište njemačkih, kozačkih i ustaško-domobranskih snaga u odnosu na partizanske snage locirane u papučkom i krndijskom gorju.

Istraživanjem povijesne dokumentacije o Trenkovu uočava se da je to naselje, smješteno u srcu Požeštine, u prošlosti i bližoj sadašnjosti imalo značajnu ulogu, kako u gospodarskom tako i u kulturnom i civilizacijskom smislu. Istraživači kulturnog blaga, tradicijskog života i narodnih običaja, etnolozi, muzikolozi i povjesničari nalaze u Trenkovu relevantne sugovornike. Stoga iz Trenkova i danas (ne slučajno) potječe niz gospodarskih i kulturnih djelatnika, znanstvenika i sveučilišnih profesora koji svojim

darom i marom pridonose općedruštvenom dobru.

Na obrazovanje, kulturu i društvena zbivanja u Trenkovu uvelike je utjecala Osnovna škola, koja u selu djeluje 80 godina (od 1930. godine). Skoro dvadesetak godina škola je koristila prostor dvorca i parka, sve do izgradnje nove škole krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća. Danas osnovna škola „Vladimir Nazor“ nosi prestižno ime eko-škole, jer u svojem obrazovnom procesu osim redovitih i izvanrednih aktivnosti njeguje i unapređuje ekologiju. Oko škole podignut je park koji se u modernijoj izvedbi nastavlja na park s dvorcem, formirani su ekotopi, izgrađeni sportski i rekreacijski objekti.

U sadašnje vrijeme u selu aktivno djeluje niz društvenih, sportskih, rekreacijskih i kulturno-umjetničkih društava i udruga. U skladu sa suvremenim potrebama razvija se ugostiteljska djelatnost, trgovina i seoski turizam.

Naziv bivšeg naselja Mitrovica i današnjeg Trenkovo, nosi obilježja dviju značajnih povijesnih osoba: svetoga Demetrija (ranokršćanskog mučenika) po kojem se do 1912. godine nazivalo Mitrovica, i baruna Franje Trenka (austrijskog vojnika i pustolova iz osamnaestog stoljeća), po kojem se naziva i danas. Povjesničar Ferdo Šišić u svojoj knjizi: *Franjo barun Trenk i njegovi panduri*, piše o vjerskim prilikama poslije oslobođenja od Turaka te nabrajajući župe iz pred-turskog i post-turskog doba među ostalim spominje i župu Mitrovica, koja kasnije postaje filijala župe Velika. Za takve tvrdnje poziva se na izvore povjesničara Vaničeka, koji o istom raspravlja u knjizi: *Militärgrenze* (Vojna krajina), Vol. I. str. 191-192. Dakle moguće je da je u srednjem vijeku bila u Mitrovici župa. Na to upućuje i činjenica da su u to vrijeme u Mitrovici imali sjedište posjeda Velika plemići Velički.

Osim baruna Franje Trenka vlasnici gosposštije Velika sa sjedištem u Mitrovici (Trenkovu) bili su, među ostalima: Grof Jakov Svetić koji je nosio plemićki naslov „*de Nemes Sagod Velika et Pleternica*“, a bio je za ondašnje vrijeme jedan je od najmoćnijih feudalaca u Slavoniji. Jakova Svetića, njegovu ženu Julijanu i kćer Sofiju uzvisila je kraljica Marija Terezija na grofovstvo 1780. godine s pridjevkom „*de nemes Sagod*“, a 1797. dobili su pridjevak „*de Velika*“, te:

Aleksandar pl. Rakodczay, suprug Gabrijele pl. Rakodczay, doktor prava, koji niz godina sudjeluje u javnom životu Hrvatske, kao ravnatelj Kraljevskog sudbenog stola u Zagrebu, podban za banovanja Teodora Pejačevića (1903. - 1907. g.), te ban od 1907. do 1908. godine. Ove dvije, nesumnjivo, značajne osobe i osobnosti hrvatske povijesti nisu povijesno istražene i relevantno ocjenjene, a njihov život i življenje bili su usko povezani s gosposhtijom Velika u Trenkovu.

Upravo ove dvije obitelji; Svetić Jakob i supruga Julijana, početkom 19. stoljeća obavljaju dogradnju i rekonstrukciju dvorca u kasnobarokno-neoklasicističkom stilu i oblikuje park na prostoru do potoka Veličanka u slobodnom tzv. engleskom stilu.

Rakotczay Aleksandar i supruga Gabrijele početkom 20. stoljeća proširuju na vlastelinstvu gospodarsku djelatnost, a u parku, kojeg proširuju na lijevu obalu potoka provode niz smišljenih građevinskih i hidrotehničkih radnji s ciljem podizanja estetske i utilitarne funkcije parka. Park pri dvorcu u Trenkovu zaštićen je 1967. godine kao spomenik parkovne arhitekture.

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Osijeku donio je 9. 6. 1969. godine Rješenje o upisu dvorca u Trenkovu u Registar nepokretnih spomenika kulture. Sada se dvorac vodi u Registru kulturnih dobara Hrvatske (br. R-15; Z-, dosje br. 111).

Svoje „zlatno doba“ dvorac, vlastelinstvo i park u Trenkovu imali su za vrijeme obitelji Rakotczay, te po drugi puta u vrijeme djelovanja Niže poljoprivredne škole u sklopu ekonomije- Distrikta, početkom pedesetih godina prošlog stoljeća.

Svoju devastaciju i destrukciju dvorac i park u Trenkovu „doživljavaju“ posljednjih tridesetak godina. Knjigom, *Park u Trenkovu*, zaštićeni spomenik parkovne arhitekture, autori nastoje potaknuti radnje na sanaciji i obnovi ovog vrijednog kulturno-povijesnog blaga. Knjiga nema karakter projekta ili studije za tehničko izvođenje navedenih radnji ali sadrži sve elemente po kojima se može i smije djelovati da bi se tim spomenicima kulture vratio nekadašnji sjaj. Jasno, i dvorcu i parku treba odrediti svrhu primjerenu sadašnjem vremenu. Autori su nastojali da knjiga ima i edukativni karakter, ističući prirodne, povijesne, gospodarske i socijalne značajke prostora sela, vlastelinstva i perivoja te njihovo međusobno prožimanje.

PRIRODNE KARAKTERISTIKE KATASTARSKE OPĆINE TRENKOVO

Prirodne karakteristike obuhvaćaju geografski položaj naselja, geološku i pedološku podlogu, reljef i razvedenost terena, površinske vode i klimu koji su međusobnim utjecajem uvjetovale nastanak i prirodni razvoj biljnog i životinjskog svijeta te naseljavanje, izgradnju i razvoj naselja.

GEOGRAFSKI POLOŽAJ TRENKOVA U POŽEŠKOJ KOTLINI

Selo Trenkovo ima središnji položaj u Požeškoj kotlini. Nalazi se na križanju uzdužne osi eliptičnog oblika kotline, koja se proteže od čečavačkog prema čaglinskom kraju, i kraće osi koja se pruža od požeškog prema veličkom kraju.

Selo se smjestilo uglavnom oko potoka Stražemanka i ceste Velika Požega u smjeru sjeverozapad - jugoistok, te okomito na taj smjer, od potoka Veličanke i Liščice do Glogovca, to jest u pravcu jugozapad - sjeveroistok.

Nekoliko potoka, Češljakovački (Kiseli) potok, Veličanka, Liščica, koji teku od Papuka smjerom sjever - jug, i Stražemanka, Labanovka i Glogovac, koji teku smjerom sjeverozapad - jugoistok, određuju reljef katastarske općine Trenkovo. Najkraći potok Resinac ima izvorište podno Veličkog polja, a ulijeva se u Veličanku u trenkovačkom parku, pokraj nogometnog igrališta. Katastarska općina Trenkovo obuhvaća nešto veće područje od omeđenog navedenim potocima.

Na zapadnom dijelu katastarska općina obuhvaća sela Bankovce, Antunovac (Aleksandrovac) i Škomić, na sjevernom dijelu selo Trnovac, a na istočnom dijelu graniči s alilovačkom katastarskom općinom.

Visinske razlike reljefa povećavaju se od istoka prema zapadu, od potoka Liščice i Češljakovačkog potoka, predjela zvanih Markova bara, Sevonce i Jabukovac, prema potocima Glogovac i Sovinjak, odnosno škomićke ravni, te od juga prema sjeveru, od plavljenih livada zvanih Češljuge i Trnjice, prema poljima Zgonovi ispod Antunovca i Kipaca ispod Trnovca.

Najniža kота katastarske općine Trenkovo je 172 m u livadama Češljuge, a najviša 248 m u predjelu Kestenove međe, iznad sela Antunovca i škomićkih vinograda. Nadmorska visina sela Trenkova (kota, crkva sv. Demetrija) je 184,4 m. Trenkovo se nalazi na 45.40722 stupnja geografske širine i 17.67306 geografske dužine. Sa stajališta na predjelima Gaja ili Pšenčišća jasno se vide okolna gorja, Papuk i Krndija na sjeveru, Požeška gora na jugu, Psunj na zapadu, a naziru

Karta katastarske općine Trenkovo

se i obrisi Dilj-gore na istoku. Položaj naselja je takav da je rijetko plavljen od potoka Stražemanka, češće od izljeva Veličanke i bujičnog, a suhog potoka Labanovke. Pretpostavlja se da su se nekada vode Stražemanka, Bozare i Labanovke miješale u predjelu Luka i Zgonova, iznad Dolova (kota 199 m), te je višak vode za povodnja otjecao koritom Labanovke, koja se u livadama Trnjice i Češljuge ulijevala u Glogovac.

Ispod sela Antunovca (Aleksandrovca) prema Labanovki i Stražemanki još početkom 20. stoljeća bili su močvarni pašnjaci obrasli sitovima i šaševima. Osnivanjem sela Aleksandrovca (utjecaj plemićke obitelji Rakodczay), naseljavanjem uglavnom pravoslavnog stanovništva, tzv. dobrovoljaca poslije Prvog svjetskog rata, dolazi do antropogenih utjecaja na pašnjačko zemljište u trokutu Labanovka, Luke, Zgonovi. Zemljište se postupno isušuje, a pašnjačke površine pretvaraju o oranične kulture.

Reljef je formiran u nekoliko terasa koje su oblikovane navedenim potocima i tektonikom Požeškog gorja u prošlosti. Lijepo oblikovane terase izražene su na predjelima Gajevi, Zagajevi, Pšenčišće i Luke do potoka Glogovca, te škomićka ravan do potoka Ždernice i Sovinjaka ispod sela Krivaja i Bankovaca. Reljefom je uvjetovana i kvaliteta tala, njihova kemijska i fizikalna struktura, te su tla uz vodotoke vlažnija i plodnija, bolje kvalitetne klase, a na terasama nešto suša i manje plodnosna, lošije kvalitetne klase.

Razvoj prometnice koje povezuju Trenkovo s okolnim naseljima uvjetovan je također smjerom vodotoka, te su glavne prometnice, željeznička pruga i asfaltna cesta, prema gradu Požegi i općini Velika, usmjerene od juga prema sjeveru.

Smjer prometnica koje povezuju Trenkovo prema istoku i zapadu, koje presijecaju navedene vodotoke, manje je značajan. Prema susjednom selu Alilovcima još uvijek nema tvrde ceste najkraćim smjerom, preko Liščice, šume Babjak, Češljakovačkog potoka i Bukovca, nego se tvrdom cestom u Alilovce putuje preko Mihaljevaca, Grabika i Alaginačkog polja.

Povezanost prema sjeverozapadu i zapadu je bolja. Tako se u vinogorje sela Draga, Stražeman i Potočani dolazi preko Trnovca, u Biškupce preko Trnovca i Antunovca, u Bankovce i Krivaj preko Škomića.

Prema nekim povijesnim artefaktima, a u Trenkovu prema toponimu „kaldrma, kazdrma“, moglo bi se zaključiti da je preko Trenkova prolazila rimska cesta koja je vodila od zapadnog dijela Požeštine, to jest od benediktinske opatije Rudine preko Tornja do Treštanovaca i Gradišta, važnih rimskih vojnih i civilizacijskih naselja. Prema arheološkim nalazima, kao što su rimska cigla, keramika i poneki metalni predmeti, pretpostavlja se da se rimsko naselje, logor ili taborište nalazilo na zemljištu rudini Kamenjača, prostoru oko današnjeg Trenkovog dvorca i oko crkve sv. Demetrija. Kula - utvrda, koja se ponekad spominje u povijesnim spisima, a za koju nije sigurno da li se nalazila na mjestu ili pokraj današnje crkve sv. Demetrija, moguće da je bila jedna od postaja na rimskoj cesti. U dvorištu mjesne crkve nađeni su ostaci keramike iz rimskog doba.

Predjel polja Luke

Željeznička pruga od Požege do Velike izgrađena je 1914. godine, a poticaj njenoj izgradnji dalo je vlastelinstvo obitelji Rakodczay s imanjem i dvorcem u Trenkovu, s razvijenom proizvodnjom žeste („špiritana“), te Brodska imovna općina, koja je krajem 19. i početkom 20. stoljeća započela jaču eksploataciju šuma na području Papučkog gorja i Poljadijskih šuma.

Geološke značajke

Starije naslage eruptivnog i metamornog stijenja iz geoloških doba paleozoika (silur, starost oko 400 milijuna godina) i mezozoika (trijas, starost oko 250 milijuna godina) prekrivene su nanosima mlađeg doba mezozoika (kvartar, starost oko 1,8 milijuna godina). Kvartarne taložine podijeljene su u dvije skupine: starije pleistocenske (starost, oko 1,8 milijuna godina) i mlađe holocenske (starost oko 10 tisuća godina).

Pleistocenske taložine tvore geološku podlogu ili matični supstrat obronačnih ilovača i beskarbonatnog prapora. Takva geološka podloga spušta se od nižih dijelova (obronaka) Papuka preko Biškupačkog polja, prema predjelima Luke, Pšenčišće i Gajevi, između Labanovke i Glogovca, te škomičke ravni, omeđene potocima Glogovcem i Sovinjakom na zapadnom dijelu katastarske općine Trenkovo. Ekspozicija terena je južna i jugistočna, blagog nagiba.

Na istočnom dijelu katastarske općine obronačne ilovače protežu se od obronaka Papuka preko Kaptolačkog polja, prema Alilovačkoj i Alaginačkoj ravni, iznad predjela Podrovac i Češljakovačkog potoka. Ekspozicija terena je južna i jugozapadna, blagog nagiba.

Obronačne ilovače imaju u svojoj glinovitoj masi kamenog krša, različite mineralne strukture, ali u navedenim predjelima katastarske općine

Rimska cigla

Profil tla na kamenom kršju uz korito potoka Stražemanke (ispod Biškupaca)

Trenkovo obronačne ilovače ispod Biškupaca prelaze u beskarbonatne nanose, svijetlosmeđe do žućkaste boje.

Nanosi su formirani od sitnih čestica prapora ili lesa koji se taložio u vodi koja je u to vrijeme prekrivala navedeno područje (eolska sedimentacija). Čestice pijeska i praha donosio je vjetar koji je u to doba bio jak i aktivan.

Smatra se da je posebno intenzivno taloženje prapora bilo u vrijeme zadnjeg zaledjenja zemlje u geološkom dobu zvanom würm (starost oko 40 tisuća godina).

Struktura i tekstura obronačnih ilovača najbolje je vidljiva u predjelu Rajč, gdje je nekada zemlja iskapana za pravljenje cigle (prijesne i pečene). U zemlji se moglo naći intruzija školjki i puževa nastalih naplavlivanjem iz starijih geoloških doba.

Zemlje povoljnije ilovasto-glinaste strukture za pravljenje cigle nađe se na stranama iznad potoka Glogovca, nekadašnjeg seoskog pašnjaka, današnjeg ribnjaka. Takav promijenjeni prapor s najvećim udjelom silikatnih minerala, kao pleistocenska taložina, prekriva najveći dio Požeške kotline. Pretpostavlja se da su taložine dubine do 20 m, što pokazuje i dubina nekih bunara na trenkovačkom području.

Za razvoj geološke podloge važne su tektonske aktivnosti u geološkim dobima, koje su uzrokovale uzdizanje i spuštanje terena Požeške kotline. Prema geofizičkim istraživanjima u novije vrijeme (geoelektrična sondiranja 1964. i gravimetrijska mjerenja 1968./69. godine), utvrđeno je da je u doba tercijara (pont, starosti oko 6 milijuna godina) Požeška kotlina, uzdizanjem Diljskog gorja na istoku, bila zatvorena u zavalu i odvojena od mora istočne Slavonije, čija se transgresija u Požešku kotlinu s istoka dogodila u mezozoiku (gornja kreda, prije 100 milijuna godina). Tako je u Požeškoj kotlini ostalo plitko jezero ili močvara.

U doba kvartara (stariji pleistocen) došlo je u okolnom gorju do intenzivnijeg trošenja stijena uslijed naglih i jakih temperaturnih promjena, pa je stvorena veća količina kršja koje je prenošeno vodotocima u jezero ili močvaru te je ona postajala sve plića.

U mlađem pleistocenu došlo je do tektonskih gibanja, stvaranja rasjeda i uzdizanja terena.

I na području katastarske općine Trenkovo došlo je do manjih tektonskih aktivnosti koje su formirale smjer vodotoka potoka Glogovca, Stražemanke, Bozare, Labanovke, Veličanke, Liščice i Češljakovačkog potoka. Činjenica je da je i danas zamjetan vlažan i zamočvaren teren u predjelu Međurišća, Trstika, Jabukovca i Markove bare na sjeveroistočnom dijelu katastarske općine, te livade Češljuge na južnom dijelu.

Naselje Trenkovo smješteno je na presjecištu manjih rasjeda koji teku smjerom potoka Stražemanke, Veličanke i Češljakovačkog potoka.

Čini se da je jači rasjed bio tokom današnjeg potoka Stražemanke na potezu predjela Dolovi do Međvoda (Sastavci), kada je rasjedom oko predjela Šišlišće i ispod današnjeg trenkovačkog groblja (predjel Mirogoj) otekla voda iz prirodnog jezera Dolova prema Sastavcima ispod Mihaljevaca, kod kojih je također veći rasjed

Skulptura slona u pješčenjaku podno Vrhovaca

Meandri potoka Stražemanke u predjelu Dolova

Ušće potoka Resinca u Veličanku

pokupio vode iz Veličanke i Liščice iz plitkog jezera - močvare Međurišća.

Kao enigma i danas postoji suhi potok Labanovka za kojeg se pretpostavlja da je u prošlosti, to jest prije tektonskih poremećaja i rasjeda, odvodio glavninu voda Stražemanke i jezera Dolovi prema livadama Trnjice i Češljuge i močvarnim livadama između Golobrdaca i Mihaljevaca, spajajući se s Glogovcem.

Naziv predjela Luke ukazuje na mjesto gdje je voda Stražemanke utjecala u jezero, a naziv Labanovka asocira na njezin nestalni tok, meandarski karakter.

Istovremeno sa rasjedom u donjem toku Stražemanke, ispod Dolova, došlo je do relativnog uzdizanja terena na predjelu zapadno od Labanovke (današnji Podgajevi, Kamenjača i Gajevi).

Da se predjelu Međurišća dogodio manji rasjed nego na predjelu Mirogoj, svjedoče događanja u vrijeme većih poplava, kada voda iz Veličanke prodire preko dijela parka i nogometnog igrališta u Stražemanku. To je mjesto gdje se najbliže susreću Veličanka i Stražemanka, prije Sastavaka kod Novih Mihaljevaca.

Da se na tom mjestu Veličanka podzemno procjeđuje prema Stražemanki svjedoče stalni izvori na lijevoj obali Stražemanke.

Za vrijeme većih voda Stražemanka se prelijeva prema predjelima polja Kulička, Čolak i Skretnje, gdje utječe u Labanovku.

Zanimljiv je i potok Resinac koji ima izdašni izvor u predjelu Međurišća, a nakon kratkog toka utječe u Veličanku pokraj nogometnog igrališta, tamo gdje park graniči sa šumom crne johe, bijele topole i vrbe. Bogati izvor i vodotok je relikv lokalnog rasjeda i skupljanja voda iz zamočvarenih livada i johovih šuma (neki plitkog jezera).

Uz rasjede navedenih potoka formirale su se uže

ili šire udoline koje bi povremeno poplavila voda potoka, katkada djelomično mijenjanjem toka. Potoci su formirali geološki supstrat holocena, a čiji proces strukturiranja traje i danas, formiranjem aluvijalnih hidromorfni tala.

Pedološke značajke (vrste tala)

Na geološkoj podlozi obronačnih ilovača na terasama brežuljkastog reljefa iz pleistocena i mlađih holocenskih nanosa, čije formiranje nije dovršeno, oformljeno je nekoliko karakterističnih vrsta tala koja su, po svojim kemijskim i fizikalnim osobinama te kapacitetu za vezanje vode i zraka, više ili manje plodna i povoljna za poljoprivredne kulture.

Osim geološke podloge na razvoj tala utječe reljef terena koji regulira površinsku i donju vodu te klimatski faktori kao što su količina oborina i temperatura, te vegetacija i čovjek.

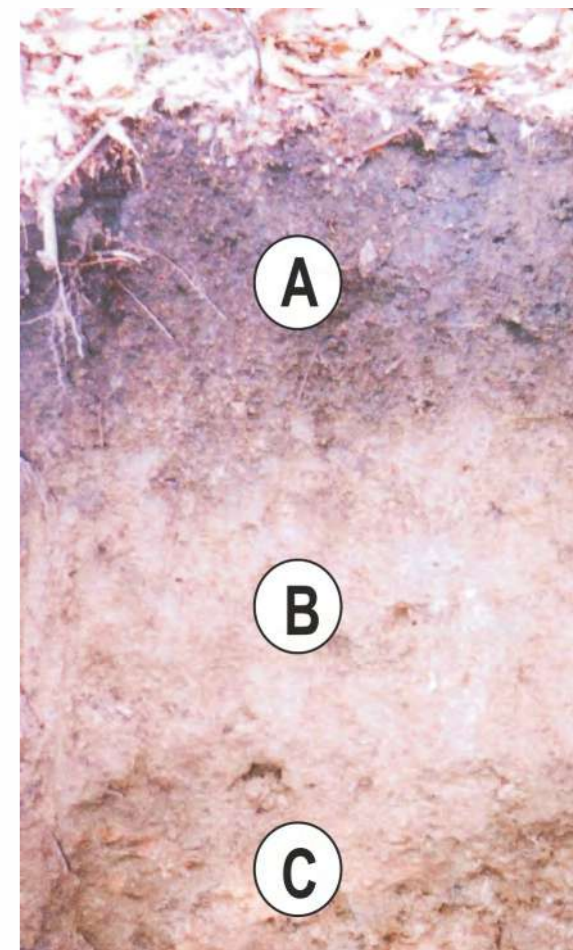
Tla imaju svoje vanjsko i unutarnje lice, svoju teksturu i strukturu. Stručnjaci za tla, pedolozi, pod vanjskim licem ili morfologijom podrazumijevaju reljef tla s inklinacijom i ekspozicijom, obraslost vegetacijom, skeletnost i kamenitost.

Vertikalni presjek ili dubina tla svojom unutarnjom morfologijom pokazuje niz odijeljenih horizonata koji se razlikuju po mehaničkom sastavu (pijesak, ilovača, glina), boji, kemijskim tvorevinama, ulošcima biljnog i životinjskog podrijetla i drugim morfološkim znacima. Ugrubo se vertikalna struktura tla može podijeliti u tri horizonta (A, B, C). Svaki od ovih horizonata detaljnije se dijeli na podhorizonte u kojima se odvijaju različiti fizikalni i kemijski procesi uzrokovani uglavnom vodom, toplinom i biološkim aktivnostima mikroorganizama, biljaka i životinja.

A - horizont pojavljuje se u obliku akumulativno - humusnog karaktera u kojemu se odvija jače trošenje, rastvaranje organske i mineralne tvari i ispiranje čestica vodom (kiša) u niže dijelove. Označava se kao Ae horizont jer se čestice tla ispiru (eluviraju). Gornji sloj A - horizonta je humusno - akumulativnog karaktera, u kojem se nakupljaju organski i mineralni elementi.

B - horizont tla prikuplja ispirane čestice humusa, gline, minerala i metala iz A - horizonta, naziva se i iluvijalnim horizontom. karakterističan je za podzolasta i lesivirana tla, kakva dolaze na višim položajima trenkovačkih zemljišta. U podhorizontu (B) ili kambičnom horizontu obavlja se pretvorba ispiranih čestica iz A - horizonta ili oglinjavanje. Takvo oglinjavanje je također karakteristično za najveći dio trenkovačkih tala, poznatih kao smeđa podzolasta tla.

C - horizont je matični supstrat iz kojeg je nastalo tlo. To su u slučaju Trenkova obronačne ilovače i gline nastale u geološkom dobu pleistocenu.

Za dio tala katastarske općine Trenkovo, onih nastalih uz vodotoke potoke, koja se nazivaju hidromorfna tla, važno je istaknuti i G - horizont ili horizont gleja. Takva tla su zastupljena u trenkovačkom parku.

Glej nastaje na aluvijalnim nanosima (fluvisol) potoka uz prekomjerno vlaženje donjom vodom (hipoglej), gornjom površinskom vodom (epiglej) ili donjom i gornjom vodom (amfiglej) i pomanjkanje zraka. Kemijskom metamorfozom dolazi do redukcijskih (pomanjkanje kisika) procesa, a tlo poprima sivkastoplavičastu boju.

Ova tla su jače zasićena vodom, imaju slabu prozračnost, a klasificiraju se kao aluvijalna sa A - horizontom i oglejenim, najčešće amfiglejastim horizontom, i livadna tla (poluglejna ili semiglejna) vlažena uglavnom donjom vodom, ponekad i površinskom.

Karakteristike lesiviranih smeđih tala i podzolistih smeđih tala na lesu i lesolikim ilovačama su da su ilovasta u eluvijalnom A - horizontu i glinasto -ilovasta u iluvijalnom B - horizontu. Kemijska reakcija tla je slabo kisela, odvodnja prirodnim otjecanjem nagnutim terenom, kakvoća tla je dobra (2 - 4 (5) klasa) i služi proizvodnji ratarskih kultura, voćnjaka (vinograda). Potrebne su uobičajene mjere obrade, gnojidbe (s dodatkom karbonatnih gnojiva) i zaštite.

Treću vrstu oglejenih tala čine mineralno močvarna glejasta tla, kod kojih prekomjerno vlaženje više gornjom, nego donjom vodom, uzrokuje pedogenetski proces oglejavanja. Karakteristična su po džombastom obliku s pukotinama tla u sušnijem dijelu godine.

Aluvijalna nekarbonatna slabo i umjereno amfiglejasta tla su raznolike strukture s obzirom na način postanka i utjecaj donje ili površinske vode. Uglavnom su ilovaste do glinaste teksture, mjestimično pjeskovite (Piskovnjača, Kratina, Prekovečanka). Mjestimično su oglejena (Luke, Podgajevi) te pokazuju prilikom dubljeg oranja sivoplavičastu boju. Jedan takav (uži) pojas proteže se između Labanovke i Podgajeva, od Luka ka Glogovcu.

Taj pojas je glinovitiji, nepovoljnijeg kapaciteta za zrak, te manje proizvođač. Stariji naziv za te rudine je Paklenjača, što ukazuje na njenu tamniju, pepeljastu boju.

Prema pedološkim ispitivanjima, trenkovačka tla se mogu svrstati u tri do četiri osnovne skupine: lesivirana smeđa tla, podzolisto smeđa tla na lesu i lesolikim ilovačama, koja se prostiru na povišenim dijelovima (Podgajevi, Kamenjača, Pšenčišće, Gajevi, Zagajevi, Škomić...) te aluvijalna nekarbonatna slabo i umjereno amfiglejasta tla (Risovi, Šišlišće, Kazdruha, rudine vrtova i voćnjaka u samom selu, Skretnja, Okruge, Kratine, Međvode, Prekovečanka...) i aluvijalna nekarbonatna umjereno i jako amfiglejasta tla (Međurišće, Trstike, Jošici, Jabukovac, Glogovac, Mavrake, Trnjice, Rastić, Češljuge...).

Ostale rudine ove grupe su plodnije, druge do treće klase, pogodne za mnoge poljoprivredne kulture (ratarske, povrtarske, voćarske). Reakcija tla je blago kisela i neutralna. Za ova tla nisu potrebne dodatne melioracije, traže samo redovitu obradu i gnojidbu.

Aluvijalna nekarbonatna, umjereno i jako

Predjel polja Kratina prema Glogovcu

amfiglejasta tla su pod utjecajem površinske i donje vode, više i manje zaglejena, glinaste teksture, slabo propusna za vodu. U gornjem sloju nagomilava se veći sloj organske tvari, nerastvoren humus, jer je mikrobiološka aktivnost smanjena zbog lošeg režima (odnosa) vode i zraka. Bonitet (klasa) tla je niži, 4 - 6 (7) klasa. Odvodnjom putem melioracija kvaliteta se poboljšava te mogu postati i vrlo produktivna oranična tla. Proizvodnost je dakle moguća, no potrebna su dodatna tehnička, tehnološka i agrotehnička ulaganja. Za livade je potrebna manje intenzivna melioracija, no odvodnjom se poboljšava prirodna smjesa poželjnih travnatih biljnih vrsta.

U novije vrijeme su provedene melioracije (odvodnja) na području Međurišća, Jabukovca, Podrovca, Glogovca

Klimatske značajke

Na klimu trenkovačkog kraja utječe reljef (okružje Požeškog gorja, polje Požeške kotline), reljef (nizina, blago nagnuti teren prema jugoistoku), nadmorska visina (od 176,1 do 248,8 m), geografski položaj (na 45.40722 stupnja geografske širine i 17.67306 geografske dužine), daljina od mora (oko 200 km zračne linije) i drugo.

Lokalna klima Trenkova ima slične značajke kao ostatak Požeške kotline, odnosno Slavonije koja je prelazno područje između humidnije (vlažnije) klime prema zapadu i aridnije (suše) prema istoku.

To je područje umjerene kontinentalne klime, s toplim ljetima (oko 7 mjeseci) i hladnim zimama (oko 5 mjeseci) s dobro raspoređenim oborinama kroz cijelu godinu, osim u proljetnim i jesenskim mjesecima, koji su nešto kišovitiji.

Prema klasifikaciji klime po Köppenu (koji značajke neke klime izražava specifičnom formulom „Cfwbx“ za područje Požeštine, pa i Trenkova), pripada u tip toplo umjerene kišne klime (C), a zbog dobrog rasporeda oborina tijekom godine dodaje se slovo (f).

Budući da ne postoji izrazito suho razdoblje tijekom godine, a da je najmanje oborina krajem zime, odnosno početkom proljeća, formuli se dodaje slovo (w).

Prema praćenju meteoroloških podataka koji karakteriziraju klimu, najtopliji mjesec je srpanj (VII) te ima srednju mjesečnu temperaturu 21°C. Za takvu značajku Köppen dodaje formuli slovo (b).

Najviše oborina u požeškom kraju (gdje su se kroz duže razdoblje pratili meteorološki podaci) ima u mjesecu lipnju (VI), ljeti je suša, a drugi maksimum oborina pojavljuje se u listopadu i studenom. Takve značajke klime dopunjuju se slovom (x).

Uvrštavajući sve navedene značajke klime s pripadajućim oznakama utvrđuje se formula „Cfwbx“, koja karakterizira klimu požeškog

Pčela na maslačku

(trenkovačkog) kraja.

Osim gore navedenih lokalnih značajki koji utječu na klimu nekog kraja, važno je istaknuti i globalne značajke klime, kao što su atmosfera, zračna smjesa, energija u atmosferi, tlak, temperatura i vlaga zraka, oblačnost i osunčanost, količina i oblik oborina, vjetar.

Padaline su uz temperaturu zraka najvažniji klimatski čimbenik. Količina oborina u jugo-zapadnom dijelu Požeške kotline veća je nego u sjeveroistočnom. Na požeškom gorju padne prosječno godišnje i više od 1000 mm oborina.

Za utvrđivanje klimatskih obilježja uzeti su podaci meteorološke stanice Požega.

Podaci su uzeti za 5 razdoblja (1925-40; 1948-60; 1961-70; 1975-85; 1991-98)

Zimski pejzaž

Tablica 1: Srednja mjesečna i godišnja temperatura zraka u °C

Met. stanica Požega	MJESECI												UKUPNO
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1925-1940	-0.9	0.1	5.2	10.4	15.3	18.9	21.4	19.9	16.1	10.8	6.7	0.3	10.4
1948-1960	-0.3	0.8	5.4	10.8	15.3	18.8	20.5	20.0	16.0	10.5	5.5	2.1	10.4
1961-1970	-2.6	1.5	5.3	11.3	15.1	18.8	20.1	19.2	15.9	10.8	6.6	0.4	10.1
1975-1985	0.5	2.0	7.4	10.6	16.0	19.5	20.9	19.6	17.0	11.7	5.4	1.7	11.0
1991-1998	0,4	1,4	6,5	10,2	16,0	19,5	21,0	20,3	16,2	11,7	4,7	1,5	10,8

Prosječne temperature u razdoblju od 1975. do 1998. godine pokazuju trend zatopljenja. Jeseni su neznatno toplije od proljeća. S tim u vezi prijelaz ljeta u jesen je toplinski postupniji. Razlike u temperaturama zraka jače su naglašene između jeseni i zime nego zime i proljeća.

Za razdoblje 1981. do 1989. godine utvrđene su sljedeće vrijednosti temperature zraka: Srednja godišnja temperatura zraka iznosi 10,8°C, a srednja maksimalna temperatura zraka 27,5°C te srednja minimalna temperatura -3,9°C. Apsolutna maksimalna temperatura je iznosila 36,9 C, a apsolutna minimalna temperatura -23,1°C. Apsolutno kolebanje je 60°C, srednje kolebanje temperature zraka 20,6°C (vidi Walterov klimadijagram, Grafikon 2.).

Vlaga zraka je u prosjeku 80 %.

Tablica 2: Srednja mjesečna i godišnja relativna vlaga zraka u %

Met. stanica Požega	MJESECI												UKUPNO
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1948-1960	85	81	79	76	78	78	75	76	81	84	87	87	81
1975-1985	87	87	82	79	78	75	75	77	79	83	86	88	81

Srednji tlak vodene pare u toplijoj polovici godine (IV - IX) je 11,4 mm/Hg, a srednja relativna vlaga zraka u toplijoj polovici godine je 77,35 %. Srednji broj dana s relativnom vlagom zraka manjoj od 30% u toplijoj polovici godine i mjerenom u barem jednom termin (7 h; 14 h; 21 h) je 1,3. Srednji broj dana s relativnom vlagom zraka > 80 % u toplijoj polovici godine i u 14 h je 25,6.

Padaline

Tablica 3: Raspodjela prosječnih padalina (u mm)

Met. stanica Požega	MJESECI												UKUPNO
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1925-1940	44	40	44	57	88	84	62	73	71	102	75	56	796
1948-1960	49	58	40	53	81	103	59	69	48	68	73	72	773
1961-1970	57	50	57	67	67	94	70	82	71	33	72	73	795
1975-1985	47	46	52	70	85	97	83	70	70	65	59	67	810
1991-1998	42	35	58	59	59	78	79	74	100	78	77	58	796

Srednje mjesečne količine padalina u godišnjoj raspodjeli prilično su visoke i dosta ravnomjerno raspoređene tijekom godine. Položaj maksimuma i minimuma prema obrađenim razdobljima nije postojan. Najnestabilniji mjesec je listopad.

Količina padalina je najviša u ljetnom razdoblju (mjesec lipanj), a najmanja zimi (sječanj, veljača), što uz proljetno-jesenske temperature iznad 10°C čini uvjete povoljnim za uzgoj poljoprivrednih kultura. To je detaljnije pokazano za dvomjesečna vegetacijska razdoblja.

U proljeće ima više padalina nego zimi. Topliji dio godine ima obilnije padaline, u prosjeku 56% godišnje količine. Takva raspodjela srednjih padalina u toku godine odražava tipične značajke kontinentalnog pluviometrijskog režima.

Srednji broj dana s kišom u toplijoj polovici godine iznosi 68,9. Srednji broj dana s tučom u toplijoj polovici godine je 1,5 a s grmljavinom 29,1.

Mraz

Srednji broj dana s mrazom u toplijoj polovici godine je 47,0 Najranija pojava ranih mrazeva je 9. rujna, a najkasnija pojava kasnih mrazeva zabilježena je 29. svibnja.

Magla

Srednji broj dana s maglom je 43,7, a srednji broj dana s maglom u toplijoj polovici godine je 5,5.

Snijeg

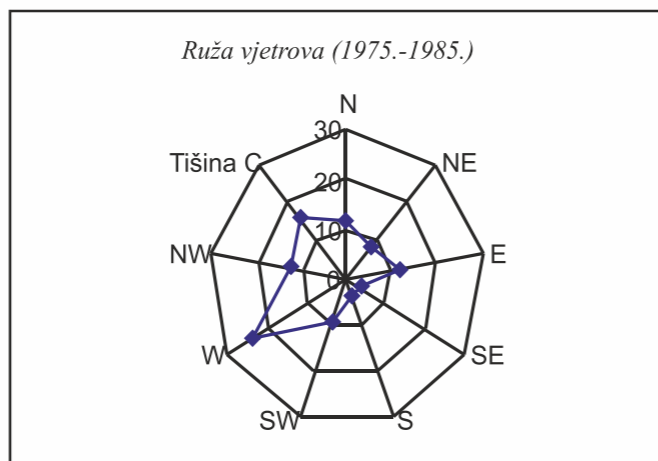
Maksimalna visina snježnog pokrivača je 38 do 80 cm, a na tlu se zadržava prosječno 30 dana u godini.

Naoblaka

Srednji broj oblačnih dana je 107,2, a srednji broj vedrih dana je 72,3. Srednji broj oblačnih dana u toplijoj polovici godine je 34,9 a vedrih dana 45,7. Srednja dnevna količina globalne radijacije je 300 cal/cm dana u toplijoj polovici godine 433 cal/cm dan

Vjetrovi

Najčešći vjetrovi su zapadnog smjera i to u toplijoj polovici godine, a najmanje pušu južni i jugoistočni vjetrovi. Ruža vjetrova (Grafikon 1.) slična je u svim promatranim razdobljima.

Grafikon 1. Ruža vjetrova

Za vrijeme trajanja Niže poljoprivredne škole vrtlarskog i voćarsko-vinogradarskog smjera, u razdoblju od 1952. do 1956. godine, bilježeni su meteorološki podaci (meteorološka kućica nalazila se u parku, pokraj dvorca), te su zabilježene prosječne količine oborina.

Prosječna godišnja količina oborina bila je za navedeno razdoblje nešto niža nego u Požegi, no prosječna količina oborina u vegetacijskom razdoblju je gotovo istovjetna.

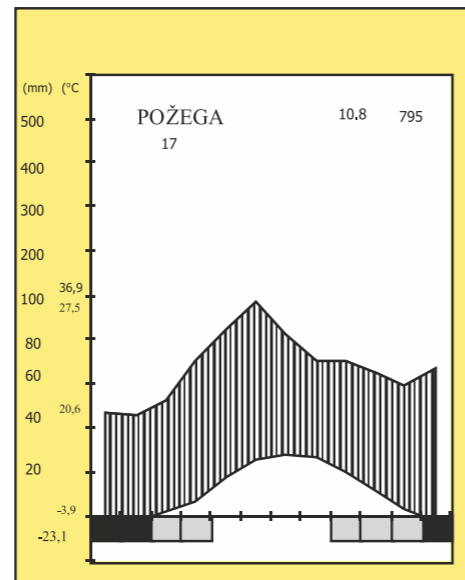
Povoljne količine oborina u proljeće dobro utječu na rast i razvoj svih poljoprivrednih kultura, no veća količina oborina u lipnju nepovoljno utječe na sazrijevanje žitarica, pogoduje žitnoj hrđi, polijeganju i razvoju korova, otežava košnju i sušenje sijena. Hladne i dugotrajne kiše u doba cvatnje voćaka ometaju oplodnju.

Godišnji raspored oborina je bitan za uspijevanje, rast i razvoj poljoprivrednih kultura i rijetke su godine kada je ravnomjeran po mjesecima. Ekstremno kišne godine zabilježene su s godišnjim prosjekom 1173 mm, a ekstremno „sušne godine“ s 515 mm.

Tablica 4.

Količine padalina (mm) za meteorološku postaju u Trenkovu u razdoblju 1952. do 1956. g.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	God.	Veg. razd.
32	34	34	57	81	97	61	55	47	66	47	74	699	398

Grafikon 2. Walterov klimadijagram (1981. - 1989.)

Vode i vodotoci

Užim područjem Trenkova protječu dva značajna vodotoka, Stražemanka i Veličanka. Izvor Stražemanke je u šumskom predjelu Gosted, iznad Stražemana, a Veličanke u šumskom predjelu Klinovac, iznad Velike. Na istočnom dijelu katastarske općine Trenkovo protječe Češljakovački potok, čije je izvorište u šumskom predjelu Mladi gaj. Manji vodotoci su Glogovac i Sovinjak, na zapadnom dijelu katastarske općine, potoci Resinac i Liščica su lokalnog značenja, čija su izvorišta u poljima-rudinama Međurišće i Jabukovac. Suhi potok Labanovka, koji je u prošlosti imao bujični karakter poslije proloma oblaka i jakih pljuskova, danas je u predjelu Luke prokopom spojen sa Stražemankom.

Potoke premošćuju nekoliko mostova. Najznačajniji su mostovi preko Stražemanke u središtu sela, početak Trenkove ulice, onaj u Donjem

Željeznički most preko Stražemanke

kraju, negdašnja „drvena ćuprija“, i onaj „željezni“, željeznički na izlazu iz Dolova.

Mostovi na željezničkoj pruzi ili „zidane ćuprije“ nalaze se na nekoliko mjesta, preko Labanovke u Kratinama i Risovima, te onaj na izlazu iz Mirogoja.

Značajan je i mostić na željezničkoj pruzi, koji je propuštao poplavne vode iz Okruga u zamočvarene livade i joške Rastića i Trnjica. Za komunikaciju preko Veličanke značajan je onaj most u Spanjskoj bašči, zatim oni, na putu za Prekovelčanku i preko mlinskog kanala. Danas je tamo i Blaževićev most.

U selu, prema željezničkoj pruzi, most premošćuje Labanovku, a u Sokaku je oduvijek bio pješački prijelaz zvani brv. Mostovi preko Veličanke u parku izgrađeni su još za vrijeme vlastelinstva porodice Rakodczy, početkom 20. stoljeća, kada je izgrađen i onaj na Glogovcu, prema Škomiću.

Iako su potoci Veličanka i Stražemanka s relativno malo protočnih voda, povremeno se prilikom obilnih kiša izljevaju iz korita plaveći okolna polja. Izdašnost izvorišta Veličanke je 30 lit/sek, a Stražemanke 40 lit/sek. Dužina vodotoka Veličanke od izvora do ušća je 13 km, a Stražemanke od izvora u Gostedu do sastavaka s Veličankom 16 km.

Prema kronici veličke župe, velike poplave bile su 14. i 23. svibnja 1845. godine te 26. lipnja 1913. godine. Bile su to poplave kakve „ne pamte ni najstariji ljudi“, a vodena bujica je nosila čitava stabla, panjeve i cjepanice, rušeći mostove i mostiće. Veće poplave bile su i koncem srpnja 1949. i polovicom lipnja 1951. godine.

Početkom pedesetih godina prošlog stoljeća, poslije poplave 1951. na dijelu Stražemanke, između središnjeg mosta i pješačkog u Sokaku, građena je kamena i betonska obaloutvrda, koja je kasnije prilikom izgradnje asfaltne ceste dograđena. Prije betoniranja, u lijevoj obali korita zabijani su hrastovi piloti.

Najveće poplave zadesile su pak Trenkovo 25. srpnja i 20. kolovoza 1972. godine. Ove poplave su u sjećanju mnogih Trenkovčana,

posebno ona prva koja je bila kobna.

Vode Stražemanke potpomognute pritokom Bozaram izlile su se ispod Dolova, pa su se preko Sokaka obušile na kuće i gospodarske zgrade seljana u porječju Stražemanke. S druge strane, vode Veličanke su se razlile po nogometnom igralištu i parku, plavile i ugrozile kuće i gospodarske objekte PPK Kutjevo i škole.

Most (drvena ćuprija) u Donjem kraju bio je zarušen, drugi na ulazu u selo potkopan i urušen, a pješački mostić u Sokaku bio je potpuno srušen.

Poslije katastrofalnih poplava 1972. godine vodno gospodarstvo sliva Orljava - Londža poduzimalo je mjere obrane od poplave. Mostovi su obnovljeni, a za mrežu kanala u Jabukovcu, Trstikama i Podrovcu, u slivu Šnajderovog kanala, dijela Veličanke, Liščice i Češljakovačkog potoka, posebno je bio zainteresiran PPK Kutjevo. To je i učinjeno narednih godina, te su poljoprivredne površine danas uređene, meliorirane i atraktivne za uzgajanje poljoprivrednih kultura.

No sedamdesetih godina prošlog stoljeća nisu učinjeni nikakvi vodograđevni i hidrograđevni zahvati na području parka i ekonomskog dvorišta kombinata. Uređeno je korito Veličanke oko osnovne škole „Vladimir Nazor“ i regulacija potoka do mjesta gdje se Veličanka spaja sa Stražemankom (Sastavci).

Određeni vodni zahvati učinjeni su i na području potoka Glogovca, te je djelomično uklonjena šteta od plavljenja livada u Češljugama i Trnjicama.

Glavni izvori pitke vode za ljude i stoku bili su bunari koje su imali gotovo sva trenkovačka kućanstva.

Razina podzemnih voda ovisi o količini oborina, mreži vodotoka, vrsti geološke podloge i vrsti tla. Trenkovo se opskrbljivalo pitkom vodom iz bunara sve do uspostavljanja vodovodne mreže krajem sedamdesetih godina 20. stoljeća.

Kopanje bunara obavljali su majstori bunardžije i zidari. Dubina bunara u Trenkovu ovisi o blizini vodotoka Veličanke, Stražemanke i Resinca. Bunari pokraj Resinca bili su najplići, razina vode bila je već na 3 do 4 metra. Oduvijek je u selu cijenjen prirodni bunar-izvor potoka Resinca te nekoliko prirodnih izvorišta tokom Resinca do utoka u Veličanku, pokraj nogometnog igrališta.

Na središnjem dijelu Resinca bio je uređen omanji ribnjak koji je bio poribljen autohtonim vrstama ribe (klen, krkuš, mrena, sunčarka). Oko Resinca i ribnjaka našla se i ljubiteljica ribe, vidra.

Bunari pokraj Stražemanke i Veličanke dosežali su dubinu 5 do 6 m. Na višim terenima, prema Rajču i na Gajevima dubina bunara prelazila je više od 10 metara. Tu su bunari bili duboki petnaestak metara. Najdublji i najhladniji bunar bio je onaj na Škomiću, dublji od 15 metara. Bunari su najčešće obzidavani biranim plosnatim potočnim kamenom, a poneki betonskim cijevima ili betonom promjera jednog ili pola metra. Poneki bunar, poput onih u krugu ekonomije na Škomiću i na željezničkoj postaji, bio je obzidan pečenom ciglom. Karakteristični su bili bunari s đermom, na vagu. Bili su otvoreni s karakterističnim drvenim valovom iz kojeg se napajala stoka. Mnogi su bili ograđeni drvenom ili metalnom ogradom i pokriveni crijepom, daskom ili limom. Posebno je bio

Uređeno korito Veličanke kod škole „Vladimir Nazor“

Zapušteni bunar na ekonomiji Škomić

Stari (napušteni) bunar pokraj dvorca u Trenkovu

higijenski dotjeran bunar u školskom dvorištu, ograđen metalnom i žičanom ogradom i natkriven limenim krovom, s vjetrokazom u obliku pijetla. Željeznica je na svim željezničkim postajama i kućama za čuvanje i nadzor pruge (vaktarnama) kopala i primjereno uredila higijenske bunare.

Prvi bunar s hidroforom, s elektromotornom crpkom za potiskivanje vode u vodovodnu mrežu, bio je onaj pokraj dvorca, kada je u dvorcu bila niža poljoprivredna škola. Bilo je to početkom pedesetih godina prošlog stoljeća, a kasnije je isti princip korištenja vode primijenjen i za gospodarski dio ekonomije, staje, pecaru špiritusa i kudeljaru.

U isto vrijeme ekonomija je koristila prethodno postavljen sustav za navodnjavanje rasadnika i vrta u Spanjskoj bašči, gdje su se nalazili staklenici za klijališta i rastišta povrtlarskih kultura, cvijeća i voćaka.

U sklopu hidrograđevinskih elemenata parka (brana, cjevovodi) uspostavljen je sustav za navodnjavanje povrtnjaka i voćnjaka na južnoj strani parka.

U sjevernom dijelu ekonomije, iznad parka, uz Veličanku, gdje su se također uzgajale povrtlarske kulture, razvodila se voda sustavom kanala, bazena, cjevovoda s propusnim ventilima do lijeha.

Bio je to ogledni primjer za školovanje vrtlara i voćara, ali i putokaz seljanima, kako se intenzivnije i ekonomičnije baviti vrtovima i voćnjacima. Poučeni naprednim gospodarenjem seljani su od škole i ekonomije kupovali rasad (flance) različitih sorti paprike, rajčice, kelja, kupusa, mahuna i krastavaca, kao i sadnice selekcioniranih sorti voća, jabuka, krušaka, šljiva, trešanja...

Vodena ustava, brana, nalazila se u središtu parka i služila je, osim za natapanje, i za

napajanje lijepog i praktičnog bazena za kupanje, skromnih dimenzija.

Pedesetih godina prošlog stoljeća, dok je u dvorcu bila Niža poljoprivredna škola, kada se u ekonomiji radilo u pecari špiritusa i kudeljari, stambeni objekti bili su popunjeni radnicima i službenicima ekonomije.

Posebnu priču o korištenju voda zaslužuje umjetno izgrađen vodotok - kanal za napajanje vodom i potjerivanje drvenih mlinskih kola kašikara. Tri mlina u Međvodama služila su Trenkovčanima desecima godina za meljavu žitarica. Još prema starinskim pravicama i običajnom pravu seoskih zajednica, stare zadruga i kućanstva uredile su pravo korištenja mlinaca. Svako kućanstvo znalo je po danima u tjednu, dnevnom i noćnom rasporedu, pravo korištenja meljave, držalo se do moralnog i gospodarskog kodeksa ponašanja spram uređaja i inventara u mlinovima - vodenicama.

Kanal se nalazi između korita Stražemanke i Veličanke, bliže Veličanki, pa je za jačih voda dolazilo preko Vrbaka do proboja vode iz višeg mlinskog kanala u niže korito Veličanke.

Brana za akumuliranje i raspodjelu vode u kanal i Veličanku nalazila se nešto niže od ciglom građene kuće za stanovanje radnika na prijašnjem vlastelinstvu i kasnije ekonomiji, pokraj tzv. čifutskog groblja.

Korištenje potencijalne energije vode za različite namjene i zamjenu ljudske snage je civilizacijsko dostignuće, a u povijesti je ta mistična snaga vode dobila mitski karakter te se često spominjala u pučkom praznovjerju o vodenicama i vodenim vilama. Trenkovačke priče o vilama i vilenjacima upravo su bile vezane za mlince u predjelu voda zvanom Vrbak.

Za namjensko korištenje voda izgrađen je 1983. godine ribnjak na Pašnjaku koji je koristio vode

Na mlinskom kanalu Donjeg mlina

Predjel Vrbak

potoka Glogovca, a na Veličanki u Mihaljevcima su Trenkovčani u zajednici s Mihaljevčanima i Golobrdčanima izgradili hidroelektranu snage 54 kW, s dalekovodom i trafostanicama, koja je električnom strujom opskrbljivala naselja u razdoblju poslije Drugog svjetskog rata. Elektrovod se kroz Trenkovo protezao sve do Škomića.

Na mjestima pješačkih staza, preko trenkovačkih vodotoka Stražemanke, Veličanke, Glogovca i Liščice, bila su postavljena drvena brvna, izrađena od jednog ili dva drvena trupca s rukohvatom. Osim zidanog kolskog mosta preko Labanovke, u selu prema željezničkoj pruzi, postojao je oduvijek i pješački drveni most, kasnije betonska ploča, jer je Labanovka u prošlosti bila češće obilnija vodama nego danas.

U sjećanju starijih stanovnika Trenkova ostala je poplava iz 1951. godine, koja doduše nije bila razorna, ali se tom prilikom Labanovka razlila kroz središte sela i utjecala kod mosta u Stražemanku. Dojmljiv most bio je preko Glogovca u predjelu livada Balince, koji je povezivao pješačke staze od Turkovca prema Škomiću i Bankovcima. Tu je bilo i međuodmorište bankovačkim i škomićkim đacima-pješacima do trenkovačke škole.

Most - brvno bio je i na potoku Liščica, prema Alilovcima preko šume Babjak.

Prometnice i promet, putovi i staze

Za Trenkovo je oduvijek bila značajna prometnica od Požege do Velike, dužine 11 km. Trenkovo se nalazi na šestom kilometru od Požege. Tvrda cesta izgrađena je potkraj 18. stoljeća, a asfaltirana je 1965. godine. Cesta presijeca Stražemanku u Donjem kraju, a prije parka grana se lijevo prema Škomiću i Bankovcima, te u predjelu sela zvanom Turkovac, prema ribnjaku i Antunovcu (Aleksandrovcu). Desni krak premošćuje Veličanku i ulazi u ekonomiju i nastavlja prema Alilovcima.

Željeznička pruga u dužini 11 km od Požege do Velike izgrađena je 1914. godine. Pruga presijeca Labanovku na dva mjesta, u Skretnjama i Risovima, te Stražemanku kod Dolova.

Trasa željezničke pruge u katastarskoj općini Trenkovo, od Okruga na jugu do Međputova i Mirogoja na sjeveru, prolazi nižom konfiguracijom terena, plavljenog Labanovkom i katkada Stražemankom, što je zahtijevalo izgradnju povišenog željezničkog nasipa s pobočnim kanalima i s nekoliko zidanih mostova.

Izgradnja željezničke postaje sa zidanim skladištem, ranžirnim kolosijekom i otvorenim skladišnim prostorom, odvijala se pred Prvi svjetski rat. Nasip željeznice izgrađivan je ljudskom snagom uz korištenje zaprežnih kola. Za potrebe stanovanja radnika -kubikaša na izgradnji željeznice izgrađena je radnička baraka uz put koji

Željeznička pruga i telefonski vod

od glavnog puta skreće prema željezničkoj postaji. Danas se na toj „ničijoj zemlji“ nalazi dječje igralište. Zidano skladište je zapaljeno i do temelja izgorjelo za vrijeme Drugoga svjetskog rata.

Uz željezničku prugu prolazio je telefonski vod od Požege prema Velikoj, te je sve do sedamdesetih godina željeznička postaja bila jedina telefonska i telegrafska veza s gradom Požegom i dalje. Samo u krajnje hitnim slučajevima za spašavanje života, ili iz velike nužde, seljani bi koristili telefon na željezničkoj postaji radi poduzimanja hitne intervencije.

Željeznicom su stizale sirovine za špiritanu, kukuruz i šećerna repa, a žesta je otpremana u vagonima - cisternama. Za kudeljara je stizala u snopovima sirova konoplja, a otpremane su bale vlakana. Željeznicom su stizali paketi robe i pisma, a sve do ustrojstva pošte u Velikoj otpremana je roba i pošta željeznicom, predajom u takozvana G-kola.

Na vanjskom skladištu nalazile su se pokatkad kamare konoplje ili hrpe ujesen dopremljene šećerne repe. Tu su se odlagali stari dotrajali pragovi i novi za održavanje pruge telefonski i elektrovodni stupovi. Preko ljeta se skladištio šljunak kojeg su vadili kirijaši u Dolovima, Stražemanki i Veličanki i otpreman je željeznicom za potrebe građevinarstva. Vagonima su se upućivale ili dopraćale i pošiljke žive stoke, krava, junadi, teladi, bikova, konja i ždrebadi. Kasnije, šezdesetih godina prošlog stoljeća, vlakom su dopremane veće količine umjetnog gnojiva za potrebe Poljoprivredne zadruge Aleksandrovac i Kombinata Kutjevo, jer se na području ekonomije, iza kudeljare prema Jabukovcu, nalazio aerodrom za slijetanje i uzlijetanje poljoprivredne avijacije. Avionima se „rasipalo“ umjetno gnojivo za ratarske kulture na širem području poljoprivrednih kultura, od Slobostine do Ovčara.

Na postaji se nalazio prvi javni zahod sa septičkom jamom, posebno za muškarce i posebno za žene. Ispred same postaje i željezničke pruge uzdizala se stara lipa u čijoj hladovini su putnici nalazili sklonište za ljetne pripeke. Podalje, na otvorenom skladištu, nalazila se stara lipa, a na kraju „placa“, prema jugu, golemo stablo starog duda. Široki prostor bio je pogodan za igranje

nogometa, a ispod pruge prema Risovima nalazila se depresija iskopana prilikom izgradnje postaje, koja bi se zimi napunila vodom, a zamrznuta je predstavljala odlično klizalište. Dolaskom željeznice Trenkovo je neposredno bilo povezano sa svijetom. Trasa pruge davala je obilježje novom vremenu. Miris dima i zviždanje parne lokomotive, te pjevanje telefonskih žica pokraj trase otvarala je neke nove perspektive seljanima Trenkova.

Danas je Trenkovo sa svijetom povezano javnim autobusnim i željezničkim prometom.

Osim putnika, željeznicom su sve masovnije krenuli „u više škole“ đaci-vlakaši, od kojih je neke život poslije odveo u daleki svijet. Obratno, iz dalekog svijeta željeznicom su u Trenkovo doputovali pojedinci, putnici - namjernici, katkada i „čudni svati“, pa čak su vagonom doseljene i cijele porodice. Početkom pedesetih godina u Trenkovo su stizali đaci iz „širokog svijeta“ u poljoprivrednu školu i obilježili posebno razdoblje života stanovnika Trenkova.

Željeznička postaja u Trenkovu

Osim prolaska putničkog vlaka po voznom redu, prometovali su i izvanredni teretni vlakovi, vozeći uglavnom drvo i kamen iz Velike. Katkada se prugom kretao tzv. vagonetič koji je služio za potrebe održavanja željezničke pruge. Kola bez pogona, osim snagom ljudi, pružnih radnika, prevozili su se pragovi i šine, klinovi, podložne ploče šliпера, alat i drugi materijal. Nadzornik i čuvar pruge kretali su se prugom na vozilu s tri kotača, potjerujući ga ručno ili nožno, tzv. terezinom. Šinobus se počeo kretati željezničkom prugom sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća, a parnu lokomotivu je zamijenila motorna.

Željeznička pruga i cesta dugo vremena su obilježavali rasprostiranje naselja. Naselje uz cestu bilo je podijeljeno na tri dijela, Donji kraj, Grad i Mirogoj.

Cesta je slijedila prirodni povišeni reljef terena, takozvanu gredu, koja se od Mihaljevačke crkve protezala do ulaska u Trenkovo kod Sastavaka, te nešto niži, a neplavljeni teren slijedila između Stražemanke i Veličanke prema Veličkom putu.

Prelaskom preko mosta Stražemanke na desnu stranu formiralo se vlastelinsko naselje, koje je početkom dvadesetog stoljeća uz zgrade za stanovanje i gospodarske zgrade dopunjeno pecarom, špiritanom, a u poslijeratnom razdoblju tvornicom za preradu konoplje, kudeljaram.

Godine 1930. ispod ceste, uz put prema mlincima i Prekovečanki, izgrađena je osnovna škola, a preko puta škole, jednokatnica u kojoj je otvorena trgovina mješovitom robom. Taj dio naselja, zajedno s parkom i ekonomijom, seljani su u prošlosti krstili različitim nazivima, kao što su spajluk, pustara, distrikt, ekonomija, grad. Dio naselja omeđen Stražemankom, od sokačkog pješačkog mosta prema mjesnom groblju pa do izvora potoka Resinac, prema Velikoj, odnosno Trnovcu, narod je nazvao Mirogoj.

Jezgru sela čini dio od mosta preko Stražemanke, oko crkve svetog Demetrija do željezničke pruge, s desnim odvojkom zvanim Sokak i kraćim lijevim, zvanim Puškovac.

Na Škomiću, kao dijelu Trenkova, koji je bio u sklopu ekonomije, sagrađene su krajem 19. stoljeća stambene i gospodarske građevine. Škomić više nema stanovnika, ali ekonomija funkcionira u drugačijem obliku, baveći se vinogradarstvom i stočarstvom.

Značajna prometnica vodila je od dvorca kroz park, prema Resincu i Međurišću te je iznad izvora Resinca izbijala na cestu prema Velikoj. Put je dobro održavan jer je bio spojnica imanja svih gospodara Veličke gospoštije i njihovih nasljednika, sa župnim mjestom i trgovištem Velika. Osim kolskih putova, selom i oko sela vodilo je nekoliko pješačkih staza, koje su „od pamtivjeka“ prolazile preko njiva, vinograda i vrtova, a da to nikome nije smetalo.

Značajna staza vodila je od škole, pokraj Stražemanke, te se račvala prema trima mlincima. Od mosta na Veličanki prema Liščici i Babjaku vodila je „istočna staza“ u Alilovce. Na putu prema Alilovcima, na rubu šume Babjak, postavljen je potkraj 19. stoljeća kameni križ. Ponovno je blagoslovljen 1938. godine. Prema Škomiću i Bankovcima vodila je staza od pašnjaka preko Glogovca i livada Balince, zvana „zapadna staza“.

Raspelo na ulazu u šumu "Babjak"

FLORA I VEGETACIJA

U katastarskoj općini Trenkovo gotovo je sve zemljište poljoprivredno. Nakon krčenja šuma u širem području naselja nastale su poljoprivredne površine, oranice, livade vinogradi, voćnjaci i vrtovi.

Samo je dio zemljišta, koji nije pogodan za poljoprivredne kulture, a to su uglavnom jošici na zamočvarenom dijelu. Grupe drveća nalaze se uz vodotoke Glogovca, Labanovke, Stražemanke, Resinca, Veličanke, Liščice i Češljakovačkog potoka. U livadama se nalaze još pokoji soliter hrasta lužnjaka, kitnjaka ili cera, ostaci nekadašnje autohtone šumske vegetacije na tom području.

Na krajnjoj sjeverozapadnoj točki katastarske općine Trenkovo, podno Biškupaca, nalazi se polje zvano Kestenik. Toponim ukazuje na to da se nekoć na tom prostoru nalazila šuma pitomog kestena, a pitomi kesten pak ukazuje na postojanje nekog rimskog naselja ili poljoprivrednog dobra (*villa rustica*) iz rimskog doba. Naime, čini se vjerojatnim da su Rimljani (od 1. do 4. stoljeća) proširili uzgoj vinove loze i pitomog kestena u Požešku kotlinu.

Vegetaciju se na području katastarske općine Trenkovo može podijeliti na šumsku i poljoprivrednu. Ostaci šuma nalaze se na rubnim dijelovima katastarske općine - Babjak na istočnom dijelu, Golobrdračka šikara i Bankovačka šuma na zapadnom dijelu, te jošici u Međurišću na sjeveru i Češljugama na jugu. Na predjelu parka prostirala se šuma hrasta lužnjaka s velikom žutilovkom čiji su ostaci vidljivi i danas.

Šumsku vegetaciju tvore tri karakteristične šumske zajednice.

Autohtone šumske zajednice jesu: šuma hrasta lužnjaka s velikom žutilovkom (*Genisto elate - Quercetum roboris aceretosum tatarici* Rauš 1971), šuma hrasta lužnjaka i običnog graba s cerom (*Carpino betuli - Quercetum roboris subass. quercetum cerris* Rauš 1969), šuma crne joha s drhtavim šašem (*Carici brisoides - Alnetum glutinosae* Horvat 1938).

Poljoprivrednu vegetaciju se može podijeliti na oranične korovske zajednice, od kojih se na trenkovačkom području opisane tri, te dvije travnjačke biljne zajednice.

Autohtone oranične korovske biljne zajednice su: korovska zajednica treskavice i poljske djeteline (*Scleranthus annuus - Trifolium arvense*), korovska zajednica sinjeg prosa i hudoletnice (*Stelaria glauca - Galinsoga parviflora*), korovska zajednica brkatog prosa i mnogosjemene lobode (*Echinochloa crus galli - Chenopodium polyspermi*).

Autohtone travnjačke biljne zajednice jesu: livada pahovke (*Arrhenatheretum elatioris*) i livada krestaca (*Cynosuretum cristati*).

Šumska vegetacija

1. Šuma hrasta lužnjaka s velikom žutilovkom (*Genisto elate - Quercetum roboris aceretosum tatarici*, Rauš 1971)

Grupa hrasta lužnjaka u trenkovačkom parku

Kao očuvani primjer šumske zajednice hrasta lužnjaka s velikom žutilovkom služi šuma Babjak te ostaci šume hrasta lužnjaka i nizinskog brijesta u istočnom dijelu trenkovačkog parka.

Šuma se razvila na geološkoj podlozi močvarnog lesa, kvartarnim lesolikim sedimentima, hipogleju, amfigleju i aluvijalno koluvijskom tlu. Šuma se proteže između Veličanke, Liščice i Češljakovačkog potoka. Poslije izvršenih radova hidromelioracije u neposrednoj blizini, došlo je do isušivanja tla te se šuma nalazi u regresiji, uz sušenje hrasta lužnjaka i nizinskog brijesta, a pridolaženje sve većeg broja stabla graba. Uz hrast lužnjak i brijest u ovoj šumskoj zajednici nađe se cera, divlje trešnje, joha i topole. Od grmova dominiraju glog, svib, javor žestilj i crni trn, a od zeljastog bilja velika žutilovka, busike i šaševi.

Prije krčenja šuma ova šumska zajednica protezala se dolinom Veličanke, Resinca, Liščice i Češljakovačkog potoka, od Sastavaka prema Parku, Jabukovcu, Trstikama, Markovoj bari i Međurišću, do Veličkog polja. Dolinom Stražemanke, Labanovke i Glogovca protezala se šuma lužnjaka sa žutilovkom od livada Okruge, Rastić, Češljuge i Trnjice prema sjeveru, preko Kratina, Krivaje, Podgajeva i Risova do Kamenjače, Dolova i Luka. I danas se na rudinama navedenog zemljišta nađe soliterno stablo hrasta lužnjaka, a na zapuštenim livadama spontano se hrast lužnjak „odnekud“ pojavljuje.

Nekoliko autohtonih starih stabala (starijih od 200 godina) hrasta lužnjaka nalaze se u parku. Onaj pokraj dvorca i dva pokraj ceste prema nogometnom igralištu su najljepši primjerci-ostaci hrasta lužnjaka, negdašnje suvisle šumske zajednice koja je obrastala područje oko jezgre sela Trenkova.

Šuma je po vertikalnoj strukturi podijeljena na sloj drveća, sloj grmlja i sloj prizemnog (uglavnom zeljastog) rašča. U drveće se ubrajaju stabla kod kojih je izraženo deblo s visokom krošnjom, u grmlje se ubraja drveće kod kojih nije izražen oblik pravilnog debla, a grananje drveta je često iznad korijena. U prizemno rašče ubraja se drvenaste niske trajnice, jednogodišnje zeljaste biljke i višegodišnje zeljaste biljke s rizomima, podankom i lukovicom. U sloju grmlja katkada dolazi i drveća visokog uzrasta, poput graba ili klena, a u prizemno rašče može se ubrojiti drveće i grmlje u doba ponika i pomlatka.

Evo šireg opisa biljnog svijeta koji po slojevima raste u šumi hrasta lužnjaka s velikom žutilovkom i po kojoj se ona razlikuje od drugih šumskih zajednica:

U sloju drveća se nalazi hrast lužnjak (*Quercus robur*), hrast cer (*Quercus cerris*), divlja trešnja (*Prunus avium*), trepetljika (*Populus tremula*), poljski brijest (*Ulmus carpinifolia*) crna joha (*Alnus glutinosa*), klen (*Acer campestre*), poljski jasen (*Fraxinus angustifolia*). U sloju grmlja se nalazi svib (*Cornus sanguinea*), jednoplodni glog (*Crataegus monogyna*), obična kalina (*Ligustrum vulgare*), žestilj (*Acer tataricum*), crni trn (*Prunus spinosa*), lijeska (*Corylus avellana*), obična kozokrvina (*Lonicera caprifolium*), obična kurika (*Evonymus europea*), klen (*Acer campestre*), obični grab (*Carpinus betulus*).

Staro stablo nizinskog brijesta

U sloju prizemnog rašća nalazi se velika mišjakinja (*Stellaria holostea*), šumska ljubica (*Viola silvestris*), blijedožučkasti šaš (*Carex brisoides*), mali zimzelen (*Vinca minor*), lazarkinja (*Asperula odorata*), bijela šumarica (*Anemone nemorosa*), puzava dobričica (*Glechoma hederacea*), šumska jagoda (*Fragaria vesca*), bršljan (*Hedera helix*), šumska broćika (*Galiium silvaticum*), šumska kostrika (*Brachypodium silvaticum*), rastavljeni šaš (*Carex remota*), uskolisni šaš (*Carex strigosa*), šumski šaš (*Carex silvatica*), klupčasta oštrica (*Dactylis glomerata*).

U gospodarskom smislu šuma lužnjaka uzgaja se do 140 godina starosti, kada se nakon prirodne regeneracije pristupa dovršnoj sječi. To je najvrjednija šuma u Slavoniji, a na tržištu je poznata kao „slavonska hrastovina“, od koje se izrađuje najkvalitetniji namještaj, građevinski elementi, stolarija i galanterija. Nekadašnja stolarija i interijer Trenkovog dvorca izrađeni su od „slavonske hrastovine“. U prošlosti su „bolje kuće“ bile građene od hrastovine, a do nedavno su se u selu mogli naći ambari za skladištenje i čuvanje žitarica izrađeni od plemenite hrastovine.

Nizinski brijest, kao primiješana vrsta ove šumske zajednice gotovo je izumro u nizinskim lužnjakovim šumama, napadnut gljivom *Cerastomella ulmi*, čije spore prenosi mali brijestov potkornjak (*Scolytus multistriatus*). U šumi Babjak i trenkovačkom parku sačuvano je i starijih stabala brijesta, a mlađa od pedeset godina čine se biološki otpornija na ovu bolest nego u drugim nizinskim dijelovima Hrvatske, gdje je brijest nekada bio u smjesi s hrastom lužnjakom. U posljednje vrijeme obavljaju se molekularno-genetska ispitivanja nizinskog brijesta iz Babjaka te mogućnost proizvodnje genetski otpornih klonova za ponovno unašanje brijesta u šume hrasta lužnjaka.

2. Šuma crne joha s drhtavim šašem (*Carici brisoides Alnetum glutinosae* - Horvat 1938.)

Ova šumska zajednica raširena je na močvarnom i plavljenom terenu. Razvila se na podlozi močvarnog lesa, na kojoj su se formirala aluvijalno-koluvijalna tla s više ili manje pjeskovite ili glinovite strukture i amfigleju. Tla su bogata dušikom. Od drveća dominira crna joha, a primiješani su crna topola, trepetljika i bijela vrba te u sloju grmlja dominira bazga i kupina. Veliki je udio u donjem sloju drhtavog šaša.

Ostaci šume crne joha s drhtavim šašem nalaze se uz potoke Resinac i Veličanku u trenkovačkom parku.

Na trenkovačkom području ova šumska zajednica prostire se na močvarnom području livada Češljuge i Trnjice, uz Glogovac do Balince, te u Međurišću i pokraj Resinca, a nekada prije hidromelioracija, u Jabukovcu i Trstikama.

U sloju drveća nalazi se crna joha (*Alnus glutinosa*), crna topola (*Populus nigra*), trepetljika (*Populus tremula*), bijela vrba (*Salix alba*), vrba iva (*Salix caprea*), košaračka vrba (*Salix viminalis*),

Šuma crne joha uz potok Resinac

krka vrba (*Salix fragilis*), siva vrba (*Salix cinerea*), crvena vrba (*Salix purpurea*).

U sloju grmlja nalaze se biljke nitrofiti, hudika (*Viburnum opulus*), crna bazga (*Sambucus nigra*), obična kupina (*Rubus fruticosus*), te pasdrijen (*Rhamnus catartica*), obična lijeska (*Corylus avelana*), svib (*Cornus sanguinea*), hmelj (*Humulus lupulus*).

U sloju prizemnog rašća dolaze blijedožučkasti drhtavi šaš (*Carex brisoides*), rastavljeni šaš (*Carex remota*), uskolisni šaš (*Carex strigosa*), netek (*Impatiens noli tangere*), žabnjak (*Ranunculus auricomus*), busika (*Deschampsia coespitosa*), paprat pujanik (*Osmunda regalis*), bodljikava paprat (*Nephrodium spinulosum*), obična kopriva (*Urtica dioica*), obična vučja noga (*Lycopus europeus*), metiljeva trava (*Lisimachia numularia*), jarčevac (*Aegopodium podagraria*), repuh (*Petasites albus*), kavkaski divokozjak (*Doronicum orientale*), puzavi žabnjak (*Ranunculus repens*), zimska preslica (*Equisetum hiemale*).

Šuma crne joha uglavnom se uzgaja za ogrjevno drvo. Joha je meko drvo, no ima prednost da se lako obnavlja iz panja i brzo prirašćuje. Ogrjevna snaga drva je manja od drugih vrsta drva, primjerice hrasta i bukve. Šumovlasnici ostavljaju unutar šume pričuvke, stabla iz sjemena za pilansku preradu joha u daske, letve, štafle i druge pilanske elemente.

Hmelj (*Humulus lupulus*)

Poljoprivredna flora

Flora polja

1. Korovska zajednica treskavice i poljske djeteline (*Scleranthus annuus* - *Trifolium arvense*)

Ova korovska zajednica je zajednica žitarica i strništa. Pojavljuje se na tlima relativno kisele reakcije. Pod utjecajem obrade tla oranjem i gnojdbom stvara se agrobiogeocenoza koja se razlikuje u odnosu na prirodne travnjake. U plitkom sloju rizosfere, do dubine oranja pojavljuju se trave (porodica *Gramineae*). Iako je kod uzgoja žitarica sklop usjeva gušći te je utjecaj sunca na korovsku vegetaciju slabiji nego kod okopavina, zajednicu ipak prate određene korovnaste biljne vrste.

Karakteristični korovi su treskavica (*Scleranthus annuus*) i obična poljska djetelina (*Trifolium arvense*) kao indikatori kiselosti tla. To je gotovo cijelo područje katastarske općine Trenkova, osim naplavina uz vodotoke, pašnjaka, jošika i livada.

Također su zastupljen jarmen poljski (*Anthemis arvensis*), mala kiselica (*Rumex acetosella*), hrpava grahorica (*Vicia hirsuta*), divlji matovilac (*Valerianella olitoria*). Na vlažnijim i podvodnim tlima dolazi poljska preslica (*Equisetum arvense*), sardinijski žabnjak (*Ranunculus sardous*), grbak (*Roripa silvestris*), metvica (*Mentha pulegium*), te na deluvijalno - aluvijalnim karbonatnim staništima vučja stopa (*Aristolochia clematis*).

Tlo je pred žetvu zbijenije, s manjom mikrobiološkom aktivnošću nego kod okopavina (kukuruzišta, repišta, krumpirišta, voćnjaci, vinogradi).

2. Korovska zajednica sinjeg prosa i hudoletnice (*Stelaria glauca* - *Galinsoga parviflora*)

Dolazi na cijelom području trenkovačkih polja, ali je vezana na okopavine (kukuruzišta, repišta, krumpirišta, voćnjaci, vrtovi,

vinogradi).

Biljke koje karakteriziraju ovu zajednicu pojavljuju se na tlima koja su bogata dušikom (nitrofine biljne vrste), a to su upravo predstavnici sinje proso (*Setaria glauca*) i hudoletnica (*Galinsoga parvifolia*). Izrazite korovnaste biljke su još šćir (*Amaranthus retroflexus*), pepeljuga (*Chenopodium album*), kosmatka (*Eragrostis megastachya*), bradavka (*Heliotropium peruvianum*), portulak (*Portulaca oleracea*), brkato proso (*Echinochloa crus galli*), mrtva crvena kopriva (*Lamium purpureum*). Karbonatna staništa indiciraju gorušica (*Sinapsis arvensis*) i grahor (*Coronilla varia*), a vlažnija staništa gavez (*Synphytum officinale*).

Flora livada i pašnjaka

1. Korovska zajednica brkatog prosa i mnogosjemene pepeljuge (*Echinochloa crus Galli* - *Chenopodium polyspermum*)

To je tipična zajednica okopavina, kukuruzišta, repišta, krumpirišta, graha. Biljke koje dolaze u ovoj biljnoj zajednici indiciraju staništa s osrednjom kiselošću (pH = 5,0 - 6,2).

Karakteristične vrste su brkato proso (*Echinochloa crus galli*) i mnogosjemena pepeljuga (*Chenopodium polyspermum*), a zajednici su svojstvene vrste poljska divlja repica (*Raphanus raphanistrum*), mala kiselica (*Rumex acetosella*) i treskavica (*Schleranthus annus*).

2. Nizinska livada grozdastog ovsika i krestaca (*Bromo* - *Cynosuretum cristati*)

Ovoj livadnoj biljnoj zajednici pripada većina trenkovačkih livada koje su povremeno plavljene.

Ranoproljetni aspekt karakterizira krstašica režuha (*Cardamine pratensis*) sa svojim plavocrvenkastim cvjetovima, žabnjak (*Ranunculus acer*) i puzavi žabnjak (*Ranunculus repens*). Krajem proljeća i početkom ljeta u livadama se pojave raskošni cvjetovi

ivančica (*Chrysanthemum leucanthemum*) i divlja mrkva (*Daucas carota*). U rano ljeto nađu se obična vlasulja (*Festuca ovina*), tankolisna rosulja (*Agrostis tenuis*), livadna vlasnjača (*Poa pratensis*), srednja treslica (*Briza media*), uspravna zobika (*Bromus erectus*), poljski mak (*Papaver rhoeas*), crvena djetelina inkarnatka (*Trifolium incarnatum*), različak (*Centaurea cyanus*), livadna kadulja (*Salvia pratensis*), lavlji zub (*Leontodon hispidus*). Ujesen se na livadama nađe žute smiljkite (*Lotus corniculatus* i *Lotus uliginosum*).

Karakteristične biljke ove livadne zajednice su krestac (*Cynosurus cristatus*) i grozdasti ovsik (*Bromus racemosus*). Na sušem i manje plodnom tlu nađe se obilno medunika (*Holcus lanatus*).

3. Nizinska livada pahovke (*Arrhenatherum elatioris*)

Dolazi na plodnim aluvijalnim nanosima, na karbonatnim tlima neutralne reakcije. To su negdašnje livade uz Veličanku i u Jabukovcu, te

Žuta smiljetka (*Lotus corniculatus*)

djelomično Trnjice i Balince. To su najbolje livade, koje su na svježim, ocjeditijim tlima ali gdje teren nije pod utjecajem poplavnih voda. Imaju povoljan odnos trava, lepimjača i korisnih zeljanica.

Od biljaka dominira pahovka (*Arrhenatherum elatioris*), a brojnije su zastupljeni različak (*Centaurea cyanus*, *Centaurea jacea*), žute smiljetke (*Lotus corniculatus* i *Lotus uliginosum*) i žuta djetelina (*Trifolium repens*), jarčevac (*Aegopodium podagraria*), lisičji repak (*Alopecurus pratensis*), divlja anđelika, trubeljika (*Angelica silvestris*), krabljica (*Chaerophyllum cicutaria*), livadna režuha (*Cardamine pratensis*), osjak (*Cirsium oleraceum*), končara (*Filipendula ulmaria*), blaženak (*Geum rivale*), rumenika rumena (*Lychnis flos cuculi*), šćav (*Rumex crispus*).

Na vlažnijim staništima dolaze, razmaknuti šaš (*Carex distans*), čekinjasti šaš (*Carex hirta*), busika obična (*Deschampia coespitosa*), vunasta medunika (*Holcus lanatus*), beskoljenka modrikasta (*Molina coerulea*), potočnica (*Miosotis palustris*), kačun močvarni (*Orchis maculata*), talija (*Parnassia palustris*), dvornik (*Polygonum amphibium*), livadni dvornik (*Polygonum bistorta*), krvava obična (*Sanguisorba officinalis*), preskoč (*Succisa pratensis*), djetelina močvarna (*Tripholium spadiceum*). Na sušim staništima dolaze, rdobrada obična (*Dactylis glomerata*), livadna vlasnjača (*Festuca pratensis*), obična šapika (*Heracleum sphondylium*), graholika livadna (*Lathyrus pratensis*), pastrnak obični (*Pastinaca sativa*), ljutić (*Ranunculus acer*), kiselica obična (*Rumex acetosa*), maslačak (*Taraxacum officinale*), kozja brada (*Tragopogon pratensis*), crvena djetelina (*Trifolium pratense*), zobika obična (*Trisetum flavescens*), ptičja grahorica (*Vicia cracca*).

ŽIVOTINJSKI SVIJET

Tlo, reljef, biljni pokrov, klima i antropogeni utjecaji odredili su pojavu životinjskog svijeta koji obitava na području Trenkova. Unutar životinjskog svijeta posebno je važno istaknuti životinje koje su svrstane u red sisavaca, ptica i riba. Međutim, životinje i drugih redova, poput gmazova, vodozemaca, kukaca i beskralježnjaka nalaze se na trenkovačkom području.

Sisavci

Kao predstavnike sisavaca kojih ima različitih vrsta istoga roda na ovome području nalazimo zeca (*Lepus europeus*). Zec je prije pedesetak godina bio daleko brojniji jer se uzgoj poljoprivrednih kultura obavljao prema ekološkim kriterijima, bez upotrebe umjetnih gnojiva i pesticida, a i polja su bila teksturno mozaičnija, s prepoznatljivim međašima, gmacima, šumarcima, i drugim skloništima za zečeve. Danas se fond zečeva teško obnavlja uz veliki trud lovačkih društava.

Zecu je u hranidbenom lancu uvijek prijetnja lisica (*Vulpes vulpes*). Prorjeđivanjem zeca, pernate divljači i drugih prehrambenih navika lisice, smanjila se i njena brojnost. Lisice su ugrožene opasnom bolešću, bjesnoćom, te se reduciraju odstrelom.

Od zvjeradi se može naći u šumi, šikari, parku, okućnicama i uz obale potoka lasica (*Mustelus nivalis*), kuna bjelica (*Martes foina*), kuna zlatica (*Martes martes*) i tvor (*Putorius putorius*). Tvor je nanosio štetu peradi u domaćinstvima, a nerijetko je to činila i lasica.

Od sisavaca valja spomenuti i vjevericu (*Sciurus carolinensis*), koja se zadržava na drveću, hraneći se sjemenjem i plodovima drveća i voćaka, ali i jajima ptica koje se gnijezde u krošnjama drveća. Najviše ih se nađe u trenkovačkom parku.

Prijetnja ribljem svijetu je vidra (*Lutra lutra*), koja se pojavljivala u potoku Resinac i u Veličanki. Hrani se vodenim kukcima, žabama i pticama. Danas je rijetka ili se ne nalazi.

U polju i livadama nađe se smeđogrla voluharica (*Clethrionomys glareolus*), livadna voluharica (*Microtus agrostis*), žutogrla miš (*Apodemus flavicollis*) i mali poljski miš (*Arvicola illyricus*) koji nanose štete u godini kada se razmnožavaju u velikom broju te ih se uništava kemijskim sredstvima (rodenticidima). Mogu nanijeti štetu ljudima uzrokujući bolest zvanu mišja groznica.

Žutogri miš (*Apodemus flavicollis*)

Jež (*Erinaceus europaeus*)

Osim što ih se uništava kemijskim putem, poljski miševi imaju prirodnog neprijatelja, jednu vrstu virusa koji uzrokuje njihov masovni pomor iste ili naredne godine.

Među sitnim sisavcima nalazi se i kućni miš (*Mus musculus*) koji može biti štetnik i prijenosnik bolesti.

Jež (*Erinaceus europaeus*) živi na okućnicama, voćnjacima, grmacima i šumarcima. Vrlo je korisna životinja, ali je kao i zec ugrožen kemijskim sredstvima koja se upotrebljavaju za zaštitu usjeva i nasada u modernoj poljoprivredi.

Krtica (*Talpa europea*) je česti stanovnik vrtova, polja i livada. Hrani se insektima i ličinkama, kišnim glistama, ali može biti i štetnik u vrtovima i livadama.

Među sisavce uvrštava se i šišmiš (*Nyctalus noctula*) koji se posebno ljeti zapaža u večernje ili noćno vrijeme te ga zovu rani večernjak. Naš narod se često s praznovjermom odnosi prema šišmišima kao krvopijama, no oni su vrlo korisne životinje.

U šumi, poput Babjaka ili Golobrdračkoj šikari rjeđe se nađe i vrtni puh (*Eliomys quercinus*), poznatiji u šumama Dilja, te se bučko-ruševački kraj nekada nazivao po puhovima Puvarija. Narod je koristio krzno i kožu puha za odjeću i obuću, meso je jestivo, a mast je koristio u ljekovite svrhe.

Štakor (*Rattus rattus*) je svežder, opasan je prijenosnik bolesti.

Rijetko se na području Trenkova pojavljuje srna (*Capreolus capreolus*), no katkada siđe s obližnjeg Papučkog gorja, kao i jazavac (*Meles meles*) i divlja svinja (*Sus scrofa*). Jelen obični (*Cervus elaphus*) rijetko zaluta u trenkovačko polje.

Ptice

U prošlosti se više nego danas na trenkovačkom području moglo naći veći broj ptičjih vrsta. Neke

vrste ptica su gotovo nestale, a nekima je opstojnost ugrožena. Budući da se ptice hrane ličinkama kukaca, leptirima i zrnjem žitarica, najčešće stradaju od pesticida kojima se tretiraju voćke i poljoprivredne kulture.

Najčešća ptica je obični vrabac ili pokućarac (*Passer domesticus*) koji se gnijezdi, zadržava i hrani oko kuća i gospodarskih zgrada, dok poljski vrabac (*Passer montanus*), manji od pokućarca, ima svoj areal podalje od naselja, u poljima, šikarama i šumama.

Lastavica pokućarka (*Hirundo rustica*) je najpoznatija naša ptica selica, gnijezdi se najčešće u stajama ili ispod strijeha, a glasnik je nadolazećeg proljeća ili dolaska jeseni.

Golub obični (*Colomba livia f. domestica*) gnijezdi se oko kuća, u gospodarskim zgradama i tavanima ili golubinjacima, a u prošlosti masovno na tornju i tavanu crkve svetog Demetrija.

U polju i šumarcima se nalazilo divljeg goluba (*Columba livia*) i goluba grivnjaša (*Columba palumbus*), koji se danas gotovo i ne zapažaju.

Često se oko kuća, vrtova i voćnjaka pojavljuju i divlje grlice (*Streptopelia turtur*) i grlica kumra (*Treptopelia decaocto*), zvana gugutka koja živi pri naseljima.

Kos crni (*Turdus merula*) je česta ptica na području sela, a posebno u Parku, gdje se čuje njegov pjev pred zoru u proljeće kao i pjev malog slavuja (*Luscinia golgi*). I drozda cikelja (*Turdus phylomelos*) može se čuti u voćnjacima i šumarcima, a posebno se može na imeli zapaziti drozda imelaša (*Turdus viscivorus*), koji izmetom širi imelu na druge voćke i drveće. A drozd bravenjak (*Turdus pilaris*) voli tražiti ličinke štrkova na leđima stoke. Po deblu i granama voćaka i drveća može se zamijetiti puzavca (*Certhia familiaris*). Jedina ptica koja silazi naglavce niz stablo je brgljeb obični (*Sitta europea*).

Za ljetne žege čulo se interesantno glasanje ševe poljske (vintulije) (*Alauda arvensis*), a zapažala su se i jata ševe krunice (*Lullula arborea*), kojih je sve manje.

Između šumaraka, polja i okućnica kreće se svraka maruša (*Pica pica*), glasajući se kreštavim glasom te upozoravajući domaću perad na opasnost, i siva vrana (*Cornus corone cornix*) koja se katkada približava okućnicama. Ponekad se susretne i vrana gaćac (*Corvus frugelius*).

Vrana gavran (*Corvus corax*) je rjeđa, a do okućnica dođu i čavke zlogodnjače (*Corvus monedula*).

U dvorišta i okućnice znaju se zalijetati jastreb kokošar (*Accipiter gentilis*) i kobac ptičar (*Accipiter nisus*). Škanjac mišar (*Buteo buteo*) drži se pak podalje od kuća u poljima i livadama, vrebajući, kao usamljenik, s drveća ili elektrovnodnih i telefonskih stupova. U grupu grabljivica, koje napadaju druge ptice i uništavaju jaja i pomladak, spada i šojka kreštalica (*Garrulus glandarius*), a kukavica (*Cuculus conorus*) je poznata po tome što pojedinačno odlaže po jedno jaje u gnijezda drugih ptica te im ptiče hrani majka kojoj je uvalila

Siva vrana (*Cornus corone cornix*)

„kukavičje jaje“.

U polju se nalazilo i zlatovranki (*Coracias garrula*), velikog svračka (*Lanius excubitor*) i rusog svračka (*Lanius colurio*). Gnijezdili su se najradije u krošnjama bagremova. U polju je bila česta strnadica žutovoljka (*Emberiza citrinella*) i pirga (*Embriza hortulana*).

Slavuj mali (*Erthacus megerhynchos*) i mrki slavuj (*Luscinia luscinia*) su ptice naših krajeva, lijepog, ugodnog pjeva.

Često pjevaju noću, ali i danju, skriveni u grmlju. Slavuji su vrlo oprezne ptice, pa se češće čuju nego ih se može vidjeti.

Čvorci (*Sturnus vulgaris*) se svrstavaju u ptice dupljašice i nekada su u Trenkovu bili u velikom broju, zvani brljci. Gnijezdili su se u dupljima starih oraha, starih sorti jabuka i krušaka. U udubljenjima se gnijezdila i siva muharica (*Muscicapa stricta*) koja se sve rjeđe nalazi.

U parku na starim stablima gnijezdi se i obitava brgljez obični (*Sitta europaea*) koji blatom zatvara otvor duplja do vlastite veličine, kako u njega ne bi mogle ući veće ptice.

U polju i livadama nailazilo se, prilikom košnje livade ili žetve žitarica, na gnijezda s jajima ili s mladunčadi fazana (*Phasianus colchicus*), prepelice (*Coturnix coturnix*) i poljske jarebice ili trčke (*Perdix perdix*). Promjenom poljoprivredne tehnologije u košnji i gospodarenju poljem i livadom smanjio se broj ovih ptica. Budući da su svrstane u grupu lovne divljači, lovci ih umjetno uzgojene unose u prirodni ambijent.

Još jedna rijetka ptica koja je obitavala u šumarcima, vrbicama uz potoke i jošicima bio je pupavac božjak (*Upupa epops*), kojega se nazivalo i mačoš ili futavac. Ta ptica izrazito raskošnih boja, a za koju se govorilo da se podrezivanjem jezika mogla naučiti govoriti poput papige, gotovo je nestala s trenkovačkog područja.

Na sljemenu kuća i gospodarskih zgrada nailazilo se na bijelu plisku ili pastiricu (*Motacila alba*) poznatu po relativno dugom i „klimavom“ repu.

Kao najmanju pticu na trenkovačkom području moglo se naći palčića (*Troglodytes troglodytes*). Među male ptice uvrštava se i kraljić vatroglati (*Regulus regulus*), kojega se također moglo susresti u trenkovačkom području.

U živicama i grmlju gnijezde se i obitavaju zebe obična (*Fringilla coelebs*), koja se zimi pojavi u jatima i češljugar obični (*Cardellius cardellius*). Češljugar uvijek podsjeća na livadu Češljugu gdje se, posebno na zapuštenim livadama, rado hrani sjemenom biljke češljuge i sjemenom čička. Nekada se češljugare lovilo lijepkom koje se spravljalo od bijele imele.

Tražeci ličinke leptira kupusara, po vrtovima leti strnadica žutovoljka (*Emberiza hortulana*), a u potragu za puževima, gusjenicama jabukovog savijača i drugim ličinkama kukaca daju se sjenice, velika sjenica (*Parus major*), crnoglava sjenica (*Parus palustris*), dugorepa sjenica (*Aegithalos caudatus*) i plavetna sjenica (*Parus caeruleus*). Sjenice dolaze i blizu kuća, posebno za snježnih zima u potrazi za hranom. I crvendač rusogri (*Erithacus rebecula*) u svibnju tamani ličinke hrušta i druge gusjenice.

Slavuj mali (*Erthacus megerhynchos*)

Bijela roda (*Ciconia ciconia*)

Sova jastrebača (*Strix uralensis*)

Zelendarka zelena ili zelendur (*Carduelis chloris*), koja je slična vrapcu, zadržava se oko okućnica, kao i zimovka velika (*Pyrrhula pyrrhula*) te žutarica obična (*Serinus serinus*).

U ambijentu grmova skriva se i gnijezdi grmuša čevrljinka (*Sylvia curruca*), a čuje se i zvižduk zviždaka običnog (*Phylloscopus collybitus*).

U šumi, šikari i voćnjacima obitavaju i gnijezde se djetlići, mali djetlić (*Dendrocopos minor*), srednji (*Dendrocopos medius*), veliki (*Dendrocopos major*) i žune, crna žuna (*Picus martius*) i zelena (*Gecinus viridis*) te vuga ili zlatara (*Oriolus orialus*).

Od ptica močvarica u Trenkovu se gnijezdi bijela roda (*Ciconia ciconia*) na elektrovodnom stupu u središtu sela. U Međurišće i Češljuge katkada su dolazile sive čaplje (*Ardea cinerea*).

Na močvare su znale slijetati i divlja patka (*Anas platyrhynchos*) i patka kržulja (*Anas crecca*), koju se danas može naći na ribnjaku Veličanka, a u Gornjim livadama, na tzv. vrućcima, za jakih i snježnih zima slijetale bi divlje guske (*Anser anser*) te je njihovo glasanje posebno uznemirilo nekoliko seoskih lovaca.

I gnjurca ili ronca (*Mergus merganser*) moglo se ponekad vidjeti u potocima i zamočvarenim livadama, a moguće je da se nađe i na ribnjaku.

Od ptica selica moglo se u proljeće i ljeti naći u močvarama Markove bare i potoka Liščice šljuku kokošicu (*Galinago galinago*) ili šljuku benu (*Scolopos rusticola*).

Prepeliče, šljuke, divlje grlice, divlji golubovi i trčke često su na meti lovaca i krivolovaca na pernatu divljač.

U šikari i jošicima te na starim vrbama gnijezde se i obitavaju sove i čukovi, mala sova ušara (*Asio otus*), sova jastrebača (*Strix uralensis*) i čuk (*Otus scops*). Sove su noćne životinje te se noću može čuti njihov huk.

Važe kao lukave ptice te su simbol mudrosti. Čuk

se pak prepoznaje po njegovom ćukanju tijekom večeri i noći.

Zimuju u kolonijama na drveću pa se pod drvetom mogu naći gvalje od dlake sisavaca glodavaca kojima se hrane. Najčešće se zadržavaju u parku, ali sova se moglo naći i u jošicima Gornjih i Donjih livada.

Ribe

Po brojnosti i vrstama u trenkovačkim potocima, riba je sve manje ili ih gotovo nema. Riblji fond uništen je primjenom pesticida i umjetnih gnojiva u poljoprivredi te drugim organskim i anorganskim kemijskim spojevima koji se ispuštaju u vodotoke (kanalizacija, otpadne vode, „pila“ iz staja).

U svim trenkovačkim potocima, Veličanki, Stražemanki, Glogovcu, Liščici i Resincu nekada su bile brojne vrste riba.

Najbrojnije su bile krkušice ili govedarke (*Gobio gobio obtusirostris*), klen (*Leuciscus cephalus*) i klenić (*Leuciscus leuciscus*).

U muljevitim virovima nalazilo se potočnih mrena (*Barbus meridionalis*) i piškura (*Misgurnus fossilis*) te ćuza (puza, brkica) (*Barbatula barbatula*). Ove ribe mogle su se naći i u muljevitoj Glogovcu. Riba povećane glave i oštih bodlji na perajama peš (*Cottus gobio*) bila je također stanovnik trenkovačkih potoka.

Iz Orljave prema gornjem toku Veličanke i Stražemanke znao je zalutati grgeč (*Perca fluviatilis*), a iz gornjeg toka Veličanke, ispod Papuka spuštala se ponekad potočna pastrva (*Salmo trutta fario*).

Mala ribica zvana sunčarka ili sunčanica (*Lepomis gibosus*) ljeskala se na brzicama potoka. Katkada se u krošnju ili košar naših ribiča znao uvući čik ili čikov, riba slična jegulji, a svojom pojavom je često zaplašila ribiča jer je u prvi mah asocijala na zmiju.

Krkušice ili govedarke (*Gobio gobio obtusirostris*),

Klen (*Leuciscus cephalus*)

Vodozemci i gmazovi

Od vodozemaca najbrojnije su žabe. U vrtovima, voćnjacima, vinogradima može se naći žaba krastača (*Bufo bufo*), koja se hrani insektima i njihovim ličinkama. U poljima, livadama i šumarcima može se naći gubavicu (*Bufo vulgaris*) i mukača (*Bombinator igneus*).

Poslije ljetnih kiša, u livadama, jošicima, šikari i šumi nailazi se na pjegavog daždevnjaka (*Salamandra salamandra*), kojega izbjegavaju gotovo sve životinje, jer sadrži otrovne supstance. Od gmazova najčešći su zmije i gušteri. Od zmija najviše se nailazi na bjeloušku (*Natrix natrix*) i ribaricu bjeloušku (*Natrix tessellata*), koje najčešće obitavaju uz vodotoke i u vodi.

U livadama i uz potoke nađe se gatalinka (*Hyla arborea*) te posebno livadna smeđa žaba (*Rana temporaria*), močvarna smeđa žaba (*Rana arvalis*) i zelena žaba ili vodarica (*Rana esculenta*).

Njihov kreket čuje se za lijepih proljetnih i ljetnih večeri i noći.

Svi se boje otrovne riđovke (*Vipera berus*), ali je vrlo rijetka u trenkovačkom kraju i gotovo nikada nije bilo ugriza ove otrovnice.

U polju se mogu naći crnu poljaricu (*Coluber viridiflavus*) i šaru poljaricu (*Coluber gemonensis*), a u livadama, polju i pašnjaku susreće se smukulju (*Coronella austriaca*) za koju se pričalo da voli posisati kravu na paši.

Sljepić (*Anguis fragilis*) je čest u vrtovima, zamjenjuju ga sa zmijom te ga tamane premda je vrlo koristan vrtni čistač.

Od guštera najčešća je livadna ili siva gušterica (*Lacerta agilis*). Uz okućnice i oko kuća susreće se zidna gušterica (*Podarcis muralis*) i kućni mačkalin (*Hemidactylus turcicus*), kako se sunčaju na južnim, zavjetarnim stranama građevina i ograda.

Močvarna smeđa žaba (*Rana arvalis*)

Livadna ili siva gušterica (*Lacerta agilis*)

Može se susresti (najčešće u šumi Babjak i Golobrdračkoj šikari) zelembača (*Lacetra viridis*).

Od beskralježnjaka koji su se nalazili u močvarama Markove bare, Pašnjaka i potocima važno je spomenuti pijavicu (*Hirundo medicinalis*), koja je korištena za „puštanje krvi“ u narodnoj medicini, i riječnog raka (*Potamobius fluviatilis*) koji je bio indikator čistoće vodotoka. No danas ga gotovo nema.

Od svih puževa (*Gastropoda*) najpoznatiji je puž veliki vinogradnjak (*Helix pomatia*) i puž balavac (*Limax Maximus*), od kojih se prvi koristi u prehrani, ali je sve rjeđi.

MITROVICA (TRENKOVO) KAO SJEDIŠTE GOSPOŠTIJE VELIKA KROZ POVIJEST

PRETPOVIJESNO RAZDOBLJE

Pojavu prvih ljudi paleontolozi, antropolozi i arheolozi datiraju u geološko doba zvano tercijar, odnosno razdoblje zvano miocen, prije otprilike 23 milijuna godina. No, razvoj modernog čovjeka stavlja se u doba pleistocena ili diluvija, prije 1,8 milijuna godina.

Na području katastarske općine Trenkovo pleistocenske taložine tvore geološku podlogu ili matični supstrat obronačnih ilovača i beskarbonatnog prapora. Takva geološka podloga spušta se od obronaka Papuka preko biškupačkog polja, prema predjelima Luke, Pšenčišće i Gajevi, između Labanovke i Glogovca, te Škomičke ravni, omeđene potocima Glogovca i Sovinjaka na zapadnom dijelu katastarske općine Trenkovo.

Ljudska civilizacija, prepoznatljiva kao pretpovijesna, stavlja se u ne tako davnu prošlost, u doba holocena ili aluvija, prije kojih 11 tisuća godina.

Prema materijalnim ostacima ljudske civilizacije, ovo pretpovijesno doba dijeli se na paleolitik i neolitik.

S obzirom na starost geološkog matičnog supstrata i tala koja su se formirala na njemu, moguće je bilo očekivati, a to je arheološkim nalazima i potvrđeno, da je u prošlosti na trenkovačkom području bilo ljudskih naselja koja pripadaju pretpovijesti, to jest razdoblju paleolitika, mezolitika i neolitika.

Kamene jezgre različitog mineraloškog sastava iz kojih se izrađivalo oruđe, nađene su u Trenkovu, najvećim dijelom na predjelu Prekoveličanka. Mikroliti su karakteristični za srednje kameno doba ili mezolitik, doba nakon posljednje glacijacije, odleđivanja kontinentalnog i panonskog dijela Europe.

Kameni artefakti (jezgre i mikroliti) iz vremena Sopotske kulture nađeni na području katastarske općine Trenkovo (predjel Prekoveličanka)

Mikroliti s predjela Prekoveličanka

navedenih razdoblja. Postoje artefakti, materijalni predmeti koji se odnose na razdoblje paleolitika i neolitika sa svim elementima pripadajućih civilizacijskih i kulturnih obilježja.

Najveću zbirku predmeta (kamen, keramička, metal) iz kamenog doba, mlađeg neolitika, doba keltske i rimske kulture te ranog i kasnog srednjeg vijeka posjeduje trenkovački arheolog-amater Hrvoje Petrović.

Klesanjem i razbijanjem tvrdog kamenog materijala o mekši primitivni čovjek (*homo sapiens*) izrađivao je oruđe za struganje i obradu kože, za razbijanje kostiju ulovljenih životinja, rezanje drva i drugu svakodnevnu upotrebu. Tako su dobivena grebala, svrdla i dubila za kamen i drvo. Oruđe je ujedno služilo i kao oružje u lovu.

Litički (kameni) materijal koji se svrstava u takozvane mikrolite dobiven je lomljenjem kamenih jezgri, a kao oruđe i oružje umetao se u kost ili drvo.

Najveći dio predmeta izrađenih od kamena nađeno je na polju (rudini) Prekoveličanka, a predmeti izrađeni od keramike različitih stilova, od sopotske do badenske kulture, nađeni su na predjelu Kamenjača, Luke i Stajanovac.

U zbirci se nalaze i predmeti koji se svrstavaju u civilizaciju Kelta zvanu latenska kultura. Posebno je zagonetan novčić s likom nekog vojvode ili glavarar, mogućeg božanstva na aversu, sa znakovljem točkasto-klinastog oghamskog pisma na rubu. Na reversu novčića se nalazi nepoznati lik, a Kelti su obično prikazivali konja. Kelti su naše krajeve nastanjivali od 4. stoljeća prije Krista do 1. stoljeća, kada su bili potisnuti od Rimljana. Pleme Kelta potječe iz Francuske, ali se raširilo od Britanskog otočja do istočne Europe. Arheološki nalazi brončanih, željeznih i keramičkih predmeta svrstavaju se u mlađe željezno doba zvano laten.

Vjeruje se da se naselje Kelta nalazilo na donjim Gajevima i gornjoj Kamenjači, kao utvrđeni grad-opidum koji su kasnije nastanili Rimljani. Nađeni ostaci kamena, cigle rimske forme i keramike, brončane fibule i privjesci, novčić s likom rimskog cara Vespazijana na Kamenjači to potvrđuju.

Dok je u doba paleolitika čovjek ovisan o lovu i šumskim plodinama, u neolitiku (6.250.-5.400. godine pr.n.e.) se bavi poljoprivredom i stočarstvom.

Za držanje sjemena i tekućina čovjek koristi keramičke posude izrađene od gline i ilovače. Prema načinu izrade naselja, građevina i keramičkih posuda, arheolozi su podijelili povijest neolita na različite civilizacije i kulture.

Povijest starog vijeka dijeli se na bakreno, brončano i željezno doba. Proizvodnja oruđa i oružja taljenjem iz prirodne rudače bakra ubrzava razvoj civilizacije. Miješanje i taljenje bakra i kositra, da bi se dobila bronca, još više otkriva čovjekove spoznaje o iskorištavanju prirodnih resursa. To se na koncu potvrđuje proizvodnjom željeznih predmeta i nastajanjem ratničkih kultura, koje uvelike mijenjaju svjetske društvene odnose.

Na području Trenkova nađeni su tragovi svih

Iz arheološke zbirke Hrvoja Petrovića i dijela zbirke Gradskog muzeja Požege

Brončan fibula iz rimskog (keltskog?) doba

Novčić s likom rimskog cara Vespazijana

Hrvoje Petrović je godinama na području katastarske općine Trenkovo skupljao arheološku građu i predmete koji su slučajno izbili na površinu trenkovačkih polja, izoravanjem ili kopanjem. O nađenim predmetima je obaviješten Gradski muzej u Požegi, Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Institut za arheologiju u Zagrebu.

Upravo njegovom zbirkom arheoloških nalaza, atribuiranih različitim pretpovijesnim dobima, od neolitske, starčevačke, sopotske i bjelobrdske kulture, do rimske i rano-srednjovjekovne, na relativno malom prostoru Trenkova, dat je poticaj osnivanju Instituta za pretpovijest Hrvatske.

Tim aktom prišlo se sistematizaciji arheoloških nalazišta na prostoru Hrvatske, a katastarska općina Trenkovo je prva u kojoj će se sistematizirati nalazišta i znanstveno verificirati i determinirati starost i pripadnost arheoloških nalaza, artefakata.

Dio zbirke nalazi se u Gradskom muzeju Požege, gdje se arheološki artefakti sistematiziraju po vremenu i pripadnosti povijesnim kulturama i civilizacijama. Značajan dio arheološke građe iz zbirke Hrvoja Petrovića svrstava se u neolitik ili mlađe kameno doba (6.000-4.000 godine pr. n. e.).

Arheološki artefakti (keramika, kameni klinovi, mikroliti i dio glinene podnice pripadaju sopotskoj kulturi (5.300. - 3.800. pr. n. e.))

Mlađe kameno doba obilježava sjedilački način života, vezan je za uzgoj poljoprivrednih kultura, stočarstvo, rukotvorine od lana, konoplje i drva te izgradnju stalnih nastambi. Obrada zemlje vjerojatno se obavlja drvenim plugovima. Sijalo se pšenicu, ječam, grašak i leću, a za tkanje i izradu odjeće i obuće lan i konoplju. Ispređenim nitima lana ili konoplje vezivala se životinjska koža. Osim lovom, počinje prapitomljavanje nekih divljih u domaće životinje (pas, ovca, govedo, konj...). Za mlađe kameno doba ili neolitik vezana je pojava raznih ruralnih i prvih urbanih naselja. Pretpostavlja se da je u Trenkovu jedno takvo naselje bilo na prostoru Šišlišća-Dolova te na predjelu Prekovečanka (iza kudeljare).

Prema nalazima (ulomcima keramike na prethodnoj stranici i donjoj slici), u Trenkovu je nesumnjivo potvrđena sopotska kultura (5.300- 3.800 g.pr.n.e.). Nađena keramička podnica svjedoči o postojanju nadzemnih nastambi. Keramičke posude su bikoničnog oblika s ponekim ukrasom načinjenom urezivanjem traka, ubodima igle ili glačanjem s nizovima crta ili cik-cak linijama.

Keramičke posude tamne boje ukazuju na primjenu redukcijskog načina pečenja gline, to jest bez prisustva zraka. Primjenjuje se i tehnika finog poliranja posuđa koje dobiva visoki, gotovo metalni sjaj.

Kameni klinovi

Kamena sječiva

Za izradu oruđa i oružja upotrebljava se tvrdi kamen, kremen ili rožnjak, kakvim obiluje Slavonsko gorje. Za čuvanje jela i pića čovjek izrađuje posude od gline, keramičko posuđe.

Na gornje dvije slike prikazani su glačani kameni klinovi ili sječiva s nalazišta Prekovečanka.

Glačani kameni klinovi i dlijeta upotrebljavani su najčešće pri obradi drva i kosti. Za vrhove strijelica korišteni su fino obrađeni tvrdi kamen. Područje Prekovečanke, Međvoda i prostora današnjeg parka u Trenkovu bilo je atraktivno za naseljavanje i u neolitik (6.000 g. pr.n.e.). Naselje je bilo okruženo rijekama, potocima Veličanka, Strežemanka i Liščica. Kuće su građene od trstike koja se nalazila nešto sjevernije, u močvari Trstike. Na sjevernoj strani područja vjerojatno se u to doba nalazilo jezero, poslije zvano Markova bara, koje je bilo bogato ribama, a na ostalim stranama nalazila se šuma hrasta lužnjaka bogata biljnim plodovima i divljači.

Glačani kameni srpovi i cijepana sječiva s područja Prekoveličanke

Nađene kamene sjekire, vrhovi strelica i keramički utezi za opterećivanje ribarskih mreža svjedoče da su se stanovnici toga naselja bavili lovom i ribolovom, a kameni srpovi potvrđuju da su se bavili uzgojem ratarskih kultura i stočarstvom.

Fino obrađeni kameni vrhovi strelica i glineni uteg za tkalački stan (Prekoveličanka)

Tvrđi kamen kvarcit, amfibolit, bazalt ili serpentin dobavljan je s Papuka ili Krndije, a sitni kremenji pijesak za obradu i bušenje rupa na sjekirama ili vrhovima strijela nalažen je u obližnjem potoku Liščica ili Češljakovačkom potoku.

Paralelno s izradom kamenih predmeta tekla je izrada predmeta od pečene gline s različitim namjenom. Najčešće su to posude za

Tipovi kamenih sjekira

hranu i piće, jednostavne izrade, bez aplikacija. U kasnijem razdoblju keramički predmeti se bojom ukrašavaju različitim šarama i geometrijskim oblicima, katkada stiliziranim florističkim, animalnim ili antropomorfnim elementima.

Prema načinu ukrašavanja, bilo utiskivanjem grafičke forme u glinu, bojanja, inkrustacije ili nanošenje gline na formu keramičkog predmeta, najčešće posude, idola ili ljudskog lika, determinira se pripadnost određenom civilizacijskom ili kulturnom krugu. Tako se kaže da određeni arheološki artefakt ili građa pripadaju, primjerice, starčevačkoj kulturi (6.250 - 5.400 g. pr. Kr.), sopotskoj (5.300 - 3.800 g. pr. Kr.), lasinjskoj (4.000 - 3.300 g. pr. Kr.), hrnjevačkoj (4.000 g. pr. Kr.), vučedolskoj (3.000 - 2.400 g. pr. Kr.), vinkovačkoj (2.500 - 2.100 g. pr. Kr.), licenskoj (1.900 - 1.700 g. pr. Kr.), kaptolačkoj (800. - 500. g. pr. Kr.), keltskoj (300. g. pr. Kr. do 100. g. po. Kr.), rimskoj (100. g. do 400. g. po. Kr.), ...

Iako arheološka građa i pojedini artefakti u zbirci Hrvoja Petrovića nisu znanstveno obrađeni, determinirani, verificirani i sistematizirani, može se prema nekim indikacijama zaključiti da pripadaju gotovo svim navedenim kulturama i vremenskom razdoblju od ranog neolita do keltske i rimske kulture.

Utezi za tkalačke i ribarske potrebe

Stanovnici naselja bavili su se poljoprivredom, lovom i ribolovom, o čemu svjedoče nađeni predmeti. Pretpostavlja se da su na području današnjih Luka i Dolova u prošlosti bili jezero i močvara, bogati ribama, a okolno područje šumama s divljači. Neki nalazi u blizini Dolova, na Šišlišću, ukazuju na to da su ljudi gradili kuće zemunice, ukopane u zemlju, što je, primjerice, bilo moguće na obodima, obali Dolova ili u podbrđu Gajeva.

Krhotine keramičkih posuda s ponekim ukrasom načinjenom urezivanjem traka, ubodima igle ili glačanjem s nizovima crta ili cik-cak linijama.

Predmeti od pečene gline namijenjeni djelatnosti proizvodnje tkanina (uteg za vreteno, gore) i ribolovu (utezi za ribarske mreže koje su pletene od niti konoplje, dolje), nalazište Prekoveličanka i Kamenjača.

Osim bogatog nalazišta Prekoveličanka, bogato je i nalazište Kamenjača, gdje se našlo više keramičkih predmeta, a manje predmeta od kamena. Područje Kamenjače koje se u gornjem dijelu veže s Gajevima, a u donjem dijelu s Lukama bilo je vjerojatno naseljeno u doba neolita.

Zbog plemenskog načina života u zajednicama, relativnog siromaštva svih, u neolitu nisu građena naselja na prirodno zaštićenim terenima, jer zbog ujednačenog gospodarskog siromaštva nije bilo potrebe međusobnog sukobljavanja među plemenskim zajednicama.

Tek kasnije u eneolitu ili bakrenom dobu, a još više u brončanom i željeznom dobu, došlo je do raslojavanja plemenskih zajednica na bogate i siromašne te do formiranja naroda ratnika i trgovaca, koji su u ime bogatih osvajali tuđa područja u potrazi za rudnim bogatstvom i prednostima koje su im donosili metalni predmeti, oruđe i oružje koje su koristili u ratnim djelovanjima.

Na području katastarske općine Trenkovo našlo se malo predmeta izrađenih od bakra, bronce ili željeza, što svjedoči da se takvi predmeti nisu proizvodili na tom području, a utvrđene građine na visovima Papuka, Krndije i Požeškog gorja iz brončanog i željeznog doba svjedoče da su se naselja gradila na prirodno zaštićenim mjestima. No, keramički predmeti iz bakrenog, brončanog i željeznog doba svjedoče da je područje Trenkova bilo naseljeno pored naselja gradina na okolnom gorju.

Kameni kalup za lijevanje metalnih igala ili šila i kamena plastika, nalazište Prekoveličanka

POVIJESNO RAZDOBLJE

Razdoblje rimske kulture i civilizacije, razdoblje ranog srednjeg vijeka

Nađeni metalni novčić na području Kamenjače, za kojega se vjeruje da pripada keltskoj kulturi ili željeznom dobu, zvanom latenska kultura, svjedoči da je na tom području bilo naselje krajem 1. st. pr.Kr. i da su ga kasnije naselili Rimljani. Ostaci rimske cigle i ulomci keramike nađeni na tome području to i potvrđuju.

Dio arheološke građe nađene na području Trenkova nalazi se u Gradskom muzeju u Požegi, a među ostalim i rimski zlatnik iz vremena cara Arkadija (395-408. god.).

Zlatnik su u listopadu 1995. godine pronašli Milan i Anđa Đaković na zemljištu PPK Kutjevo, nedaleko od parka. Na aversu je glava rimskog cara, a natpis glasi: A D MARKADI VS PFAVG, te na reversu car je na prijestolju, a tekst glasi: R CONCORDIAE VCCONO CONO.

Prema determinaciji arheologinje, prof. Dubravke Sokač Štimac, zlatnik je kovan u Carigradu.

Ista potvrđuje da ulomci keramičkih posuda prikazani na slici lijevo pripadaju rimskom dobu (1. i 2. st.). Nađeni su na području Šišlišća, Luka, Kamenjače i Stajanovca.

Dio rimskog crijepa (desno dolje) nađen je na prostoru oko crkve svetog Demetrija, što potvrđuje da temelji mjesne, trenkovačke crkve sežu do kulture i civilizacije Rimljana, možda i prije.

Na istom prostoru nađeni su i ulomci keramičkih posuda koje se datira da pripadaju srednjem vijeku (15. i 16. stoljeće), turskom dobu Trenkovu.

Keramičke posude (ulomci) koje se po svojim obilježjima svrstavaju u srednji vijek (15. i 16. stoljeće), dakle tursko doba, nađene su na području uz potok Resinac i Međputove. Prilikom gradnje kuća na ovom dijelu sela nailazilo se na grobove. Moguće je na tome mjestu bilo tursko groblje.

Ulomci keramičkih posuda nalaze se u arheološkoj zbirci Gradskog muzeja Požega.

Nije isključeno da nakon znanstvene obrade prikupljene građe, posebno iz zbirke Hrvoja Petrovića i daljnjih arheoloških istraživanja, bude neko pretpovijesno razdoblje označeno kao „trenkovačka kultura“.

Panonsku nizinu i Slavoniju, koje su nastanjivala razna ilirska i panonska plemena početkom 1. stoljeća nove ere, osvojili su Rimljani. Rimljani ostaju na području Slavonije i Požeštine do kraja 4. stoljeća, kada ih potiskuju Goti i kasnije Avari s kojima se doseljavaju i Slaveni.

Rimljani su tijekom četiri stoljeća u Požeštini i trenkovačkom kraju ostavili tragove svoje razvijene civilizacije i kulture. Brojni nalazi predmeta iz rimskog doba u bližoj okolini Trenkova (Stražeman, Radovanci, Velika), a u novije doba i u Trenkovu, svjedoče o boravku Rimljana na tome području.

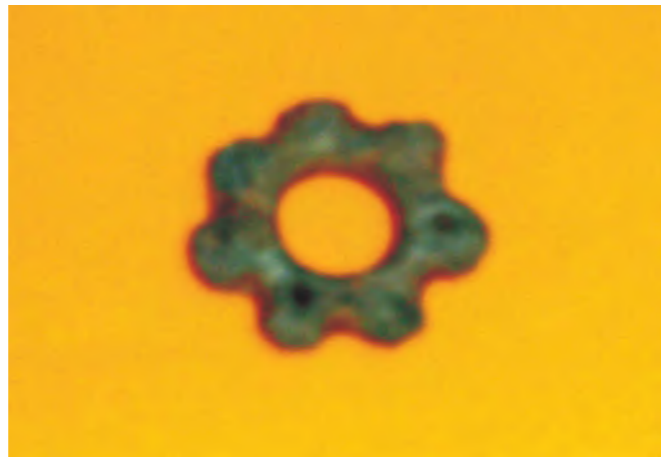
Kroz Zlatnu dolinu, ili kako su je Rimljani nazivali *Valis aurea*, prolazile su rimske ceste i putovi. Zasižno je da su prolazile obroncima požeških gora, ali je sigurno da je jedna cesta spajala zapadni s istočnim krajem Požeške kotline. Cesta je

Ulomci keramičkih posuda (15. i 16. stoljeće)

Dio keramičke narukvice

Dio brončane ogrlice

vjerojatno prolazila od orljavačkog kraja preko Tornja, Trenkova, Alilovaca, Tekića, prema Gradištu (s odvojkom prema Našicama), Čaglinu i dalje prema Đakovu.

Rimljani su u Požeštini, posebno za rimskih careva rođenih u Panoniji, unaprijedili ratarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo, na čijim se nasadima i danas održavaju i uzgajaju navedene poljoprivredne kulture.

Srednjovjekovno razdoblje

Početak 7. stoljeća ovo područje naseljavaju Slaveni. Područje Hrvatske tada se dijeli na Dalmaciju ili Primorsku Hrvatsku i Panonsku Hrvatsku. Početkom 9. stoljeća Panonsku Hrvatsku vodi Ljudevit Posavski, koji osnažuje državu, no uskoro je pod vlašću Franaka. U 9. stoljeću Hrvatska je kneževina, no početkom 10. stoljeća, pod vodstvom Tomislava iz dinastije Trpimirovića, Hrvatska postaje kraljevinom. Tek potkraj 11. stoljeća, smrću hrvatskog kralja Petra Snačića iz dinastije Snačića i presudne bitke na Gvozdu 1097. godine, Hrvatska gubi samostalnost te sklapanjem hrvatsko - ugarske personalne unije 1102. dijeli krunu s Mađarima. Krunu s Mađarima dijelit će sve do 1526. godine, kada pod austrijskom dinastijom Habsburg prestaje državna Hrvatsko - ugarska personalna unija.

Budući da nema mnogo pisanih dokumenata o počecima srednjovjekovne hrvatske države, povijesni iskaz zavijen je u legendarni oblik. Zna se da je hrvatsko društvo u to vrijeme bilo staleški organizirano. Najviši sloj hrvatskog društva činili su plemenitaši, za koje se kaže da su bili potomci Hrvata-osvajачa hrvatskog prostora u Panoniji i na obalama Jadrana. Legenda kazuje da su to potomci sedam plemena, petero braće i dvije sestre. Zapisano je da je prilikom sklapanja ugovora s ugarskom dinastijom Arpadovića 1102. godine, bilo dvanaest hrvatskih plemena. Kasnije se broj plemenitaša povećavao, te su tzv. slobodnjaci ratnim zaslugama, bogatstvom i utjecajima stjecali plemstvo.

Srednji sloj srednjovjekovne Hrvatske sačinjavali su slobodni seljaci, obrtnici i trgovci u gradovima, koji su posjedovali svoju zemlju, obrtničke radnje i trgovine te državi plaćali određene pristojbe. Ovaj društveni sloj imao je pravo nasljeđivanja i kupoprodaje materijalne imovine i nekretnina.

Treći, najniži sloj hrvatskog srednjovjekovnog društva činili su seljaci-kmetovi, koji su bili neslobodni, vezani uz zemlju, sesije koje su obrađivali za svojega vlastelina, plemenitaša, crkvu ili samostane. Nisu se slobodno selili, njihov život ovisio je o volji vladara, a živjeli su na granici životnog minimuma.

Zanimljivo je da su prilikom osvajanja i naseljavanja hrvatskog prostora pripadnici spomenutih plemena živjeli u svojevrsnoj rodovskoj demokraciji, a društveni odnosi odvijali su se prema običajnom pravu, prema kojemu je vlasništvo nad zemljom, prirodnim resursima i zatečenim nekretninama bilo zajedničko. Kasnije, jačanjem feudalnih odnosa i uklapanjem društva u sustav okolnih državnih zajednica, nastaje raslojavanje na gospodare i one koji su u njihovoj službi.

Temeljnu jedinicu hrvatske države u nastajanju činila su dakle plemena koja su se dijelila na rodove ili bratstva, a rodovi su se dijelili na zadruge koje su se sastojale od nekoliko uži i rodbinski povezanih obitelji. Svaka od tih jedinica imala je organizacijski ustroj koji je osiguravao proizvodnju materijalnih dobara, obranu teritorija, kulturne i duhovne potrebe. Na čelu naroda, sačinjenog od plemena, bio je kralj, knez ili ban, a na čelu plemena vojvoda ili glavar, na čelu zadruge starješina, a na čelu obitelji otac. U takvoj organizaciji Hrvati su sačuvali svoju samosvojnost, kulturu i jezik, a društveni oblik vertikalne i horizontalne organizacije hrvatskog društva s izrazitom slojevitošću zadržan je do kraja devetnaestog stoljeća.

Isto pravilo organizacije hrvatskog društva važno je i za područje Požeštine i Trenkova.

Po prvim pisanim dokumentima iz 1210. godine, spominje se da u Požegi stoluje herceg čitave Slavonije. U Slavoniji je tada brojno plemstvo, a posebno se ističu plemići Borići, koji su tada u srodstvu s ugarsko - hrvatskim kraljem Andrijom II. Upravo u to vrijeme spominje se i Požeška županija, 1227. godine, kada Andrija II počinje progon bogumila koji se u to vrijeme, pod bosanskim banom Borićem, šire u požeški kraj.

Neki povjesničari smatraju da je bogumilska hereza širena iz Bosne za vladavine hrvatsko-ugarske dinastije Arpadovića i Anžuvina, a koja nije nikada do kraja pročišćena, bila uzrok lakom prelasku domicilnog starohrvatskog puka na islamsku vjeru, posebno onih sela koja su bila locirana u Poljadju, kako je to bilo i Trenkovo (Mitrovica).

Povjesničar Josip Buturac u članku „Prastanovnici u Požeškoj okolici, objavljenom u Požeškom zborniku 1961. godine, nabroja sva prezimena obitelji prastanovnika pojedinih sela Požeštine, međutim za Mitrovicu ne navodi niti jedno prezime pa kaže: „Prastanovnici Hrvati katolici u Tornju, Poljanskoj i Mitrovici (Trenkovu) vjerojatno su prešli na islam pa su zato 1687. preselili u Bosnu. U starim, nekadašnjim selima Sovinjaku i Škomiću izumrli su prastanovnici u 18. stoljeću. U Mihaljevcima, Kantrovcima i Gornjim Vrhovcima nestali su prastanovnici za turskog vladanja“.

Isti povjesničar navodi kako se u razdoblju od 1692. do 1701. godine u Mitrovicu doselili 19 porodica iz sjeverozapadne Hrvatske, za razliku od Stjepana Pavičića koji navodi, prema podrijetlu jezika i govora, da su iste porodice doselile iz istočne Slavonije.

Posjed plemićkih obitelji Velyke i Bekefi Velyke u Mitrovici (Trenkovu)

Dvorac-kurija u Trenkovu, bivšoj Mitrovici, bio je zasigurno dio posjeda plemića iz roda Velyke, koji su živjeli u gradu-tvrđavi u Velikoj, a spominju se već u 12. stoljeću.

Kao prvi plemić iz roda Velyke spominje se Suden, čija se vladavina spominje u razdoblju od 1116. do 1134. godine, dakle neposredno poslije sklapanja državne unije s Ugarskom.

Povjesničar Josip Bösendorfer u knjizi „Crtice iz slavonske povijesti“ izdanoj u Osijeku 1910. godine navodi da se posjed Velyke spominje u dokumentima već 1366. godine i dalje, a kaštel Velyke 1435. godine i dalje.

U knjizi „Velika“, 1982., fra Paškval Cvekan raspravlja temeljem nekih zapisa i po „logičnom slijedu“ kako je potrebno razlikovati grad Velyke i kaštel Velyke. Za grad-tvrđavu je siguran da se nalazio na brdu Lapijak, čije su zidine i danas očuvane, no kaštel Velyke ili

grad (oppidum - trgovište) plemića Velyke smješta „u ravnici“. Kao moguće mjesto grada-kaštela, navodi prostor gdje je danas groblje svetog Marka, povodeći se za podatkom župnika Franje Šultajsa, koji je u Spomenici župe Velika zapisao pod konac 19. stoljeća: „da su na tome mjestu otkopavali klesano kamenje velikog oblika, a jednako i ciglu dugu jedan lakat“. No klesano kamenje i cigla dužine jednog lakta ukazuje pak, prije, na neku rimsku građevinu.

U sačuvanoj listini, koju navodi Bösendorfer, piše da su posjed u Velikoj 1435. dijelili plemići Velyke i Bekefi Velyke, a u pitanju diobe bila je: „jedna pokrivena i duga palača, zgradama ukrašena; jedan toranj bez krova, a usred kaštela neka kuća ili napuštena prostorija i jedna cisterna ili zdenac“. Budući da je već od početka 12. stoljeća donekle poznato rodoslovlje plemića Velyke te se kao prvog plemića navodi pod imenom Suden (Sudan) u razdoblju od 1116. do 1134. godine te druga loza Abram sa sinom Ivankom, od 1232. do 1250., to je sigurno da se rod plemića Velyke i Bekefi proteže sve do dolaska Turaka 1536. godine.

Imanja, posjedi plemića Velyke i Bekefya čaglinskih, prostiru se u predtursko vrijeme od današnje Striježevice (Crkvenik) preko Bukovlja (današnje selo Klisa) i Velyke, grada i kaštela do Čaglina i Sapne. Oko 1435. godine spomenuti plemići u posjedu drže 67 sela i zaselaka. Bila su to uglavnom podplaninska sela ispod Papuka i Krndije.

Sjedište im je u podgrađu-kaštelu upitne lokacije. Grad tvrđava na brdu Lapjak podignut je početkom 15. stoljeća kao vojno-strateška građevina za obranu od turskih provala u Slavoniju iz susjedne Bosne.

Ipak je moguće zaključiti da je kaštel-kurija, koji se spominje u povijesnim dokumentima, a nalazio se „u ravnici“, bio utemeljen u ondašnjoj Mitrovici (Trenkovu), gdje se već po dokumentima iz turskog popisa posjeda i stanovnika, 1545. godine uselio spahija Husein beg.

Velika s okolicom (crtež: Z. Smerke iz knjige Velika, 1982.)

Turci u Mitrovici (Trenkovu) od 1536. do 1691.

U turskom popisu stanovništva i posjeda iz 1545. godine doslovno piše: „Mitrovica, zemlja koju je u nevjerničko vrijeme posjedovao porkulab Mitrovica. Neki ju je Husein vojvoda ranije dobio u tapiju od sandžak-bega i uživao posjed. Sada je prema carskoj zapovijedi Riznici platio 150 akči tapijske pristojbe pa je na njega zavedeno. Prihod 150“.

Husein beg, koji je kulu-tvrđavu u Mitrovici dobio „u tapiju“, slovio je kao pomoćnik požeškog sandžak-bega. Nazivaju ga i Husein vojvodom a njegovu važnost naglašava i značajnost nekretnine kojom je darivan. Spahije, kojima je dužnost bila sudjelovati u ratnim pohodima osobno i sa svojim podanicima opremljenim ratnom opremom i konjima, bili su niža vojno-feudalna klasa.

Ostali podložnici nazivani su rajom, bez obzira na vjersku pripadnost, no imali su mogućnost posjedovanja zemlje i ostalih nekretnina. Čak i kršćanska raja u požeškim selima imala je pravo na zemlju s mogućnošću prijenosa prava nasljeđivanja. Raja je imala svoje sesije ili baštine. Jasno, za posjedovanje zemlje država je uvela različite poreze i namete, kao i obveze prema neposrednom feudalnom gospodararu, spahiji. Da je u Mitrovici bio spahija (Husein beg i njegovi nasljednici, Hasan-aga Zaimović), koji je stanovao u kuli-tvrđavi, svjedoči i danas naziv „Spanjska bašča“ za dio zemljišta u Trenkovu, koji je bio u sklopu Veličke gospoštije.

Kako se život muslimanskih stanovnika odvijao u Mitrovici, narednih stotinjak godina nema relevantnih zapisa, no prema popisu stanovnika varoši Velika iz 1579. godine vidljivo je da u požeški kraj i samu Veliku dolaze stanovnici iz drugih krajeva. Budući da je Velika pod utjecajem franjevacu sačuvala kršćansko obilježje s intenzivnim župskim djelovanjem, to pod njihovo utočište pribjegavaju kršćani.

Iz navedenog se može zaključiti da je u pred-tursko vrijeme navedeni posjed uživao svjetovni posjednik porkulab Mitrovica, svakako plemić, jer seljaci-kmetovi nisu u to vrijeme bili posjednici zemljišta.

U turskom popisu iz 1561. godine navedeni posjed-mezra u Mitrovici spominje se detaljnije: „Zemljište koje je u nevjerničko vrijeme posjedovao porkulab tvrđave Mitrovica. U starom je defteru rečena mezra zapisana nekom vojvodi Huseinu. Spomenuti je vojvoda Husein umro, a spomenuta mezra prenesena na ime njegova sina Kasima. Budući da je sada u njegovu posjedu, u novi je defter (popis) zavedeno na njega“.

Dakle, izričito se spominje porkulab tvrđave Mitrovica, to jest bivši posjednik zidane tvrđave, a budući se iz podjele imanja plemića Velyke i Bekefy godine 1435. spominje i zidani toranj-kaštel u kojem se pretpostavlja da se nastanio Husein beg i kasnije njegov sin Kasim, izvjesno je da se sjedište plemića gospoštije Velika nalazilo i u pred-tursko doba u Mitrovici.

Turci su osvojili požeški kraj 1536. godine, iako su i prije toga, gotovo dva stoljeća, činili pljačkaške pohode u Požeštinu iz zaposjednute Bosne. Već 1538. godine Turci u Požezi uspostavljaju vojno-političku i upravnu jedinicu Požeški sandžak. Na čelu sandžaka bio je sultanov namjesnik sandžak-beg, koji je za vojno-političke i upravne poslove imao pomoćnike alajbega, čehaju, age, subaše... Požeški sandžak pripadao je većoj upravnoj jedinici Osmanlijskog carstva, pašaluku. Sandžak je zauzimao šire područje Slavonije,

Turga (monogram) sultana Murata III. (1574. - 1595. g.)

podijeljeno na kadiluke ili kaze. Požeški kadiluk dijelio se na niže jedinice nahije, kojih je u popisu iz 1540. godine bilo pet. Mitrovica kao mezra, pripada po tome popisu nahiji Granice, a u popisu 1545. godine ima jedanaest nahija, kada Mitrovica pripada nahiji Granice, kaza Požega.

Većina stanovnika Požeštine do popisa 1561. godine, posebno centralnog dijela Požeške kotline prešla je s kršćanstva na islam ili se iselila zapadnije, prema sjeverozapadnom dijelu Hrvatske. Dio stanovništva je pobijen, a njihove kuće spaljene, tako da je u popisu stanovništva iz 1540. godine u svih pet nahija većina sela ili selišta, koja Turci nazivaju čiftlucima, pusta i nenastanjena. Međutim, Mitrovica se u popisu iz 1540. godine spominje kao tvrđava s posadom, što upućuje na to da tvrđava nije toranj crkve svetog Demetrija, nego utvrda s kurijom gospoštije Velika, koja se nalazila na mjestu današnjeg dvorca.

Kršćanska raja i stanovnici podplaninskih sela, koja su bila uvučena u šumske predjele, zadržali su svoj jezik i kršćansku vjeru, koju su održavali franjevci u veličkom, poljanskom i kutjevačkom samostanu. Franjevci su u samostan Velika došli 1575. godine iz franjevačke provincije Bosne Srebrne. U Velikoj su ostali punih 220 godina, upravljali mnoštvom slavonskih župa, a preseljenje u Požegu obavljeno je za cara Franje II, na Dušni dan, 2. studenog 1797. godine.

Da je mezra Mitrovica, premda kao pustopoljina, bila značajna u turskom popisu stanovništva iz 1540. godine, može se zaključiti po primjedbi popisivača u kojoj se navodi da je „selo Potočan blizu Mitrovice“.

Kršćanska sela bila su primjerice, Radovanci, Potočani, Draga, Podgorje, Doljanovci, Biškupci, Frkljevci, Sulkovci, Paka, Sovski Dol, Čaglin, Zakorenje, Viškovci..., a muslimanska Mitrovica, Golobrdci, Bertelovci, Jakšić, Cerovac, Sesvete, Grabarje...

Nakon odlaska Turaka i muslimanskog življa iz požeškog kraja i naseljavanja stanovništva iz drugih krajeva, Bosne, Like, Gorskog Kotara, Srbije i drugih krajeva, u navedena naselja starih stanovnika i doseljenih znatno će se razlikovati po jeziku, govoru, običajima, kulturi i tradiciji.

Zanimljivo je da je u popisu stanovnika, zemljišta, posjeda i građevina iz 1561. godine popisivač za Mitrovicu upisao na posebnom listiću i umetnuo u defter sljedeće:

Stanovnici: Bali Bosna, Husein Karagöz, Iskender Abdulla, Husein Kasim, Bayazid Karagöz, Timur Jusuf, Husein Kurd, Mustafa Jakub, Veli Ibrahim, Jusuf Durak, Inehan Hasan, Oruč Bosna.

Muslimana, nefera 12, prihod 1050 akči.

Prihod se sastoji od sljedećih kultura i dažbina, izraženo u akćima: pšenica (360), ječam i raž (88), proso (77), zob (45), sijeno (65), bostan (26), lan (66), vodenica (30), vodenica (15), češnjak, luk, kupus (6), zemljarina (2), ovčarina (30), tapija (30), svadbarina (30) ½ baduhave (22).

Iz popisa se može zaključiti da su u Mitrovici 1561. godine stanovnici isključivo muslimani. Popisani su samo punoljetni muškarci, žene i djeca nisu obuhvaćeni popisom. Pridjevnik Bosna uz ime znači da je doseljenik iz Bosne, a Abdullah ili skraćeno abdi znači da mu preci nisu muslimanskog porijekla nego da je bivši kršćanin, konvertit.

Iz popisa državnog prihoda (filurije) vidi se to što se od poljoprivrednih kultura uzgajalo. Zapaža se da se u to vrijeme ne sije kukuruz, niti uzgaja krumpir. Uzgajanje kukuruza i krumpira u Europi započelo je tek u 17. stoljeću. Međutim, kao prehrambena žitarica uzgaja se proso, koji je kasnije potpuno potisnut kao poljoprivredna kultura. Tek u komorskom popisu iz 1701. godine, iza oslobođenja od Turaka, zabilježiti će se da je u Mitrovici zasijano kukuruzom 8,5 jutara zemljišta. Prema nekim dokumentima, povjesničar Julije Kempf navodi da se upravo prvi kukuruz u Hrvatskoj sijao u požeškom kraju oko 1611. godine, a za krumpir se navodi da je sađen 1728. godine, kojega su po svoj prilici donijeli hrvatski vojnici, vraćajući se s dalekih europskih bojišta.

Muslimani nisu uživali alkohol, ali su dopuštali kršćanima, a kasnije i muslimanima, uzgajati vinovu lozu. Od desetine i drugih pristojbi na vinograd, vino i bačvarinu punili su državnu riznicu, a s vinom su trgovali u zamjenu za pšenicu. Među proizvodima na

koje se plaćala pristojba spominje se pod općim imenom voće, no poznato je da se u to vrijeme uzgajala „šljiva požeškinja“, poznata po svim oznakama za pečenje dobre rakije.

Kao značajan trgovački proizvod bio je pitomi kesten, kojega su pojedini posjednici kestenika, obilato koristili.

Svadbarina, baduhava ili prekršajna kazna, globa, poljarina i slično pripadala je kadiji, kao administrativnom predstavniku turske vlasti. Kadije su bili ustoličeni u svim kadilucima pa tako i u požeškom. Često su se znali osiliti te su narodu (ne samo kršćanima) nametali razne terete. Poznata je izreka „kadija te tuži, kadija te sudi“. Izraz resim i resmovi su porezi ili pristojbe, koje su muslimanski podložnici ili kršćanska raja plaćali zemaljskom gospodaru za prepuštenu zemlju. Trenkovačke rudine s nazivima Ris i Resinac imaju korijen naziva resm čift i resm tapu, poreza turskom gospodaru.

Turski popisivač stanovnika sela 1561. godine novim doseljenicima dodjeljuje pridjevnik prišlac, što znači da je pridošlica, poput Blaž prišlac, Ivan prišlac, Tomaš prišlac. I stanovnike doseljene iz Bosne bilježi kao Bošnjake te navodi, primjerice, Iva Bošnjak. Vrlo je vjerojatno da se u veličku župnu filijalu Mitrovica doselio pokojni prišlac kršćanske vjere ili prišlac - Bošnjak iz Bosne. Da je to moguće, svjedoči popis stanovnika sela Mitrovica iz 1701. godine, kada se u selu nalaze Andrija Bošnjak i Jakov Bošnjak. Sve kuće, osim srušene seoske crkve svetog Demetrija i spomenute kule-tvrđave, bile su građene od drva ili nabijene zemlje, a pokrivene šindrom.

Pitomi kesten (*Castanea sativa*)

Turske bakrene posude

Iako su Turci u Mitrovici živjeli preko 150 godina, nisu nađeni znatni materijalni ostaci iz njihova doba. Samo u polju Čolak nađeni su ostaci keramičkih lula. No, očito je da su negdje pokapali i svoje umrle i obilježavali grobove kamenim obilježjem, najčešće nišanom koji je završavao isklesanom skulpturom u obliku turbana.

Svoje vjerske obaveze trenkovački muslimani su obavljali u Požegi, gdje je bilo četiri ili pet džamija. Obrazovani predstavnici islama bili su uleme, koji su ne samo vjersku funkciju nego i funkciju vlasti.

Požeška crkva Duha Svetoga pri franjevačkom samostanu (prije Crkva svetog Demetrija), crkva svetog Lovre i crkva svetog Petra i Pavla bile su građevinski adaptirane u džamije. Jedina kršćanska crkva u Požegi bila je na mjestu današnje kapelice svetih Filipa i Jakoba u mahali Vučjak.

Krajem 16. i početkom 17. stoljeća porezi, nameti i razna davanja dovodili su do očaja raju, posebno kršćansku, koja je

imala i veće namete od muslimana, te su među ostalim plaćali i harač i danak u krvi. Potpomognuti svojim vjerskim zaštitnicima, posebno franjevcima, počinju pobune, ustanci i hajdukovanja. Prva velika pobjeda carske (austrijske) vojske i narodnih junaka s hajducima-ustanicima (vojvoda Luka Senčević) izvojevana je u požeškom kraju 1599. godine, no poslije se vojska s mnogo stanovnika, kršćanske raje, povukla prema zapadnim krajevima Hrvatske. Za vrijeme narodnog ustanka kršćanskog stanovništva u požeškom kraju 1599. godine ubijen je požeški kadija.

Od provale carske i hajdučijske vojske u Požegu 1599. godine, kada je dosta kuća spaljeno i stanovništvo desetkovano, Požega se nikada više nije oporavila za turske vladavine. U 17. stoljeću gospodarski i kulturni život stagnira zbog čestih upada krajiške carske vojske i hajdučije, a i općeg slabljenja moći Osmanlijskog carstva, koje se iscrpljuje ratovanjem na području Europe i Male Azije. Ipak, u 17. stoljeću Požega je za ondašnje pojmove veliki grad, s blizu 4000 stanovnika, većinom muslimanskog žvlja s malo starosjedilaca kršćana i katolika doseljenika. Međutim, prema izvještajima požeški i velički katolici imali su sredinom 17. stoljeća znatne povlastice unutar islamizirane Požege i Požeštine. Svećenici su javno služili misu, s crkve je na misu pozivalo zvono, osnovana je i katolička škola (gimnazija) 1640. godine u Velikoj, sa 40 učenika. Velika je sjedište generalnih vikara zagrebačkog biskupa za Požeštinu i Slavoniju.

Oslobođenje od Turaka

Ratovi za oslobođenje Požeštine od Turaka vode se od 1684. (poslije pada Virovitice) do 1691. godine, pod vodstvom krajiške carske vojske potpomognute bivšim hajducima i unovačenim kršćanima s područja Slavonije.

Povoljan trenutak za odlučujući boj s Turcima fra Luka iskorištava poslije osnivanja saveza kršćanskih europskih država „Svete lige“ te u općem pokretu za protjerivanje Turaka iz srednje Europe sakuplja dobrovoljce u Slavoniji i 1688. godine diže ustanak protiv Turaka. Požega je oslobođena 1687. godine, no opasnost od Turaka ne jenjava te se odlučna bitka vodi 12. ožujka 1688. godine, na Grgurevo, pod vodstvom fra Luke Ibrišimovića i njegovih junaka-sokolova. Odlučujuća bitka fra Lukine vojske i Turaka odvijala se na brdu Sokolovcu. Turci su bili poraženi i protjerani iz Požege i požeškog kraja.

No i tijekom 1690. i 1691. godine vode se borbe za oslobođenje, posebno na području veličke i kaptolačke gospoštije. U borbi za oslobođenje Velike sudjeluje pukovnik austrijske vojske Ivan Makar. Oslobođenje Velike, kojom prilikom je zapaljen franjevački samostan, dogodilo se 24. kolovoza 1690. godine.

U knjizi Julija Kempfa, Požega, iz 1910. godine, a prema zapisu župnog arhiva u Velikoj, piše: „Velički gvardijan (fra Luka Ibrišimović) i mitrovački seljak Makar navališe na Turke, koji su se zatvorili u veličku crkvu i samostan s nekoliko strahom obuzetih franjevaca, jer je dolazila carska vojska. Ne mogaše zatvorenih Turaka uhvatiti, zapališe vojnici samostan, kojom prilikom izgori mnogo odjela, knjiga i spisa. Turke uhvatiše žive i pogubiše“.

Navedeni sukob oko crkve smješta se u 1692. godinu, što je upitno, jer je turska vojska definitivno poražena 18. kolovoza 1691. kod Slankamena, a sporno je da je u borbi sudjelovao i mitrovački seljak Makar. Moguće je da je kroničar župe

Oružje iz turskog doba

pomiješao datume i prezimena, jer očito je da je u oslobođenju Velike sudjelovao pukovnik Ivan Makar, ali 1690. godine. U popisu stanovnika Mitrovice iz 1701. godine nema prezimena Makar, iako je ono sveprisutno u povijesti sela do današnjih dana.

Luka Ilić Oriovčanin zabilježio je 1874. godine pjesmu o junačkoj borbi fra Luke i njegovih sokola s Turcima, koja se usmenom predajom prenosila gotovo 200 godina s koljena na koljeno. Pjesmu su kazivali seljaci Jozo Bošnjaković iz Velike i Jozo Pamuklić iz Mitrovice. Evo dijelova pjesme:

...“Sokol Luka poslušao vilu,
Pa on svlači misničko odilo,
I oblači od mejdana ruvo,
Pa on ide ravnieh sokacih,
I pozivlje što vojevat može,
... Djeco moja, mladi sokolići,
Sutra ćemo gorom udariti,
I na Turke silno navaliti...
Kad je danak sutra osvanuo,
Svetkovina Grgurova dana...”

Nakon odlaska Turaka i muslimanskog žvlja iz požeškog kraja i naseljavanja stanovništva iz drugih krajeva, Bosne, Like, Gorskog Kotara, Srbije i drugih krajeva, navedena naselja starih stanovnika i doseljenih znatno će se razlikovati po jeziku, govoru, običajima, kulturi i tradiciji.

Po nekim izvorima navodi se da je Luka rođen u Sibinju 1620., a po drugima u Požegi 1626. godine. Zna se da je stupio u red franjevaca, školovao se u veličkom i požeškom franjevačkom samostanu, a teološke nauke završio u Rimu. Dugo godina bio je gvardijan franjevačkih samostana u Velikoj, Našicama i Požegi. Franjevci su polovicom 17. stoljeća pripadali provinciji, „Bosne srebrne“, a kao gvardijan u Velikoj fra Luka je imao ulogu definitora provincije. Kada je područje Požeštine upravno pripalo pod Zagrebačku biskupiju, to će imati dalekosežne posljedice, jer je tim činom Slavonija vjerski okrenuta zapadnom kršćanskom i kulturnom krugu. Fra Luka je imenovan vikarom za Slavoniju.

On nastavlja s organizacijom vjerske obnove pučanstva, naseljavanja stanovnika u opustošene krajeve, građenju crkva i obrazovnih institucija. Umro je 1698. godine, a grob mu je u kripti crkve sv. Duha.

Unatoč stotinu i pedesetogodišnjoj okupaciji Slavonije i Požeštine, provođenju strahovlade, islamiziranju pučanstva i zatiranju njihovih kulturnih dobara, Turci su u Požeštini ostavili kulturni i civilizacijski pečat, koji se i danas prepoznaje u gospodarskom, društvenom i kulturnom miljeu.

Ostavština Turaka primjetna je posebice u govoru, nekim riječima koje se i danas upotrebljavaju, te u nekim običajima ili adetima koji odišu „na turski“. Turski pečat osjeća se najviše u govoru te će se još i danas čuti od starijih seljana da idu na pijac ili vašar pazariti, pa kad je na pijaci nešto dobro, plane kao alva, a ako je loše, od toga nema ni hasne ni fajde.

Fra Luka Ibrišimović

Bundeva-turkinja

Turske keramičke lule nađene u predjelu Čolak

Ako se dobro pazari popit, će se aldumaš. Za bundevu će stariji radije reći da je misirača, a za onu koja je dobra za jelo da je turkinja. I danas će stariji seljani reći da kad izađu iz svoje avlije kroz kapiju, ponekad odu na teferić kod komšije.

Ono što je bilo karakteristično za tursku Mitrovicu su zelenilo, voćnjaci, vrtovi i česme koje su Turci osobito njegovali. I danas se u dijelu koji je pripadao trenkovačkom spahiluku spominje Španjska bašča u kojoj su bili voćnjaci u kojima se uzgajalo voće orijentalnog porijekla (trešnje alice, kajsije i breskve perzijske, kruške miholjače i buzdovanlije, dunje te jabuke elvanije). Tradiciju voćarstva i vrtlarstva u trenkovačkom dvorcu i ekonomiji nastavit će poljoprivredna voćarsko-vrtlarska škola svojim djelovanjem u pedesetim godinama 20. stoljeća.

U bašči, oko kurije u kojoj je stanovao spahija, poseban dio (đulistan) je bio namijenjen uzgoju cvijeća. I tu je prevladavalo cvijeće orijentalnog porijekla; zumbul, šeboj, tulipan, karanfil, šafran, turski klinčić, sljez, ruža...). Na ulazu u bašču obvezno su uzgajani jorgovan i jasmin, koji se i danas mogu naći u trenkovačkom parku, a stariji se sjećaju bunara-đermi u nekim seoskim kućanstvima, pa i na području posjeda koje je pripadalo gospoštiji Velika.

U dijelu Španjske bašče nalazilo se po svoj prilici tursko groblje koje i danas seljani pogrešno nazivaju Čifutsko groblje, a neke katastarske čestice (mekote) u Trenkovu dobile su turske nazive: Čolak (polje, kojeg je vlasnik bio jednoruki čovjek), Ris i Resinac (zemljište koje je spahija dao u zakup), Mavraka (plavkasto vlažno zemljište), Kazdrma (zemljište uz prometnicu prema Velikoj), Balince (livada po muslimanskom stanovnika sela Bali Bosna).

MITROVICA POSLIJE OSLBOĐENJA OD TURAKA DO IMENA TRENKOVO 1912.GODINE

U knjizi Ive Mažurana „Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine (Osijek 1988.), pod nazivom „*Conscripto vaivodatus Velika in campo Posegiensi existensis*“, navodi se da vlastelinstvu ili gospoštiji Velika pripadaju sela (*pagus*): Mitrovacz, Velika, Radovanczi, Patacs (Potočani), Draga, Schomnik, Polyanka, Biskupczi, Toran, Straseman i Szovinyak.

U Mitrovici su 1698. godine popisani ovi stanovnici (predstavnicu kućanstva): Ivan Rosich, Thomo Matich, Ivan Thomasevich, Martin Petrovich, Franyo Saczarich, Blas Ivanecsevich, Andro Prasnyak, Mihaly Solyak, Mihaly Stefanich, Miho Potoscanacz, Josip Sztoich.

Evo kako je popisivač stanovnika Mitrovice kao dodatak zabilježio na latinskom:

Summa: sessio 12, filii 7, filae 15, equi 4, boves 18, vaccae 12, vituli 20, oves et caprae 14, porci 12, alvearria 2, frumeti jugera 30, hordei jugera 7 ½, avenae 9 ½ kukurucz jugera 9, currus foeni 39, inquilini 5.

Ako se pod sesijom smatra kućanstvo, to znači da ih je bilo 12, sa 7 sinova i 15 kćeri. Popisano je svega 4 konja, 18 volova, 12 krava, ovaca i koza 14, svinja 12...

Dalje se spominje da je selo udaljeno 1 ½ sati hoda (od Požege), da su stanovnici katolici te da se cijelo naselje s pripadajućim obradivim zemljištem (150 jutara), vrtovima i voćnjacima može obići za sat hoda. Popisivač ne nalazi vinograde, a spominje manje površine šume.

Važno je napomenuti da spominje crkvu svetog Demetrija, nenastanjenu utvrdu s tornjem u kojoj je prije netko stanovao, a za vjerski život spominje nadležnost franjevaca iz veličke župe koji pripadaju bosanskoj provinciji. Na potoku Veličanki nalazi se jedna vodenica, te navodi da je u Mitrovici, kao posljednji od turskih spahija, bio Jakov Kuluč beg, a stanovnici sela bijahu Turci.

Na latinskom opis glasi: „*Exstanat ibidem rudera ecclasiae Sancti Dmittardi et turis quaedam quadrata ad formam alicuius habitaculi, et fluvius Velicsanka ubi unam habent molam, nullo inde persoluto censu. Nullus ibitem traiectus, tellonium, jus montanum aut nonae turcico aut moderno tempore erant exactae. Nulla habent privilegia: Inducunt gravamina quod ipsis patres franciscani bosnyenses in Velika potiore partem fundorum occupant. Est locus pure fiscalis. De nullo sciunt domino terrestri.*

Turcicus eius loci erat spaia Jakovae Kulucs Begy, qui decimas de cetero nihil persolvunt. Erat enim pagus Turcis populatus...“

Vjerodostojniji dokument popisa stanovništva poslije oslobođenja od Turaka sačinio je komorskom provizor Gabriel Hapsz 7. 12. 1701. godine. Selo je upisano kao Mitrovicza, a izvještaj u cijelosti glasi (prema knjizi Paškval Cvekan, Velika, 1982.):

Imena stanovnika: Andrija Bošnjak, Ivan Rosić, Matej Sakarić, Martin Petrović, Mihovil Potočanac, Petar Majstorović, Tomo Rosić, Ivan Kunovčanin, Đuro Cvetković, Mihael Petrašić, Pavao Lončarević, Toma Matić, Jakov Bošnjak, Ivan Grošu, Franjo Musić, Mato Nosić, Nikola Jurjevčan, Jakov Đurković, Marko Ivić.

U svemu: sesija 6, muškaraca 23, sinova 25, kćeri 27, konja 10, volova 27, krava 28, teladi 35, ovaca i koza 13, pčelinjaka 9, vinograda za 15 kopača, zasijanih jutara: pšenice i raži 84, 8,5 jutara kukuruza, zemlje u svemu 82 jutra, livada za 118 kosaca“.

Jedna sesija ili selište bila je oko 24 katastarska jutra, što znači da su Trenkovčani iz gornjeg popisa imali na uživanju oko 144 k.j. poljoprivrednog zemljišta.

„Ovo je mjesto udaljeno od požeške tvrđe prema sjeveru jedan sat i uvijek bijaše selo. Za turskog vladanja nastanjeno Turcima, sada stanuju Hrvati katolici, doseljenici iz gornjih krajeva Hrvatske. Naseljenih sečija u kojima stanuju ima šest, a u njima 19 stanovnika (vjerojatno se broje samo punoljetni muškarci), graniče prema istoku s područjem sela Mihaljevci do rijeke Licice (Liščice), inače Vojkoviće. Prema jugu su Golobrci do granice Luke. Na zapadu graniči sa Skomnikom do rijeke Glogovnice.

Prema sjeveru je Velika do međe Jelovac, drukčije Resinca i Duge međe. Područje ima plodnih oranica 400 jutara, livada za 118 kosaca, starih vinograda nema, osim sada nanovo zasađenih za 15 kopača, šuma za ogrjev 30 jutara, jedna manja, zidana, ruševna crkva svetog Demetrija.

Zatim jedan zidani toranj, gotovo ruševan, napola već napuknut, i kao na dva dijela raspolovljen, u kojem je zemaljski turski gospodar stanovao. Nalazi se i jedan mlin na jedno kolo“.

Dalje se navodi da je u selu ukupno 19 obitelji s 88 članova. U župskoj kronici župe svetog Augustina u Velikoj i prema Tadiji Smičiklasu, u knjizi Oslobođenje Slavonije II, navodi se pak da je u Mitrovici 1701. godine 19 kuća, 23 obitelji i 98 duša.

Pedesetak godina kasnije, 1751. godine, župa Velika ima 6 filijala sa 169 kuća i 983 duše. Tada veličkoj župi pripadaju osim Velike i sela Radovanci, Mihaljevci, Češljakovci, Golo Brdo i Mitrovica.

Svakako da je i u Mitrovici porastao broj stanovnika, posebno zato što se osim naseljavanja sela obnavlja i vlastelinstvo gospoštije Velika sa sjedištem u Mitrovici.

Prema Šematizmu zagrebačke nadbiskupije, broj duša kretao se u Mitrovici ovako:

- 1872. godine, 354 duša,
- 1882. godine, 293 duša,
- 1900. godine, 371 duša,
- 1912. godine, 394 duša,
- 1936. godine, 440 duša

Župnik veličke župe gospodin Mirko Roginić zabilježio je prilikom posvećivanja kuća 1981. godine 197 domaćinstava u Trenkovu i 4 u Škomiću, ukupno 704 duša.

Detaljan i vjerodostojan pregled stanovnika Mitrovice (Trenkova) dao je Josip Buturac u knjizi „Stanovništvo Požege i okolice 1750-1950, Zagreb 1967“. Iako u popisu ima nekih manjkavosti i pogrešaka, daje se pregled u cijelosti, uz prethodno tumačenje kratica: j - jutro (mjera za površinu zemlje), kć - kuća, kop. vin. - kopači vinograda, kos. liv. - kosci livada, st. - stanovnik, stolj. - stoljeće, ud. - udovac, udovica, x - znak za obitelj koja živi od nepoznatih vremena, X - znak za obitelj koja živi u selu do 1950. godine, odnosno do danas.

Prastanovnici x - 1687.

Islamizirani hrvatski katolici 1687. odselili u Bosnu.

Stariji doseljenici 1697. - 1850.

Amidžić 1740-1940., 1760. 8 st., Ban (ović) 1740-X., 1760. 8.st. 1950. 4 kć., 14 st., Betegić (Belegić) 1740-1848., 1760. 9 st., Bošnjak 1702-1715., 1702. 2 kć., Ciganin 1705., Cvetković 1702., Delić 1740-X., 1760. 8.st., 1950. 3kć, 12 st., Đaković (Diak) 1756-X., 1760. 9 st. 1950., 3 kć, 12 st., Đurković (Hajduk, Harambašić) 1702-1784., 1760. 4 st., Ferhić 1803., Filipović 1705., Grgić 1756-1848., 1760. 3 kć, 21 st., Gros 1702., (H)egedušić 1731-1905., 1760. 3 kć, 11 st., Horvačanin (Horvat, Ervat) 1715-1760., 4 st., Ivić

Ribnjak na Glogovcu pod Škomićem

1702-1705., Janković 1740-1760. 2 kć, 17 st., Jozić (Jošić) 1702-1803., 1760 2 kć, 13 st., Jurjevčan 1702., Kara-Ivanović 1740-1848., 1760. 2 kć, 13 st., Kunovčanin 1702., Latinović 1705., Levačić 1705., Lončarević 1702-1760., 1760. 5 st., Lukačić 1756., Lukić 1784., Majstorović 1702-X. 1760. 7 st. 1950. 5 kć, 14 st., Makar (ević) 1746-X. 1760. 9 st. 1950. 5 kć, 22 st., Marjanović 1705-1760. 11 st., Markanović 1740-X. 1760. 7 st. 1950., 7 kć, 20 st., Matić 1702-1758., Mautner 1849-X., 1950., 3 kć, 12 st., Musić 1702., Paček 1849., Pamuklić 1756-X. 1950. 7 st., Pavić 1756-1758., Pavičević 1756., Petrašić 1702., Petričević 1756., Petrović 1702-X., 1950. 2 kć, 4 st., Potočanac 1702-X 1760. 10 st. 1950 6 kć, 17 st., Prašnjak 1702 X., 1760., 9 st. 1950., 6 kć, 24 st., Rožić (Ružić) 1702-1940., 1760., 6 st., Samopek (ović) 1740-X., 1760., 7 st. 1950., 2 kć, 7 st., Saračević (Saračić) 1702-1705., Sarajlija 1705., Sarajlija 1705., Skorač 1756., Šimić 1740., Terzić 1848-1931., 4 st., Tomašević 1705-1931., 2 st., Zelić 1705-X, 1760., 13 st. 1950., 9 kć, 38 st.

Hrvatski povjesničar Ive Mažuran u knjizi „Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine“ (HAZU, Radovi, Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1993.) navodi za naselje Mitrovicu (Trenkovo) sljedeće.

Selo Mitrovica ukupno: domaćinstava i kuća 27, očeva porodice 25, oženjene braće i sinova 20, brat i sin s navršениh 15 godina 1, udovica s posjedom 2, konja 25, volova 21, krava i junadi 60, ovaca 4, svinja 47, oranica 98 4/8 jutra, livada 83 4/8 kosca, šljivika 8 7/8 jutra, mlinova vodenica 3.

Imena domaćinstava (očeva porodica, udovica): Nikola Zelich, Sztipan Prasniak, Nikola Marianovich, Martin Mattich, Misko Prasniak, Ivan Makarich, Jurissa Potocsanacz, Ivan Ban, Giuro Amigych, Mattan Delych, Gerga Petrovich, Jela Radovancsanin, Gerga Maisztorovich, Petar Pavich, Janko Harambassich, Philip Csorich, Antun Harambassich, Vinko Bethegich, Martin Rosich, Pavo Szarcsevich, Giuro Jankovich, Augustin Szamopekovich, Pavo Karaivanovich, Ilija Markanovich, Gjuro Karaivanovich, Manda Jozych, Marics Magiarevich.

Noviji doseljenici 1850. - 1950.

Andrišek 1928. iz Bjeliševca, odnosno Češke, zet kod Potočanca, Arpadžić 1934. iz Daranovaca, Balog 1910., Benić 1923. iz Alilovaca, zet, Bešker 1940. iz Dalmacije, Bižić 1910. vlastelinski službenik, Čonka 1946. iz Alaginaca, 1912. iz Našica u Alaginca, Devčić 1920. iz Trnovca, Došen 1920. iz Like, Đurđević 1910. iz Velike, Fabčić 1920. od Trsta, odor 1920. iz Velemirovca, vlastelinski službenik, Grgec 1930. iz Amerike, Hodak 1930. iz Voćina, Holik 1911. iz Poreča, Hrčka 1913. iz Holeševa u Moravskoj, zet, Ivčetić 1880. iz Podgorja, Jelen, željezničarski penzioner, Jogun 1893., Jurčić 1900. vlastelinski službenik, Kakuk, vlastelinski službenik, Knolik 1910. kolar, odselio u Požegu, Korfant, odselio u Požegu, Kotrla 1920. iz Češke, zidar, Kovačević 1930. iz Emovaca na Zeličevu zemlju, Larva 1920. iz Češke, Mačkala 1910. vlastelinski službenik, Martinović 1880., Matijević 1940. iz Velike, Novak 1889., Pilat, vlastelinski službenik, Pirmajer 1930. vlastelinski službenik, Rončević, 1929. iz Otočca (Kutarevo), Samardžija 1943. iz Otočca, Štimac 1860. iz Ravne gore, Takač 1891. vlastelinski službenik, Turac 1912., vlastelinski službenik, Zvekić 1920. iz Velike.

I dok su se starosjedoci (prvi doseljenici poslije Turaka) nastanili u jezgri sela oko crkve sv. Demetrija, kasniji doseljenici i razdjeljenici seoskih zadruga zauzimali su rubne dijelove sela. Zanimljivo je da su u dio sela, koji se danas naziva Mirogoj (Mirogojska ulica), doselili stanovnici Trenkova koji su po prezimenima bili povod pjesmici koju su djeca rado recitirala a glasi: Bižić-biži, Hodak-hoda, Jurčić-juri, Pirmajer-piri, Pleša-pleše, Vida-vidi kako se Kotrla-kotrla.

Dio sela prema Škomiću, gdje se 1912. doselio Turac, i danas se naziva Turkovac.

Josip Buturac dodaje: „Ovo je staro naselje, ali iz srednjega vijeka nemamo o njemu nikakvih podataka. Za turskog vladanja živjeli su

ovdje Hrvati muslimani, koji su vjerojatno kao katolici prešli na islam. Oni su 1687. odselili u Bosnu. Na njihovo mjesto doselili su se oko 1697. Hrvati katolici iz sjeverozapadne Hrvatske, zatim još nekoliko obitelji iz okolice i Bosne. Iako je u selu vrlo dobra zemlja, i stariji i noviji doseljenici uglavnom brzo izumiru ili odlaze u drugi kraj.

Selo se stoljećima zvalo Mitrovica po mjesnoj crkvi svetog Dimitrija. Tek na početku ovog stoljeća dobilo je ime Trenkovo po nekadašnjem glasovitom vlastelinu Franji barunu Trenku, koji je u Požeškoj županiji imao više vlastelinstava. Ovdje je u XVIII i XIX stoljeću sjedište Veličke gospoštije. U novije vrijeme trenkovački je veleposjed u vlasti obitelj Rakodczay.

Značajno je za novije doseljenike ovoga sela između ostaloga i to, što su neki od njih radnici u „distriktu“ (poljoprivredno dobro), drugi su nekada bili radnici ili službenici kod trenkovačkog vlastelinstva, a treći su umirovljeni željezničari“. Popis Josipa Buturca je nepotpun, posebno onaj za razdoblje od 1850. do 1950. godine, jer je izostavljeno niz obitelji koje su nesumnjivo živjele u selu do 1950. godine. To su, primjerice, i ove obitelji: Kuhar, Soukup, Dragić, Borbaš, Foro, Deli, Klanac, Radoš, Marinić, Jolić, Pleša, Vida, Protić, Vojvodić, Paković, Romić, Tubić, Banjaj, Budaj, Spasojević, Ciganović, Vučkić, Berger, Blažević...

Početkom 18. stoljeća doseljeni stanovnici Mitrovice grade kuće na napuštenim posjedima muslimanskog življa. Kuće se grade od nabijene zemlje ili drvenih oblica, omazuju blatom i pokrivaju slamom. Tek kasnije se grade od prijesne cigle i žbukaju blatnom ilovačom te bijele gašenim vapnom.

Život seljana je iznimno težak, vrlo su loše higijenske prilike, vladaju bolesti i pomor dojenčadi, a zbog malog posjeda zemlje vlada „bijela kuga“, ograničeno rađenje djece da se ne bi smanjio posjed.

O atmosferi u selima Slavonije, a tako je vjerojatno i u Mitrovici, Matija Antun Reljković, suvremenik Marije Terezije i baruna Trenka, piše u „Satiru“ o izgledu kuća u selu.

*...“jer iznutra, niti baš izvana
nije ona ničim omazana:
neg' izvana kroz brvna se vidi,
kako starac u zapečku sidi...
...drugo, nejmaš u kući stolice,
ni u kući čestite police,
nit je gdigod viditi ormara,
gdi se krušac i drugo zatvara...”*

Trenkovčanke, 1940. godine

Godine 1745. ponovnim popisom stanovništva i posjeda zabilježeno je da vlastelinstvo Velika ima 742 kmeta, 1950 jutara oranica, livada za 1599 kosaca i vinograda za 927 motika.

Novi urbar donesen 1756. godine, među ostalim, donosi novi premjer i uređenje zemljišta seljačkih i vlastelinskih te obvezatno plaćanje zemljišne rente i tlake, to jest besplatnog rada na zemljištu lokalnog vlastelina. Takvi propisi pa i ograničenja zemljišnog posjeda seljaka s obaveznim radom trajali su gotovo cijelo naredno stoljeće, sve do revolucije 1848. godine, kada se ukida kmetski odnos.

Godine 1739. požeški kraj je poharala epidemija kuge pa je vjerovati da je zahvatila i pokojeg stanovnika Mitrovice. Sve do ustrojenja Požeške županije, 1745. godine, upravu vodi Carska komora sa svim karakteristikama vojničke vladavine.

Ustrojenjem županijske vlasti donosi se niz zakona i propisa, među ostalim i Slavonski urbar, za vrijeme vladanja Marije Terezije. Županija je dobila administrativne i sudske ovlasti, ubiranje poreza, kmetske obaveze i druga davanja. Uvodi se red, osnivaju zatvori, naplaćuju globe, provode se tjelesne kazne bičevanjem i batinanjem. Stanovnicima sela određuju se granice posjeda, a zbog hajdučije naređuje se izmještanje sela iz šumskih predjela na ceste. I danas se na starim kartama i katastru iz toga doba mogu naći nazivi „kućište“ ili „selište“, prostor na kojem se nekada nalazilo staro selo. Slavonska sela se „ušoravaju“ uz putove, s ponekim sokakom.

Zbog velikog pritiska porezima i raznolikim davanjima, mnogi seljaci se ponovno odmeću

*Najstariji kameni spomenik na trenkovačkom groblju
(vjerojatno nekog od upravitelja vlastelinstva Velika)*

u hajdučiju. U to vrijeme kao poznati hajduk slovi Ječmenica, koji je ubijen 1725. godine. Godine 1742. godine Požešku županiju zahvaća velika pobuna seljaka koji pljačkaju ustrojene gospoštije, među ostalim i veličku sa sjedištem u Mitrovici, koju posjeduje predsjednik Komore grof Franjo Walsegg.

Četrdesetih godina 18. stoljeća u smirivanju pobuna seljaka i hajdučkih nedjela uvelike sudjeluje Franjo Trenk koji dobrim dijelom unovačuje pandure na području svojih vlastelinstava (Pleternici, Brestovcu, Mitrovici i Pakracu). Pandursku neregularnu vojnu jedinicu popunjavao je i kažnjenicima, često onima koji su osuđivani zbog pobune i hajdučije smrtnom kaznom. Nije se čuditi tome da su upravo takvi u ratovima za kraljicu Mariju Tereziju na europskim ratištima činili nedjela, koja su naposljetku opteretila baruna Trenka.

Seljani Mitrovica imali su poseban privilegij što su pripadali veličkoj župi kojom u to vrijeme upravljaju franjevci, te što na vlastelinskom imanju ima smještaj franjevac koji podučava i seosku djecu. Prednost u općem obrazovanju, saznanju o tehnici i tehnologiji rada na poljoprivrednim kulturama (ratarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo, uzgoj duhana i dudovog svilca, pčelarstvo, stočarstvo...) seljani imaju i radeći po sili zakona na vlastelinskom imanju pa znanje mogu prenositi i za potrebe vlastitog gospodarstva.

Matija Piller i Ljudevit Mitterpacher u svom će proputovanju kroz Mitrovicu 1782. godine reći sljedeće:

„Kuća, koja se gradi od drvenih greda te omazuju blatom, bijele vapnom i pokrivaju slamom ili drvenim daščicama su dugoljasta oblika, s čela uvučena natrag, gdje se nalazi i trijem. U trijem izlaze troja vrata, jedna u sredini na koja se ulazi u kuhinju, iz nje u spremište, a odande u sobu gazde; druga su dvojna vrata s jedne i druge izbočene strane trijema. Jedna je strana određena za primanje gosta koji se namjeri, a druga za blagovaonicu zajedničku za sve ukućane, te se u njoj sastaju domaći muškarci i žene.

Navečer pri svjetlu završavaju poslove koji se mogu raditi kod kuće. To je i jedina soba koje se za zimskih mjeseci grije ložeći vatru, jer noćuju u hladnom. Ako gazda ima braće ili oženjenih sinova, tad se sgrade odijeljeno za bračne parove posebne spavaće sobe (kijeri), no ipak unutar iste ograde, u kojima mogu spremati svoje stvari i držati ih sami za sebe. Jedini ures unutrašnjosti soba je čistoća, o kojoj svi jako skrbe. Zemlja se ne dijeli među braćom i sinovima, obitelji žive u zadrugama na čijem čelu je starješina ili gazda, kojega svi poštuju, nema svađa i svi znaju što im je gdje i kako raditi. Ukoliko starješina zadruga ne može održati sklad među ukućanima i voditi gospodarstvo, mogu ga ukućani smijeniti. Ukoliko se smjeni opiru, ukućani pozovu za arbitra vlastelina. Gazdarica brine o rasporedu kućanskih poslova, hrani, odjeći i obući, djeci i služinčadi. Odjeća se proizvodi u domaćinstvu, kupuje se tek ponekad vuna. Lan i konoplja se uzgajaju svake godine.“

Na području Velike, osim franjevačke škole pri samostanu, osniva se 1787. godine Narodna škola

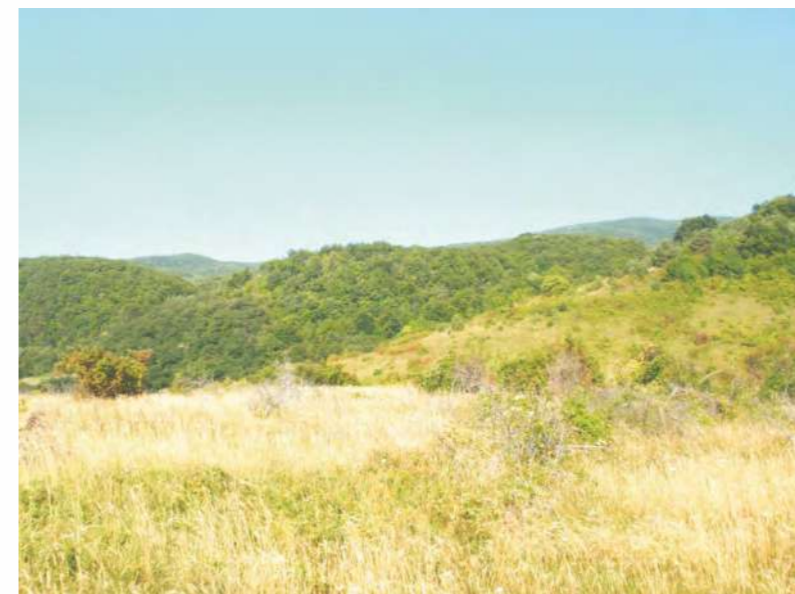
Seoske kuće s početka 20. stoljeća

koju pohađaju i djeca iz Mitrovica. Godine 1873. osnovana je pučka škola (četiri razreda) u Mihaljevcima, kao upravno-bilježničkom mjestu, te su djeca iz Mitrovica i Škomića upućena u mihaljevačku školu koju pohađaju do izgradnje škole u Trenkovu, 1930. godine. Revolucionarna godina 1848. u cijeloj Europi pa i u požeškom kraju uznemirila je pučanstvo. Za hrvatskog bana ustoličen je grof Josip Jelačić. Ban Jelačić je u travnju 1848. dao proglas o ukidanju kmetstva. Dio proglasa glasi: „Vi skupa s vašim pokoljenjem za na vike od tlake gospodske i svake daće urbarialske i desetine crkvene jeste“. Usprkos proglasu o ukidanju kmetstva, šire se nemiri požeškim krajem, seljaci pljačkaju i pale vlastelinstva i sijeku šume. U srpnju iste godine ban Jelačić na putu za rodni Petrovaradin posjećuje Požegu i Pleternicu, prijekim sudom nastoji smiriti seljake i dio radnika koji rade u staklani u Dubokoj (Velika) i na Zvečevu. U dugom razdoblju feudalnih odnosa, od kraja 17. stoljeća pa do Zakona o ukidanju kmetstva 1848. godine, postoje migracije stanovništva u Mitrovicu iz raznih krajeva Hrvatske i Bosne, ponešto iz drugih dijelova Austrije i Ugarske države (Češka, Slovačka, Mađarska). Doseljenici su vezani zemljom za selo i ovisni o volji veličkog vlastelina, te se ne kreću u suprotnom smjeru ili da naseljavaju grad Požegu. Tek ženidbom i udajom vežu se rodbinski sa stanovnicima okolnih sela.

Veće promjene u gospodarskom životu sela nastaju krajem 19. stoljeća, kada se formiraju urbarske općine, kao posebne institucije vezane uz takozvani Carski patent iz 1857. godine. Patentom se dozvoljava otkup servitutnih prava bivših kmetova na vlastelinskim šumama i pašnjacima.

Također se na osnovi Zakona o segregaciji iz 1872. godine oduzimaju vlastelinstvima i crkvenim institucijama dijelovi šuma i pašnjaka te predaju pojedinim selima u posjed. To se događa i na području Mitrovica, kada se ustrojava katastar općine Mitrovica, kasnije Trenkova. Utvrđuju se međe između vlastelinskog posjeda, posjeda domaćinstava i zajedničkog posjeda šuma i pašnjaka, zemljišnih zajednica.

Seljaci nisu otada samo uživatelji na zemlji po milosti vlastelinstva, nego postaju njeni vlasnici, s mogućnošću nasljeđivanja i ograničene kupoprodaje.

Pašnjaci i šume zemljišnih zajednica

Korisnici, ovlaštenici sela koriste šumu, pašnjake i šumske proizvode za potrebe građevinskog i ogrjevnog drva, žirenje i pašarenje, sakupljanje šumskih plodina, listinca, kamena, pijeska, zemlje ...

Zakonom o uređenju zemljišnih zajednica iz 1894. godine sređuju se pravni i ekonomski odnosi ovlaštenika, koji se poimenično unose u temeljnu knjigu, ali to pravo ne stječu novi doseljenici u selo.

Uvodi se glavno tijelo upravljanja zemljišnom zajednicom, skupština ovlaštenika. Na čelu skupštine bira se glavlar ili kako će ga kasnije zvati seoski knez.

Seljani Mitrovica u to vrijeme stječu „urbarsko pravo“ nad pašnjakom i šumom, koju će kasnije iskrčiti i prevesti u poljoprivredne kulture. To je područje današnjih Gajeva, Krčevine, Zagajeva i Pšenčića. Pašnjak će još dugo ostati zajednička

imovina, sve do nove komasacije sedamdesetih godina prošlog stoljeća.

Osim šume i pašnjaka, na trenkovačkom području zemljišna zajednica Mitrovica (Trenkovo) uživala je i kompleks šume u predjelu Lapjak iznad Velike. Budući da ova šuma nije bila upisana poimenično na korisnike, proglašena je općenarodnom imovinom temeljem Zakona o ukidanju zemljišnih zajednica 1947. godine.

Potkraj 19. stoljeća obitelji još žive u seoskim zadrugama. Tek pred Prvi svjetski rat dolazi do dijeljenja u zadrugama.

Iza Prvog svjetskog rata pojedine obitelji sa svojim dijelom sele se na zemljišne parcele koje su dobile razdiobom, grade kuće i gospodarske objekte, podižu obitelj i obiteljsko gospodarstvo.

Nove kuće i gospodarske zgrade grade se od tvrdog materijala (pečene cigle) i kamena, pa tako između dva rata nastaju trenkovačke kuće koje su se očuvale do danas.

O unapređenju seoskog gospodarstva, modernijem pristupanju radovima u privredi, kada se volovska zaprega zamjenjuje konjskom, a drveni plug željeznim, kada se namjenski u seoskim gospodarstvima u kućama odvaja kuhinja od dnevnog boravka i spavaće sobe, u gospodarskim zgradama konjarica od govedarice, svinjca i ovčinjaka, može se pročitati u župskim kronikama i školskim spomenicima.

Rasporedom na okućnici pazi se da bunar bude lociran dalje od mogućeg zagađenja (staje svinjca, zahoda), nastambe životinja da su udaljenije od životnog prostora domaćina.

Većina seljana bavila se poljoprivredom, stočarstvom, voćarstvom, vinogradarstvom, a poneka i uzgojem dudova svilca. U spomenicima je zabilježen napad peronospore i filoksere na vinograde krajem 19. stoljeća i uništenja vinograda i vinove loze. Osim bavljenja poljodjelstvom

Stara kuća braće i zadruga Potočanac u Sokaku

Konji (radno i transportno sredstvo)

pojedinci izučavaju zanate za potrebe domaćinstava, javljaju se prvi zidari, kovači, kolari, stolari, postolari i tesari. Izrada alata, pribora, priručnih uređaja u domaćinstvu i odjeće još uvijek je u domeni kućanstva.

Godine 1912. na poticaj vlasnika vlastelinstva Velika sa sjedištem u Mitrovici Aleksandra pl. Rakodczaya, naziv sela Mitrovica promijenjen je u Trenkovo.

TRENKOVO OD PRVOG DO KRAJADRUGOG SVJETSKOG RATA

Trenkovo je 1914. otvoreno željezničkom prugom. Pojavljuju se potrebe za radom na održavanju pruge, građenju šumskih pruga i šumskim radovima pa u Trenkovo doseljavaju novi stanovnici koji se bave prodajom usluga, vlastitog rada ili rada konjske zaprege na imanju veleposjednika ili poduzeća za eksploataciju šuma.

Prvi svjetski rat od 1914. do 1918. godine bitno se odrazio i na život u selu. Neki mladići i muševci unovačeni su ili su pozvani u austrijsku vojsku. Rat se vodio na raznim frontama, tako da su neki Trenkovčani bili na ruskoj fronti, u Galiciji i Besarabiji, neki na talijanskoj fronti, na rijeci Piavi, a drugi na srpskoj fronti, na rijeci Drini. Neki su bili zarobljeni, poneki i poginuli.

Dogodilo se to da su neki zarobljeni vojnici u Rusiji proveli i po nekoliko godina. Neki su se vratili obilaznim putem, morem preko Vladivostoka nakon nekoliko godina.

Sve nedaće koje su pretrpjeli vojnici u austrougarskoj vojsci, o kojima dojmivo piše Miroslav Krleža u svojim književnim djelima, potiho su iskazivali na šaljiv način poput ove pošalice:

„Dugi dani, a komesi mali, teško onom, ko'g država 'rani...“

Trenkovo, pogled sa Škomića

Na kraju rata mnogi bjegunci iz austrijske vojske, neki i pod dojmovima Ruske revolucije, koja je započela 1917. godine, nastoje revolucionarnim metodama učiniti promjenu stanja, državni prevrat.

Duh promjena donosi se i u Trenkovo, kada pod vodstvom zelenog kadra seljani kreću u pljačku gospodarskog imanja obitelji Rakodczay. Iako su komunistički i radnički pokret znatno ojačali neposredno nakon Prvog svjetskog rata, posebno u vrijeme predizbornih aktivnosti za takozvanu Konstituantu (ustavotvornu skupštinu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca), Trenkovčani su bili podozrivi prema novim ideološkim teorijama. U ljeto 1920. godine i u Trenkovu je održana skupština radničkih i komunističkih aktivista na kojoj se uvelike kritizirala vlast buržoazije i veleposjednika te propagirala agrarna reforma i podjela zemlje seljacima.

Hrvatski vojnik u službi austrougarske vojske sa suprugom

Trenkovu. O značenju tradicijskog života, unapređenju gospodarstva, vremenskim prilikama, uspješnoj sjetvi i žetvi, dogodovštinama u selu, vjerskom životu bilježili su župnici veličke župe. Nažalost, školske spomenice za školu u Trenkovu počinju se pisati tek od 1930. godine, poslije osnivanja škole.

Između dva rata učinjen je znatan napredak u poljoprivrednom gospodarstvu Trenkova. Seljani postupno prihvaćaju novu tehniku i tehnologiju u proizvodnji. Polja se oru dublje, željeznim plugovima s konjskom zapregom, odabiru se kvalitetnije sorte pšenice i kukuruza, grade se suvremene kuće i gospodarske zgrade izgrađene od „tvrdog materijala“.

Otvaranjem škole u Trenkovu 1930. godine dolazi učitelj Andrija Hell koji osim temeljnog obrazovanja, podučava djecu voćarstvu, pčelarstvu, vrtlarstvu..., a prvi Trenkovčanin odlazi u „visoke škole“.

Josip Potočanac upisuje Agronomski fakultet i već kao student prenosi znanja svojim Trenkovčanima. Josip Potočanac rođen je u Trenkovu 15. 9. 1915. godine. Osnovnu školu je pohađao u Mihaljevcima, gimnaziju je završio u Požegi, a Agronomski fakultet u Zagrebu, na kojemu je i doktorirao. Njegova znanstvena stremljenja na području genetike žitarica, posebno pšenice, odvela su ga na specijalizaciju u Njemačku, u Köln, gdje je naučio metodologiju znanstvenih istraživanja i upoznao se s najmodernijim metodama genetike i oplemenjivanja bilja, te hibridizacije poljoprivrednih kultura.

Trenkovčani su tom prilikom pažljivo saslušali obećanja, no na izborima za Konstituantu, 28. studenog 1920. godine, ni jedan Trenkovčanin nije dao komunistima glasove, iako su, primjerice, u Mihaljevcima dobili 93 glasa, a u cijelom požeškom kotaru 1242 glasa.

Neposredno iza Prvog svjetskog rata, 1920. godine, na sjeverozapadnom dijelu katastarske općine Trenkovo, agrarnom reformom osniva se novo naselje Aleksandrovac. Naselje je izgrađeno sjevernije od tvornice žeste veleposjednika Rakodczaya.

Agrarnom reformom je zemljište zemljišne zajednice Trenkovo dodijeljeno dobrovoljcima i drugim doseljenicima iz Like.

Trenkovčani su doseljenike zvali „dragovoljci“ i Solunaši, a dijelili su s njima dio seoskog pašnjaka. Selo Aleksandrovac nazvano je po kralju Aleksandru. Djeca Aleksandrovčana pohađaju osnovnu školu u Trenkovu, a katolici sela pripadaju stražemanačkoj župi. Neposredno prije Drugog svjetskog rata u Aleksandrovcu je izgrađena osnovna škola (četverogodišnja). Trenkovčani su Aleksandrovac nazivali i Šandrovac po Šandoru Rakodczayu.

Na sličan način je poslije Prvog svjetskog rata, a zaslugom obitelji Rakodczay, osnovano selo Trnovac u koje se doselilo stanovništvo iz Like, uglavnom hrvatske nacionalnosti. Ime sela je vjerojatno po istom imenu sela iz bivše postojbine u Lici, podno Velebita, otkuda je došao dio doseljenika. Selo je izgrađeno uzduž ceste Trenkovo - Draga, u dva reda, u dužini oko tri kilometra. Djeca iz Trnovca pohađala su školu u Trenkovu, a umrli su pokapani u trenkovačkom groblju sve do izgradnje groblja u selu, šezdesetih godina prošlog stoljeća. Trnovčani su i u pogledu prometnih komunikacija bili upućeni na željezničku postaju u

Po povratku sa specijalizacije radio je u Osijeku i Zagrebu na poslovima općeg ratarstva, a potom se zaposlio u Zavodu za genetiku i biljnogojstvo Poljoprivrednog fakulteta u Zagrebu.

U selo često dolazi vinogradarski i voćarski stručnjak i nastavnik na Poljoprivrednoj školi u Požegi, Stjepan Koydl Pišta, te drži predavanja iz naprednog vinogradarstva i voćarstva. Svojim savjetima na polju vinogradarstva i voćarstva Stjepan Koydl će nastaviti i poslije Drugog svjetskog rata, kada mnogi Trenkovčani podižu nasade vinograda u papučkom vinogorju (Draga, Radovanci, Potočani, Velika). Kao uspješni vinogradari i voćari, Trenkovčani će na različitim izložbama dobivati priznanja, diplome i kolajne.

U selu se neposredno poslije Drugog svjetskog rata još njeguju tradicijski život i narodni običaji, a seljani se zabavljaju i uveseljavaju.

Glazbenik, muzikolog i izvođač glazbe, požeški đak Josip Andrić u knjizi „Slavonske narodne pjesme Požeške doline“ slušao je, među ostalim kazivačima i pjevačima narodnog blaga, i Anu Potočanac (Bubu) iz Trenkova i tekstem i notama zabilježio nekoliko svatovskih pjesama, koje su se pjevale u Trenkovu. Jedna od takvih je „Veseli se čajo moj“, čiji stihovi i melodija korespondiraju između veselog svata i simbolike biljnih vrsta.

Josip Potočanac, doktor Agronomskih znanosti

Veseli se, čajo moj
svatovska*

Allegretto *Trenkovo (Ana Potočanac)*

Ve - se - li se, ča - jo moj, ča - jo moj.

*Veseli se, čajo moj,
vije ti se vinac tvoj
svake trave: tatule,
ponajviše imele
i nevena okatog
karanfila gospotskog
i smrečice bodljave.
Kada čaju ubode,
skoči čajo do vode.*

Evo kako književnik i slikar Matko Peić komentira tekst i melodiju pjesme „Veseli se, čajo moj“: „Promatrajući zalet, zavijanje, oplitanje i kovrčanje u vizuelnu viticu i zvučnu arabesku u pismi Veseli se čajo moj, vije ti se vinčac tvoj...osjećamo da smo na izvoru jednog originalnog ritma i komponiranja koje je stvorilo male napjeve slavonskih kola, poskočica, svatovaca i velike stranice Kanižlićeve Svete Rožalije: Ti vinčaci rokokoovski pustopašni, puni su jogunaste ikavštine i nevjerojatnih metamorfoza slova: i“. U selu, pokraj crkve sv. Demetrija, gradi se Hrvatski seljački dom. Provodi se promidžba za Mačekovu Hrvatsku seljačku stranku. Mačekovci, odnosno članovi i simpatizeri Hrvatske seljačke stranke iz Trenkova, odigrat će u zbivanjima Drugog svjetskog rata

značajnu ulogu, posebno 1943. i 1944. godine, kada ih partizani „vrbuju“, kao Hrvate, u svoje redove, te jedan dio njih sačinjava narodno-oslobodilački odbor, koji 1945. godine prerasta u narodnu vlast.

Vlatko Maček sklapa sporazum s predsjednikom jugoslavenske vlade Cvetkovićem, o uspostavi Banovine Hrvatske, godine 1939., neposredno pred početak Drugog svjetskog rata.

Seljani su dočekali početak Drugog svjetskog rata pod pritiskom propagande različitih ideologija. Komunistička partija i sindikalci okupljali su pristaše za borbu protiv uspostavljene Banovine Hrvatske i okupacijskih prijetnji sila Osovine. Nemir i zbuđenost u narod unosili su skupine križara i četnički pokret u službi Kraljevine Jugoslavije.

Još ranije, 1939. godine, u obližnjoj Mihaljevačkoj šumi (Babjaku) komunisti su održali kotarsku partijsku konferenciju, na kojoj se usprotivili sporazumu Cvetković Maček i utvrdili oblike propagande infiltracije u različitim društvenim, kulturnim i sportskim udrugama. Većina Trenkovčana priznala je uspostavu Nezavisne Države Hrvatske, ali je bila protiv radikalnog ustaškog pokreta. U ratnim okolnostima mladići sposobni za vojsku angažirani su u redovitu vojsku, domobrane.

Međutim, u domobranskim jedinicama stradali su mnogi mladići iz Trenkova. Mnoge mlade supruge ostale su udovice, a djeca bez očeva, bez ikakve socijalne državne skrbi u poslijeratnom socijalističkom razdoblju.

Za vrijeme rata Trenkovo je bilo jako uporište dijelova njemačkih vojnih jedinica, ustaške vojnice i domobranskih zdrugova. Vojska se stacionirala na trenkovačkom vlastelinstvu, a u službi Nijemaca bili su i zarobljeni Kozaci koje su rasporedili po trenkovačkim kućanstvima. Kozaci su služili kao fizička logistika i vojnička oružana potpora njemačkoj vojsci. Bili su strogo kontrolirani, sudjelovali su i kao vojne jedinice pod njemačkom komandom. Većina je stradala što od Nijemaca, što od Rusa, prilikom završnih ratnih operacija sredinom 1945. godine.

Zanimljivo je da je Trenkovo ostalo pod kontrolom njemačkih, ustaških i domobranskih jedinica sve do konačnog sloma u svibnju 1945. godine. Tek kratko vrijeme, godine 1944., u selo su ušli partizani. Osnivali su lokalne civilne organe vlasti, narodnooslobodilačke odbore i u svoje redove prisilno odveli mladiće koji su pobjegli iz domobranskih jedinica i skrivali se u svojim kućanstvima.

Trenkovo je jedno od rijetkih sela u kojemu poslije Drugog svjetskog rata nije podignut spomenik žrtava fašističkog terora. No nije podignut niti poginulima i nestalima u Hrvatskoj vojsci NDH, sve do 2001. godine.

Godine 2001. su mještani Trenkova, poslije Domovinskog rata (1991.-1995.) i u uvjetima suverene države Hrvatske, podigli pokraj crkve sv. Demetrija spomenik na kojemu piše:

Hrvatski seljački dom u Trenkovu

„Mir i spomen hrvatskim vojnicima iz Trenkova poginulim za domovinu Hrvatsku 1941.-1945.g.“,

Slavko Andrišek	Albert Larva
Josip Babić	Antun Petrović
Ilija Bugale	Filip Prašnjak
Josip Čiganović	Vinko Prašnjak
Antun Čonka	Dragutin Štimac
Andrija Hrčka	Ivan Štimac
Franjo Kakuk	Ivan Turac
Jozo Kakuk	Petar Zelić,
Mitar Makar	
Stjepan Markanović	te 1991.g.
Mato Matijević	Robert Romić
Ivan Mautner	Siniša Troha

*Voljeli su ovu zemlju,
ljubili je sve do smrti,
pali su za Domovinu
ne dadoše duh svoj smrti*

Trenkovo, 2001. godine

Spomenik Domovinskog rata (1991.-1995.)

TRENKOVO POSLIJE DRUGOG SVJETSKOG RATA

Trenkovčani su kraj rata, u svibnju 1945. godine dočekali, sa strepnjom i žalošću jer su neki njeni sinovi poginuli ili nestali u ratnom vihoru. Nitko od seljana nije „pobrao privilegije po ratnim zaslugama“, a mnoge supruge i majke „zavijene su u crno“.

Većina seljana živjela je od poljoprivrede koja je zakonom svedena na maksimum, 17 jutara zemlje po kućanstvu. Nekima je zemlja oduzeta, a potkraj četrdesetih godina vrši se pritisak za osnivanje Seljačke radne zadruge, koja je i osnovana udruživanjem nekoliko kućanstava 1950. i djelovala do ukidanja 1954. godine.

Prema upravno-političkom ustroju, na području požeškog kotara u razdoblju od 1946. do 1952. godine, bilo je 57 mjesnih narodnih ureda. Trenkovo je pripadalo Mjesnom narodnom uredu u Mihaljevcima. Godine 1952. ukinuti su Mjesni narodni odbori, a formirano je 15 seoskih i jedna gradska općina. Trenkovo je upravno potpalo pod općinu Velika. Komunalnim uređenjem 1955. godine upravne vlasti ukinule su neke seoske općine i formirano je svega šest općina na području kotara Požega, koji se ukida 1962. godine. Naredne, 1963. godine, formira se Skupština općine Požega, a ukidaju seoske općine u kojima ostaju mjesni odbori. Takav ustroj vlasti traje sve do uspostave Republike Hrvatske 1991. godine, kada se Trenkovo upravno nalazi pri općini Velika. Poslije rata seljane pritišće takozvana obaveza, namet na kućanstva uaturi, davanje viška pšenice, kukuruza, šećerne repe, svinja, stoke ... Jedan dio seljana zapošljava se kao radnici na željeznici, dio na državnoj ekonomiji, zvanj Distrikt.

U selu djeluje nekoliko obrtnika, koji podmiruju neke od životnih potreba.

U poslijeratno vrijeme seljani su bili u poljoprivrednim i domaćinskim radovima upućeni jedni na druge, jer zbog nedostatka tehničkih sredstava i mehanizacije, poslovi su se odvijali ručno i sporije te je za one koje je trebalo završiti u roku bilo potrebno više „rabotara“.

U razdoblju takozvane socijalizacije sela, nakon Drugog svjetskog rata, osnivaju se seljačke radne zadruge. Na području požeškog kotara osnovano je 50 radnih zadruga. U Trenkovu je seljačka radna zadruga registrirana 29. 4. 1950. godine. U zadruhu je udruženo desetak seoskih domaćinstava. Cilj osnivanja je bio unapređenje proizvodnje u poljoprivredi, uvođenjem novih tehnika i tehnologija. Nabava i primjena nove mehanizacije bila je zajednička.

Ulazak u zadrugu obavljan je često pod pritiskom, a seljani su nerado primali novine „kolektivizacije“. Osim udruživanja poljoprivrednog zemljišta, udruženi su i stoka te konji kao vučna i radna snaga, no stoka i konji ostali su i dalje u domaćinstvima pojedinih zadrugara.

Prema veličini udruženog zemljišta i broju članova domaćinstva sposobnog za rad, određivao se broj potrebnih „trudodana“ za izvođenje poljoprivrednih radova.

Zarada zadrugara obračunavala se prema ostvarenim trudodanima i isplaćivala u naturi, poljoprivrednim proizvodima (žitaricama, krmnom bilju, voću, grožđu, sijenu...). Nagrađivanje se temeljilo „prema radu“.

U zadrugu su uneseni i poljoprivredni strojevi iz prijašnjeg vlasništva ili kao pomoć „Unre“. Zadruga je imala jedan traktor i vršalicu s nekoliko priključnih oruđa, plugova, samovezačica, kosilica, tanjurača i slično. Zemljište je ostalo i dalje na istim parcelama, kako je bilo u prijašnjem vlasništvu, a proizvodnja i uspjeh proizvodnje ratarskih kultura nije se razlikovao od ostalih seoskih domaćinstava. Nakon nekoliko godina zajedničkog rada i uviđanja da se takvom organizacijom proizvodnje ne postižu željeni efekti, seljačke radne zadruge se ukidaju tijekom 1953. i 1954. godine, prema zakonskoj Uredbi o imovinskim odnosima i reorganizaciji seljačkih radnih zadruga iz 1953. godine.

Novi tip proizvodno-poljoprivrednih dobara osniva se na bivšim veleposjedima, koji su nacionalizirani i postali općedruštveno vlasništvo, kakvo je bila ekonomija-Distrikt u Trenkovu, koji je kasnije postao dio PPK Kutjevo, a danas ponovno u vlasništvu privatnog vlasnika gospodarskog kapitala.

Bila su to tegobna vremena za seljane, posebno prvih petnaestak ili dvadeset godina iza rata, kada su ograničeni zemljišnim maksimumom, morali podmirivati sva potraživanja. Sorte pšenice (šišulja i brkulja) davale su, uz sve tada poduzete moguće agrotehničke mjere, prinos od 10 do 15 metričkih centi pšenice po jutru.

Za seljane Trenkova je sve do polovice šezdesetih godina bilo razdoblje stagnacije. Tek su pojavom novih tehnologija, visokorodnih sorti žitarica s novom tehnikom i mehanizacijom te povoljnijim tržišnim uvjetima, seljaci osjetili pomake i šansu bavljenja poljoprivredom. Obrada tla konjskom zapregom poslije Drugog svjetskog rata iznjedrila je i bavljenje konjogojstvom. Gotovo svako domaćinstvo imalo je po jedan par konja, no poneka kućanstva u kojima se našlo ljubitelja konja i posebnih pasmina imala su i takozvane paradne konje.

Pogled na dio bivšeg povrtnjaka i objekata niže poljoprivredne škole u Trenkovu

Pogled na dio bivšeg povrtnjaka i objekata niže poljoprivredne škole u Trenkovu

Niža poljoprivredna škola u Trenkovu (1950. - 1954. g.)

Na državnom dobru, Distriktu - Trenkovo osnovana je 1950. godine Niža poljoprivredna škola. S obzirom na tradicionalne poljoprivredne kulture koje su na vlastelinstvu njegovane i prije Drugog svjetskog rata, škola se osim ratarstava usmjerila na povrtlarske i voćarske kulture.

Školska nastava odvijala se u učionicama dvorca, gdje su našli „domski smještaj“ i učenici iz raznih krajeva Hrvatske. Najviše učenika prešlo je iz ukinutih poljoprivrednih škola u Donjem Miholjcu i Venturi (Istra). U petogodišnjem razdoblju školu je završilo 116 učenika, kvalificiranih povrtlara i voćara.

Neposredno uz park, u Spanjskoj bašči, odvijala se terenska praksa za povrtlarstvo. Na površini oko 2 ha nalazilo se sjemenište i rastilište vrtlarskog sadnog materijala te gredice različitih vrsta povrća: salate, lukovnjača, mahunjača, jagoda, krastavaca, dinja, lubenica. Proizvodilo se sjeme i sadnice (flanci) kupusnjača, paprika i rajčica za vlastite potrebe i prodaju.

Mnogi seljani su od školske ekonomije kupovali sjeme i sadnice različitih vrsta povrća, a mnogi su se upoznavali i obučavali s tehnikom i tehnologijom povrtlarstva u poljoprivrednoj školi. Uzgoj povrća proširio se i u dijelove polja iznad parka, pokraj Veličanke, gdje se za uspješan rast i razvoj povrća koristio sustav za navodnjavanje.

U sjemeništu i rastilištu povrća primijenjen je sustav staklenika na manjim ili većim gredicama i vrtnim površinama. I u tome dijelu školskog vrta proveden je sustav za navodnjavanje.

Osim povrća, u staklenicima su uzgajane različite sorte cvijeća, cvjetne trajnice i drvenaste hortikulturne sadnice. Učenike su, osim inženjera agronoma, podučavali i u praktičnom radu

osposobljavali priznati vrtlarski stručnjaci, primjerice Josip Hoborka, Mile Trtanj, Jolić. Od inženjera agronoma bili su Ivan Ciglar, Ivo Kovačević, Radoš, Ante Hadrović i drugi.

Voćne sadnice uzgajale su se u tome dijelu vrta u Trenkovu i na Škomiću. U stakleniku se u kljajalištu posebno uzgajalo voćne podloge na koje se kalemio plemeniti voćni sadni materijal. Voćne sadnice i rasadnik za praksu učenika te za proizvodnju voćnog sadnog materijala, nalazio se na Škomiću. U škomićkom rasadniku uzgajale su se različite sorte jabuka, od kojih su poznate bile Kanada, trdika, ružmarinka crvena, palmata, zlatna zimska parmenka, baumanova carevka, belefleur žuti, srčika...

Od krušaka su se uzgajale angulmenka, maslovka, viljamovka, lazanka, tikvica, koloma jesenska..., a od trešanja: adlerova crna, germersdorska, hedefinkova. Tražene su bile kajsije nancuška i ambrozija te šljive bistrice, talijanska šljiva i lijepa od Löwena. Neke od voćnih sorti jabuka, krušaka, trešanja i šljiva nalaze se i danas u trenkovačkim vrtovima i voćnjacima. Nastavni program Niže poljoprivredne škole sličan je onom u požeškom Poljoprivrednom tehnikumu s trogodišnjim trajanjem. Osim općih predmeta, hrvatskog jezika, matematike, biologije, kemije, stranog jezika i povijesti, predaju se stručni predmeti kao što su agronomija, pedologija, ratarstvo, zaštita bilja i poljoprivredni strojevi. Proizvodna praksa izvodi se na školskoj ekonomiji i voćnom rasadniku. Posebna pozornost posvećuje se odabiru, njegovanju i proizvodnji povrtlarskih i voćarskih vrsta. Praktični rad započinjao je na početku tehnološkog procesa, od pripreme i obrade tla, gnojidbe, proizvodnje sadnog materijala, sjetve i sadnje, zaštite povrtlarskih i voćarskih kultura, pa do žetve ili berbe, spremanja i skladištenje plodova. Teoretski i praktični dio nastave omogućio je da učenici steknu znanja i ovladaju vještinama kako bi ih mogli individualno primijeniti na svojim gospodarstvima ili u poljoprivrednim poduzećima. Osim teoretskog i praktičnog rada učenici se bave sportskim aktivnostima i natjecanjima te društveno-kulturnim područjem rada i djelovanja. Učenici u zajednici s trenkovačkom mladeži djeluju u društveno-zabavnom životu sela.

Trenkovački park, ekonomija, vrt, voćnjak i dvorac u to vrijeme su uzor gospodarskog mara. Osim održavanja, uređivanja i popunjavanja parka i parkovnih objekata (putova, staza, bazena, nogometnog igrališta) na parkovnim površinama uređuje se tenisko i odbojkaško igralište te gradi kuglana. Đaci i njihovi nastavnici grade primjeran peradarnik gdje uzgajaju razne vrste kokoši, gusaka i pataka, te razne vrste golubova. Seljani po prvi puta mogu vidjeti i čuti za kokoši naziva Plymouth-Rock, Rhode-Island ili pekinšku patku. Izgrađen je i mali kunićnjak za obuku đaka, s različitim primjercima pasmina kunića, poput belgijskog orijaša, činčile ili bijelog bečkog kunića. Pri đaćkom domu i školi u dvorcu otvorena je menza za prehranu đaka, nastavnika i drugog pomoćnog osoblja, te se dio proizvedenog povrća, voća i mesa usmjeravao za potrebe prehrane.

Uvođenjem kombajna, kao zamjenskog stroja od žetve do vršidbe, šezdesetih godina prošlog stoljeća, ukinuti su i kolektivni radovi i običaji vezani za žetvu, vožnju žita i vršidbu. Kao dio zajedničkog, društvenog života sela pojedinci nalaze u udrugama poput Dobrovoljnog vatrogasnog društva, Nogometnog kluba „Sloga“, Lovačkog društva „Lapjak“, Športskog ribolovnog društva „Veličanka“.

Pučka i osnovna škola u Trenkovu

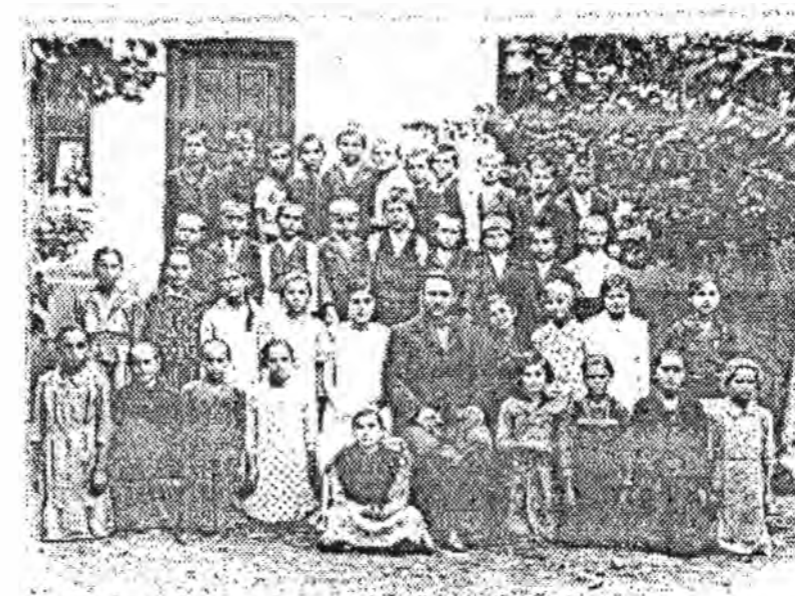
Obrazovanje Trenkovčana ima dugu tradiciju. Prema vjerodostojnim dokumentima u kojima se spominje obrazovanje djece u nekadašnjoj Mitrovici, danas Trenkovo, vezano je za 18. stoljeće.

Za vrijeme turske vladavine, do 1689. godine, u Trenkovu su nastanjeni stanovnici islamske vjere. U obližnjoj Velikoj su od 1575. godine franjevci provincije Bosne Srebrne, koji za područje Slavonije, tamo gdje su se zadržali kršćani, obavljaju dušobrižništvo. Značajno je da je u veličkom franjevačkom samostanu 1640. godine osnovana gimnazija (*florebat*), koja nosi atribut humanitarna škola, a uz vjerski odgoj daje temelj za viši studij teologije. Poslije oslobođenja Slavonije od Turaka, velički franjevci imaju značajnu ulogu u obrazovanju puka pa je za slučaj opismenijavanja Trenkovčana zabilježen ovaj podatak:

„U Mitrovici, koja je pripadala veličkoj gosposhtiji, obučavao je mladež opat franjevac, kojega je odredio velički franjevački konvent. On

Pučka škola u Trenkovu

Učitelj Andrija Hell s đacima 1936. godine

je stanovao u Mitrovici (*Unus Pater hoc loco residens*)“.

Za vladavine austrijskog cara Josipa II, u Velikoj je 1787. godine otvorena Narodna (pučka) škola koju su pohađali i djeca iz Mitrovice i Škomića. Godine 1873. osnovana je pučka škola (četiri razreda) u Mihaljevcima, kao upravno-bilježničkom mjestu, te su djeca iz Mitrovice i Škomića upućena 1882. godine u mihaljevačku školu, koju pohađaju do izgradnje škole u Trenkovu, 1930. godine.

Pučka škola u Trenkovu izgrađena je i otvorena 1930. godine. Po sjećanju seljana, osnivanje škole je znatno pomogla Gabrijela pl. Rakodczay, jer se na njenom veleposjedu u Trenkovu, Škomiću i Trnovcu, nalazilo mnoštvo djece njenih službenika i zaposlenika. Ne mali doprinos izgradnji dali su i Trenkovčani. O njenom otvaranju zabilježeno je u „Požeškim novinama“ da je početkom travnja 1930. godine novopodignutu školu posvetio požeški župnik Vincijanović, jer je iste godine umro velički župnik Vukelić.

Lijepa zgrada s prostranom učionicom za dvosmjenski rad po dva razreda, sa sanitarnim čvorom, prostranim dvorištem i vrtom te stanom za učitelja, bila je ponos Trenkovčana.

Godine 1930. zabilježio je u školskoj spomenici učitelj i upravitelj škole Andrija Hel da je školu pohađalo 84 učenika od prvog do petog razreda iz Trenkova i Aleksandrovca.

Već 1931. godine upisano je 122 učenika, a završilo je 111, jer je 11 učenika otišlo pod školskom godinom u druge škole jer su im se roditelji odselili. To su bila većinom djeca kočijaša čiji su roditelji prodajom Rakaodczay-dvora odselili na druga imanja“. Prema vjeroispovijesti, školu je pohađalo 71 učenika katolika i 40 istočno-pravoslavni, iz Trenkova, Aleksandrovca, Trnovca i Škomića. Iste godine je pred školskom zgradom ograđen i načinjen cvijetnjak.

Kako je vlastelinstvo 1938. godine napravilo

električnu centralu, to je škola dobila električnu rasvjetu dobrotom inženjera Mladena Jojkića vlasnika vlastelinstva, koji školi daje struju besplatno.

Uspostavom Banovine Hrvatske 1938. godine, u školstvu se počinje s programom na nacionalnoj osnovi, pri čemu Hrvatska seljačka stranka na čelu s Vlatkom Mačekom igra značajnu ulogu. Školska godina ne završava na Vidovdan, nego na Petrovdan. Godine 1939. učitelj Andrija Hell premješten je u Požegu, a u školu dolazi učiteljica Marija Kadić, koja u Trenkovu ostaje kratko, do 13. 9. 1940. godine.

Godine 1941. u travnju započinju ratna zbivanja i na prostoru Hrvatske, te je prekid rada škole bio u razdoblju od 10. 4. - 12. 5. 1941. godine. Učiteljica Ivka Brkljačić je obučavala trenkovačke đake do 6. listopada 1941. godine, a poslije toga „po potrebi službe“ u školu je imenovan učiteljski bračni par Mirko i Ana Rašković.

U školskoj spomenici zapisano je da je školska godina 1941./42. započela 1. rujna prema programu Nezavisne Države Hrvatske.

Zbog ratnih zbivanja nastava se ponekad prekidala. Godine 1945. u selu i školi nastao je novi život. Sav rad bio je usmjeren u duhu tekovina NOB-e po kojem su održavane priredbe i prigodne svečanosti. Školska godina 1945./46. započela je pod novim uvjetima. Učenici su dobili nove zadatke da rade s oduševljenjem u oslobođenoj domovini i nadoknade znanje koje je bilo nepotpuno u godinama rata.

Dana 4. 2. 1946. započeo je analfabetički tečaj u Trenkovu i Trnovcu, te je čitati i pisati naučilo 6 nepismenih iz Trenkova i 4 iz Trnovca. Tečaj je završio 14. 4. 1946. godine.

U selu je osnovano fiskulturno društvo „Trenk“, te se često priređuju fiskulturne utakmice.

Za vrijeme školske godine 1946./47. u Trenkovo dolazi kao ravnajući učitelj Imrović i obučava prve

Učiteljica Ana i učitelj Mirko Rašković s trenkovačkim đacima 1941. godine

Generacija učenika školske godine 1948./1949., učitelj Antun Lauer

poslijeratne generacije trenkovačkih đaka. Dio učenika na donjoj slici je upravo iz te generacije.

No, generaciju poslijeratnih đaka 1949. godine ne izvodi učitelj Imrović nego učitelj Antun Lauer koji ga zamjenjuje iste godine jer je Imrović premješten na drugu školu. Antun Lauer obučava đake u trenkovačkoj školi do početka školske godine 1949./50., kada u školu za učiteljicu dolazi Vera Ciglar. Slika je snimljena na dan sv. Alojzija, poslije primanja svete pričesti učenika drugog razreda. Početkom školske godine 1949./50. u školu dolazi mlada učiteljica Terezija Jovanovec iz Bošnjaka, koja obučava 2. i 4. razred. Ostaje u školi do kraja školske godine, kada je zbog zdravstvenih razloga premještena na školu u Zvečevu. Školske godine 1951./52. uz učiteljicu Veru Ciglar, obuku obavlja za 2. i 4. razred učiteljica Dušanka Džarić, koja svakodnevno u Trenkovo dolazi na nastavu vlakom iz Požege. Bez obzira na uspostavu socijalističkog obrazovnog sustava, sve do 1952. godine đaci u školi slušaju i vjeronauk. U školu redovito dolazi velički župnik Đuro Benić i predaje vjeronauk do proljeća 1952., a poslije toga održavanje vjeronauka obavlja se u mjesnoj crkvi. U poslijeratnom razdoblju škola po kapacitetu zadovoljava u dvosmjenskom radu potrebe đaka iz Trenkova, Bankovaca, Škomića i Trnovca, no nakon uvođenja obvezatnog osmogodišnjeg školovanja 1956. godine, postaje pretijesna te se privremeno s nekoliko adaptiranih učionica širi u dvije susjedne zgrade. U školu, osim učitelja razredne, dolaze nastavnici predmetne nastave. Prvi ravnatelj Osnovne (osmogodišnje) škole u Trenkovu bio je 1963. godine učitelj Nikola Heraković, kojega zamjenjuje slijedeće, 1964. Ivan Marković i na toj funkciji ostaje sve do 1973. godine. Tih godina osniva se Učenička zadruga koja na dodijeljenom zemljištu uzgaja povrtlarske kulture, duhan, krumpir i dr., te povrćem opskrbljuje školsku kuhinju, a viškove prodaje na tržištu i priskrbljuje financijska sredstva za školu i potrebe učenika. Godine 1973. za ravnatelja je imenovan Ivan Kožić koji tu funkciju obnaša dvadeset godina, do 1993.

Osim pedagogije i stručnog obrazovanja, ravnatelj podržava gospodarstveni karakter škole, posebno ekološki, jer se učenici

susreću sa stručnim radom u proizvodnji povrtlarskih i ratarskih kultura. Prilikom provedbe komasacije u Trenkovu školi je dodijeljeno oko 2 hektara zemljišta na Gajevma, gdje se osniva nasad (plantaža) lješnjaka. Osnovna škola sve vrijeme zadržava visoki pedagoški standard, kvalitetu nastave i izvanškolskih aktivnosti, iako je tih godina velika fluktuacija nastavničkog kadra.

Šezdesetih godina prošlog stoljeća postupno se adaptira dvorac za potrebe Osnovne škole «Vladimir Nazor», koja egzistira u dvorcu sve do 1988. godine, kada je preseljena u novu školsku zgradu.

Dvadesetak godina đaci su u ambijentu staroga parka i obližnjih sportskih terena pohađali nastavu. Školu često posjećuju književnici predstavljajući svoj književni opus i drugih pisaca. Redovito se održavaju đачke ekskurzije, natjecanja u znanju i vještinama te sportska natjecanja. Osim učenja, učenici održavaju parkovni nasad, uređuju staze i šetnice.

Nastavno osoblje i školski odbor školske godine 1973./1974. pred školom - dvorcem

Osnovna škola „Vladimir Nazor“

Osnovna škola „Vladimir Nazor“ - Internacionalna eko-škola (certifikat)

Iseljenjem u novu školsku zgradu dvorac i park teže propadanju.

U spomenici za školsku godinu 1972./73. zapisano je da školu pohađa 463 učenika iz Trenkova, Mihaljevaca i Aleksandrovca, a nastavu obavlja 20 nastavnika. Obrazovanje i pedagoški rad odvija se prema planu i programu, učenici sudjeluju na općinskom natjecanju iz različitih predmeta, a posebno dobri rezultati postižu se iz fizike i matematike. U školi djeluje učeničko kulturno-umjetničko društvo „Vatroslav Lisinski“, s pjevačkim zborom, likovnom i literarnom sekcijom. Te godine usvaja se prijedlog o izgradnji nove područne škole u Mihaljercima. Školska spomenica vodi se detaljno od početka 1991. do danas. Početak školske godine 1991./1992. obilježen je ratnim zbivanju, Domovinskom ratu. Ravnateljica je Mirjana Vucković.

Godine 1987. gradi se i dovršava nova škola, između dvaju putova, onoga što vodi na ekonomiju i južnijeg, što vodi k Prekovičanki. U novoj školskoj zgradi započelo se radom 1. rujna 1988. godine. Prostor je dovoljno velik za izgradnju moderne školske zgrade s popratnim prostorijama, za sportska igrališta te za uređenje zelene parkovne površine.

U rujnu 1999. izrađen je projekt „Ekološko jezero“ unutar zelene školske površine. Okoliš je veličine 4 ha te se jezero primjereno uklapa u cjelokupnu okolinu. Uređeni okoliš s ekološkim sadržajima, poput malog jezera s močvarnim biljem ili kamenjara s mnogobrojnim vrstama zeljastog i drvenastog bilja, zainteresirao je medije i tisak. U jezerce je zasađeno različito močvarno bilje te unesene životinjske vrste, rakovi, žabe, ribe i dr. Mladi ekolozi učestalo uzimaju uzorke vode i analiziraju njenu čistoću.

Pri kraju školske godine 2002./2003., 18. lipnja, svečano je podignuta zelena ekozastava. Na

radost zaposlenicima škole, učenicima i roditeljima, na svečanosti su uz prigodni program sudjelovali su mnogi gosti i uzvanici iz društvenog, političkog, kulturnog, religijskog, gospodarskog i javnog života.

TRENKOVO DANAS

Trenkovo je danas moderno selo u srcu Požeške kotline, na putu između Požege i Velike.

Upravno-politički pripada općini Velika te izabrani izaslanici iz Trenkova sudjeluju u radu Općinskog vijeća. Svojim odlukama utječu na gospodarski, društveni i kulturni razvoj sela.

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine ima 818 stanovnika s tendencijom povećanja.

Prema crkvenoj upravi pripada župi Velika.

Prema prostornom uređenju, selo ima nekoliko markantnih točaka. Tako je trgom imenovan prostor na križanju putova od Požege prema Velikoj te od Škomića prema bivšem vlastelinstvu.

Trg Ante Starčevića, s bližom okolinom, danas je jezgra gospodarskog, društvenog i kulturnog života u Trenkovu. U blizini restorana i prenočišta „Barun Trenk“ nalaze se trgovine mješovitom robom, Osnovna škola „Vladimir Nazor“, poljoprivredna apoteka, autobusno stajalište, stambeni kompleks školskih djelatnika, park i srednjovjekovni dvorac.

Šezdesetih godina prošlog stoljeća, kada je asfaltirana cesta, taj dio sela bio je omiljena šetnica (korzo) trenkovačke mladeži, od stare škole do nogometnog igrališta, sa središnjom točkom, sastajalištem na mostu prema središtu sela.

I danas je to najfrekventniji dio zbog prolaska đaka i nastavnika do škole, putnika za putovanje autobusom, posjetitelja, kupaca, automobilista, pješaka i ostalih prolaznika prema restoranu i trgovinama.

Ulaz u Trenkovo

Trenkova ulica u Trenkovu

Druga važna točka društvenog i religijskog života Trenkovčana je Trenkova ulica. Tu se nalazi crkva svetog Demetrija, gdje se odvijaju religijske pobožnosti, održava crkveni vjeronauk i susreću seljani za vrijeme i poslije održavanja svete Mise.

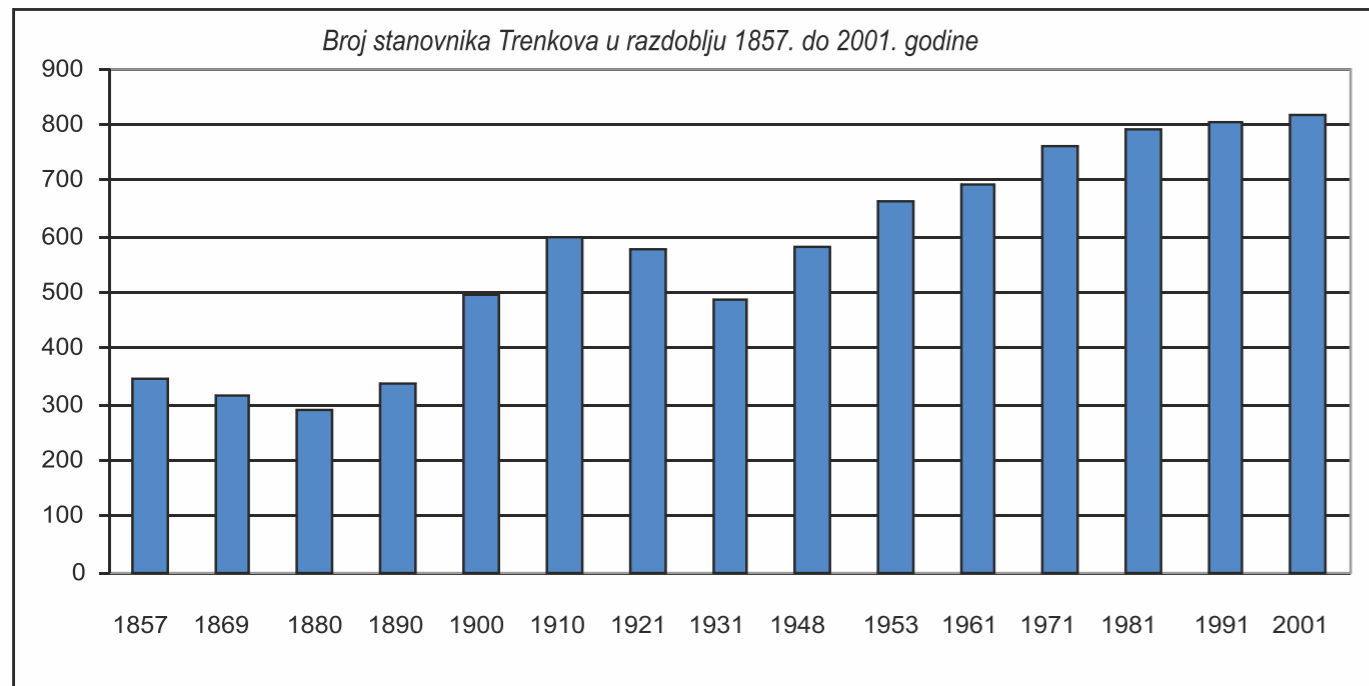
Pokraj crkve nalazi se Hrvatski seljački dom u kojemu i pred kojim se odvijaju različite društvene, kulturne i zabavne aktivnosti. U sklopu doma su društvene prostorije Dobrovoljnog vatrogasnog društva.

Kao treća važna i frekventna točka u Trenkovu, kojoj su stremili i odakle su putnici dolazili, bila je željeznička postaja. Na to mjesto odlaska i dolaska dolazili su ne samo Trenkovčani, već i mještani Aleksandrovca, Trnovca i Škomića. Prijevoz putnika željeznicom danas je manjeg značenja, jer su joj konkurenti autobusni i automobilski promet.

Popisi i broj stanovnika u prošlosti i danas

Prema popisima stanovništva naselja Trenkovo u razdoblju od 1857. do 2001. godine broj stanovnika bio je sljedeći:

Godina	1857	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2001
Stanovnika	346	315	288	336	496	600	577	488	581	662	692	758	789	802	818

Gornji grafikon pokazuje kako je broj stanovnika porastao 1900. i 1910. godine. To je razdoblje industrijalizacije i razvoja poljoprivredne proizvodnje vlastelinstva u Trenkovu, za vrijeme Aleksandra i Gabrijele pl. Rakodczay.

Veleposjednici naseljavaju stanovnike iz ondašnje države Austrougarske kao radnike na svojim imanjima u Trenkovu, te pustama, majurima na Škomiću, Aleksandrovcu i Trnovcu.

Zamjetno je smanjenje broja stanovnika 1931. godine, poslije smrti Aleksandra pl. Rakodczaya, te oduzimanja dijela poljoprivrednih i šumskih površina od veleposjeda i dodjeljivanjem „dobrovoljcima“ u Aleksandrovcu i Trnovcu.

U razdoblju poslije Drugog svjetskog rata broj stanovnika u Trenkovu raste polaganom stopom, a posljednjih dvadesetak godina porast je također polagan.

Prema popisu stanovnika 2001. Trenkovo je imalo ukupno 818 stanovnika, 408 muških i 410 ženskih.

Ako se ukupan broj stanovnika po dobi ili starosnoj strukturi prikaže u relativnom odnosu (postotku) tada su relativni odnosi sljedeći:

dob (god.)	0 – 9	10 – 19	20 – 29	30 – 39	40 – 49	50 – 59	60 – 69	70 – 79	80 – 89	90 <
(%)	14,67	11,74	15,52	13,94	14,06	11,98	9,29	6,60	1,59	0,61

Ako se mladenačko stanovništvo od 0 do 19 godina, i staračko od 60 do 95 godina, tretira kao radno neaktivno, tada taj broj stanovnika čini 44,50% od ukupnih stanovnika u Trenkovu. Radno aktivno stanovništvo iznosi u relativnom odnosu 45,50%.

Zapaža se da je u „staračkoj“ dobi iznad šezdeset godina veći postotak žena, 61% prema 39% muškaraca. Veći postotak žena te dobi je s jedne strane biološki fenomen, to jest da žene žive u prosjeku duže od muškaraca, dok su s druge strane muškarci često puta „desetkovani“ uslijed ratnih zbivanja.

U Trenkovu ima danas tek nekoliko kućanstava koja se bave isključivo poljoprivrednom djelatnošću. Najveći broj kućanstava ima jednog ili više članova koji se prema kvalifikaciji i školskoj stručnoj spremi bavi drugim djelatnostima ili uslugama, a poljoprivreda im služi kao dopunsko zanimanje.

Mnogi stanovnici Trenkova su zaposleni u gospodarskim, društvenim i uslužnim djelatnostima, uglavnom u Požegi i Velikoj.

U selu postoji jedna obrtnička radnja metalske struke i po jedna stolarske i frizerske struke, dva autoprijevoznika, jedna radnja za izradu i promet drvnog materijala. Osim tri trgovine, jedne ugostiteljske radnje (restorana) u selu su još dvije poljoprivredne apoteke, pekara i prodavaonica kruha i pekarskih proizvoda.

Trenkovačka djeca i mladež su rado poslije osnovne škole nastavljali školovanje za obrtnička zanimanja ili su završavali srednje, više i visoke škole različitih usmjerenja.

Restoran i prenočište „Barun Trenk“

Na Trgu Ante Starčevića, u blizini Trenkovog dvorca, nalazi se restoran i prenočište „Barun Trenk“. Vlasnik je Stjepan Mandić, rođeni Trenkovčanin, uspješni poduzetnik u hotelijersko-turističkoj djelatnosti.

Osim caffe bara, restorana s dvije sale, sastavni dio objekta su sobe za noćenje. Uz restoran je podignut još jedan objekt s apartmanima i sobama za noćenje.

Unutrašnjost restorana, apartmana i soba za noćenje je opremljena ukusnim interijerom, dopunjena starinskim predmetima i slikama iz doba baruna Trenka i carice Marije Terezije.

Uz restoran su uređene terase s pogledom na Trenkov dvorac i park te prema potoku Stražemanke. Okoliš je hortikulturno uređen biljnim elementima i skulpturama, a preko potoka se nalaze i sportski tereni.

Ponuda jela u restoranu je raznolika, a specijalitet kuće je odrezak „Barun Trenk“ s umakom od gljiva. Od pića se služe najkvalitetnija vina vinara i vinogradara Požeštine.

Osim ugostiteljske usluge i prenoćišta, „Barun Trenk“ nudi usluge turističko-rekreacijskog sadržaja, primjerice ribolov na ribnjaku „Veličanka“, kupanje i odmor u veličkim „Toplicama“, razne oblike športa i rekreacije u „Parku prirode Papuk“, te lovačkog društva „Lapjak“.

U ulici Stjepana Radića nalazi se obiteljsko gospodarstvo „Klinovac“. Obitelj Darka Larve nudi mir, odmor i uživanje po vlastitom izboru u seoskom ambijentu te okrepu izvornim slavonskim jelima i pićima.

Restoran i prenočište „Barun Trenk“

Seosko gospodarstvo Darko Larva

CRKVA SVETOG DEMETRIJA U MITROVICI (TRENKOVU)

Prema povijesnim podacima crkva svetog Demetrija građena je još u 13. stoljeću, kada i crkve podignute istom svecu u Drenovcu i Požegi.

Neki povjesničari zaključuju da je građena krajem 15. ili početkom 16. stoljeća, svakako prije dolaska Turaka u Mitrovicu, 1536. godine. Ostaci srednjovjekovne keramike nađeni u okolišu crkve, pohranjeni u Gradskom muzeju Požege, također svjedoče o postojanju crkve prije dolaska Turaka.

Povjesničar Ferdo Šišić u svojoj knjizi „Franjo barun Trenk i njegovi panduri“ piše o vjerskim prilikama poslije oslobođenja od Turaka te spominje da se na području Slavonije dodiruju četiri biskupije: zagrebačka, pečujaska, bosansko-đakovačka i srijemska. Požeško područje pribraja zagrebačkoj biskupiji te nabrajajući župe iz pred-turskog i post-turskog doba, među ostalim, spominje i župu Mitrovica koja kasnije postaje filijala župe Velika. Za takve tvrdnje poziva se na izvore povjesničara Vaničeka koji o istom raspravlja u knjizi „Militärgrenze“ (Vojna krajina), Vol. I. str. 191-192. Dakle moguće je da je u srednjem vijeku bila u Mitrovici župa. Na to upućuje i činjenica da su u to vrijeme u Mitrovici imali sjedište posjeda Velika plemići Veličky.

Dio kamene šesterokutne prizme nađene u okolišu crkve

Kameni materijal nađen u okolišu crkve svjedoči da je na istom mjestu bila sakralna srednjovjekovna građevina. Obradeni kameni materijal (kamene konzole i grede) ugrađene su i u zvoniku impozantnih dimenzija sadašnje crkve.

Sveti Demetrije (ili po srpskom Dimitrije) je jedan od prvih hrvatskih mučenika. Rođen je u Solunu u bogatoj porodici solunskog vojvode krajem 3. stoljeća. Zarana je prihvatio kršćanstvo te je bio kao đakon u službi srijemskog biskupa i mučenika Ireneja. U to vrijeme prostor Hrvatske, Srijema i dalje bio je pod vlašću Rimljana. Rimski car Dioklecijan, podrijetlom iz Dalmacije, potkraj života je počeo proganjati kršćane, te su 304. godine zbog svojih kršćanskih uvjerenja i djelovanja bili pogubljeni sveti Irenej, Dujam (sveti Đuje), Demetrije...

Tijelo svetog Demetrija preneseno je u rodni grad Solun, gdje je pokopano i gdje je u njegovu čast podignuta crkva, kasnije građena kao velebna bazilika. Vjeruje se da njegove relikvije čine čudna ozdravljenja i izlječenja. U njegovu čast izgrađena je

bazilika u Srijemskoj Mitrovici. Grčki grad Solun i Srijemska Mitrovica slave ga kao svojega zaštitnika.

Kult svetog Demetrija proširio se osobito među pravoslavnim Slavenima. Rusi ga slave kao zaštitnika Sibira, a prihvaćen je i u katoličkim krajevima, Dalmaciji, Zagrebu te u Požeštini.

Sve do crkvenog raskola 1054. godine nije bilo razlike u vjerovanju Istočne i Zapadne Crkve. Međutim, stalne nesuglasice o crkvenim dogmama, posebno one da li Duh Sveti izlazi iz Oca i Sina, kako vjeruju katolici ili iz Oca, kako tumače pravoslavni. Povod raskolu bila je rasprava o beskvasnom kruhu. Katolici su u svetoj Euharistiji koristili i koriste beskvasni, a pravoslavni kvasni kruh.

Raskol se dogodio za vrijeme vladavine carigradskog patrijarha Mihajla Keraularija i rimskog pape Leona IX. Zbog sukoba su se i patrijarh i papa međusobno izopćili iz kršćanskih crkava, pod uvjerenjem da je njihova dogma pravovaljana. Raskol Istočne i

Crkva svetog Demetrija u Trenkovu (Mitrovici)

Majka Božja od zdravlja

Zapadne Crkve traje do danas, te je i to utjecalo na štovanje svetog Demetrija u Zapadnoj Crkvi. No, Hrvati ga ubrajaju među svoje prve, ranokršćanske mučenike, jer je kršćansku vjeru svjedočio u Sirmiumu, Srijemskoj Mitrovici, koja je stoljećima bila i katolička.

Zanimljivo je da je u dokumentima iz pred-turskih vremena zabilježen samo jedan župnik veličke župe i crkve svetog Augustina. To je vidljivo iz popisa za plaćanje papine desetine u Požeškom arhiđakonatu (Josip Buturac, Pisani spomenici Požege i okolice 1210. - 1536., str. 173.), gdje piše da je velički župnik Demetrije (*Item Demetrius sacerdos de Subcastro Velka XX solvit*). Župa Velika i Požeški arhiđakonati u to vrijeme pripada Pečujskoj biskupiji.

U to vrijeme nije rijetko ime Demetrije i u katoličkom življu Hrvatske.

Trenkovo je u svojoj povijesti dalo relativno malo svećenika. To su bili Antun Zelić, rođen 1845. godine, i Ivan Petrović, rođen 1936., po majci iz kuće Zelića. Mladu misu imao je 22. srpnja 1962. godine. Kao kapelan službovao je u Kutjevu, a potom kao dugogodišnji župnik župe svetog Martina u Brestovcu. Umirovljen je 2005. godine, umro je 1. svibnja 2008. i sahranjen u mjesnom groblju u Trenkovu.

Samostanski kroničar u franjevačkom samostanu Velika prvi puta spominje Mitrovicu i crkvu svetog Demetrija godine 1735. te doslovno zapisuje: „Iz samostana se vrše župske dužnosti u Mitrovici, koja ima kapelu svetog Demetrija, na ruševinama stare crkve istog mučenika“. To znači da su doseljenici, katolici, obnovili staru crkvu u prva dva desetljeća 18. stoljeća. Obnova je obavljena tvrdim materijalom, a krovšte je pokriveno šindrom, kako je u to vrijeme bio običaj i na drugim crkvama. Da je to tako, potvrđuje i arhiđakon Guščanskog arhiđakonata, koji je u srpnju 1761.

godine pohodio veličku župu. Naime, poslije oslobođenja od Turaka, područje Požeštine pripalo je pod crkvenu jurisdikciju Zagrebačke nadbiskupije, koja je za požeško područje ustanovilo Guščanski arhiđakonati s dva dekanata (požeški i pakrački).

Godine 1904. trenkovačka crkva svetog Demetrija popločena je kamenim taracom, preostalim od župne crkve u Velikoj, koji je u novije vrijeme zamijenjen keramičkim pločama. Velički župnik Ivan Vukelić je 1910. godine nabavio kip Srca Isusova, koji i danas stoji s desne strane crkvene lađe. Župnik Ivan Vukelić bio je upravitelj veličke župe gotovo trideset godina, od 1901. do 1930. godine, te je u župskoj kronici zapisano kako su u zvoniku do 1918. godine bila dva zvana. Ono veće bilo je teško 121 kg, a na njemu je pisalo da je izliveno u Grazu 1753. godine, izlio ga je Martin Feltl. Manje zvono bilo je teško 37 kg, na kojemu je pisalo da ga je izlio Matej Köstnbauer u Grazu.

Arhiđakon guščanski je zabilježio da je „kapela zidana, duga 4 orgije (6,78 m), široka 2,5 orgije (4,74 m) i nalazi se pod zidanom boltom. Pokrivena je drvenim daščicama i popločena. Vrata ima na fasadi“. Spominje kako crkva ima tri zidana oltara, a sakristiju i zvonik ne spominje.

Glavni oltar već tada ima sliku svetog Demetrija, lijevi oltar svetog Ivana Nepomuka, a desni svetog Antuna Padovanskog. Na slici svetog Demetrija u pozadini je slika Majke Božje.

Dugo vremena desni portal lađe krasila je barokna drvena skulptura Bogorodice s djetetom, koja je prilikom osnivanja Dijacezanskog muzeja u Velikoj prenesena tamo kao muzejska i kulturna vrednota. Umjesto ovog kipa postavljen je na ulazu u crkvu, unutar zvonika kip, Majke Božje Lurdske.

Ljepotom se ističe i slika Gospe s djetetom, kao Majka Božja od zdravlja u pozlaćenom okviru postavljena na zabatu crkvene lađe.

Slika (ulje na platnu) nepotpisanog autora je vrijedna umjetnina crkve svetog Demetrija. Na prednjoj strani slike piše na njemačkom

jeziku Maria Hilfe der Kranken (Marija pomoćnica bolesnima), a na platnu sa zadnje strane piše da je slika Majke Božje zavjetni dar zahvalnosti grofice Svetić, rođene Battyany. Originalni tekst na njemačkom jeziku glasi: Verehrtaus Innigen Dankgefühl zur Göttlichen Mutter von Juliana von Svetics geborne Gräfin Batthyany aus Ungarn, 1847.

Snježna Gospa ili Gospa od leda je pak u skladu sa zavjetom Trenkovčana, koji na dan 2. srpnja ili Pohoda Marijinog, održavaju Svetu misu s propovijedi.

Slika svetog Demetrija, danas lijepo oblikovanom okviru, je iz prve u polovice 18. stoljeća. Sadašnji okvir izradio je 1956. godine Josip Jerand, stolar iz Cernika.

Ispred slike svetog Demetrija je postavljen mramorni oltar, okrenut k narodu, kojeg je posvetio 22. svibnja 1976. godine kardinal Franjo Kuharić, za vrijeme župnika Mirka Roginića. Ivan Petrović, rođen 1936. godine u

Slika svetog Demetrija iz 18. st. u istoimenoj trenkovačkoj crkvi

Kamene posude za Svetu vodu u zvoniku

Starinski ugradbeni ormar za crkveno ruho u sakristiji

Trenkovu, održao je Mladu misu u Trenkovu 1962. godine, za župnikovanja velečasnoga gospodina Đure Benića.

Današnje zvono nabavljeno je poslije Prvog svjetskog rata. Izliveno je u Bečkom Novom Mjestu, a svečano je postavljeno na novoj konstrukciji tornja početkom dvadesetih godina prošlog stoljeća. Hrastovu građevnu konstrukciju tornja postavio je majstor Kristić, čije ime je usječeno u jednoj hrastovoj gredi.

Slike križnog puta nabavljene su 1938. godine za župnika Teodora Hitreca, a postavio ga je otac Leander Deduš, profesor franjevačke gimnazije u Varaždinu.

Kamena posuda za Svetu vodu ugrađena u zid zvonika na ulazu u crkvu jedan je od najstarijih artefakta trenkovačke crkve, kao i starinski ugrađeni drveni ormar za držanje misnog ruha u sakristiji.

Vjeronaučna dvorana izgrađena je osamdesetih godina 20. stoljeća. Patron crkve, sv. Demetrije, oduvijek se u Trenkovu svečano slavio 26. listopada. Dnevni raspored slavlja s gostima bio je podijeljen na prijepodnevi, religijski dio sa svečanom svetom Misom s propovijedi vjernicima i gostima popunjenom crkvom. Popodnevni sportski dio bio je s nogometnom utakmicom te rekreacijsko-zabavno-trgovačkim dijelom, ispred vatrogasnog doma i crkve te zabavom u Hrvatskom seljačkom domu.

Slavlje se, naravno, odvijalo u kućanstvima, koja su za goste i prijatelje pripremile obilje raznolikog jela i pića te se u mnogim kućama čula pjesma veselih društava.

VLASNICI GOSPOŠTIJE VELIKA SA SJEDIŠTEM U MITROVICI OD 1702. DO KRAJA 20. STOLJEĆA

Vlasnici gospoštije Velika sa sjedištem u Mitrovici od 1702. do kraja 20. stoljeća:

- 1702.-1719., grof Leon Ullefeld, tajni savjetnik kralja Leopolda I.,
- 1719.-1744., grof Frantz Anton Wallsegg, predsjednik Dvorske komore,
- 1744.-1749., barun Franjo Trenk, pukovnik austrijske vojske i slavonski veleposjednik,
- 1749.-1754., Kraljevska komora postaje konfiskacijom vlasnik svih Trenkovih imanja,
- 1754. 1798., barun Ivan Peterffy i supruga Karolina barunica de Nefzern,
- 1798.-1848., grof Jakob Svetić i supruga grofica Julijana rođena Batthyany,
- 1848.-1902., Nasljednici grofova Svetić i Batthyany,
- 1902.-1935., Aleksandar i Gabrijela pl. Rakodczay,
- 1935.-1940., Gabrijela pl. Eisner, veleposjednica,
- 1940.-1945., Alois i Mira Zeiss, veleposjednici,
- 1945.-1956., Zemaljsko poljoprivredno dobro Distrikt (Niža poljoprivredna škola 1950.-1954.)
- 1956.-1961., Poljoprivredno dobro „Veličanka“ iz Velike
- 1961.-2004., PPK Kutjevo
- 2004. - ..., Kutjevo, d.d., vlasništvo obitelji Moralić

Kralj Leopold I dodijelio je 1702. godine posjede gospoštije Velika tajnom savjetniku grofu Leonu Ullefeldu. Sjedište gospoštije je u Mitrovici, a ne u Velikoj.

Gospoštiju Velika sa sjedištem u Mitrovici, nakon smrti grofa Leona Ullefelda, daruje kralj Karlo VI, 13. listopada 1719. godine, savjetniku i predsjedniku Dvorske komore grofu Frantzu Antonu Wallseggu. Budući da je grof imao visoku dužnost na bečkom dvoru, vjerojatno je rijetko dolazio na svoja imanja u Mitrovici i Pleternici, a u njegovo ime imanjem su upravljali imenovani upravitelji.

Oca nasljeđuje malodobni sin grof Franjo Josip Wallsegg, za kojega skrbi grof Nikola Stella, te u ime malodobnog Wallsegga prodaje imanje za 29.300 forinti 18. svibnja 1744. godine pukovniku barunu Franji Trenku. Osim vlastelinstva Velika, Trenk posjeduje i vlastelinstva u Brestovcu, Pleternici, Pakracu i Nuštru, ima kuću u Požezi gdje jedno vrijeme živi sa suprugom i djecom.

Prema popisu stanovništva, seljačkog zemljišta i stoke godine 1745., kada se ustrojava Požeška županija, vlastelinstvo Velika (sela Velika, Radovanci, Potočani, Draga, Poljanska, Bankovci, Škomić i Mitrovica) ima 742 kmeta, 1950,75 jutara oranica, livada za 1600 kosaca, vinograda za 927 kopača.

Život i djelo baruna Franje Trenka u službi austrijske kraljice Marije Terezije

Da bi se razumjeli život i djelo baruna Franje Trenka, treba ga promatrati u kontekstu povijesnih događaja Austrijskog carstva početkom i sredinom 18. stoljeća.

Početkom 18. stoljeća austrijska kraljevska dinastija Habsburg imala je problem u nasljeđivanju prijestolja po muškoj nasljednoj lozi. Naime, godine 1711., nakon stupanja na prijestolje austrijski kralj Karlo VI. još nije imao muškog potomka. Prijetila je opasnost da se nakon njegove smrti ugasi pravo nasljedstva i započne raspad carstva u kojem su značajnu ulogu imale Nizozemska, Šleska, Parma, Toskana, Češka, Ugarska i Hrvatska.

Da bi se nasljedno pravo zadržalo diplomacija bečkog dvora izrađuje dokument po kojem bi pravo nasljeđivanja kraljevske kruno imalo i žensko potomstvo. Dokument o dinastičkom nasljeđivanju poznat je pod nazivom Pragmatička sankcija (*Sanctio pragmatica*), a bilo je potrebno da ga odobre sve zemlje koje su bile tada pod austrijskom krunom, pa i okolne zemlje, koje su sluteći dobru

priliku imale aspiracije za pripajanje nekih austrijskih zemalja svojoj matičnoj carskoj kući. Među prvim zemljama koje će prihvatiti Pragmatičnu sankciju bila je Hrvatska te će Hrvatski sabor u Zagrebu 1712. godine, prihvaćajući sankciju, među ostalim reći i sljedeće: „Junački se ovaj narod na spas kršćanskog svijeta i onako ju predao muškoj lozi, pa s toga neka i u ovim nezgodnim prilikama predade sudbinu svoju i onim vladarima, što će poteći od tanke krvi (ženski rod) austrijske“.

Dvadesetak godina kasnije ova odluka Hrvatskog sabora povezat će sudbinu baruna Franje Trenka (rođenog 1711. g.) i kraljice Marije Terezije koja je naslijedila dinastijsku krunu Habsburga 1740. godine.

O Mariji Tereziji i njenom vladanju detaljno piše austrijski povjesničar Alfred Ritter von Arneth. Evo kako on oslikava ovu mladu vladaricu prilikom njenog preuzimanja austrijske kruno. „Tjelesne joj se krasote pak, naročito poslije udaje (12. 2. 1736.), baš divno razviše. Osobita ljupkost i veličanstvena pojava sjediniše se na vanredan način u njezinoj spoljašnosti. Bistro tamno-modro oko puno živahnosti, a opet puno blagosti, visoko čelo, bujna plava kosa, nježno zaobljena ustašca, biserni zubi, fina oblina i vedar izraz njenog lica, svježa mast puti, prekrasan oblik vrata, ramena i ruku, pa jedar, zdrav i krijepak stas osrednje visine, sitan i dostojanstven krok, sve je to činilo, da su Mariju Tereziju ubrajali među one rijetke prikaze, što se mogu uzorom savršene žene.“

Marija Terezija (1717. - 1780. g.) češka, ugarska, dalmatinsko-hrvatsko-slavonska kraljica i austrijska nadvojvotkinja

Toj spoljašnoj divoti pridružila se osobita živahnost duha, oštra pronicivost, vjerno pamćenje, srećna obdarenost da može svoje misli budi u privatnom razgovoru, budi u državno javnom zboru lako, sigurno i s uvjerenjem iznašati, pa toplo čuvstvo za slavu svoje porodice, za dobrobit podanika, za pravo i zakon, te konačno živa vjera u Gospoda. Eto taka je bila vladarica u čije neiskusne, ali krepke ruke bi povjerena sudbina austrijske kuće, kob milijuna ljudi, koji su se inače jezikom, podrijetlom i običajima sasvim razilazili, no u zajedničkoj vladarici našli onu kopču, što ih je sve zajedno spajala i udruživala“.

Osim borbe za nasljeđe austrijske kruno, za život baruna Franje Trenka važne su i prilike u Slavoniji početkom 18. stoljeća, kada je njegov otac kupio i postao vlasnik nekoliko imanja u požeškom kraju.

Poslije protjerivanja Turaka iz Slavonije (1689.), područje Slavonije dolazi pod bečku komorsku i vojničku upravu. Iako je narod, koji je krvlju platio oslobođenje, težio k tome da se Slavonija pripoji matici Hrvatskoj, bečki dvor je dokazivao, čak na temelju Biblije, da sve zemlje što su osvojene (oslobođene) pripadaju caru (cesaru). Prvi gospodar u Slavoniji bio je osječki general grof Guido Starhemberg, koji je pomoću svojih časnika i zapovjednika tvrđava uveo strahovladu, pljačkao narod, naplaćivao poreze i daće, sve od Kraljeve Velike do Petrovaradina. Pritisak na siromašno stanovništvo bio je tako velik da su mnoge porodice bježale natrag „pod Turke“ u Bosnu, odlazili u hajduke ili su se raseljavali u sjevernu Hrvatsku.

Fra Luka Ibršimović, osloboditelj požeškog kraja, obraća se biskupu zagrebačkom riječima: „Službenici cesarski ovdje u Požezi postavljeni, odnesoše besprimjernom drzovitošću sve iz crkava što je za naše potrebe bilo. To i nije čudo, kad su glavni službenici luterani, kalvini i druge vrste heretici“.

Dakle, fra Luka hoće reći da su upravu, sudstvo, vojsku i posjede zauzeli tuđinci koji ne poznaju jezik, kulturu i običaje Hrvata. Da je to istina, svjedoče i dokumenti iz toga vremena, kada su se „inštalaciji“ župana u Požezi grofa Davida Ivanovića protivili zloglasni povjerenik osječki Kestler i kapetan požeške tvrđave Langer, napominjući da se „u Slavoniji ne bi ugnjezdio hrvatski smet (kroatisches Gesindel)“. Doduše, Hrvatski sabor je 1705. godine donio odluku po kojoj se zemlja bivših vlastelinstava u Slavoniji treba vratiti potomcima prijašnjih gospodara. No, kako je turskim vladanjem gotovo istrijebljeno slavonsko plemstvo, pa i ono iz požeškog kraja, to su bivše gospoštije i vlastelinstva, što kupnjom što po ratnim zaslugama, zaposjele porodice njemačkog, austrijskog i mađarskog plemstva. Tada izuzetak u požeškom kraju bila je gospoštija u Kutjevu, koja je po kanoničkom pravu (cistercitska opatija s okolnim zemljištem) na upravljanje dobio kanonik Babić, a kasnije naslijedili isusovci. Ipak su se u civilnom dijelu Slavonije nešto kasnije (poslije formiranja županija) za posjede, upravnu i sudačku vlast izborile i neke hrvatske plemićke obitelji, poput Pejačevića, Draškovića, Jankovića ...

Vojnički je utjecaj bio osobito karakterističan u Posavini, gdje se već početkom 18. stoljeća, sve do formiranja slavonskih županija 1745. godine, počela organizirati Vojna krajina (1699. godine) osnivanjem jakih garnizona (čardaka), u razmaka po dva sata hoda duž granice s bosanskom Turskom.

Ustrojstvo je bilo takvo da je šest čardaka činilo jednu kumpaniju. Osim stalne vojske (regulaša), vojnoj obvezi (od 16 do 60 godina starosti) podlijevalo je sve punoljetno muško stanovništvo.

Područje Slavonije obuhvaćalo je u prvoj polovici 18. stoljeća oko 17.000 km² s oko 200.000 stanovnika. Hrvatsko je katoličko stanovništvo po brojnosti bilo tek nešto veće od polovice. Bili su to uglavnom stanovnici koji su svoju vjeru i jezik (ikavski), uz mnogobrojne žrtve, sačuvali i pod turskim vladanjem. Ostalo stanovništvo bilo je srpsko (grčko-istočno), koje je naseljavano uglavnom u brdskim krajevima Slavonije za vrijeme Turaka, i posebice poslije njih (seobe Čarnojevića) mađarsko, koji su se, osim kao katolici, izjašnjavali kao protestanti, posebice kao kalvini.

Crkvene prilike bile su također nesređene. Katolici Slavonije bili su raspoređeni u četiri biskupije (zagrebačka, pečujaska, bosansko-đakovačka i srijemska). Požeština je pripala zagrebačkoj biskupiji. Svećenstva i redovnika bilo je malo, puk je bio vjerski, duhovno i etički zapušten. Crkve su bile razrušene ili zapuštene, mise su se služile i u privatnim kućama ili tek od drva podignutim kapelicama.

Granice Vojne krajine

Tek franjevački samostani, poput onih u Velikoj i Požegi, imali su svoje crkve, jer je franjevcima i za turskog vladanja bilo dopušteno ograničeno vjersko djelovanje. Krajem 17. stoljeća u Požegu dolaze isusovci, gdje osnivaju kolegij te rezidenciju u Kutjevu. Otvaranjem škola (gimnazija u Požegi, 1699.) i pastoralom, kao i sve širim djelovanjem svjetovnog svećenstva, počinje se pučanstvo polako izvlačiti iz moralne kaljuže.

Na zapadnom dijelu Požeške županije, u Pakracu, uspostavljena je pravoslavna episkopija.

U gospodarskom pogledu značajno je spomenuti da su u prvoj polovici 18. stoljeća na području Požeške županije djelovalo nekoliko vlastelinstva. Značajno je da je prilikom preuzimanja zapovjedništva nad brodskom tvrđavom barun Ivan Trenk, otac Franjin, kupio vlastelinstvo Brestovac (1720.), a potom 1723. Pleternicu i Pakrac. Vlastelinstvo Veliku kupio je barun Franjo Trenk 1744. godine.

Sva ova vlastelinstva po broju sesija odnosno sela među najvećima su u Slavoniji. Na vlastelinstvima su vladali kmetski odnosi. Gospodari su na imanjima rijetko boravili jer su bili u službi bečkog dvora, kao visoki svjetovni dužnosnici ili vojni časnici na raznim ratištima diljem Europe. Iako je proizvodnja pod upravljanjem odabranih upravitelja (uglavnom poljoprivredna) na vlastelinstvima bila primitivna, vlasnici su temeljem različitih prava ubirali od korisnika zemljišta relativno visoku rentu. Tako je barun Franjo Trenk sa svojih imanja ubirao oko 65 000 forinti godišnjeg prihoda, te ga se u to vrijeme svrstavalo u red jednog od najbogatijih ljudi Slavonije.

Na događaje u Slavoniji, posebice na području požeške i virovitičke županije, utjecalo je i naseljavanje pravoslavnog stanovništva iz srpskih krajeva koji su ostali pod turskom vlašću.

Prvi val naseljavanja bio je za vrijeme patrijarha Arsenija III. Čarnojevića koji je 1690. godine u tzv. Južnu Ugarsku naselio 36.000 srpskih porodica, a drugi val 1737. pod vodstvom patrijarha Arsenija IV. Jovanića Šakabente, koji je popunio nekoliko naselja u tri slavonske županije (požeškoj virovitičkoj i srijemskoj). Zbog znatnog udjela srpskog stanovništva, područje oko Pakraca i Daruvara nazivalo se „Mala Vlaška“. Od toga vremena postojat će pritaženi i otvoreni antagonizam između pravoslavnog stanovništva zvanih Vlasi i katoličkog koje su nazivali Šokci. Različita su tumačenja i značenja naziva Vlah. Neki jezikoslovci tumače da naziv potječe od keltskog Volci, što znači različiti, tuđi narodi. Germani su pak u isto vrijeme (1., 2. stoljeće p.n.e.) imenom Walhos nazivali najprije Kelte, a kasnije i sve romanske narode (od 7. do 11. stoljeća). Kako su se Vlasi ponajviše bavili stočarstvom i ratarstvom, to je pojam Vlah bio vezan općenito za seljake (od 12. do 16. stoljeća). I danas ih nazivaju Vlaji u dalmatinskom zaleđu. Slaveni imenom Wlochy nazivaju Talijane, a Turci zovu Vlasima sve kršćane, dok Hrvati imenom Vlasi označavaju kršćane pravoslavne vjere (Srbe).

Nasuprot Vlahu vezano je ime Šokac, naziv čije se porijeklo različito tumači, a ima i različita značenja. Jedno od najstarijih tumačenja je ono koje kaže da su Šokci (Iliri) živjeli s ovu stranu planine Succus (po njoj se nazivaju Succii), dok su Tračani živjeli s druge strane. Od novijih tumačenja naziva vrijedno je spomenuti da dolazi od mađarskog naziva „soc az“, što znači mnogo ili previše. Naime, poslije pada Bosne (1463.) mnogi su kršćani preko Save bježali iz Bosne u Hrvatsku, odnosno tadašnju Ugarsku. Kaže se da su lađari bili Mađari koji bi prilikom ukraja bjegunaca u lađu povikali sok az to je mnogo, bojeći se da se ne potope. Postoji pak, s obzirom na religijsko obilježje, tumačenje da se katolici križaju cijelom šakom (dlanom) dok pravoslavni s tri prsta, te je trivijalan naziv „šakac“ s vremenom pretvoren u „šokac“.

Za vrijeme turskog vladanja našim krajevima Turci (ferman sultana Ahmeda I.) šokcima nazivaju pučanstvo „latinske vjere“, čija je „sljedba od vjere Srba, Grka i Vlaha sasvim različita“.

Porodica Trenk potječe iz Pruske i svi su bili vojnici, ratnici. Franjo je rođen 1711. godine u pokrajini Reggio u Italiji, gdje mu je otac bio u službi austrijskog kralja Leopolda I. Između ostalih dužnosti, Franjin otac bio je zapovjednik brodske tvrđave, važnog fortifikacijskog središta u Vojnoj krajini, kao obrambenog zida prema osmanlijskoj Bosni. Sin Franjo školovao se u Šopronju (Mađarska) i Požegi. U Požegi je pohađao isusovačku gimnaziju. Prilikom odabira profesije pošao je očevim stopama, stekao je vojno obrazovanje i prva vojnička dužnost u vojsci, pukovnici grofa Nikole Palffyja, od 1727. do 1729. godine, bila je časna dužnost barjaktara.

Oženio se godine 1732. kćerkom vojničkog časnika Tilliera, u Petrovaradinu, gdje je službovao. Iste godine vratio se sa suprugom na imanje u Pleternicu, gdje je dvije godine mirno živio, kao otac obitelji, baveći se gospodarstvom i lovom.

Trenkova vojarna u Pleternici (iz knjige "Grad Pleternica")

Vojarna baruna Trenka u Pakracu

kuge, te mu umre supruga i četvero djece. U župnom arhivu u Stražemanu je zabilježeno da je 11. svibnja 1737. bio u Požegi sprovod „Baronesse Tranck“, no u župnom arhivu u Požegi piše da je to bila dvogodišnja djevojčica, kćerka baruna Trenka. Bez obitelji, Trenk se posvetio vojničkoj karijeri.

U vojsci je brzo napredovao, najprije u službi Rusije (1738.-1740.) u borbi s Turcima. U Rusiji je napredovao u časničkom zvanju do čina majora, iako je i tamo u vojnim akcijama bio svojeglav, a u društvenom životu svadljivac i megdandžija.

Po povratku iz Rusije početkom 1740. godine boravio je do svibnja 1741. na svojim imanjima u Slavoniji. Godine 1741. kupio je vlastelinstvo Nuštar kod Vinkovaca. Na pritužbu njegovih kmetova koje pljačkaju hajduci, ponovno se upušta u borbu s hajducima, sve do smaknuća hajdučkog harambaše Vidaka koji je živio u Bosni, a haračio Slavonijom. Zbog ubojstva harambaše Vidaka, sultanovog podanika u Bosni, pozvan je na sud u Osijek, zbog povrede granice i narušavanja tek u Beogradu sklopljenog mira s Turcima. Franjo Trenk se, bježeći pred sudskom policijom, agentima i doušnicima, neko vrijeme skrivao na vlastelinskom imanju u Mitrovici (Trenkovu) te u veličkom franjevačkom samostanu. Potom mukotrpno bježi preko Zagreba do Beča, gdje početkom 1741. godine bude pomilovan od kraljice Marije Terezije i njenog muža vojvode lotarinškoga Franje Stjepana. Zanimljivo je da je Franjo Trenk utočište od progonitelja tražio u crkvenim redovima, kod franjevacu u Velikoj, jezuita u Zagrebu te kapucina u Beču i Brnu. Njegov odnos prema vjerskim institucijama i vjeri ostao je vjerojatno još od dječaćkih dana, od vremena kada se školovao u isusovačkim školama u Šopronju i Požegi. No karakter njegovih društvenih odnosa i karakter ratovanja, u kojima je sa svojim pandurima nasiljem zatirao sela i gradove diljem tadašnjih europskih ratišta nije bio u skladu s njegovim vjerskim odgojem i vojničkom etikom.

U audijenciji kod kraljice Marije Terezije dogovorio se da će formirati dobrovoljačku četvu od 1000 pandura i povesti ih na ratište u Šleziju. Financiranje odjeće, obuće i naoružanja pandura, kao i njihove plaće, išlo je na trošak baruna Franje Trenka i na trošak

Vjerujemo da je Franjo Trenk tijekom svojeg burnog dječaćkog i mladalačkog života putujući, školujući se i ratujući, naučio do tada neke od europskih jezika (talijanski, njemački, mađarski, ruski, francuski i latinski), a boraveći u Brodu, Petrovaradinu te oko dvije mirne godine godine u Pleternici te na imanjima u Brestovcu i Pakracu, naučio je i hrvatski jezik, upoznao društveni i kulturni život ondašnje Slavonije. Bile su to godine kada je zavolio Slavoniju te se u daljnjem životu osjećao Slavoncem.

Samoinicijativno ili po nalogu vlasti progonio je i hajduke u Požeštini, ali zbog svoje prijekave naravi, kao kavgadžija i izazivač na dvoboje, pa i ubojstva, bio je zatvoren u osječkom zatvoru, odakle se jedva izvukao zahvaljujući vezama i otkupu. Poslije toga se povukao na očevu imanje u Levoču u Mađarskoj, gdje je nastavio raskalašenim životom, iako je imao četvero djece. Vratio se u Požegu 1737. godine, u doba širenja

Trenkov pandur

kraljice koja je legalizirala i svesrdno pomagala formiranje postrojbe. Od 1741. godine sa svojom pandurskom četom je u službi mlade kraljice Marije Terezije protiv pruskog cara Fridricha II. Bili su to ratovi za austrijsko nasljeđe, a pruskom caru su se priklonili Bavarci i Francuzi. Pod patronatom Marije Terezije vratio se na svoja imanja u Slavoniju i formirao vojničku četvu od 1000 vojnika, kasnije nazvanu Trenkovim pandurima.

Zabilježeno je da je uspio sakupiti četvu od 1030 pandura, dijelom i na svojim vlastelinstvima, u Pleternici 34, Pakracu 35, Nuštru 13, Brestovcu 19 te na vlastelinstvu Velika (koje u to vrijeme nije još bilo njegovo) 41 pandura. Četvu nisu sačinjavali samo dragovoljci, nego i momci pod prisilom, te i oni koji su se ogriješili pred zakonom. Smotra pred kraljicom Marijom Terezijom održana je u Beču 27. svibnja 1741. godine, prije polaska na ratište u Šleziju.

Panduri su bili odjeveni na slikovit način „po turski“. Pod vratom su vezali velikim čvorom crvenu maramu kao znak protiv zlih uroka, koja se kasnije kao modni detalj proširila Europom pod nazivom kravata, prema latinskoj riječi Croata, što znači Hrvat. Bili su obrijane glave, s brkovima i s perčinom na zatiljku, te sa živopisnom crnom kapom-kamilavkom. Ogrtali su se crvenom kabanicom s kukuljicom, oblačili modre zobune, a ispod njih crvene ječmerne. Na noge su navlačili široke modre hlače, a obuvali kožne opanke. Oboružani su bili puškom, s dva para kubura, sabljom i handžarom. Prilikom juriša uzvikivali su po turski „Allah, Allah“. Zastava je bila ukrašena konjskim repom, a četvu su pratili dvanaest glazbenika, takozvana banda, u kojoj su dominirali bubnjevi, činele i frule s ritmom orijentalnog prizvuka. Kasnije je vojna glazba uvedena i u druge europske vojske, pod nazivom Türkisch band.

Evo sastava i ustrojbe prve postrojbe Trenkovih pandura:

- Jedan zapovjednik, bojnič (oberstwachmeister), barun Trenk,
- Dva satnika (kapetan),
- Jedan natporučnik (oberleutnant),
- Jedan konačar (kvartir),
- Jedan pobočnik,
- Dva kapelana,
- Pet pisara,
- Dva ranarnika,
- Četrdeset zapovjednika voda (harambaša),
- Osamdeset zapovjednika desetine (kaplar),
- 890 vojnika (prostih momaka)

Osim obrane domovine, da bi se motiviralo vojnike na bojištu, dopušten im je sav ratni plijen, osim ratne blagajne, barjaka i topova neprijatelja.

Barun Franjo Trenk (1711. - 1749. g.)

iznenadivao suprotne vojske i gradske posade pa je grad Deggendorf osvojio tako što su panduri noću krenuli na grad uz silnu viku, buku i udaranje turske glazbe sa zapaljenim bakljama, te se posada koja je čuvala grad uplašila i grad prepustila Trenkovim pandurima. Za svoje zasluge Trenk je promaknut u čin pukovnika. U međuvremenu, 1743. godine, umro mu je otac na imanju u Lavoči, te se Franjo privremeno povukao, ali iste godine sudjeluje na smirivanju pobune seljaka u „Maloj Vlaškoj“ u Slavoniji. Godine 1745, za vrijeme ratovanja u Češkoj i Šleskoj, Trenkova pandurska postrojba dobiva karakteristike regularne kraljičine vojske te dobiva naziv „Trenkova pandurska regimenta“. U tim ratovima Franjo Trenk vodi zajedno s hrvatskim banom Karlom Batthanyem odlučne bitke za očuvanje kraljičinog austrijskog nasljeđa dinastije Habsburg-Lotaringen. Svojim specifičnim vojevanjem i

Akademik Matko Peić, književnik i slikar, po majci rodom iz Tornja, ovako će u svojem feljtonu „Požega na austrijski način“ zabilježiti o Trenku: „No, kraj jednog crtežom jakog, a bojom krepkog portreta slavnog baruna Franje Trenka dospjelog iz njegovog dvorca Trenkova u okolici Požege, nemoj proći onako protokolarno hladno. Uvjeravam te, ni u donjem krilu Prinz Eugenova dvorca Belvedere u Beču nećeš baš tako lako naći takvo likovno vrijedan, psihološki izvrsno uhvaćen portret zapovjednika Trenkovih pandura, a pogotovu ljubavnika iznad Casanovina seksualnog kapaciteta“.

Originalna slika, portret baruna Trenka nalazi se u Gradskom muzeju Požege.

Legenda o Trenku ljubavniku živi i danas u lascivnim pričama, koju voditelji turističkih grupa u Požegi i Kutjehu pričaju, spominjući da je Trenk ljubovao čak i s kraljicom Marijom Terezijom.

Uspjeh Trenkovih postrojbi pripisuje se uvođenje nove taktike ratovanja po invenciji Trenka, koja se sastoji od odvažnih akcija i smjelih manevara u krutim linijskim redovima tadašnjih europskih vojski. Upadi, poput klina u linijske redove neprijateljske vojske, i povlačenje nakon panike i okršaja unijeli su pometnju, pa je Trenk s relativno malo vojnika pobjeđivao nadmoćniju vojsku. Tako je zabilježeno da su 146 pandura pod zapovijedanjem satnika Erlacha, kod Weissensteina i Aua, 1741. godine razbili formaciju od 3200 Francuza i Bavaraca.

Trenk je ratovao slijedećih pet godina (od 1741.-1745.) na europskim ratištima. Vodio je bitke i pobjeđivao Francuze i Bavarce kod Linza, Spital, Windischgartena, Münchena, Budjovica, Kalia.... kažu da je svojom domišljatošću

pobjedama u odlučujućim bitkama za očuvanje nasljeđa, Franjo Trenk je nesumnjivo zaslužan te je bio omiljen kod kraljice Marije Terezije i njenog muža vojvode Franje Stjepana Lotarinškog, koji se okrunio 1745. godine za njemačkog cara te je na taj način nosio i simboličku titulu carice Svetog Rimskog Carstva, pod čijom krunom je bilo objedinjeno nekoliko europskim zemalja. Doduše, u ratovima su izgubili Šlesiju i dio talijanskih pokrajina, no sklopljenim mirom u Achenu 1748. godine bilo je uspostavljeno stabilnije dugogodišnje razdoblje Austrijskog carstva.

Uspjesi, ali i nepodopštine Trenka, učinili su ljubomornim i zavidnim ostale časnike austrijske vojske te su ga stalno tužakali kraljici, a imali su i zašto jer je bio nasilan i svojeglav, iako se korektno i pravedno odnosio prema svojim pandurima. Kažu da se kraj njegovoj vojničkoj karijeri dogodio prilikom bitke na Kaliju 1745. godine, kada je zarobio i ljutog neprijatelja kraljice Marije Terezije pruskog cara Fridricha II, ali se dao podmititi te ga pustio.

Za vrijeme tamnovanja njegova pandurska četa je pod komandom regularnih vojnih postrojbi vojevala na ratištima Nizozemske, sve do Achenskog mira 1748. godine, poslije kojeg se postrojba rasformirala.

Od 1745. do 1747. bio je stalno pred sudom, pa pomilovan od kraljice, ali je ipak 1747. osuđen na doživotnu robiju i bio zatvoren u tvrđavi Spielberg, u Brnu.

Kao glavni krimen tužitelji su pukovniku Franji Trenku stavljali čin po kojem je bez vojnog suda samovoljno donosio smrtnu presudu u redovima vlastite vojske ili na zarobljenicima, da je nemilice ubijao, pljačkao i palio sela i gradove na ratištima, da je osobno i s pandurima silovao žene i djevojke, pronevjerio državnu blagajnu, dao se podmititi od pruskog kralja Fridriha II., te da je krišom otpremio oružje i municiju u Slavoniju, kaneći je učiniti samostalnom državom. Da je u to vrijeme barun Franjo Trenk važio kao uglednik u Slavoniji, svjedoči prijedlog kojeg su slavonski vlastelini uputili kraljici i vijeću Hrvatskog sabora da Franjo Trenk sudjeluje prilikom formiranja slavonskih županija 1745. godine i sjedinjenja Slavonije s Hrvatskom.

Da su pak barun Franjo Trenk i njegovi panduri bili siloviti ratnici govori činjenica da su ih „uljuđeni“ europski narodi, na čijim su ratištima vojevali, nazivali crvenim kapucinima, divljacima, a u svoje nabožne molitve uvrstili su i frazu: „Sačuvaj nas bože kuge, gladi, rata i Hrvata“.

Za vrijeme utamničenja napisao je svoju autobiografiju u kojoj je kritizirao tadašnje vojne i svjetovne vladare. Iako mu je bilo od kraljice ponuđeno pomilovanje, ako se odrekne svoje kritike, ostao je i dalje tvrdoglavo ponosan. Godine 1747., nakon mnogo sudskih rasprava, osuđen je na doživotnu robiju, oduzet mu bijaše i čin pukovnika, a njegova imanja u Slavoniji konfiscirana i stavljena pod upravu Kraljevske komore. Za tamnovanja u Spielberg utjehu i kajanje našao je kod franjevac-kapucina. Nakon dvije godine, 1749., umro je u 39. godini života i sahranjen u kapucinskom habitu u kapucinskoj grobnici. U Spielbergu postoji muzej u kojem je detaljno prikazan životni put baruna Franje Trenka sa svim detaljima njegovog ratovanja, odjeće, obuće, oružja, sudskih rasprava

Kao jedan od ukazivača na krime baruna Franje Trenka, bio je i njegov pandur barun Ernest Gideon od Laudona, koji je s njim počeo ratovati od rusko-turskog rata 1738. godine, pa na svim europskim ratištima do utamničenja 1745. godine. Povijest, pak, kasnije feldmaršala Laudona spominje po časnim vojničkim djelima, navodeći da nije

Grb Slavonije

sudjelovao u neobuzdanim opačinama i zvjerstvima neregularne postrojbe Trenkovih pandura.

Poslije suđenja Trenku i zatočenja u Brnu 1746. godine bio je Gideon Laudon promoviran zapovjednikom austrijsko-ličke kumpanije u Buniću na Krbavskom polju. Kasnije, u tzv. Sedmogodišnjem ratu, istakao se u borbama s pruskim carem Fridrihom Velikim, kojega je porazio te je stekao čin general bojnika i naslov baruna. U vojničkoj karijeri napredovao je do čina feldmaršala, no za Hrvatsku je od važnosti i danas to što je za vrijeme njegovog mirmodopskog razdoblja u Lici sa svojim vojnicima zasadio hrastom lušnjakom površine nemirnih krbavskih pijesaka.

Zasađen površina oko 700 ha tlocrtom je podsjećala na vojnu formaciju u bojnom pokretu. I danas se na tom području pod nazivom Laudonov gaj nalazi petstotinjak hrastovih stabla, starih oko 250 godina. Šuma, veličine 33 ha proglašena je zaštićenom park-šumom.

Za vrijeme života bio je dva puta osuđen na smrt, 14 puta ranjavan, kažu da je sudjelovao u 102 dvoboja. Osim kao strastveni ratnik, legenda kaže da je bio strastveni ljubavnik, kockar i kartaš, ljubitelj dobre kapljice. I danas postoji legenda da je s Marijom Terezijom uživao u podrumu kutjevačke gospoštije, zagrijavajući se plemenitim vinima kutjevačkog vinogorja.

Po njemu je nazvan čuveni vinjak Trenk, koji proizvodi „Zvečevo“, a u restoranu „Grgin dol“ može se naručiti odrezak „a la Trenk“. Napisana je, prema njegovoj autobiografiji, opereta „Barun Trenk“. Libreto su napisali njemački književnici Alfred M. Willner i Robert Bodansky, prevedena je na hrvatski jezik 1908. godine, a uglazbio ju je hrvatski skladatelj Srećko Albini. Požeški književnik Eugen Tomić napisao je 1881. godine pučki igrokaz „Barun Franjo Trenk“.

U Pleternici se vojarna zvala Trenkovom kasarnom, a za staru lipu ispred vojarnje kažu da je posadio barun Trenk. U Požegi je jedna od ulica nazvana po barunu Trenku, kao i glavna ulica u Trenkovu. Restoran prenočište obitelji Mandić u Trenkovu naziva se „Barun Trenk“. Vojarne izgrađene u Pleternici početkom 18. stoljeća pripisuju se u zasluge oca baruna Ivana Trenka i sina mu Franje. I danas na mjestu negdašnje vojarnje (područje parka i stare osnovne škole) postoji bunar kojega narod zove „Trenkov bunar“.

Danas Turističke zajednice Slavonije po nazivom Putovima baruna Trenka obilježavaju sva mjesta gdje su bila njegova imanja ili su vezana za njegovo ime.

Za Trenkovčane je važno da se po barunu Trenku naziva selo Trenkovo, od 1912. godine, do kada se zvalo Mitrovica. Julije Kempf zapisuje kako je do početka 20. stoljeća na ulazu u park, ispred dvorca odvajkada stajao Trenkov hrast, ispod kojega je prema predaji

Povijesna postrojba Trenkovih pandura grada Požege

barun Trenk donosio osude svojim kmetovima. Taj stari hrast bio je promjera većeg od 300 cm, visok tridesetak metara. Priča o Trenku nije ni danas zaboravljena, a on je od 1744. do 1749. godine malo ili nikako boravio na svojem imanju u Trenkovu. No postoji mogućnost da je ipak donosio nekakve presude prilikom novačenja vojnika za svoju četu 1744. i 1745., kada je dolazio u Slavoniju te unovačio 2500 pandura i 130 husara (1744.) i ponovno 800 momaka (1745.) godine.

Današnji hrast pokraj dvorca impozantne veličine i dvorac podsjećaju na legendu iz Trenkovih dana, i čini poveznicu s hrastovom šumom (Laudonovim gajem) njegovog pandura, kasnije feldmaršala Laudona, na Krbavskom polju. Kaže se da u požeškom kraju i danas živi duh Trenkovih pandura: „Godinama taj spava, a kad se probudi, mirni seljak i kovač oružje hvataju i kreću zdušno u rat kao da nikad nije ni prestajao“.

Naslovnica knjige dr. Ferde Šišića iz 1900. godine

Hrvatski povjesničar dr. Ferdo Šišić je u svojoj knjizi: Franjo barun Trenk i njegovi panduri (Istorička rasprava, Zagreb, 1900.), među ostalim napisao i sljedeće:

„Franjo Trenk nije ni po rođenju ni po krvi Hrvat, ali on svakako nema nikake veće veze ni s Italijom ni s Pruskom, što više, Pruske nikad nije vidio. Po svojim prostranim imanjima njemu je već od mladih dana postala hrvatska zemlja domovinom, a preko pandura zauzimalje on odlično mjesto u našoj historiji; nitko do sada još ga nije, a čeljade zdravih moždana i neće, odružiti od imena hrvatskoga. To su već panduri pokazali velikom privrženošću svojom, a danas i potomci njihovi, koji o Trenku pričaju koješta lijepo, ali kao o svom čovjeku.“

Pokazuju i pisci hrvatski uzimajući ga za središte nekim svojim pjesničkim radnjama iz domaćeg života. Mislim da nema sumnje, da Trenkov rad pripada hrvatskoj prošlosti i ako on sam nije Hrvat, a nikada ni rekao da je to po narodnosti, već je vazda isticao, da je slavonski velikaš, te poželio kako znamo, da sudjeluje kod sjedinjenja Slavonije s Hrvatskom.

Da, ne kao s tuđincem, koji se među nama nastanio, već kao domaćim mužem, svojim pripadnikom Hrvat, a napose onaj iz ravne Slavonije, vazda i uvijek se ponosi Franjom Trenkom, pandurskim vođom.

Imao je doduše mana, ali te su čedo mnogogodišnjeg ratovanja po raznim stranama Europe, i žalosne zapuštenosti Slavonije. Danas kad se o njemu piše i govori, onda ih svak zaboravlja i prašta, a ostaju u prvom redu riječi velevojvode, a kasnije cara Franje I., da se malo „plaši neprijatelja“ i one Khevenhüllerove, da mu na „kuraži i srčanosti na daleko nema para“. A to i jest ona osebina, koja je Hrvata vazda oduševljavao i kojom se uvijek diči.“

Da se borbeni duh Trenkovih pandura povremeno budi, potvrđuju događaji iz nedavnog Domovinskog rata, kada se duh probudio u hrvatskom puku, a slučajno ili ne dvorac baruna Trenka bio je baza

posebne postrojbe Hrvatske vojske.

Poslije smrti baruna Trenka zaplijenjena su sva njegova imanja pa i vlastelinstvo Velika. Upravljanje je preuzela Dvorska komora, da bi 1753. vlastelinstvo Velika sa sjedištem u Mitrovici bilo stavljeno na javnu dražbu, iako je barun Trenk imanje zavještao rođaku Fridrichu Trenku.

Barun Franjo Trenk u pandurskoj odori.

Razglednica iz kapucinske crkve u Brnu, grob baruna Franje Trenka

Povijesna postrojba Trenkovi panduri pokraj lijesa baruna Franje Trenka u kripti kapucinske crkve u Brnu.

Obitelj Peterffy uređuje dvorac-kuriju i unapređuje gospodarstvo u razdoblju od 1754. do 1798. godine.

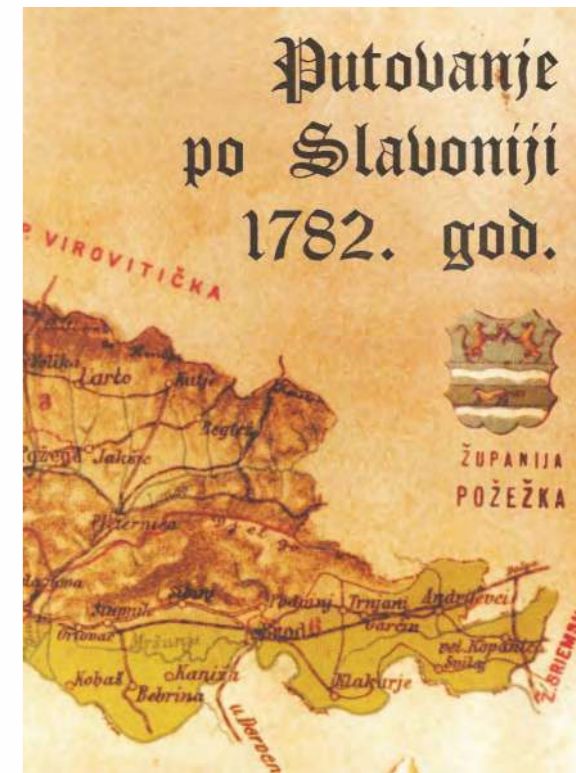
Kraljica Marija Terezija daruje Trenkovo konfiscirano imanje 1754. godine barunu Ivanu Peterffyju de Somoskeő i ženi mu Karolini, rođenoj barunici de Nefzern, uz naknadu od 45.000 forinti.

Dvorac je u vrijeme baruna Trenka bio građen u obliku kurije, ali su ga po svoj prilici dogradili barun Peterffy i supruga Karolina. Gradili su i gospodarske zgrade te stanove za upravitelja i druge voditelje imanja, kako to utvrđuju putopisci Matija Piller i Ljudevit Mitterpacher 1782. godine. Isti su pohvalili gospodarske aktivnosti tadašnjih posjednika veličke gospoštije baruna i barunicu Peterffy.

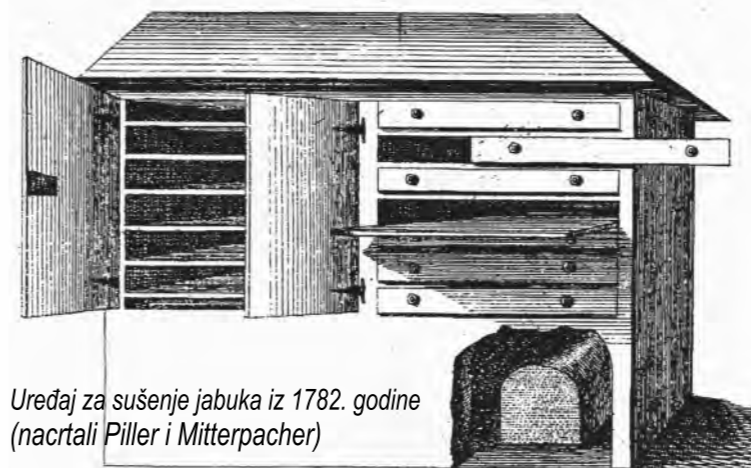
Evo kakvi su njihovi utisci na putu iz Mitrovice u Veliku.

"Zbog toga smo 11. srpnja pošli u grad Veliku, smješten nasuprot Požege. Put do tamo vodi kroz Mitrovicu, gdje smo stigli u podne, lijepo primljeni u zgradi glavnog upravitelja ovog velikog posjeda. Ovaj muž nije samo marljiv u gospodarskim poslovima, već i u slobodnim umijećima, tako da kod sebe čuva nešto novca, koji nije novijeg vremena pa je dragocjen, a nađen je u Treštanovcima, selu veličkog posjeda. To su bakrenjaci cara Antonina, Gordijana, Maksimilijana, Dioklecijana i Valentina, a srebrni su bili od carice Lucile i cara Nerve".

U vrtu pokraj dvora, zbog duže odsutnosti gospodara malo zapuštenom, osim guste sjene drveća posadenog u red, marljivo su pčele skupljale med unoseći ga u jednostavno izrađene košnice.

Matija Piller i Ljudevit Mitterpacher:
Putovanje po Požeškoj županiji u Slavoniji 1782. g.

Uređaj za sušenje jabuka iz 1782. godine
(nacrtali Piller i Mitterpacher)

Tamo se nalazi i mala zgrada prilagođena sušenju jabuka, napravljena u obliku ormara, koji je duži nego širi. Njegov donji dio načinjen od kamena i žbuke sadrži nisku peć u obliku udubljene komore, dok je dužina gotovo jednaka širini zgrade. Gornji je dio od drveta, podijeljen u više polica s rešetkama ispletenim od šiblja, ali tako da se pojedina komora može izvući kad god se želi i onda opet uvući. Nakon što se na njima rasprostru jabuke i u peći potpali vatra, zatvori se čelo zgrade vratnicama. Kad se zatim zagriju plodovi, komore se često mijenjaju tako da najniže dođu na najviše mjesto, kako bi se podjednako isušila vlaga".

Iz navedenog se zaključuje kako se u gospodarstvu obitelji Peterrffy primjenjivala tehnika i tehnologija primjerena europskim standardima.

Također se saznaje da je u to vrijeme oko dvorca posječena autohtona šuma i počinje se sa sadnjom perivoja (parka). Putujući dalje prema Velikoj putopisci navode:

„Od Mitrovice do Velike vodi ravna cesta koja ide posred stalnih njiva i dobro je održavana. Na obje strane posvuda su slične biljke. Među najčešćima su sapunika, veliki kostriš, bijela sikavica i stričak, koje smo našli na više mjesta da zajedno rastu, te lisičina. No od njih je brojniji kokotac, koji raste tako visoko i gusto da se ponegdje može šišati kao ograda“.

U trenkovačkom pejzažu zapažaju visoke jablane te navode kako su vidjeli da se na vlastelinstvu za čepove boca upotrebljava kora jablana umjesto pluta.

U svojim zapisima profesori često spominju ljekovito bilje i pučku farmaciju i medicinu pa tako uočavaju i kokotac (*Meliloti herba*) koja je ustvari jedna vrsta djeteline, poznata kao ljekovita biljka za liječenje upala, ali i kao medonosna biljka.

Putopisci olako zaključuju kako na području Požeštine nema mnogo bolesti, te kažu da u kasno ljeto pučani boluju od groznice, u kolovozu i siječnju od dizenterije, u prosincu i siječnju od upale porebrice, i veljači i ožujku od zlopakih groznica.

Pohvaljuju žene što same bojaju svoje tkanine prirodnim bojama. Za crvenu boju koriste korijenje broća (*Galium rubeum*), za žutu koriste žutilovku (*Genista tinctoria*) i koru bijelog jasena (*Fraxinus angustifolia*), za blijedožutu koru divlje kruške, te sugeriraju kako bi laneno platno bilo moguće koristiti za trgovanje te da bi seljaci, osim nešto novca od dudovog svilca i duhana, dobili i za platno čijoj izradi su vični.

Značajno je zabilježiti da je za vrijeme baruna Ivana Peterffyja u mitrovačkom dvorcu-kuriji jedno vrijeme bio zaposlen i stanovao požeški pravnik Ivan Matković, rođen 1763. godine. Ivan Matković je za boravka u Mitrovici, na poziv Kraljevskog ugarskog namjesništva, preveo s latinskoga na hrvatski Krivični zakonik Josipa II., koji je tiskan u Budimu 1788. godine pod nazivom „Obćinska naredba od zločinstva i njihovih pedepsa“. U Budimu je tiskan i njegov „Kalendar ilirski za 1792.“

Za vladavine Marije Terezije i Josipa II provodi se opća gospodarska reforma i prosvjećivanje stanovništva. Tako se između ostalog izvještava carsku upravu dana 9. siječnja 1770. godine, a „na poziv namjesničkog vijeća kraljevina Dalmacije, Slavonije i Hrvatske“, da je: „U Mitrovici, koja je pripadala veličkoj gosposštiji, obučavao mladež opat franjevac, kojega je odredio velički franjevački konvent. On je stanovao u Mitrovici (*unus Pater hoc loco residens*)“.

Seljani Mitrovice imaju poseban privilegij što pripadaju veličkoj župi, kojom u to vrijeme upravljaju franjevci, te što na vlastelinskom imanju ima smještaj franjevac koji podučava i seosku djecu.

Posuda za spravljanje ljekovitih napitaka (iz jednog trenkovačkog kućanstva)

Obitelj Svetić (1798. - 1848. g.) dogradnjom i uređenjem dvorca 1819. godine u kasnobarokno - neoklasicističkom stilu daje mu današnji izgled

Veličku i pleterničku gosposhtiju kupio je 1798. godine grof Jakob Svetić sa suprugom Julijanom rođenom Batthyany. Grof Jakob Svetić nosio je plemićki naslov „de Nemes Sagod Velika et Pleternica“, a bio je za ondašnje vrijeme jedan je od najmoćnijih feudalaca u Slavoniji. Jakoba Svetića, njegovu ženu Julijanu i kćer Sofiju uzvisila je kraljica Marija Terezija na grofovstvo 1780. godine s pridjevkom „de nemes Sagod“, a 1797. dobili su pridjevak „de Velika“. U to vrijeme vode se u Europi Napoleonovi ratovi, poslije Francuske revolucije 1789. godine, kada na bojištima pobjedu za pobjedom dobiva glasoviti vojskovođa, kasnije car Napoleon Bonaparte.

Austrijska vojska trpi poraze od Napoleonove vojske koja prodire i u hrvatske krajeve. Pružanje otpora Francuzima daje hrvatsko plemstvo, među njima se u Slavoniji i Požeštini ističe gospodar vlastelinstava Velika i Pleternica, grof Jakob Svetić. Osim profesionalnih vojnika, Svetić okuplja u svoju četu momke iz naroda. Stvara se dobrovoljačka narodna vojska. Dobrovoljačka četa, dobro opremljena, koju vodi Jakob Svetić, čine 150 momaka unovačenih s njegovih imanja u Pleternici, Kutjevu i Velikoj (Mitrovici). Zbog bržeg kretanja vojske, održavaju se i grade nove ceste na području Požeštine.

Obrambenu agilnost grofa Jakoba Svetića prepoznala je i austrijska kraljica te njegovoj četi daruje posebnu zastavu, koju je svečano blagoslovio i predao zagrebački kanonik Filip Wohlgemuth. Zastava se dugo godina nalazila u veličkoj crkvi, a kasnije je prenesena u Arheološki muzej u Zagrebu. Poslije ukinuća franjevačkog samostana u Velikoj i preseljenja braće franjevac a i svega inventara u požeški franjevački samostan godine 1797., u ispražnjeni samostan uselili su se službenici grofa Jakoba Svetića. U samostanu je vlastelinska administracija ostala sve do grofove smrti 1834. godine.

Velika gospodarska zgrada s podrumom, skladištem i stajom izgrađena je u Mitrovici za života Jakoba Svetića, te se na katastarskoj karti iz 1862. zapaža tlocrt.

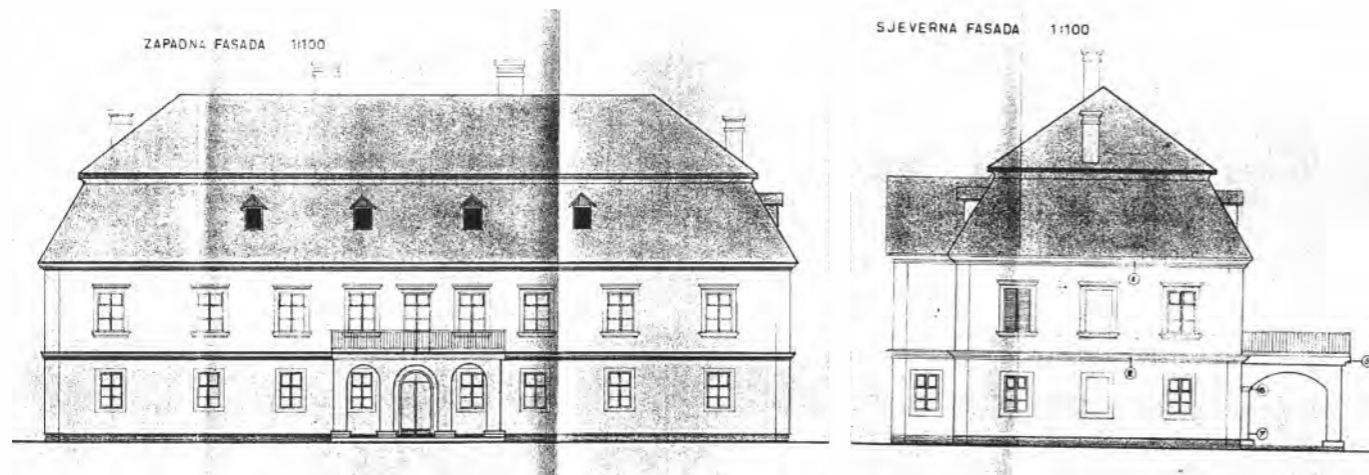
Gospodarska zgrada, staja i skladište iz 19. stoljeća, vlastelinstva Velika u Trenkovu

Grof Jakob Svetić unapređuje gospodarstvo na svojim vlastelinskim imanjima Pleternica i Velika te na kutjevačkom vlastelinstvu koje početkom 19. stoljeća ima u zakupu. Lijepo imanje imao je u Vetovu, gdje je na mjestu današnjih Ovčara osnovano 1820. godine posebno gospodarstvo za uzgoj stoke. Između ostaloga, nabavio je i uzgajao posebnu vrstu španjolskih merino ovaca. Od farme ovaca potječe ime naselja Ovčare.

Ime Jakoba Svetića se u povijesti spominje i u negativnom kontekstu, kada je 1816. godine uz odobrenje županijskih vlasti iz Požege, protjerao Židove sa svojih vlastelinskih imanja u Pleternici, Mitrovici i Kutjevu. Ne zna se što je tome bio povod.

Dogradnja i rekonstrukcija dvorca 1819. godine

Početkom 19. stoljeća grof Jakob Svetić i supruga Julijana su dogradili i rekonstruirali dvorac, tako da je poprimio sadašnji izgled. U mozaiku i klasicističkoj ogradi dograđenog trijema-altane upisana je godina 1819. Dimenzije dvorca su pravokutne, veličina je 33,75 x 12,55 m. Glavni ulaz je sa zapadne strane, okrenut cesti Trenkovo-Velika. Altana je pravokutnog oblika dimenzija 7,5 x 3,4 m.

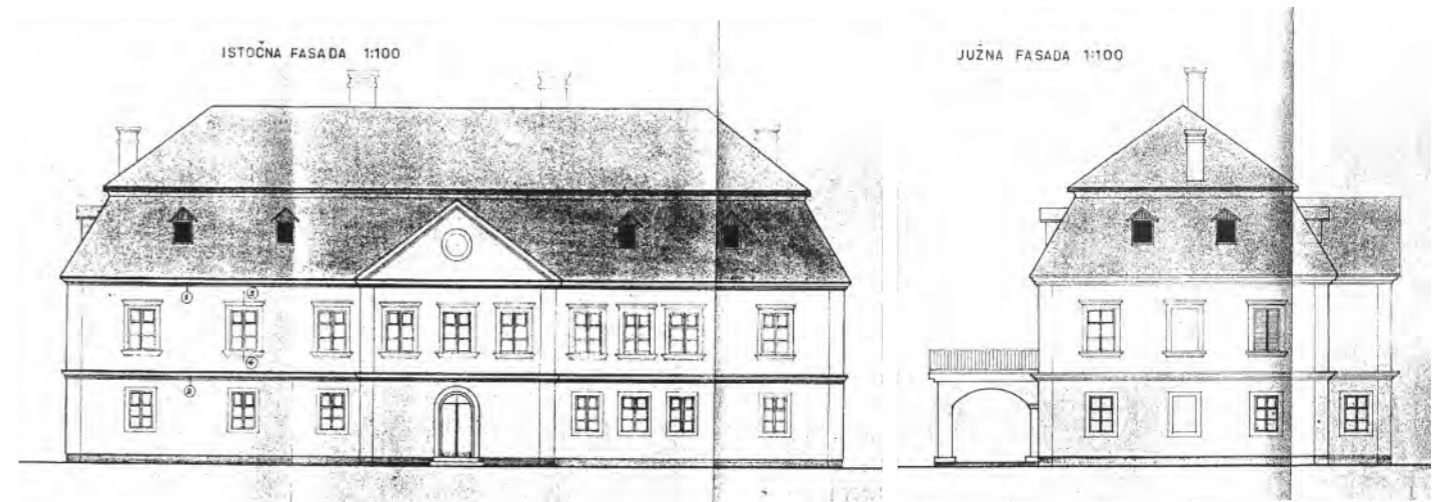

Fasada dvorca sa zapadne strane

Sjeverna fasada

Na istočnom pročelju istaknut je rizalit dimenzija 8,55 x 2,67 m. Jednostavna klasicistička obilježja istaknuta su oblikom prozorskih okana, po devet na zapadnoj i istočnoj fasadi i po tri na sjevernoj i južnoj. Na dvorcu se ističe mansardno krovništvo barokne konstrukcije.

Altana pravokutnog oblika na zapadnoj strani služila je kao natkriveni trijem za primanje gostiju koji su dolazili kočijama kroz ulazna vrata s dijela seoske prometnice. Građena je ciglom u obliku bolti s tri ulaza, nošena četirima skladnim okruglim stupovima. Gornji dio altane služio je kao terasa, na koju se dolazilo iz salona na prvom katu. Terasa je bila ograđena kovanom željeznom ogradom klasicističkog stila.

Fasada dvorca s istočne strane

Južna fasada

Rizalit na istočnoj strani razbija dužinu fasade zanimljivog pročelja na kojem se ocrtavaju dva pravokutnika, jedan u prizemlju s ulaznim vratima i drugi na katu s tri klasicistička prozora. U krovništu se ističe istokračni trokut s okruglim prozorom. Visina prizemlja i kata su po 3,40 m, a prelomljeno krovništvo je visine 7,00 m (3,50 m + 3,50 m).

U prvom dijelu krovništva ugrađena su po četiri mansardna prozora s istočne i zapadne strane, te po dva s južne i sjeverne strane.

Unutarnji raspored prostorija bio je prilagođen namjeni. U prizemlju su se nalazile prostorije za domaćinstvo i dnevne aktivnosti, a na katu za reprezentaciju i stanovanje. Kasniji korisnici dvorca unutarnji prostor su prilagođavali svojim potrebama.

Osim vanjštinom, dvorac je uređen iznutra u tada modernom stilu. Nabavljene su posebne keramičke peći-kamini za zagrijavanje prostorija, podovi u salonu i reprezentativnim prostorijama su ukrašeni mozaik parketom, zidovi i stropovi štukaturama, intarzijama i drvenim oblogama te ličilačkim posebnostima.

Dvorac je opremljen namještajem primjerenim ondašnjem stilu. Bilo je to doba Napoleonovog carstva, u kojem je jedan stil namještaja dobio naziv „Empire“ (carstvo), po caru Napoleonu, vladaru velikog dijela Europe. Primjerak namještaja (stolić) u napoleonskom stilu „Empire“ iz trenkovačkog dvorca nalazi se u Gradskom muzeju Požega.

Stolić u stilu „Empire“ iz trenkovačkog dvorca

Ulaz u podrum - „trapa“

Dvorac nema podrumskih prostorija. Vjerojatno zbog toga što su već prvotni graditelji kod kopanja temelja uočili podzemnu vodu, na dubini oko 2 m. Podzemne vode između Stražemanke i Veličanke činile su idealne edafske prilike za razvoj šume hrasta lužnjaka čije korijenje teži za vodom, sve do dubine veće od 2 m.

Za čuvanje namirnica, voća i povrća gospodari su nedaleko dvorca, prema vrtu i voćnjaku, izgradili pomoćni, oko 1 m duboki podrum u obliku trapa, nadsvođen ciglom i prekriven slojem zemlje.

Na katastarskoj karti iz 1862. godine vidljivo je kako je oko dvorca projektiran perivoj na površini 2,88 ha, povrtnjaka veličine 2,78 ha i voćnjaka 2,35 ha, ukupno 8,01 ha.

Od dvorca, k istočnoj strani preko Veličanke, projektiran je put k staji, konjušnici koja je izgrađena paralelno s dogradnjom dvorca. Glavni

Katastarska karta dijela sela i vlastelinstava Mitrovica iz 1862. godine

put prema dvorcu dolazio je sa zapadne strane, od ceste Požega - Velika.

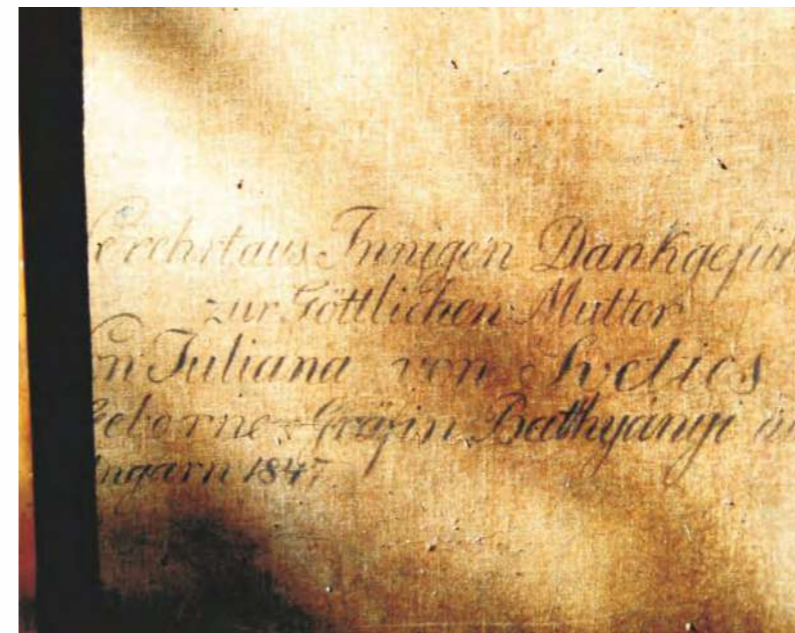
Dio perivoja oko dvorca projektiran je i izveden u tzv. francuskom stilu, strogih linija okolišnog prostora s pristupnim alejama i stazama uokvirenim hortikulturnim vrstama crnogorice ili bjelogorice, najčešće šimširom i kalinom. U tom otvorenom prostoru obvezatno je projektiran cvjetnjak pravokutnog, kružnog ili eliptičnog oblika. Uz građevinu posađene su parkovne vrste drvenastog grmlja živopisnih boja i cvjetnog mirisa. Niske forme hortikulturnih vrsta drveća, grmlja i cvijeća šire vizuru na dvorac i otkrivaju njegovu ljepotu.

Jugoistočno od dvorca nalazili su se povrtnjak i voćnjak, sve do sadašnje Mlinske ulice, a k sjeverozapadnoj strani perivoja vodio je put prema Međurišću i Velikoj.

Jakob Svetić umro je 1834. godine, sahranjen je u kripti veličke crkve svetog Augustina, a supruga Julijana dala je izraditi nadgrobni spomenik s grbom plemenitih Svetića, koji se i danas nalazi u crkvi.

Poslije njegove smrti vlastelinstvom su upravljali njegovi nasljednici, no kako nije imao muškog potomka, gubi se ime grofova Svetić. Burne, revolucionarne godine 1848. napadnuto je i veličko vlastelinstvo, no Jelačićev prijekli sud s oštrim mjerama zaustavlja nasilje i bezvlađe. Uvođenjem posebnih mjera i instaliranjem žandarmerije 1850. u općinskim sjedištima nastoji se primiriti uzavrelo stanje u narodu. Uvođenjem apsolutizma, poznatog po bečkom kancelaru Bachu, seljaci su opet pritisnuti toliko da se mnogi ponovno odmeću u hajduke.

Poznati hajduk toga vremena je Maksim Bojanić koji je hajdukovao u papučkim šumama. Špilja na Jankovcu, u kojoj je sahranjen grof Josip Janković, naziva se „Maksimova špilja“.

Rukopis, pozadina slike Majke Božje od zdravlja, zavjetni dar crkvi sv. Demetrija Julijane Svetić, iz 1847. g.

Grb plemića Svetić

Julije Kempf u knjizi „Moja požeška sjećanja“ piše kako je s društvom prolazio 1877. godine preko Mitrovice i Velike na Jankovac te spominje kako mu je pričao lugar Vinko Puškarić da je kao vojnik 1862. godine imao prilike s drugima hvatati hajduka Maksima Bojanića. Uхватili su ga u Mihaljevcima i likvidirali.

U domaćinstvu obitelji Svetić, kao oprema, namještaj, upotrebni predmeti i umjetnička djela mogu se naći najmoderniji proizvodi srednje Europe, ali i staklenina iz staklana Zvečevo, Jankovac i Duboka, te keramika i lončarije iz Golog Brda. Neki od tih predmeta sačuvani su u Gradskom muzeju Požega, u dvorcu Ovčare, Dijacezanskom muzeju Velika, te u ponekim trenkovačkim kućanstvima.

Potomci i rodbina obitelji Svetić prodaju vlastelinstva Velika i Pleternica Brodskoj imovnoj općini kao pravno-javnoj sljednici Brodske krajiške pukovnije. Sjedište Brodske imovne općine je u Vinkovcima, a glavni razlog kupnje su šume koje se nalaze na tim

Namještaj kasno-baroknog i neoklasicističkog stila

vlastelinstvima. Krajem 19. stoljeća započinje nagla eksploatacija šuma i trgovina drvom.

Grade se pilane, kao prvi industrijski pogoni, a na udaru je posebice hrast lužnjak koji sačinjava najveći dio šuma požeške Poljadije. U to vrijeme pod šumom su trenkovački Zagajevi, Pšenčišće, Škomička ravan.

Brodsko imovna općina, nakon krčenja šuma u Poljadiji, prodaje zemljište plemićkim porodicama koje se bave poljoprivredom i preradom poljoprivrednih proizvoda. Početkom 20. stoljeća veličko vlastelinstvo kupuje obitelji Rakodczay.

Gospoštija Velika sa sjedištem u Mitrovici (Trenkovu) u vlasništvu Aleksandra i Gabrijele pl. Rakodczay, od 1902.- 1935. g.

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća veleposjednici zemljišta i šuma započinju industrijalizaciju na bazi šumskih resursa i poljoprivrednih proizvoda. Obitelj Rakodczay upravo zbog toga kupuju veličko vlastelinstvo i naseljavaju selo i posjed radnom snagom.

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća na vlastelinsko imanje Velika sa sjedištem u Mitrovici doselilo se stanovništvo različite nacionalnosti bivše države Austrougarske. Tako će u Matici krštenih velički župnici Franjo Šultajs, u razdoblju od 1878. do 1901., i Ivan Vukelić u razdoblju od 1901. do 1930. godine zabilježiti niz imena i prezimena koja su danas rijetka u Trenkovu. Od prezimena spominju se Dobos, Sepček, Balogh, Toth, Turner, German, Pecka, Vövö, Teslak, Baith, Weber, Vida, Nagy, Szekeres, Častny, Pilat, Takač, Njemec, Kocifaj, Soukup, Peroutka, Larva, Buros, Hajsler, Schöfer, Holik, Kornfeind, Senožička, Reile, Mesaroš, Kakuk, Keller, Bischof, Bauer, Bešta, Golub, Zdjelar, Hajnal, Mak, Pajer, Locinger, Bešta, Novak, Tikal, Čermak, Skopec, Juranek, Kuhar, Mautner, Tomasini, Ronta, Kolmer, Gayer, Šipoš, Czunka, Korade, Fodor, Jogun, Jüng...Navedene familije obavljaju različite službe na vlastelinskom imanju, poput službenika, vrtlara, kočijaša, govedara, vincilira, lugara, nadničara, kovača, stolara, zidara, remenara, služavki, majur gazda i drugih zanimanja.

Fotografija iz 1903. godine prikazuje „Uspomenu iz dvorca s družinskog ručka u Trenkovu“

Tako se, primjerice, može u župskoj Matici krštenih pročitati da je 24. 1. 1910. godine krštena Karolina Jüng od oca Josipa, strojara u tvornici žeste i majke Marije, rođene Westermayer, a kuma je Katica, supruga Nikole Malera, vlastelinskog lugara. Neke od spomenutih familija nastanile su se u selu te postoje i danas.

Prema pregledu veleposjeda u Slavoniji (J. Krška) 1902. godine, zabilježeno je da je vlasnica Mitrovice požeške i Škomića Gabrijele pl. Rakodczay. Veličina posjeda je 1228, 50 ha.

Na karti Slavonije koju prikazuje Igor Karaman, a prema Josipu Krški, veleposjed Mitrovice od industrijskih pogona ima pecaru (tvornica žeste), ciglanu i vapnaru.

Porodica Rakodczay gradi tvornice žeste na Trnovcu i Aleksandrovcu (današnjem Antunovcu) uz istovremeno naseljavanje stanovnika u ta

novoosnovana sela. Na zaseoku Škomić grade gospodarske i stambene zgrade te podižu modernu farmu krava. Na fotografiji se vide žene s djecom koje su bile u službi Gabrijele p. Rakodczay, koja početkom 20. stoljeća upravlja vlastelinstvom. Aleksandar Rakodczay, suprug Gabrijele pl. Rakodczay, bio je doktor prava, sudjeluje u javnom životu Hrvatske, kao ravnatelj

II.	
Glavne županijske skupštine.	
A.	
Članovi županijske skupštine bili su g. 1912.	
1. Po porezu :	
Tüköry pl. Antun, vlastelin, Daruvar.	
30 Ivanović Kosta, veleposjednik, Daruvar.	
Ofner Josip, veleposjednik, Troglava.	
Löwy Sigmund, kr. savjetnik, trgovac, Daruvar.	
✓Lobe Miroslav, pivar, Nova Gradiška.	
✓Lobe Dragutin, veletržac, Nova Gradiška	
35 Mijohl Stjepan, veletržac, Nova Gradiška.	
✓Šneider Janko, posjednik, Nova Gradiška.	
✓Mimić Milan, trgovac, Nova Gradiška.	
✓Schulzer Hinko, trgovac, Nova Gradiška.	
✓Dienes pl. Daniel, ljekarnik, Nova Gradiška.	
40 Posilović Mio dr., kr. javni bilježnik, Nova Gradiška.	
Pick David, trgovac, Pakrac.	
Grünwald Ljudevit, veleposjednik, Badljeva.	
Layer Stjepan, veleposjednik, Lipik.	
Jagnić Gjuro, trgovac, Pakrac.	
45 Golubić Stjepan, grad. poduzetnik, Pakrac.	
Matijević Vinko dr. odvjetnik, Pakrac.	
Kohn Adolf, trgovac, Pakrac.	
Mautner Marko, veletržac, Pakrac.	
Adler Ignatz, trgovac, Pakrac.	
50 Nikolić Miron, episkop, Pakrac.	
Turković barun Milan, vlastelin, Kutjevo.	
Miletić vitez Gjoko, vlastelin, Vetovo.	
Reiner pl. Mijo dr., vlastelin, Brestovac.	
Rakodczay pl. Aleksandar, vlastelin, Mitrovica.	
55 Kussevich pl. Theodor, vlastelin, Blacko.	
Reiner Oskar, vlastelin, Alaginci.	
Adler Josip, posjednik, Kaptol.	
Reiner Aladar, vlastelin, Marindvor.	
Haas Mavro, trgovac, Požega.	

Preslika Izvještaja skupštine Požeške županije u kojoj je vidljivo da se za 1912. godinu Rakodczay pl. Aleksandar vodi kao vlastelin Mitrovica, a za 1913. godinu kao vlastelin Trenkova.

Za promjenu naziva Mitrovica u Trenkovo upravo je on imao značajan utjecaj.

II.	
Glavne županijske skupštine.	
A.	
Članovi županijske skupštine bili su g. 1913.	
1. Po porezu :	
Turković barun Milan, vlastelin, Kutjevo.	
Milekić vitez Gjoko, vlastelin, Vetovo.	
✓Lobe pl. Miroslav, pivar, Nova Gradiška.	
Dr. Rakodczay pl. Aleksandar, vlastelin, Trenkovo.	
5 Dr. Reiner pl. Mijo, posjednik, Požega.	
Kohn Jakov, trgovac, Brod.	
Benčević Koloman, trgovac, Brod.	
Jovanović Kosta, posjednik, Daruvar.	
Golubić Stjepan, poduzetnik, Pakrac.	
10 Kanjo Josip, posjednik, Badljeva.	
Adler Josip, trgovac, Kaptol.	
Pick David, trgovac, Pakrac.	
✓Lobe pl. Dragutin, veletržac, Nova Gradiška.	
Dr. Arh Franjo, kr. žup. fizik i posjednik, Požega.	
15 Dr. Brlić Ignjat, odvjetnik, Brod.	
Popović Otto, posjednik, Brod.	
Pachany Leonidos, posjednik, Brod.	
Dr. Marković Milenko, odvjetnik, Pakrac.	
Lacković Joco, trgovac, Brod.	
20 Kopp Samojlo, trgovac, Brod.	
Reiner pl. Oskar, posjednik, Alaginci.	
Layer Stjepan, posjednik, Lipik.	
✓Miohl Stjepan, veletržac, Nova Gradiška.	
Kraljević pl. Laca, žup. šum. nadzornik u mir. i posjednik, Požega.	
25 Müller Vilim, novčar, Požega.	
Lövy Sigmund, veletržac, Daruvar.	
Dr. Virag Ladislav, odvjetnik, Požega.	

Kraljevskog sudbenog stola u Zagrebu, podban za banovanja Teodora Pejačevića (1903. - 1907.), te ban od 1907. do 1908. godine. Aleksandar pl. Rakodczay je prisilno odstupio s mjesta banske časti 8. 1. 1908. godine jer je zastupao promadžarsku politiku u Hrvatskom saboru.

Povlači se na imanje u Mitrovici, gdje je od 1909. godine član Glavne županijske skupštine Požeške županije. U rangu članova koji su „automatski“ po porezu članovi Županijske skupštine zauzima četvrto mjesto, iza Turković Dragutina, Turković Milana kutjevačkih vlastelina te Reiner Mije vlastelinstva Alaginci. Godišnji porez vlastelinstva Mitrovica je za 1909. godinu 5451,38 kruna.

U povijesti je Aleksandar pl. Rakodczay zabilježen kao negativac jer je 1895. godine kao sudac Kraljevskog sudbenog vijeća nekorektno i pristrano vodio postupak protiv 48 studenata. Povod suđenju studentima bio je prosvjed za vrijeme boravka austrijskog cara Franje Josipa I. u Zagrebu prilikom svečanosti otvorenja nove zgrade Hrvatskog narodnog kazališta. Studenti na čelu sa Stjepanom Radićem ustvari su demonstrirali protiv bana Dragutina Khuen-Hedrvarya, koji je sustavno provodio mađarizaciju u hrvatskom narodu, i tom prilikom javno su spalili mađarsku zastavu. Cara nisu vrijeđali, dapače njemu su klicali.

Stjepan Radić u svojoj knjizi „Uzničke uspomene“ o tome događaju zabilježio je sljedeće: „Bilo je već kasno ujesen. Pred malo dana neobičan je plamen zasjao pred Jelačićevim spomenikom u Zagrebu : Oko 200 sveučilišnih đaka (točno 178) spalilo je pred Jelačićevim licem mađarsku zastavu i dalo njezin pepeo raznijeti vjetru u čvrstoj vjeri, da će jaka svijetlost mladog pokoljenja isto tako doskora otpuhnuti i mađarsku prevlast u Hrvatskoj.

Bečke i peštanske novine uporno pisahu, da je tu deransku demonstraciju počinila šačica (spominjahu i broj 23) nezrelih pravnik, ali gradskom redarstvu prijavilo ih se preko stotine, dakle polovica svih „krivaca“, a dobra četvrtina (51) bijaše osuđena. Jedna osmina te zanosne čete (25) bijaše prije osude mjesec dana u istražnom zatvoru, a s njome i ja.“

Osuđeno je 44 studenta, Stjepan Radić najviše, na šest mjeseci strogog zatvora. Među ostalima suđen je i pjesnik Vladimir Vidrić s pet mjeseci zatvora. Svima osuđenim je zabranjeno studiranje na Zagrebačkom sveučilištu.

Stjepan Radić studirao je iza toga u Pragu, Budimpešti i u Rusiji, no tek 1897. do 1899. godine završava Višu političku školu u Parizu.

S bratom Antunom osniva Hrvatsku pučku seljačku stranku, a njegovo ime postaje i jest i danas općenacionalni pojam.

Iz današnje perspektive se postavlja pitanje da li je Stjepan Radić „sudbinom“ postao jedan od najvećih hrvatskih sinova i političara, sudbonosnim Rakodczayevim protjerivanjem po sveučilištima europskih metropola, otkuda se vratio kao „svjetski čovjek“.

Trenkovačani su intuitivno osjećali da postoji neka veza između dr. Aleksandra pl. Rakodczaya i dr. Stjepana Radića te su jednu od trenkovačkih ulica (sokak) nazvali po Stjepanu Radiću.

Legalnim, ali pravno upitnim akcijama, Aleksandar Rakodczay kupio je zemljište na području današnjeg Antunovca (Aleksandrovca), gdje se također gradi pecara. Vjerojatno po njegovom imenu Aleksandru-Šandoru naselje se zvalo Šandrovac, kako ga i danas neki stariji ljudi nazivaju.

Njegovo ime u pozitivnom kontekstu zabilježeno je u Kronici veličke župe, kada je za vrijeme Prvog svjetskog rata ishodio, zajedno s generalom Borojevićem, da se sa crkve ne skine najveće crkveno zvono, koje je tada po naredbi vlasti trebalo rekvirirati i upotrijebiti

U službenom „Glasniku županije požeške“ zabilježeno je kako je Aleksandar pl. Rakodczay dobio visoko odlikovanje Njegovog Veličanstava cara Franje Josipa.

Odlikovanje. Njeg. Veličanstvo odlikovalo je u znak priznanja za zasluge štećene na polju javnoga života : bivšeg bana dra. Aleksandra pl. Rakodczaya ratnim krsom za građanske zasluge I. razreda ; Mirona Nikolića, velekrstom reda Franje Josipa.

Aleksandar pl. Rakodczay je zasigurno zaslužan za izgradnju željezničke pruge Požega - Velika 1914. godine, koja je vlastelinstvu služila za transport proizvoda s poljoprivrednih imanja i šuma, kao i žeste proizvedene u trima pecarama. Kao član Županijske skupštine utjecao je i na promjenu imena sela Mitrovica u Trenkovo, opet iz praktičnih razloga, jer su se pošiljke za potrebe industrijskih pogona vlastelinstva zabunom slale u Srijemsku Mitrovicu.

Veliki napadaj na požeška vlastelinstva bio je 1918. godine, pri završetku Prvog svjetskog rata, kada su u listopadu otpušteni ili su dezertirali hrvatski vojnici u austrijskoj vojsci, tzv. zeleni kadar ili komite.

Julije Kempf u svojim sjećanjima zapisuje: „Kratko vrijeme u listopadu iza rata (1918.) vraćeni vojnici (tzv. zeleni kadar) različite pripadnosti, počeli su u našim krajevima s otimačinom i pljačkanjem tuđe imovine po selima i gradovima. I u gradu Požegi

popljačkano je više dućana, a u okolici je opljačkano više vlasteoskih dvoraca kao Trenkovo, Ivanin dvor, Kaptol te župnih domova dok su krasni dvorci Stražeman i Kutjevo gotovo do temelja popaljeni.

U Trenkovu su bake i djedovi prepričavali događaj pljačkanja vlastelinstva, koje je tada posjedovala Gabrijela pl. Rakodczay.

I danas se u selu prepričava kako je život Aleksandra pl. Rakodczaya završio na prijeki način. Naime, dvadesetih godina prošlog stoljeća, u proljetno vrijeme, jedan dječak provukao se kroz žičanu ogradu parka u potrazi za puževima. Dječaka je spasio dr Aleksandar pl. Rakodczay i toliko se naljutio što je nepozvani povrijedio njegov privatni posjed da ga je „strelila kap“ te se na mjestu srušio mrtav. Bilo je to u proljeće, 10. travnja 1924. godine. Trenkovčani su u svezi s time smislili rugalicu koja glasi: „Rakocajka ostala bez muža zbog jednoga balavoga puža“.

Gabrijela pl. Rakodczay je pomoću upravitelja imanja nastavila uspješno gospodarstvo. Do vremena njezine smrti 1935. godine dvorac, park, gospodarske zgrade i svi infrastrukturni objekti dosegli su primjerenu razinu gospodarenja.

Kao dobra gospodarica, poučena vremenom u kojem se obavljalo prestrukturiranje i raslojavanje sela, uvođenje industrijskog pristupa poljoprivredi, vodila je brigu o svojim radnicima i pomoćnom osoblju. Za svoje upravitelje, stručno osoblje i nadzornike dala je graditi primjerene stambene građevine s pomoćnim prostorijama, a za radnike na imanju i u pecari, koje u selu nazivaju „biroši“, izgrađeni su stanovi od „tvrđog“ materijala s gospodarskim dvorištem. Radnicima se osiguravalo ogrjevno drvo sa šumskog posjeda, a za određene prigode, posebno prilikom velikih blagdana (Uskrs, Božić), porodice su dobivale darove u obliku hrane i pića.

Imanje je oporučno naslijedila rođakinja Gabrijela pl. Eisner (1935.-1940.) iz Zagreba. Iako je vlasnica imanja boravila uglavnom u Zagrebu, na imanju su se uspješno nastavile gospodarske aktivnosti pod rukovodstvom umješnih upravitelja. Tako je zabilježeno da su studenti zagrebačkog Agronomsko-šumarskog fakulteta posjetili u svibnju 1938. godine napredno vlastelinstvo u Trenkovu, koje

Gospodarska zgrada (staja) na Škomiću

Stambene zgrade za upravitelje imanja (lijevo) i zaposlenike na imanju (desno) za vrijeme Gabrijele pl. Rakodczay

se naziva „Jelšingrad“, a njime upravlja inženjer Mladen Jojkić. Usput studenti su obišli i „napredna seoska gospodarstva“ te studenti i profesori odlaze s pozitivnim utiscima.

Godine 1940. imanje je kupila obitelj Zeiss (Alois i Mira).

Obitelj Zeiss, vlasnici vlastelinstva u vrtlogu Drugog svjetskog rata (1941.-1945.)

Prema sjećanjima Ankice Rašković, učiteljice u Trenkovu od 1941. do 1945. godine, vlastelinstvo je stagniralo zbog ratnih prilika. U dijelu dvorca su živjeli supruzi Alois i Mira s ocem te obitelj Jenjik koji su upravljali imanjem. Zeissovi su bili po porijeklu češki Nijemci (Detsch Böhmi).

U drugi dio dvorca i druge stambene i gospodarske građevine uselila se komanda njemačke vojske u sastavu jednog bataljuna te manji broj vojnika ruske nacionalnosti, podvrgnutih njemačkoj komandi, uglavnom Kozaci koji su zarobljeni u ratu u Rusiji tijekom 1941. godine, i nešto vojnika Čerkeza. Njemački vojnici su bili uglavnom iz Austrije, komandant im je bio Josef Detzer, po struci pravnik, rodom iz Beča, a zamjenik Alfons Stöger.

Trenkovo je ostalo pod kontrolom njemačkih, ustaških i domobranskih jedinica sve do konačnog sloma u svibnju 1945. godine. Tek kratko vrijeme, godine 1944.,

Kancelarija njemačke vojne komande u dvorcu

u selo su ušli partizani.

Neposredno iznad sela, prema Rajču ili Zidanoj čupriji, završavala je kontrola jedinica koje su se stacionirale na trenkovačkom vlastelinstvu. Selo Trenkovo je bilo uokolo minirano i okruženo bodljikavom žicom, posebno područje oko dvorca, gdje je bila komanda njemačke vojske.

Mnogi stariji Trenkovčani sjećaju se „propusnica“, koje su dobivali od lokalne vlasti da bi mogli ići u polje preko željezničke pruge ili u Veliku, koja je bila pod kontrolom partizana. Vlak koji je opskrbljivao vojne jedinice u Trenkovu, dolazio je do željezničke postaje u Trenkovu i vraćao se prema Požegi. Postaja je bila trn u oku partizana pa su jednom diverzantskom akcijom zapalili skladište na željezničkoj postaji. Sjeverno i sjeverozapadno od Trenkova bilo je područje pod kontrolom partizanskih jedinica, koji su pribježište našli u šumama Papuka i Psunja.

Prva značajna partizanska akcija na „uporište“ u Trenkovu odvijala se noću od 22./23. rujna 1943. godine. U Trenkovu se nalazilo 20 Nijemaca i 15-20 ustaša i domobrana naoružanih puškama, utvrđenih u zemljano-drvenim bunkerima i Trenkovom dvorcu.

Napad nije uspio budući da se toga dana u Trenkovu nalazilo 65 njemačkih vojnika i znatno veći broj ustaša i domobrana naoružanih većim brojem mitraljeza, puškomitraljeza i minobacačima. Međutim, tijekom noći 24./25. 9. 1943. g. jedinice partizanskog Odreda nakon kraće borbe zauzele su bunkere koji su opasivali uporište. Iz njih se protivnik povukao u dvorac, koji je i pored svoje masivne gradnje bio i uređen za obranu i iz njega su vojnici davali snažan otpor... Odred je porušio željezničku prugu Požega -Velika između Trenkova i Velike, u dužini 200 m, posjekao 26 TT stupova i pokupio telefonsku žicu i izolatore.

Poslije napada partizana na uporište Trenkovo Nijemci su poslali pojačanje u jačini oko 300 vojnika naoružanih sa četiri teška i dva laka minobacača, pet teških i nekoliko lakih mitraljeza, trideset puškomitraljeza i više šmajsera, te puškama.

Velike borbe s partizanima kod željezničke postaje u Velikoj vođene su 16. 11. 1943., kada je 300 Nijemaca i Kozaka krenula na oslobađanje željezničke stanice i dijela Velike. Tom prilikom su Nijemci imali 20 mrtvih i dosta ranjenih.

Među njemačkim vojnicima, Austrijancima, bilo je i onih koji nisu bili zadojeni idejom nacizma, dapače, pokazivali su svoju humanističku pacifističku osobnost. Jedan od takvih bio je i Josef Aichmair. Na slici je ovaj dobroćudni, pacifistički nastrojeni njemački vojnik-učitelj s dobroćudnim psom, miljenikom irskim seterom. Bio je ranjen na istočnom bojištu te dodijeljen njemačkoj komandi u Trenkovu da vodi računovodstvene poslove.

Uvid u aktivnosti njemačke komande, njihovu brojnost, raspored i karakter imali su i članovi porodice Zeiss. Iako su bili porijeklom Nijemci, ipak su ih špijunirali, te informacije putem tajnih veza prenosili partizanima. Osim informacija slali su ustanicima hranu i lijekove.

No, tajne službe Redarstva i Ustaška nadzorna služba, u zajednici sa SS-majorom Friedrich von Pickebachom pri Komandi, ušli su u trag

Josef Aichmair, njemački vojnik pri komandi u Trenkovu, 1942.

suradnje Zeissovih s ustanicima. Partizanski kontraobavještajci su pak Zeissove na vrijeme obavijestili o mogućem uhićenju te su ovi pobjegli u Beograd, gdje su ostali kod rođaka njihova upravitelja Jenjiha do kraja rata. Starom su papi Zeissu, koji je ostao na imanju, pripadnici crnolegionara kazali su da bi smjesta sve pobjegle strijeljali da su ih zatekli u Trenkovu.

Budući da su Zeissovi po porijeklu bili češki Nijemci (Detsch Bóhm), pobjegli su pod zaštitu njemačke vlasti u Srbiju, izvan Nezavisne Države Hrvatske.

Dio Nijemaca je povučen na druge frontove. Tijekom 1944. godine partizanska propaganda prevodi sve veći broj domobranskih hrvatskih vojnika u svoje redove, iako dobrovoljni prijelaz ide sporo „jer Mačekov HSS vodi politiku odugovlačenja i čekanja razvoja ratnih djelovanja“.

O sukobu ustaške vojnice i partizana 1944. godine na putu prema Velikoj zabilježeno je sljedeće: „Dana 2. 4. ojačani vod II bataljuna Odreda nalazio se u zasjedi na seoskom putu Velika - Trenkovo u rejonu Međurište. Oko 10 sati od pravca Trenkova na zasjedu je naišla grupa ustaša na koju je izvršen napad i tom prilikom ubijen je 1 i zarobljena 2 ustaše: Zaplijenjena su 3 karabina, manja količina municije i 3 vojničke uniforme“.

Ova akcija bila je upriličena poslije pogibije političkog komesara Mate Rajdla u noći 1. 4. 1944., kada su ustaše iz Trenkova na putu Draga Trenkovo postavile zasjedu politkomesaru partizanskog Odreda.

Veće snage Nijemci će koncentrirati na području Požeštine i u Trenkovu krajem travnja i početkom svibnja 1944. godine za izvođenja ofenzive „Oluja“ (Ungewitter), kojoj je bio cilj uništenje svih partizanskih snaga na području srednje Slavonije i Slavenskog gorja.

Tako će biti zabilježeno kako će, u sklopu započete ofenzive, 27. travnja 1944. godine iz uporišta Trenkovo krenuti njemačko-ustaške jedinice u Veliku i bez većih borbi zarobiti „desetinu boraca osječke NO brigade, koja se ovdje nalazila u izviđanju.

Ofenziva „Oluja“ nanijela je znatne gubitke partizanskim snagama na području Požeške kotline i u Slavenskom gorju.

Ipak poslije završetka ofenzive partizanske jedinice, XII slavonska brigada i Požeški odred, se konsolidiraju te u srpnju 1944. godine uspjevaju istjerati njemačke, kozačke i ustaško-domobranske jedinice iz uporišta Trenkovo, te nadzirati obavljanje žetve toga ljeta.

U mjesecu rujnu (12. 9.) partizanske jedinice ulaze i u Požegu.

Njemačke, kozačke i ustaško-domobranske snage povlače se na područje koje osigurava željezničku prugu Beograd Zagreb, a s ciljem zaštite povlačenja njemačkih jedinica s južnih bojišta. Upravo će s toga područja krenuti 17. 11. 1944. ustaško-domobranski 1. i 4. gorski zdrug i ponovno zauzeti Požegu, Pleternicu i Brestovac. Tek su se 5. 12. ponovno pod udarom jedinica VI. korpusa povukle iz Požege prema Novoj Kapeli, pa je Požega bila „po drugi put oslobođena“. Uporištima u Požegi, Pleternici, Brestovcu i Trenkovu su njemačke jedinice u zajedništvu s ustaško-domobranskom vojnicom ponovno ovladali početkom 1945. godine te ih držali kao važne kontrolne točke prilikom povlačenja na zapad, do kraja travnja i početka svibnja 1945. godine.

Obitelj Zeiss vratila se iz Srbije 1945. godine. Unatoč tome što su surađivali s partizanima ipak su njihovo imanje s dvorcem i gospodarskim zgradama konfiscirano prema Zakonu o

Kandilo u crkvi svetog Demetrija

konfiskaciji imovine i Zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji iz 1945. godine, te prešlo u državno vlasništvo ili općenarodnu imovinu. Kao uspomena na obitelj Zeiss, koju su spominjali stariji Trenkovčani, ostalo je posrebneno kandilo (luster) koje su trenkovačke žene kupile od Zeissovih za crkvu svetog Demetrija. Potomci obitelji Zeiss danas žive u Slovačkoj.

Zemaljsko poljoprivredno dobro Distrikt (1946.-1956. g.)

Ekonomija pod nazivom Zemaljsko poljoprivredno dobro - Distrikt djeluje od 1946. do 1956. godine. Pod državnom paskom, u razdoblju planskog upravljanja gospodarstva, obnavlja se ekonomija i poljoprivredna proizvodnja na tradiciji bivših posjednika imanja.

Godine 1950. osniva se Niža poljoprivredna škola u Distriktu Trenkovo.

Zbog povećane potrebe za radnom snagom, grade se drvene nastambe barake. Radnici i radnice dolaze iz svih krajeva Hrvatske i Bosne. Stambeno se zbrinjavaju samci i porodice, a nedostatak stambenog prostora nadomješta se podstanarstvom u selu.

Paralelno s unapređenjem poljoprivredne proizvodnje u pogonu je pecara, a za novu industrijsku granu, u Distriktu se gradi tvornica za preradu konoplje, kudeljara.

Đaci Niže poljoprivredne škole bili su smješteni u dvorcu gdje im je i škola, a profesori, inženjeri, tehničari i administracija u bivšoj upraviteljskoj zgradi vlastelinskog imanja i novoizgrađenim kućama stanovima pokraj škole, u Španjskoj bašči.

To je razdoblje značajne frekvencije ljudi i događanja u Distriktu i selu Trenkovu. Đaci i radnici se društvenim i sportskim aktivnostima prožimaju sa seoskom mladeži te se njeguju mnoge vrste sporta, posebice nogomet, a osniva se i kulturno-prosvjetno društvo s dramskom, folklornom i tamburaškom sekcijom.

Dvorac i park su u to vrijeme dobro održavani i njegovani, kvalitetni vrtlari i voćari bave se i hortikulturom, unoseći u park različite hortikulturne, parkovne vrste drveća i grmlja.

Održava se i kupališni bazen u parku, gradi se kuglana, a u neposrednoj blizini izgrađena su i dva teniska igrališta.

Oko kudeljare su izgrađene pomoćne zgrade, strojnica ili tzv. „mašinhau“, bazeni za natapanje konoplje.

Na održavanju i pogonu kudeljare zapošljavaju se zaposlenici tehničkih i tehnoloških usmjerenja, koji dolaze iz drugih naselja s tradicijom prerade konoplje.

Veliki požar kudeljare dogodio se 1957. godine, a u gašenju požara istakli su se trenkovački vatrogasci.

Nakon ukidanja poljoprivredne škole, njenu imovinu preuzeo je Zavod za unapređenje poljoprivrede iz Osijeka - Odjel za voćarstvo i

„Mašinhau“ bivše kudeljare

vinogradarstvo.

Zavod nastavlja tradiciju škole, mnogi đaci ostaju kao stručnjaci na radu poljoprivrednog dobra.

Preustrojem uprave i političkih zajednica, ekonomija - Distrikt povjerava se na upravljanje 1956. godine Poljoprivrednom dobru „Veličanka“ iz Velike. Ono, iste godine, ukida pecaru (špiritanu) i kudeljaru. Ipak se pecara povremeno koristila za pečenje rakije šljivovice nakon berbe u škomićkim šljivicima.

Poljoprivredno dobro, da bi zatvorilo proizvodnju ratarskih kultura pšenice i kukuruza, uvodi 1959. godine tov stoke u trenkovačkim i škomićkim stajama.

Godine 1961. Poljoprivredno dobro „Veličanka“ prestrukturiralo se u Poljoprivrednu zadrugu „Jedinstvo“. U Trenkovu se nastavlja tradicija ratarskih kultura i stočarstva, zadruga kooperira i s individualnim poljoprivrednicima u selu, potičući stajski uzgoj stoke.

Formiranjem Poljoprivredno-prehrambenog kombinata Kutjevo, zadruga iz Velike s trenkovačkom ekonomijom ulazi u sastav Kombinata.

Krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća (1969.) adaptira se dvorac za potrebe osnovne škole „Vladimir Nazor“, koja egzistira u dvorcu sve do 1987. godine, kada je preseljena u novu školsku zgradu.

Kombinat Kutjevo nastavlja uzgoj stoke u svojim stajama do 1972. godine, a od tada se bavi uzgojem stoke u kooperiranju s individualnim proizvođačima.

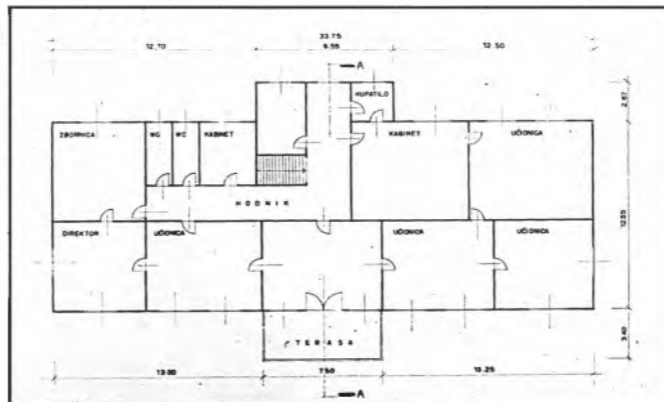
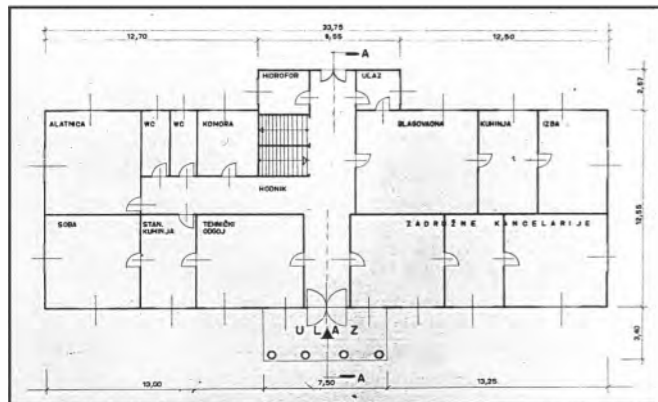
Međutim, krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća kombinat na Škomiću osniva veće komplekse vinograda te je vinogradarstvo, uz ratarske kulture, glavna proizvodnja na trenkovačkoj ekonomiji. Starenjem vinograda opadao je prinos te je najveći dio iskrčen sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća.

Dio poslovnih zgrada Poljoprivrednog dobra - ekonomije

Raznim reorganizacijama PPK Kutjeva u Trenkovu se, u osamdesetim i devedesetim godinama, nalazi pogon radne jedinice „Ratarstvo i stočarstvo“ Ovčare, koje se, uglavnom, bavi ratarskim kulturama te djelomično preostalim vinogradarstvom.

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Osijeku donio je 9. 6. 1969. godine Rješenje o upisu u Registar nepokretnih spomenika kulture. Sada se dvorac vodi u Registru kulturnih dobara Hrvatske (br. R-15; Z-, dosje br. 111).

Tlocrt dvorca u prizemlju i na I. katu nakon rekonstrukcije 1969. godine za potrebe osnovne škole

Prijepis

REGIONALNI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE U OSIJEKU, po službenoj dužnosti, a na osnovu člana 32. stav 2. Zakona o zaštiti spomenika kulture (Narodne novine br. 7/67) i člana 8. stav 1. i čl. 14. Pravilnika o registraciji spomenika kulture (Narodne novine br. 8/68), donosi

R J E Š E N J E

Spomenik kulture dvorac Trenkovo u Trenkovu u p i s u j e s e u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku.

O b r a s l o ž e n j e

Rješenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku broj UP-10-03-84/1-1969. od 9.6.1969. godine brišan je spomenik dvorac Trenkovo u Trenkovu iz Registre nepokretnih spomenika kulture bivšeg kotara Goljak.

Preko je članom 14. Pravilnika o registraciji spomenika kulture određeno vođenje jedinstvenog registra spomenika kulture za područje djelovanja Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku, valjalo je donijeti rješenje kao u dispozitivu.

Protiv ovog rješenja dopuštena je žalba Republičkom sekretarijatu za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SR Hrvatske u roku od 15 dana od dana prijema rješenja. Žalba se podnosi putem ovog Regionalnog zavoda, a odlučuje se na pisanja tekste na osnovu člana 22. tačka 34. Ustavnog zakona o administrativnim postupcima.

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA HRVATSKA
REGIONALNI ZAVOD
ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE
U O S I J E K U
Osijek, bulevar URA 34/V tel. 35-44

B r o j : U P - 1 0 - 0 3 - 8 4 / 2 - 1 9 6 9 . H D / M
U s i j e k , 9 . 6 . 1 9 6 9 . g o d i n e

D i r e k t o r i :
Jakovčić Novak, prof. v.r.

DODAVATI:

1. Osnovna škola Trenkovo
2. Skupština općine Sl. Bžege - udjel udjeljen sa zaštitu spomenika kulture
3. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture Zagreb - centralna evidencija
4. Udjel sa evidencijom javnomobilja - ovdje
5. A R H I V S

- u ovom slučaju izvornu kopiju originala odavajmo
Osijek, 25.6.1969. Datum: *[Signature]*

Dvorac		Trenkovo		Sl. Požeška	
nared prostora parka		Osnovna škola		ROŠ-225 15 1	
1819		1919		1919	
Basilvno rjeđe, baldah svodovi		Jednokatni kasnobarokni dvorac prvotnog tlocrta s mansardnim krovom. sa glavnom pročelju s naglašenim horizontalama, smješten je centralno balkon ispod kojeg je ulazni arhadni trijem. Uvjereno pročelje ima istaknut centralni rizalit sa balkonom u dvoru nekoliko peći iz 19. st. u dvor parka ističe se neke gospodarske zgrade jednokatne isušena konjušnica.		Dvorac u Trenkovu miran i jednostavnih ploha pročelja s karakterističnim krovstom primjer je arhitekture 18. st. planova XVIII st. i XIX st. u Slavoniji.	
Objekt je 1969.g. otvijen - redovito se održava u sadnje vrijeme.		Mogući: 719-B-4		FOTODOKUMENTACIJA ROŠ-a: Br: 719-B-4, 719-E-5, 719-E-6, 719-F-1, 719-F-2, 719-E-3, 719-F-4	
Prof. A. Horvat 21. V 1959		105/Balica/ 1964.		J. Kempf Požeška, 1910.	

Kopija Rješenja o upisu u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku od 9.6.1969. g.

Prodajom PPK Kutjeva obitelji Envera Moralića, agronoma - menagera, ekonomija u Trenkovu daje dio zemljišta u koncesiju privatnim poduzetnicima, a na Škomiću ponovno provodi akciju osnivanja vinograda i uzgoja stoke. Posljednjih godina, točnije od 1992. godine dvorac je prepušten „zubu vremena“.

Pročelje dvorca s istočne strane, stanje 2010. godine

Trenkov hrast s početka 20. stoljeća (iz knjige „Moja požeška sjećanja“ Julija Kempfa)

PARK U TRENKOVU

Park-perivoj u Trenkovu treba promatrati u kontekstu povijesnih zbivanja. Park se ne može odvojiti od kulturnog građevinskog dobra kasnobaroknog dvorca i gospodarskih građevina te užeg okoliša. Uređenje perivoja oko kurije-dvorca seže u razdoblje s kraja 18. stoljeća, u vrijeme kada su vlasnici vlastelinstva barun Peterffy i supruga Karolina. Putopisci Matija Piller i Ljudevit Mitterpacher su 1782. zapisali da je uz pristupni put k dvorcu zasađen drvodred. Okolina dvorca bila je tada obrasla stoljetnom autohtonom šumom hrasta lužnjaka, graba i poljskog brijesta sa stablima crne johe i bijele vrbe, uz korito potoka Veličanke. Tadašnji gospodari počeli su otvarati u autohtonoj šumi putove i vedute prema građevinskim objektima te vrtu i voćnjaku, kao utilitarnim sadržajima gospodarstva.

Barokni vrtovi-perivoji 18. stoljeća zatvorenog tipa imali su utilitarnu, ali i reprezentativnu funkciju, tek u 19. stoljeću parkovi su dobivali javni karakter otvorenog tipa korištenja.

Park u Trenkovu prostire se na površini oko 9 ha. Zauzima prostor na nekoliko katastarskih čestica (394, 395, 396-dio, 1183-veći dio). Površinu parka presijeca potok Veličanka iz smjera sjeverozapada prema jugoistoku.

Iako je površina prepoznatljiva po obraslosti drvećem, grmljem i travnatim površinama, nije prilikom geodetske izmjere tretirana kao jedna katastarska čestica, što je poželjno, jer je specifična kao zaštićeni spomenik vrtne arhitekture.

Na zapadnoj strani graniči s prometnicom prema Velikoj, na sjeveru s nogometnim igralištem i parcelom „Hrvatskih šuma“, na sjeveroistoku s poljoprivrednim zemljištem, te na jugu s vrtovima.

Na priloženom planu, ortofoto snimci vide se granice, katastarske čestice, raspored građevinskih objekata zelenila i travnjaka. Početkom 19. stoljeća, 1819. godine, grof Jakob Svetić sa suprugom Julijanom, rođenom Baththyany, uređuju i rekonstruiraju kasnobarokni dvorac u neoklasicističkom stilu. Paralelno s dvorcem park se proširuje u smjeru sjevera i istoka, do korita potoka Veličanka. Obitelj Svetić već ima stručnjake za oblikovanje parka. To se vidi na nešto kasnijoj karti iz 1862. godine, kada park dobiva svoju temeljnu osnovu.

Glavne osi parka, prosjeke i putovi, šire se u dva osnovna smjera, sjever-jug te istok-zapad. Od dvorca, k istočnoj strani preko Veličanke, projektiran je put prema staji, konjušnici koja je izgrađena paralelno s dogradnjom dvorca. Glavni put k dvorcu dolazio je sa zapadne strane, od ceste Požega-Velika, a sjeverno, kroz park i preko Veličanke, vodio je kolski put prema Velikoj kroz predjel Međurišće.

Unošenjem ponekih alohtonih vrsta drveća, pomodnih u to vrijeme, poput divljeg kestena, katalpe, negundovca, crnog oraha, platane i pajasena na odabranim mjestima uz šetnice i odmorišta, parkovni stručnjak unosi red kombinacijom masiva šumskih krošanja, osunčanih prostora i svijetlih vizura. Park na prostoru udaljenijem od dvorca poprima elemente slobodnog, pejzažnog, tzv. engleskog stila.

Perivoj u užem okolišu dvorca projektiran je i izveden u tzv. francuskom stilu, strogih linija okolišnog prostora, s pristupnim alejama i stazama uokvirenim hortikulturnim grmolikim drvenastim vrstama, najčešće šimšiorom i kalinom. Na rondelama pravokutnog, kružnog i eliptičnog oblika podiže se ružičnjak i cvijetnjak, a nešto dalje, rubno, posađene su parkovne vrste drvenastog grmlja živopisnih boja i cvjetnog mirisa. Niske forme hortikulturnih vrsta drveća, grmlja i cvijeća šire vizuru na dvorac i otkrivaju njegovu ljepotu. Takva koncepcija uređenja primjetna je i danas.

Potok Veličanka u parku

Prostoru današnjeg parka sa svim obilježjima parkovne arhitekture slobodnog stila pridonijeli su Aleksandar i Gabrijela pl. Rakodczay, koji su bili vlasnici vlastelinstva od 1902. do 1935. godine. Slijedeći temeljnu liniju prvotne koncepcije, parkovni stručnjak je proširio park preko potoka Veličanke, dopunjujući prostor odabranim dendrološkim materijalom i znalačkim korištenjem toka potoka izvedbom hidrotehničkih objekata u samom središtu parka.

Kompozicijski elementi parka (biljni, građevinski, hidrograđevinski, prostorni ...) ostvareni su početkom 20. stoljeća, a svoju nadopunu, sklad, simbiozu, estetsko ostvarenje, zrelost i uporabnu vrijednost realizirali su sredinom prošlog stoljeća, da bi već šezdesetih godina započela degradacija i devastacija uspostavljenih vrijednosti. No, unatoč tome ima i danas svoju pejzažnu, ekološku, povijesnu i botaničku vrijednost. Kao polaznica u kompoziciji parka bio je dvorac, iako glavne uzdužna i poprečna os

nisu potpuno simetrične, kako je to pravilo za parkove baroka, gdje glavna os prolazi kroz glavna ulazna vrata dvorca. Prilikom oblikovanja parkovne površine projektant je imao nekoliko prirodnih ograničenja. Zapadno se pružala prometnica prema Velikoj uz potok Stražemanku, južno je prostor primarno određen za vrt i voćnjak a granicu prema sjeverozapadu i istočnu granicu određuje potok Veličanka.

Navedene granice definirale su parkovni prostor oko 3 ha, a slobodni oblikovni stil parka prepustio je parkovnom stručnjaku unošenje novih parkovnih vrsta drveća i grmlja. Princip sadnje bio je sadnja u skupinama, mozaična pojedinačna sadnja i sadnja uzduž ograde, potoka ili puta. Od drveća unošene su stablašice crnogorice i bjelogorice kao što su koloradska jela, borovac, tisa, virginijska borovica, Lavzonov pačempres, bagrem, hortikulture forme tuje, borovice, smreke, javora, jasena, lipe, hrasta, bukve, gledičije, gimnoklada, divljeg kestena, platane, johe, vrbe, topole ...

Iako je os glavnog kolskog ulaza sa ceste mogla biti položena direktno prema glavnim ulaznim vratima dvorca, projektant se odlučio da prilaz bude južnije, na granici vrta i parka, upravo zato da kulisa drveća čini zatvorenom vizuru prema glavnom ulazu dvorca. Drugi, direktan pristup s istočne strane k dvorcu položen je simetrično jer čini dio, intimnijeg, dvorišnog i gospodarskog prostora. Pomoćni stambeni objekti jugoistočno od dvorca, za upravitelje i pomoćno osoblje vlastelinstva, građeni su prema potrebama

Pogled na jugozapadni dio dvorca

tijekom 19. i 20. stoljeća. Smješteni su na granici parka, prema vrtu i voćnjaku. U tom dijelu izgrađen je i relativno plitak podrum-trap za čuvanje namirnica, voća, povrća i cvijeća u zimskom razdoblju. Debeli, zatravljeni sloj zemlje, nad ciglom nadsvođenog podruma, dobro je štitio pohranjene potrepštine, zimi od niskih, a ljeti od visokih temperatura.

Zbog prometnih i gospodarskih potreba, već u 18. stoljeću na Veličanki su izgrađena dva drvena mosta, prvi sjeverno, na putu prema Velikoj, i drugi prema stajama na istočnoj strani.

Na istim mjestima izgrađen je most s lučnim nadvojem od cigle, od dvorca k stajama, za vrijeme vlasništva obitelji Svetić, početkom 19. stoljeća, a betonski mostovi prema Međurišću izgrađeni su početkom 20. stoljeća, za vrijeme vlasništva obitelji Rakodczay.

Gospoštiju ili vlastelinstvo Velika sa sjedištem u Mitrovici (Trenkovu), te kasnije ekonomiju s dvorcem i parkom u literaturi spominju prirodoslovci M. Piller i Lj. Mitterpacher (1782.) povjesničari J Krška (1902.), J. Kempf (1914.), A. Petković (1977.), parkovni arhitekti D. Kiš (1966.), M. Šćitaroci i B. Šćitaroci (1998.), povjesničar umjetnosti A. Horvat (1959.), šumari Đ. Rauš (1977.), Đ. Pall (diplomska radnja), I. Samardić (magistarska radnja), J. Zelić (2008.) i drugi. Ipak do danas nije o parku s dvorcem i popratnim sadržajima dana cjelovita valorizacija kao kulturnog dobra i značajnog spomenika parkovne arhitekture u Požeštini.

Rakodczayev most na Veličanki

Za rekonstrukciju i adaptaciju dvorca prema rukopisu njegovih povijesnih mijena, te eventualno privođenje korisnosti uz očuvanost, potrebna je konzervatorska studija i stručni pristup izvođača. Park, kao relativno dobro „očuvani starac“ uz sve boljke i bolesti kojima je napadnut, pokazuje svojim tragovima kojim putem treba poći k njegovoj revitalizaciji i stavljanju u službu kulturnog dobra, dvorca. Kao polazište obnavljanju i zaštiti navedenog hortikulturnog dobra, parka, valja iz današnje perspektive iščitati teoretske osnove njegove povijesne realizacije. Za rast i razvoj parka-perivoja s drvećem, grmljem, zeljastim biljem, te s parkovnom građevinskom i hidrotehničkom arhitekturom i infrastrukturom, bila bi potrebna stoljeća i desetljeća.

Park s dvorcem u Trenkovu je vrijedno umjetničko djelo, dokaz ljudske imaginacije i kreativnosti, koje je za korisnike izvor emocionalnog i estetskog doživljaja prostora, ugodnog i ekološki osviještenog ambijenta čovjekovog življenja. No, osim estetskog doživljaja, čovjek ima potrebu saznanja o njegovoj kulturnoj baštini, materijalnom, duhovnom i kulturnom bogatstvu njegovih predšasnika. I ne samo gospodara vlastelinstva, nego i suživota stanovnika sela koje je u tijeku povijesti nekad više, nekad manje, ulazio u taj omeđeni prostor. Osnivanje vrta i parka-perivoja vezan je oduvijek uz posjed pojedinca, vlasnika zemljišta koji je nastojao kultivirati svoj okoliš, bilo materijalom drveća, bilja, životinja i građevnog materijala iz neposredne okoline ili unošenjem navedenog iz drugih, udaljenijih područja.

Različiti vlasnici gospoštije Velika i njeni nasljednici, kao pripadnici zapadne kulture i civilizacije, stvarali su u prirodi ili hortikulturnom objektu sliku o sebi, antropocentričnu spoznaju svijeta. Parkovna aritektura uvijek je bila odraz klasnih i staleških razlika, odnosa bogatih i siromašnih.

Danas trenkovački park najvećma prepoznajemo po tragovima koje je ostavila obitelj Rakodczay do sredine 20. stoljeća te poljoprivredna (voćarsko - vrtarska) škola pedesetih i osnovna škola „Vladimir Nazor“, sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća.

Prilikom korištenja, obnove i zaštite hortikulturnih objekata, stoga valja poštivati njihova povijesna obilježja, dragocjeni pečat naslijeđa hrvatske materijalne kulture. Bez njegovanja i brige, permanentne zaštite i obnavljanja hortikulturno i povijesno-kulturno naslijeđe osuđeno je na propadanje.

Procjena današnjeg stanja i valorizacija parka-perivoja u Trenkovu

Hortikulturni stručnjaci i pejzažni arhitekti razlikuju ali i povezuju pojmove vrta, parka i perivoja te će za perivoj reći da po svojim obilježjima pripada dijelom vrtu, a dijelom parku te da je to visokokultivirani prostor koji može poslužiti kao mjesto društvenih zbivanja (koncerti, predstave, recitali..). U svojem povijesnom hodu park u Trenkovu imao je i takvo obilježje te ga se može spominjati i kao perivoj.

Svojim dendrološkim predloškom, cvijetnjacima, putovima, stazama, travnjacima, potokom, građevinskim i hidrograđevinskim objektima park je pružao i pruža različite orijentire u snalaženju i motive estetskih doživljaja. Grupa impozantnih platana u sjevernom dijelu parka i raskošna livada pored njih predstavljaju jedan od orijentira, a nekadašnja sjenica-saletl pokraj kupališnog bazena bila je simboličan i funkcionalan motiv, poziv na kupanje i hladovanje.

Osim glavnih putova, koji su služili i za pješake i zaprežna vozila, parkom su projektirane staze-šetnice koje su vodile k mostićima preko Veličanke ili drugim funkcionalnim objektima (kupališni bazen, kuglana, brana, nogometno i tenisko igralište). Za razliku od staza koje su vodile cilju bilo je i onih koje su kružno opasavale neki prostor, poput onog u središnjem dijelu parka, ispod sjenovitih, starih lipa, gdje su postavljene klupe za odmor.

Šetnica-staza koja je vodila od drvenog mostića podno nogometnog igrališta pored lijeve obale Veličanke prolazila je između mozaika, grupa raznolikog egzotičnog drveća, grmlja i travnjaka do zidanog mosta koji je vodio od dvorca prema ekonomiji.

Pejzažnim parkom slobodnog stila kretalo se i mimo projektiranih i održavanih staza u potrazi za sunčanim ili sjenovitim prostorom, koristeći ponekad otvorene livadne površine za igrališta različitog sportskog i rekreacijskog sadržaja.

Granice parka bile su obilježene ogradom ili prirodnim zaprekama ili građevinskim objektima. Granica uz prometnicu prema Velikoj i prema selu bila je ograđena umjetnom ogradom (žičanom mrežom) ali skrivena visoko podignutom živom ogradom graba i jorgovana. Protezala se sjeverno, iznad nogometnog igrališta do privatnog posjeda, pa preko potoka Resinca do potoka Veličanka. I u tom dijelu ograda je bila obrasla zelenom kulisom autohtonog drveća i grmlja koje je njegovano orezivanjem. Na istočnom dijelu od parka i travnjačkih površina granicu je prema poljoprivrednom zemljištu vlastelinstva i ekonomije dijelio uski pojas autohtonog drveća i grmlja kojim se teško prolazilo, jer su ogradu činile drvenaste grmolike vrste poput crnog trna, pasja ruža, gloga, lijeske,

Trenkovčanin Marko Makar

Otvoreni travnjak između drveća

Pejzažni dio parka preko potoka Veličanke

sviba, divlje loze, hmelja ... Ograda između polja i parka protezala se sve do zapadne fasade staje u gospodarskom dijelu ekonomije. Ova „ograda“ ne odvaja već spaja kultivirani dio parka s otvorenim prostorom polja i šumaraka. Južnu stranu granice obilježavao je put iz sela u tzv. pustaru, uz koji je zbog vrta i voćnjaka na sjevernoj strani postavljena žičana ograda s dva ulaza (prema dvorcu i pomoćnim nastambama).

Volumni odnosi u parku postignuti su mozaičnom, grupnom i pojedinačnom sadnjom drveća, ali podizanjem njihovih krošanja te znalačkim rasporedom grmolikih vrsta. U trenkovačkom parku posebno svojim volumnom, kontrastom gustih i rijetkih krošanja, te bojom prozračnošću, cvijetom i mirisom ističe se nekoliko vrsta, kao što su lipe, hrastovi, bukve, grabovi, crni orah, javori, jaseni, johe, platane, gledičije, trešnje, katalpe, magnolije, jabuke, vrbe i topole, od bjelogoričnih vrsta, te tisa, duglazija, borovi, pačempresi, tuje, borovice i smreke, od crnogoričnih vrsta. Na pojedinim plohama parka u kontrastu s travnjačkim, osvjetljenim površinama ili zrcaljenjem suncu propusnih krošanja ili krošanja tamnog habitusa na vodenoj površini postiže se estetski dojmiv doživljaj.

Na priloženoj slici očitava se nekoliko pejzažnih elemenata. Uočljivi su odnosi volumena tamnih krošanja grupe lipa u odnosu na prostor livade obrubljene svjetlijim volumenom krošanja bijele vrbe. Dalje, u perspektivi ocrtavaju se vertikale dvaju jablana uronjenih u plavetnilo neba, ponegdje obojenog u bjelinu kumulusnih oblaka. U popodnevnom satima drveće položeno zapadno od livade išaralo je sjenom svijetlu plohu njenog zelenog saga.

I dok intencija vrtlara, pejzažnog arhitekta slobodnog i romantičarskog stila, nije unošenje raznolikog dendrološkog materijala radi isticanja

raznolikosti, park u Trenkovu ima još uvijek relativno velik broj vrsta drveća i grmlja. Sedamdesetih godina prošlog stoljeća registrirano je u parku sedamdeset vrsta, a danas je desetak vrsta manje. Što zbog prirodnih kalamiteta, što zbog bolesti drveća i grmlja ali i zbog zapuštanja, iz parka su nestali, primjerice, koloradska jela, vrboliki hrast, crveni hrast, srebrna smreka, borovac, biserak, suručica, srebrnolisna dafina kampsis, tamariks ... Ni jedna od tih vrsta nije suvišna za eventualno popunjavanje upražnjenih mjesta, posebice zbog sjećanja onih koji su te drvenaste vrste poznavali i prepoznaju mjesta gdje manjkaju.

Osim glavnih putova, staza i objekata parkovne arhitekture, koji čine kostur i elemente parka, biljni materijal po svojoj horizontalnoj i vertikalnoj slojevitosti, tonalitetu boja, svjetla i sjene, voluminoznosti i parternoj teksturi, pruža različite učinke ugodne, otvorenosti, spokojsva, uzbuđenosti i uzvišenosti. Jesenski mrazovac (*Colchicum autumnale* L.) na otvorenoj livadi sjeveroistočne strane parka, uz početak mijenjanja boja drveća i grmlja, čini ugodu o spoznaji prelaska zrelog ljeta u ranu jesen.

Voda i hidrograđevinski elementi parka

Potok, voda i hidrograđevni objekti trenkovački park čine posebno dojmivim. U gornjem dijelu parka, iznad grupe platana nedaleko od nogometnog igrališta, Veličanka prima vode potocića Resinac, nekad bogatog autohtonim ribama, rakovima i vodozemcima. Veličanka pod gustim krošnjama crne johe sa sjeverne strane dotječe u središte parka i gotovo pod pravim kutom lomi se prema istoku, da bi nakon stotinjak metara opet smjer promijenila prema jugu. Upravo na mjestu između dvaju lomova parkovni projektant znalački je koristio element vode u srcu parka. Konstruirao funkcionalnu mogućnost korištenja vode za navodnjavanje i punjenje kupališnog bazena, uspostavljanjem brane koja masu vode smiruje, povećava volumen po dubini i širini, a sa slapištem iza brane raspršuje njenu snagu u iskrenju njenih kapljica. Osim estetskog doživljaja vodopada, pod slapištem, gdje se u vodi oslobađalo obilje kisika i odlagala organska tvar, bilo je obilje krkušica, klenova, mrena i sunčarki.

I dok je mirnoća vode i hladna dubina uzvodno poticala mirni i produbljeni tijek misli čovjeka, živopisna prpošnost u slapištu razigravala je maštu o ljudskim padovima i skokovima, misli o prolaznosti, ali i životnom ciklusu. U smirenoj masi vode zrcalila se izokrenuta slika drveća, bilja i ljudi, odraz sjene i odblesak sunčeve zrake. Slika se mijenjala prema godišnjim dobima, ali uvijek odraz, ljeti manje, a zimi veće dubine.

Brana, kupališni bazen i sjenica za odmor s kabinom za presvlačenje bili su malo remek-djelo parkovne arhitekture s početka 20. stoljeća.

Jesenski mrazovac (*Colchicum autumnale* L.)

Mjesto gdje je nekad bila brana

Bazen u parku, danas

Betonski kostur brane bio je kompaktan, u osnovi povezan sa slapištem iz kojega je izlazilo nekoliko stupova na razmaku oko 1m. U betonskom stupovlju bile su usječene vodilice u koje su ulagane drvene pregrade (fosne), a na visini oko 1,20 m iz betonskih stupova izveden je betonski nogostup. Iznad nogostupa, poviše razine vode, na betonske stupove su bili nadograđeni masivni drveni stupovi povezani gornjom gredom.

Na dva mjesta postavljeni su mehanizmi za izvlačenje drvenih pregrada prilikom ispuštanja vode iz brane. Tik uz branu, na desnoj obali, nalazio se mali betonski bazen s poklopcem za upuštanje vode u nedaleki bazen.

Mali betonski bazen skromnih dimenzija (5 x 10 m) dubine do 2 m bio je niveliran tako da je površina vodom ispunjenog bazena bila u ravni s površinom vode nedaleke brane. Bazen je bio podijeljen u tri djela. U prvom dijelu, pri ulazu stepeništem bila je prva platforma dubine do 50 cm i širine oko 70 cm, gdje su se kvasili neplivači i manja djeca. U drugom dijelu dužine oko 4 m kupali su se oni koji su svladali prve korake plivanja, a u trećem dijelu dužine oko 6 m kupali su se plivači. Bazen je bio zaglađen cementnim mortom, a na stranicama bazena u gornjem dijelu ugrađene su bakrene ručice za držanje i izlazak iz vode. Voda se ispuštala u Veličanku na istočnoj strani kroz kanal uz pomoć vijčanog mehanizma za dizanje metalnog poklopca ugrađenog u najnižem dijelu bazena.

Premda je projektant dimenzionirao bazen za potrebe obitelji Rakodczay, u bazenu su gotovo pola stoljeća svladavala plivačke i ronilačke vještine sva seoska djeca. Bazen se redovito čistio i obnavljao čistom vodom, a pristup njemu bio je popločan kamenim pločama. U poslijeratnom razdoblju odigrao je značajnu socijalnu funkciju, približavajući djecu, čak pa i

odrasle seljane ljepotama parka i povijesnom kulturnom dobru.

S južne strane, od pristupne staze prema bazenu izvedeno je reprezentativno stubište, pod starim grabom, koji je cijepljen i poprimio formu krošnje spuštenih grana.

Nedaleko iznad bazena, sa sjeverne strane izvedena je zanimljiva sjenica s trijemom u prednjem i kabinom za presvlačenje u stražnjem dijelu.

Korisnički učinak u korištenju zaustavljene vode potoka Veličanke bio je i u postavljanju cjevovodne mreže za natapanje vrta i voćnjaka južno od dvorca te za industrijsko korištenje vode u tvornici žeste i kasnije za natapanje konoplje.

Korištenje vode u vrtlarstvu i proizvodnji voćnog sadnog materijala produžilo se u vrijeme pedesetih godina prošlog stoljeća, za vrijeme djelovanja voćarsko-vrtlarske škole. Još tada bili su korišteni priručni bazeni, rezervoari vode, razmješteni na prostoru vrta iz kojih se drvenim valovima razvodila voda do vrtnih lijeha.

Danas su svi hidrotehnički objekti parka devastirani, voda je izgubila svoju funkcionalnost, ali ne i ljepotu, kako o tome svjedoči malo slapište koje je izgrađeno za potrebe osnovne škole „Vladimir Nazor“, to jest za njihov biotop, umjetno podignuto jezerce u kojem i oko kojeg se uzgaja i njeguje vodeno bilje i vodena fauna.

Od ostalih hidrotehničkih objekata na Veličanki bio je stari, robusni most izgrađen po principu nadsvoda (skubitog) ciglom s kamenim uporištima na obalama. Most je građen početkom 19. stoljeća, u vrijeme rekonstrukcije dvorca i izgradnje gospodarskih objekata (staja) na prostoru preko potoka. Impozantna staja, koja je ostala do danas, ima za razliku od dvorca podrumski prostor pod jednim dijelom građevine, koji je građen po istom principu kao i most, nadsvode izvedeno ciglom.

Mjesto (korpa) gdje se zahvaćala voda

Malo slapište na Veličanki, danas

Most je danas zarušen a na obali se još prepoznaju uporišta mosne konstrukcije.

U vrijeme djelovanja poljoprivredne škole bilo je izgrađeno nekoliko lučnih mostova čelične konstrukcije, obloženih drvenim podom (plankama). Preko mostova su vodile staze, bilo prema nogometnom i teniskom igralištu preko Veličanke ili pak do peradarnika i kuničnjaka, koji su se nalazili u gospodarskom dijelu ekonomije. U grupu hidrograđevina ulazi i zatvoreni bunar (danas vidljiv nedaleko od dvorca k sjeverozapadu) iz kojeg se pumpom crpila voda za potrebe đačkog doma, kuhinje, škole i stanara.

Smjernice za održavanje parka

Temeljni oblik parka zadržan je do danas te je prilikom obnove i zaštite potrebno poštovati njegovu povijesnu koncepciju. Kako se park razvio u autohtonoj prirodnoj šumi, to jest park je s jedne strane „dio prirode“, a s druge djelo vrtno arhitekture (biljnog materijala i građevinskih objekata), dakle „umjetničko“ djelo čovjeka.

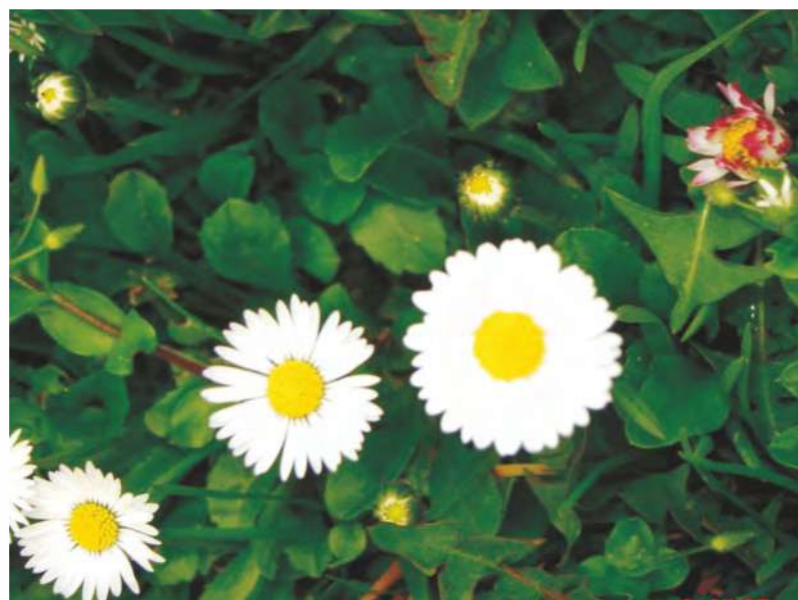
Održavanjem parka treba uskladiti stremljenja koja osciliraju u odnosu između prirode i umjetnosti, botanike i čovjeka, arhitektonske i slikarske slobode, između strukture i forme, ali i emocionalnih doživljaja čovjeka.

Park poprima različitu sliku tijekom godišnjih doba. U proljeće je pun svjetlosti, sunce se odražava u njegovom prizemlju u raskošnim bojama nježnih cvjetova prizemnog rašća, rasponu boja propupalih mladica drveća i raskoši cvjetova iz roda ruža, magnolija, prunika...

Ljeti se park zaogrne zelenilom svijetlih i tamnih boja, svjetla i sjene. U šarenilo cvijeta i lista bjelogorice utkane su svijetlozelene i tamnozeleno boje crnogoričnih borova, borovica, smreke, tise, hameciparisa i tuja. Cvjetovi zeljanica pretvaraju

Proljećnice (pavenka, šumarica, preslica)

Tratinčica (Bellis perennis)

Kaljužnica (Caltha palustris)

Platanus x acerifolia Aith./Wild. (lišće jeseni)

se zrenjem u sjemenje, a podanci i lukovice proljetnica prikupljaju hranu za naredno razdoblje. Park je pun života, ptica, životinja i ljudi.

S jeseni se ljetni zeleni ogrtač parka zarumeni i požuti da bi uz prve mrazove i povjetarce osulo lišće u prizemlje, kako bi se na tlu osigurao pokrivač za dolazeću zimu.

Šetnja parkom uz vodič za prepoznavanje drveća i grmlja te njihov razmještaj

Na glavnom ulazu u dvorac i park nalaze se teška vrata od kovanog željeza, umjetničko djelo majstora kovača s kraja 19. stoljeća. Lijevo i desno od ulaza, uzduž puta nekada se nalazila živa ograda jorgovana (*Syringa vulgaris* L.), čiji se ostaci još i danas zamjećuju lijevo od pješačkog ulaza. Betonski stup pješačkog ulaza opleten je drvenastom penjačicom, petolisnom lozicom (*Parthenocissus quinquefolia* Pl.). S desne strane pješačkog ulaza raste stablo pajasena (*Ailanthus altissima* Mill.), koji se naziva i kiselo drvo.

I dok nas jorgovan podsjeća na tursko razdoblje, jer su ga Turci kao svoje drvo širili iz Male Azije u balkanske zemlje, petolisna lozica prenesena je u naše krajeve čak iz Sjeverne Amerike, a pajasen iz daleke Kine. Planum pristupnog puta prema dvorcu je izveden široko, s blagim i pravilnim lučnim presjekom, nasipan stoljećima šljunkom iz obližnjih potoka. Peštanski putopisci spominju 1782. godine drvored podignut uzduž puta a po sadašnjim ostacima drveća, koje ima sposobnost da se prirodno lako širi i obnavlja, može se zaključiti o trima drvenastim vrstama koje su činile drvored prije više od dvjesto godina. To su spomenuti pajasen, crni orah (*Juglans nigra* L.), porijeklom iz Sjeverne Amerike, i autohtoni gorski javor (*Acer pseudoplatanus* L.). U trenkovačkom parku naći će se, dakle, osim autohtonih i srednjoeuropskih drvenastih vrsta, i one koje su donesene iz Sjeverne Amerike (*occidentalis*) ili iz istočnih, azijskih zemalja (*orientalis*).

Iza drvoreda s lijeve strane zadržana je u početku autohtona šuma hrasta lužnjaka (*Quercus robur* L.) i običnog graba (*Carpinus betulus* L.). Orijaško stablo hrasta lužnjaka, starije od dvjesto godina, nalazi se nadomak dvorca a pri samom ulazu,

Glavna ulazna vrata

Bizarna forma habitusa hrasta lužnjaka

čvoraste duge grane do tratine spustio je hrast iz istog vremena, kada je u njegovoj blizini posađena autohtona europska tisa (*Taxus baccata* L.), omiljena crnogorica ondašnjeg vremena.

U sjeni navedenih vrsta rasla je tada, a i danas mala pavenka ili zimzelen (*Vinca minor* L.), drvenasti grmić vlažnih šuma, koji u proljeće skreće pažnju svojim plavo-ljubičastim cvjetovima s pet pravilnih latica. Na stabla hrasta lužnjaka, javora, graba i lipe penje se bršljan (*Hedera helix* L.).

Iza drvoreda s lijeve strane zadržana je u početku autohtona šuma hrasta lužnjaka (*Quercus robur* L.) i običnog graba (*Carpinus betulus* L.). Orijaško stablo hrasta lužnjaka, starije od dvjesto godina, nalazi se nadomak dvorca.

Jedan sačuvani primjerak stabla šimšira na jugozapadnoj strani dvorca podsjeća na to da je krajem 18. i početka 19. stoljeća živa ograda šimšira (*Buxus sempervirens* L.) opasavala zapadnu i sjevernu stranu dvorca dijeleći kolnik i pred-prostor glavnog ulaza dvorca od parkovne površine. Kasnije je živa ograda šimšira zamijenjena (ne baš uspješno) živicom graba koja je ostala do danas. Na sjeverozapadnoj strani dvorca nalazi se soliterno stablo običnog bora (*Pinus silvestris* L.) koje svojim deblom svijetle kore i visoko podignutom tamnozelenom krošnjom daje pitoreskni izražaj okolišu dvorca. Nekoliko stabala zelene duglazije (*Pseudotsuga taxifolia* Br.), unesene u nizu prije šezdesetak godina neposredno iza žive ograde graba, čini manje domljivu sliku ambijenta. Zapadnije od duglazije stremi u visinu obična ili bijela breza (*Betula verucosa* Erhr.). U tome dijelu parka, zapadnije prema ogradi, uneseno je nekoliko formi jabuka (*Malus* sp.) kalemljenih na divlju jabuku (*Pirus malus* L.).

I grupa katalpi (*Catalpa bignonioides* Walt) unesena je sredinom prošlog stoljeća, no u zasjeni autohtonih vrsta slabo razvija krošnju te se pojedina stabla suše, a u njihovim dupljama gnijezde se i nastanjuju ptice dupljašice.

Idući prema ogradi nailazi se na starije stablo običnog graba, autohtone vrste drveća, koje dolazi u zajednici s hrastom lužnjakom.

Stabla graba susretat će se posebice uzduž žičane ograde, gdje se naizmjenično pojavljuje sa hrastom lužnjakom, gorskim javorom, javorom mliječem (*Acer platanoides* L.), velelisnom lipom (*Tilia platyphyllos* Scop.), malolisnom lipom (*Tilia parvifolia* Ehrh.) i divljim kestenom (*Aesculus hippocastanum* L.).

U tom dijelu nalazi se i stablo obične bukve (*Fagus sylvatica* L.). Pojava bukve, kao autohtone vrsta u trenkovačkom parku, asocira na razdoblje tzv. malog ledenog doba. Intenzitet klimatskog obilježja malog ledenog doba bio je upravo najjači za vrijeme turske uprave u bivšoj Mitrovici (1536.-1691.). Utvrđeno je da se u tom razdoblju bukva proširila s viših gorskih položaja u nizinu, te se i danas može pojedinačno naći u posavskim šumama hrasta lužnjaka. Nije isključeno da su stabla obične bukve u parku ostaci nekad (16. i 17. stoljeće) dominantne vrste autohtone šume bukve i običnog graba, vrsta drveća otpornijih na niže temperature. Malo

Grupa katalpi prevršene krošnje

ledeno doba ili globalno zahlađenje u geografskim širinama srednje Europe dovodi se u svezu sa smanjenim aktivnostima sunca u tome razdoblju. Vjerodostojnost o klimatskim poremećajima u razdoblju kasnog srednjeg vijeka, šumari dendrokronolozi nalaze u fosiliziranim deblima drveća, analizom godova, godišnjih prirasta stabala, kada su oni bili iznadprosječno mali za dotičnu vrstu.

Na prorijeđenom, razgaljenom dijelu parka posađena je američka tuja (*Thuja occidentalis* L.), a nešto dalje, prema glavnom putu, nekoliko soliternih ukrasnih stabala divlje jabuke i divlje trešnje (*Prunus avium* L.). U središnjem dijelu, s obje strane glavnog puta nalazi se grupa starih stabala (oko 200 godina) malolisne i velelisne lipe. Nekoliko stabala polomljeno je za olujnog vjetra u ljeto 2007. godine, no lipa se lako obnavlja iz ostataka vjetroloma. Iste godine obavljena je nužna sanacija na stradalim stablima.

Tamo gdje se staza prema igralištu razdvaja od glavnog puta nalazi se zanimljiva grupa nekoliko vrsta bukve. U nizu, jedna pored druge, rastu crvena bukva (*Fagus sylvatica* L. 'Atropurpurea'), uskolisna bukva nazubljenog lista neidentificiranog imena i bukva također neidentificiranog imena.

Sanirano stablo stare lipe poslije vjetroloma

Iza grupe bukava, gotovo u njihovoj sjeni, rastu dva stabla drijena (*Cornus mas* L.), a odmah do njih prevršeno stablo piramidalnog hrasta lužnjaka (*Quercus robur* "fastigiata"). Idući prema nogometnom igralištu nailazi se na grupu bijele topole (*Populus alba* L.), a nešto podalje, na otvorenom dijelu, nalazi se stablo vrbe ive (*Salix caprea* L.) i soliterno stablo azijske tuje (*Thuja orientalis* L.). Na prostoru bliže ogradama su grupe divljeg kestena lipe, javora mliječa i bagrema (*Robinia pseudoacacia* L.). Uz samu ogradu prema igralištu nalazi se stablo Lavzonovog pačempresa (*Chamaecyparis lawsoniana* /A. Murray/ Parl.) a podalje, prema potoku, zasjenjeno stablo pjegavog pačempresa (*Chamaecyparis pisifera* /S. & Z./ Endl.). Na parkovnom dijelu, između rukometnog i nogometnog igrališta nalazi se vitalna grupa starijih stabla bagrema, gorskog javora i azijske platane (*Platanus orientalis* L.).

Vraćajući se natrag od nogometnog igrališta desnom obalom Veličanke naći će se stablo običnog oraha (*Juglans regia* L.), vrste drveta koje se uzgaja zbog ploda, a u parku je omiljen radi dekorativnog habitusa, sjajno-zelenih listova, bjelkaste kore i plodova koji služe kao hrana vjevericama i pticama. Spontano se širi u svim dijelovima parka. Nizvodno, uz potok rastu grupe crne johe (*Alnus glutinosa* /L./ Gaertn.), a između njih i bijele topole posađeni je negundovac (*Acer negundo* L.). Zovu ga i jasenolisni javor. Uz betonski most je američki jasen (*Fraxinus americana* L.). Krećući se glavnim putem, preko mosta prema sjeveru, nadesno od puta, zapaziti će se obična breza (*Betula pendula* L.),

soliterna javorolisna platana (*Platanus x acerifolia* /Aith./ Wild.), a nedaleko, prema sjeveru mlado stablo poljskog jasena (*Fraxinus angustifolia* Vahl.). Poljski jasen dolazi u zajednici vlažnije asocijacije šume hrasta lužnjaka. Uz put s lijeve i desne strane spontano se obnavljaju grupe gorskog javora, crnog oraha, bagrema, lipe i negundovca.

Pojas crne johe širi se uz potok sve do ušća potoka Resinac. Na dijelu pojasa između Veličanke i glavnog puta nalazi se grupa

impozantnih javorolisnih platana starih više od stotinu godina. Impozantnost njihovog habitusa, grandioznih grana s povelikim svijetlozelenim listovima te relativno tankom bjeličasto-sivom korom plijeni pažnju.

Nešto jugoistočnije nalazi se grupa lipa između kojih se ističe zanimljiva lipa trolapog lista (*Tilia x flacida* Host. 'Diversifolia')

U sjeni platana raste obična lijeska (*Corylus avellana* L.), širi se gorski brijest (*Ulmus glabra* L.), a od penjačica se nađu hmelj (*Humulus lupulus* L.) i obična pavit (*Clematis vitalba* L.). Ovdje se uselila i alohtona penjačica dojmljivog cvijeta i ploda.

Idući natrag širokom livadom k jugoistoku, na lijevo ostaje rubni pojas parka, zelena kulisa autohtonih vrsta grmlja vrbe ive, sviba (*Cornus sanguinea* L.), pasje ruže (*Rosa canina* L.), crnog trna (*Prunus spinosa* L.), obične kaline (*Ligustrum vulgare* L.), crne bazge (*Sambucus nigra* L.),

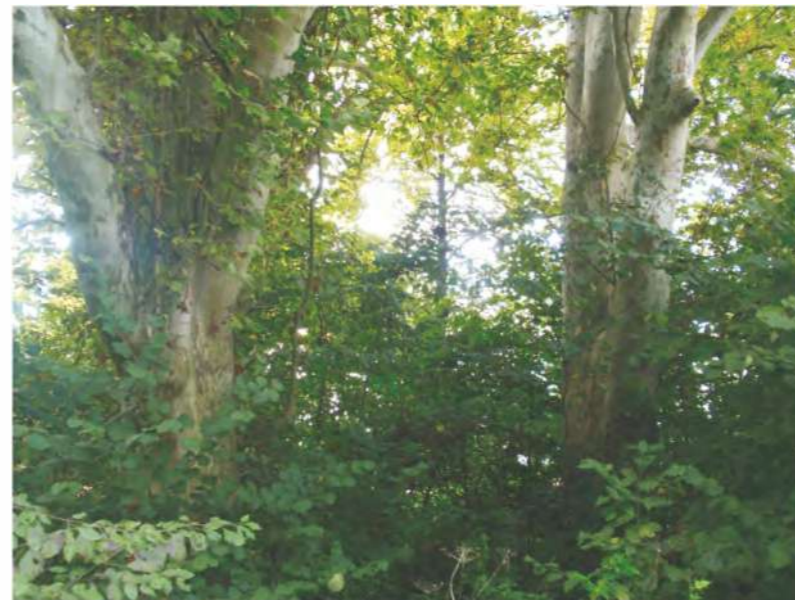
bijelog gloga (*Crataegus monogyna* Jacq.), obične kupine (*Rubus fruticosus* L.) te od drveća krta vrba (*Salix fragilis* L.), divlja trešnja (*Prunus avium* L.), bijela topola (*Populus alba* L.), trepetljika (*Populus tremula* L.) i jablan (*Populus nigra* var. *pyramidalis*). S desne strane livade nalaze se grupe malolisne i velelisne lipe, hrasta lužnjaka, poljskog jasena te još relativno vitalna obična smreka (*Picea abies* /L./ Karsten). U zasjeni navedenih grupa drveća nađu se nabrojane vrste grmlja te crna hudika (*Viburnum lantana* L.).

U donjem dijelu livade, nešto podalje od lijeve obale potoka, visoko stremi grupa piramidalnih hrastova te preostali sušac gorskog javora (*Acer pseudoplatanus* L.). Ova vrsta gorskog javora napadnuta je bršljanom koji je u dugotrajnom razdoblju hranjenja sokovima domaćina uzrokovao sušenje. Nedaleko od vrbolikog hrasta agresivni bršljan (*Hedera helix* L.) i pavit (*Clematis vitalba* L.) zagušili su nekoliko stabala crnog oraha.

Iako bršljan koji se visoko penje u krošnje drveća izgleda dekorativno, valja ga prilikom njege i sanacije parkovnih vrsta uklanjati. Idući rubom parka, tamo gdje počinje polje (orijentir zapadno krilo staje), nailazi se na grupe autohtonih stabala bijele vrbe, hrasta lužnjaka, crne johe, jablana, bijele topole, divlje trešnje, javora mliječa, gorskog javora, srebrnolisnog javora (*Acer dasycarpum* Ehrh.), običnog graba i obične smreke. Nekoliko stabala smreke, starosti oko stotinu godina, osušilo se. Stabla su fiziološki oslabjela te su napadnuta potkornjakom.

Unutar ovih grupa podslojno uselila se klokočika (*Staphylea pinnata* L.), grm, koji je karakterističniji za šumu hrasta kitnjaka te ponegdje čini s njim karakterističnu subasocijaciju. Ovdje su i grmovi obične kurike (*Euonimus europaeus* L.).

U tome dijelu parka može se naći staro stablo nizinskog brijesta (*Ulmus minor* Mill.), velikog promjera i visine, koje je pripadalo staroj autohtonoj šumi hrasta lužnjaka. Bliže staji nalazi se stablo gimnoklada (*Gymnocladus dioica* /L./ K.Koch), koji je naplodio mladim naraštajem krug oko sebe. Do gimnoklada nalazi se stablo malolisne lipe neobično sitnog lista. U gustom se sklopu bjelogorice nalazi zasjenjeno i potisnuto stablo američke tuje i stablo srebrnolisnog javora (*Acer sacharinum* L.). Grupa starih hrastova s

Stabla platana u gornjem dijelu parka

impozantnih javorolisnih platana starih više od stotinu godina. Impozantnost njihovog habitusa, grandioznih grana s povelikim svijetlozelenim listovima te relativno tankom bjeličasto-sivom korom plijeni pažnju.

Nešto jugoistočnije nalazi se grupa lipa između kojih se ističe zanimljiva lipa trolapog lista (*Tilia x flacida* Host. 'Diversifolia')

U sjeni platana raste obična lijeska (*Corylus avellana* L.), širi se gorski brijest (*Ulmus glabra* L.), a od penjačica se nađu hmelj (*Humulus lupulus* L.) i obična pavit (*Clematis vitalba* L.). Ovdje se uselila i alohtona penjačica dojmljivog cvijeta i ploda.

Idući natrag širokom livadom k jugoistoku, na lijevo ostaje rubni pojas parka, zelena kulisa autohtonih vrsta grmlja vrbe ive, sviba (*Cornus sanguinea* L.), pasje ruže (*Rosa canina* L.), crnog trna (*Prunus spinosa* L.), obične kaline (*Ligustrum vulgare* L.), crne bazge (*Sambucus nigra* L.),

bijelog gloga (*Crataegus monogyna* Jacq.), obične kupine (*Rubus fruticosus* L.) te od drveća krta vrba (*Salix fragilis* L.), divlja trešnja (*Prunus avium* L.), bijela topola (*Populus alba* L.), trepetljika (*Populus tremula* L.) i jablan (*Populus nigra* var. *pyramidalis*). S desne strane livade nalaze se grupe malolisne i velelisne lipe, hrasta lužnjaka, poljskog jasena te još relativno vitalna obična smreka (*Picea abies* /L./ Karsten). U zasjeni navedenih grupa drveća nađu se nabrojane vrste grmlja te crna hudika (*Viburnum lantana* L.).

U donjem dijelu livade, nešto podalje od lijeve obale potoka, visoko stremi grupa piramidalnih hrastova te preostali sušac gorskog javora (*Acer pseudoplatanus* L.). Ova vrsta gorskog javora napadnuta je bršljanom koji je u dugotrajnom razdoblju hranjenja sokovima domaćina uzrokovao sušenje. Nedaleko od vrbolikog hrasta agresivni bršljan (*Hedera helix* L.) i pavit (*Clematis vitalba* L.) zagušili su nekoliko stabala crnog oraha.

Iako bršljan koji se visoko penje u krošnje drveća izgleda dekorativno, valja ga prilikom njege i sanacije parkovnih vrsta uklanjati. Idući rubom parka, tamo gdje počinje polje (orijentir zapadno krilo staje), nailazi se na grupe autohtonih stabala bijele vrbe, hrasta lužnjaka, crne johe, jablana, bijele topole, divlje trešnje, javora mliječa, gorskog javora, srebrnolisnog javora (*Acer dasycarpum* Ehrh.), običnog graba i obične smreke. Nekoliko stabala smreke, starosti oko stotinu godina, osušilo se. Stabla su fiziološki oslabjela te su napadnuta potkornjakom.

Sušac vrboolikog hrasta koji služi kao kostur bršljanu

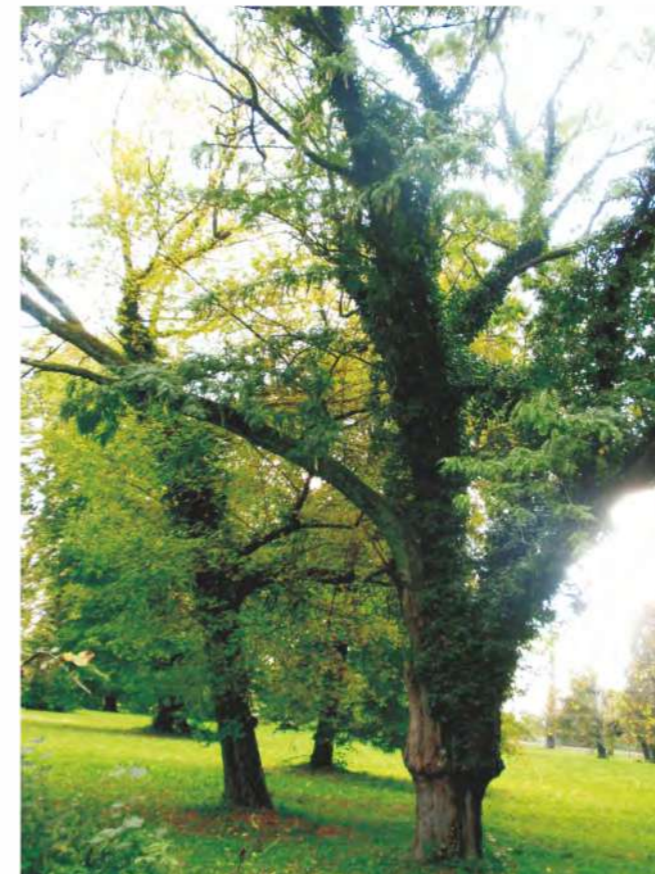
Suha stabla obične smreke koje treba ukloniti

pojavom nizinskog brijesta ponovno podsjeća na iskonsku šumu iz koje se razvio park. Uz zapadnu fasadu staje nalaze se stabla gorskog javora i američkog jasena (*Fraxinus americana* L.). Južno od staje nalazi se grupa crnog bora, a uz kanal grupa divljih jabuka i trešanja. U samom uglu parka razvila su se stabla običnog oraha i javora negundovca. Idući dalje, uzvodno lijevom obalom Veličanke, susreće se grupa stabala trnovca (*Gleditsia triacanthos* L.), još jedne parkovne vrste porijeklom iz Sjeverne Amerike. Između stabala trnovca mjesto su našli divlja trešnja, drijen, obična smreka, jabuka, a u podrastu crna bazga. Uz srušeni stari most na potok se nadvilo staro i zadivljujuće stablo klena (*Acer campestre* L.), a nešto sjevernije uz potok rijetko i jedinstveno stablo uskolisne johe (*Alnus x spaethii* Call = *A. japonica* x *A. subcordata* ili *Alnus Incona* 'Augustissima').

Dalje uz potok, prema sjeveru, rastu grupe stabala crne johe između kojih prorasta pokoje stablo bijele vrbe. Desno, u dijelu prema otvorenoj livadi izmiješane su grupe od pet vrsta javora: gorskog javora, mliječa, klena, srebrnolisnog javora i negundovca. U blizini betonskog mosta nalazi se varijetet crne johe, piramidalnog oblika krošnje s oštrokutnom insercijom vitkih grana.

U dijelu parka između glavnog puta i desne obale potoka Veličanke, prema kupališnom bazenu i stambenim objektima, nalazi se nekoliko zanimljivih vrsta drveća i grmlja. U blizini bazena nalazi se kalemljena forma gledičije odnosno trnovca, bez ili s malo karakterističnih bodlji (*Gleditsia triacanthos* var. *inermis*). U hladovinu ovog stabla rado su se sklanjali kupači, kao i ispod forme graba visećih grana (*Carpinus betulus* f. *pendula*), pokraj stubišta koje s južne strane vodi prema bazenu.

Uz potok se nalaze vrbe, johe, bagrem, te nekoliko stabala bijelog duda (*Morus alba* L.). Unutarnji prostor, relativno prorijeđen, popunjavaju lipe, obična bukva, katalpe, javor mliječ, srebrnolisni javor i obični grab. Bliže starom urušenom mostu nalaze se stabla crne topole (*Populus nigra* L.) i gorski javor izdužene krošnje, vitkih izduženih grana, kako bi se uvjetno mogao nazvati. Preko puta uz stambene objekte nalazi se staro stablo drijena (*Cornus mas* L.) krupnih plodova, crna breza (*Betula nigra* L.), grupa bagrema, a bliže dvorcu obična smreka spuštenih grana (*Picea abies* var. *viminalis* Casp.). Sa sjeverne strane dvorca nalazi se živica običnog graba na koju se nastavlja živica grmolike virginijske borovice (*Juniperus virginiana* L.), ispod stabala katalpe i crnog oraha. Malo

Trnovac bez bodlji (*Gleditsia triacanthos* var. *inermis*)

Piramidalni oblik crne johe

podalje nalaze se kultivari trešnje i srebrnolisne magnolije (*Magnolia hypoleuca Sieb. et zucc.*). Dalje, prema središtu parka, nalazi se grupa malolisnih i velelisnih lipa.

Održavanje, njega, sanacija popunjavanje

Biljni materijal parka, drveće, grmlje i zeljanice su živi organizmi, imaju svoj vijek rađanja, življenja i umiranja, skloni su bolestima, vanjskim utjecajima i nepogodama. Traže stalnu čovjekovu brigu, njegovu znalačku ruku, savjest i svijest o potrebi liječenja bolesti, njezi, zamjeni, rasporedu, izboru materijala po formi, habitusa, dimenzijama, boji i mirisu ...

Svaki je park prolazno djelo čovjeka, njegova umjetnička kreacija i potpis vremena u kojem je nastao. Samo dobar poznavatelj kulturnog naslijeđa, vrsni vrtlar, stručnjak pejzažne i urbane arhitekture, znat će ocijeniti stanje i kondiciju pojedinih jedinki živog materijala, njihov raspored u vremenu i prostoru, postaviti dijagnozu i donijeti odluku o promjeni životnog procesa, jer život parka nije sesilnost nego kretanje, proces.

Povijesni arhitektonski kompleks s parkom-perivojem, kao materijalno i živo kulturno dobro, pojedinci, stručnjaci ili znanstvenici promatrat će sa stajališta koje je bliže njihovom životnom opredjeljenju, struci ili odgoju. Cjelovitu sliku kompleksa, različiti od prosječnog građanina, promatrat će arhitekt, urbanist ili povjesničar umjetnosti, agronom, šumar, vrtlar, ekolog, filozof ..., no onaj koji brine o stanju, obnovi i zaštiti kompleksa treba zadovoljiti svaku pojedinačnu mjeru interesa. Čovjek zapadne kulture i civilizacije stvara u prirodi i li hortikulturnom objektu sliku o sebi, antropocentričnu spoznaju svijeta.

O „zlatnom dobu“ trenkovačkog parka, školovanja i mladosti sjetno, pjesmom, govori Trenkovčanka Danica Rončević (rođena Jurčić).

Trenkovačkim parkom

*Težina u zraku i mirisi kiše
podsjetite me opet na prolaznost svega.
Netom sunce sjalo i nema ga više,
oblaci se vuku iza onog brijega.*

*I bilo je, i nije, ne sjećam se točno,
k'o rojevi pčela misli mi se vrate
na proljeća davna, zrelo voće sočno,
prijatelji stari barem da mi svrate.*

*Trenkovačkim parkom šetali smo često,
livadice su bile ljepše nego sada.
Gdje ćeš naći tako lijepo mjesto
i kad jaglac cvate i kad kiša pada?*

*Magnolije nježne raskošno su cvale,
miris lipe širio se zrakom,
ptičice nas svojim pjevom zvale,
iz krošanja slale lijepi pozdrav svakom.*

Dio Parka nakon olujnog vjetra u ljeto 2007. g.

*I bili smo sretni, nije samo mašta,
odlazili vlakom, vraćali se kući,
učili smo škole, zanimalo nas svašta.
Bog zna kako danas, to sad vama zvuči !*

Cilj zaštite nije nužna obnova već kontinuitet održavanja. Tek kada izostane održavanje, briga o životu parkovnih živih i materijalnih artefakta, nastaje diskontinuitet, smrt jedinki, pa je nužna obnova prilagođena novom vremenu.

Općom opservacijom može se zaključiti da je park u Trenkovu danas u relativno lošem stanju. Većina jedinki drveća je spočetka 20. stoljeća, u podmakloj starosti te su stabla sklona kalamitetima i bolestima. Bolestima je posebice ugrožena obična smreka, a neki primjerci su stradali prigodom olujnog nevremena 2007. godine (koloradska jela, borovac, virginijska borovica, crveni hrast, lipa). Neke vrste su stradale od agresivnog bršljana, poput vrholikog hrasta i crnog oraha. Osim bršljana, fiziološki oslabljeno drveće, posebice voćkarice, napada poluparazit bijela imela (*Viscum album L.*).

Mjesta, gdje je bilo drveće (vidljivo po ostacima, panjevima), valjalo bi popuniti novim, istim vrstama, kakve su već bile u parku. Umjesto obične smreke kao otporna vrsta pokazala se kavkaska jela, koja je po estetskom izgledu i drugim karakteristikama može zamijeniti. Od crnogoričnih vrsta i inače valja preferirati jelu, tisu i borovicu, s mogućim formama, varijetetima i kultivarima, jer su to jedine tri vrste četinjača koje od prirode obitavaju na našem području. No, nisu isključene ni druge vrste crnogorice koje su se aklimatizirale (borovi, tuje, cedrovi, taksodiji ...).

Mnoge od navedenih vrsta drveća i grmlja su autohtone, obitavaju u šumama našeg podneblja. Neki varijeteti takvih autohtonih vrsta su uzgojeni u domaćim vrtovima ili hortikulturnim rasadnicima, poput crvenolisne i uskolisne bukve.

Prilikom osnivanja parka vlasnici vlastelinstava, vrtlari i šumari, povedeni ondašnjom modom unošenja stranih vrsta i drveća, zasadili su neke vrste koje se mogu naći i u drugim parkovima toga doba. To su, primjerice, borovac, paulovnja, platana, crveni hrast, šećerni javor, negundovac, divlji kesten, katalpa, gimnokladus, kampsis i druge vrste.

Vrijeme introdukcije stranih vrsta drveća i grmlja u hrvatske parkove je različito. Od drvenastih vrsta koje se nalaze ili su se nalazile u trenkovačkom parku unesene su u Hrvatsku:

Abies nordmanniana, *Pinus strobus*, oko 1750., *Acer negundo*, 1688., *Acer saccharinum*, 1725., *Aesculus hippocastanum*, 1526., *Ailanthus glandulosa*, 1760., *Thuja gigantea*, 1853., *Catalpa bignonioides*, *Juglans nigra*, 1630., *Morus alba*, 17. st., *Morus nigra*, poč. 18. st., *Platanus occidentalis*, 16. st., *Robinia pseudoacacia*, 1601., *Juglans regia*, 1. st. pr.n.e., *Castanea sativa*, 5. st. pr.n.e.

Iako mnoge od nabrojanih vrsta drveća smatramo gotovo udomaćenim, poput duda, oraha, divljeg kestena, pitomog kestena, bagrema, negundovca, ipak njihova domovina nije naše podneblje. Najstarije drveće koje je uneseno u naše krajeve su pitomi kesten i orah, još prije nove ere, i postalo je „redovito“ drveće naših šuma i parkova. Bijeli i crni dud preneseni su iz Kine „putovima svile“ i bili su značajni u doba razvijene manufakture svilarstva i svilogojstva u našim krajevima sredinom 18. stoljeća.

Za sanaciju i obnovu dvorca s pratećim objektima, uz prethodno utvrđenu namjenu, uvjete trebaju dati konzervatori, arhitekti i građevinari. Naravno, svoje uvjete treba dati isadašnji vlasnik i investitor.

Ne ulazeći u to da li su neke vrste prije pogrešno determinirane, ili su u međuvremenu nestale sjećom ili odumiranjem, a druge u međuvremenu posađene, u ljeto 2010. godine su u trenkovačkom parku bile vrste drveća i grmlja, kako slijedi na sljedećim stranicama. Vrste drveća i grmlja su prikazane fotografijom, a uz njih je dat kratak opis habitusa, lista, cvijeta, ploda, porijeklo, starost i dr.

Crvena vjeverica (*Sciurus vulgaris*)

FAUNA PARKA

U perivoju oko dvorca, usprkos njegovoj maloj površini (5,2 ha), utočište su našle i mnoge životinjske vrste. Zbog još uvijek očuvanih stoljetnih stabala njegova vrijednost za zaštitu ugroženih vrsta (duplje u starim stablima) je veliko. Osim drveća tu su još livade i potoci koji čine važno stanište raznih biljaka i životinja, te time doprinose njegovoj biološkoj raznolikosti. Opisati ćemo samo nekoliko najprisutnijih životinjskih vrsta u tom prostoru:

SISAVCI

Crvena vjeverica (*Sciurus vulgaris*)

Crvena vjeverica je jedina europska autohtona vrsta iz porodica Sciuridae, a kroz mnoga stoljeća je bila i jedina vrsta na starom kontinentu. Upravo zbog toga je uvijek nosila naziv samo "vjeverica", bez bojazni da bi se mogla zamijeniti s bilo kojom drugom vrstom vjeverica (ima ih oko 200) koliko ih ima na Zemlji. No, posljednjih godina, zoolozi su je počeli zvati crvena vjeverica. Žive u starim bjelogoričnim, crnogoričnim i miješanim šumama, parkovima, i vrtovima; u Alpama do visine 2000 m.

Odozgo je crvenosmeđa poput lisice, katkada crna (osobito planinska), odozdo- bijela; oči i uske velike (zimi s čupercima dlaka na vrhovima uski); rep dug, kitnjast. Spretno i brzo se penje i skače, po deblima i glavom nadolje; daleko skače. Veliko, loptasto gnijezdo od grančica i mahovine gradi u krošnjama, dupljama. Ne spava pravi zimski san; sprema zalihe hrane. Koti se 2-5 puta po 3-7 mladih.

Hrani se sjemenkama četinjača, razni plodovi, orasi, lješnjaci, gljive, kora, kukci, ptičja jaja, mlade ptice.

Vrsta je zaštićena prema Zakonu o zaštiti prirode RH, a nalazi se i na Dodatku III. Bernske konvencije.

Sivi puh (*Myoxus Glis*), (*Glis glis*)

Malo je manji od kućnog štakora. Odozgo je siv, odozdo bijel, a oko oka ima tamniji prsten. Naraste do 16 (13-19) cm + rep od 13 (11-15) cm.

Živi u bjelogoričnim šumama, parkovima, voćnjacima, aktivan od početka sumraka i noću. Gnijezdo radi od korijenja i mahovine u dupljama, pukotinama stijena, kućicama za ptice, dobro skače i penje se. Zimski san

Sivi puh (*Myoxus Glis*)(*Glis glis*)Europska vidra, (*Lutra lutra*)

spava oko 7 mjeseci. Živi u zadrugama. Prehranjuje se voćem (šljive, breskve...), bobicama, košticama, sjemenkama, kukcima, puževima, manjim sisavcima, mladim pticama i jajima, lišćem (lijeska).

Pari se u srpnju, mlade nosi 30-32 dana, koti od kolovoza do rujna 1 put po 3-4 (1-7) mladih (slijepi 21-22 dana, sišu 28 dana, samostalni nakon 60 dana, spolno zreli nakon 12 mjeseci.

Žive 9 godina.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u strogo zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

Europska vidra, često i euroazijska vidra (*Lutra lutra*)

je vrsta iz porodice kuna prilagođena životu u slatkoj vodi i smatra se najboljim plivačem od svih kopnenih zvijeri. Ima gipko tijelo, vrlo je pokretna, neumorna i zaigrana. Živi samotnjački i pretežno je aktivna noću. Najviše lovi u bistrim, ne dubokim vodotocima koji moraju biti obrasli raslinjem.

Vidra se prvenstveno hrani ribom. U lovu nije izbirljiva i u pravilu lovi plijen koji najlakše može uhvatiti. Osim toga hrani se i rakovima, vodenim kukcima, žabama i pticama, a neće odbaciti niti mlade kuniće.

Vidra je pod vodom vrlo okretna. Građa njezina tijela upravo je nenadmašivo osposobljava za plivanje i ronjenje. U vodi može izdržati vrlo dugo, a za hvatanje plijena služi joj oštro, izvrsno i snažno zubalo. Vidra pliva u svim smjerovima tako da joj progonjena riba samo uz krajnji napor može pobjeći.

Vidre nemaju određeno vrijeme za parenje. U području jednog mužjaka živi nekoliko ženki pa kad su one spremne za parenje, mužjak ih naizmjenice posjećuje tijekom nekoliko dana u

njihovim nastambama.

Ženka u svojoj nastambi, koju je iskopala obično među korijenjem drveta koje raste u blizini rijeke, najčešće okoti 2-3 mladunca. Vidre katkad koriste i napuštene nastambe kunića i jazavaca ako nisu daleko od vode, a gotovo uvijek ima nekoliko nastambi koje koristi prema potrebi. Mužjaci spolno zreli postaju s 18 mjeseci a ženke s 2 godine. Prvih šest tjedana života mladunci su potpuno bespomoćni i žive samo od majčina mlijeka. Mužjaci ne sudjeluju u podizanju mladih.

Nakon osam do devet mjeseci mlade će se vidre prvi put odvojiti od majke na kratko vrijeme. Potpuno samostalne postaju s dvanaest mjeseci.

Vrsta je zaštićena prema Zakonu o zaštiti prirode RH, a nalazi se i na Dodacima II. i IV. Habitats Directive, Dodatku II. Bernske konvencije i Dodatku I. CITES-a.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u strogo zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

Crnoprsi jež (*Erinaceus europaeus*)

Crnoprsi jež, relativno je maleni sisavac zdepastog, okruglastog tijela oslonjenog na petoprstim mekanim stopalima. Cijelom površinom leđa i bokova, isključujući lice, trbuh i noge, gusto je prekriven sa oko 5000 oštih bodlji koje poput kopalja strše naprijed. Bodlje su dvobojne; trake smeđe i bijele boje protežu se od osnovice do vrha, dok su u donjem su dijelu bijele. Bodlje kontinuirano rastu oko 18 mjeseci, kada otpadaju i zamjenjuju se novima.

S donje strane tijela i dijelom po glavi prekriven je krznom sastavljenim od mekanih dlaka. Glava završava šiljastom i pokretljivom njuškom, iznad koje se nalaze okrugle oči i kratke okruglaste uši skrivene među bodljama. Mužjaci su obično nešto dulji od ženki, obično narastu 15 do 35 cm duljine i prosječne mase oko 400 g (međutim mogu težiti i do 1,5 - 2 kg, posebice u jesen). U prosjeku živjeti pet godina, ali pojedini mogu doživjeti i preko 8 godina. Nije neosjetljiv na zmijski otrov, ali podnosi količinu otrova koja bi drugu životinju njegove veličine odmah usmrtila.

Prilično česta i skoro svugdje prisutna životinja. Najčešće ih nalazimo u svijetlim šumama i grmovitim područjima, obrađivanom području, ali također i u parkovima, rubovima šuma s grmljem u blizini ljudskih naselja.

Ježevi su svejedi i poznato je da jedu razne beskralješnjake, među kojima posebno kišne gliste, puževe golaće, puževe s kućicom i razne kukce. Također se povremeno hrane sitnim kralješnjacima poput žaba, malih gmizavaca i miševa, te ptičjim jajima i ptićima vrsta koje se

Crnoprsi jež (Erinaceus europaeus)

Krtica (Talpa europaea)

pjeskovita tla. Pod zemljom kopa dugačke hodnike koji vežu prostorije gdje je gnijezdo s brojnim izlazima. Od izbačene zemlje nastaju krtičnjaci. Gnijezdo od trave i lišća gradi oko 50 cm pod zemljom. Prehranjuje se gujavicama, ličinkama kukaca, povremeno manjim kralješnjacima. Pare se od ožujka do svibnja. Mlade nosi 21-28 dan, koti od travnja do lipnja 2 puta po 4-5 (2-7) mladih (slijepi 21 dan, sišu 28 dana, samostalni nakon 35 dana, spolno zreli nakon 9-12 mjeseci). Žive 3-4 godine. Glasanje: tiho "cvrkutanje", u opasnosti glasno "zapomaganje".

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u strogo zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

GMAZOVI

Bjelouška (*Natrix natrix*)

je neotrova zmiya iz porodice guževa. Dugačka je do dva metra. Pojavljuje se u više boja i nijansi. Česte kombinacije boja su:

- odozgo je siva do smeđa s dva reda mrlja koje teku duž kralješnice;
- leđa nekada prelaze u plavu, zelenu ili sivo plavu boju.
- nekad je cijela zmiya potpuno crna.

Jedini sigurni znak prepoznavanja su polumjesečne pjege na stražnjem dijelu glave s obje strane, koje su bijele u ženki, a žute u mužjaka.

Najraširenija je zmiya u Hrvatskoj. Najčešća su joj staništa oko rijeka, jezera i močvara. U vodi dobro pliva i roni, a na kopnu se dobro

gnijezde na tlu, ali isto tako i šumskim plodovima. U našem se primorju u doba zrenja murve rado hrani opalim plodovima. Glavni razlog zašto su ježevi noćne životinje je taj što se uglavnom hrane plijenom koji je također noćni. To su mali beskralješnjaci koji su aktivni noću radi izbjegavanja drugih grabežljivaca ili oni koje se klone sunca kako bi izbjegli gubitak tjelesne tekućine.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

Krtica (*Talpa europaea*)

Gornja strana je gotovo crna, donja nešto svjetlija. Rep je kratak. Prednji prsti su tamni s plosnatim noktima. Rilo je kratko. Naraste do 13 (11.5-15) cm + rep od 2.5 (2-3.4) cm. Živi u rahlom tlu koje pruža dovoljno hrane, izbjegava

penje. Skriva se ispod kamenja i korijenja u rupama u zemlji. Ponekad se nađe i daleko od vode, u vrtovima i parkovima. Hrani se žabama, punoglavcima, ribama, vodenjacima, a ponekad i malim sisavcima. Pari se u travnju i svibnju, a od srpnja do kolovoza odlaže od 15 do 35 bijelih jaja mekane ljuske veličine sitnih ptica. Skriva ih u mahovini i pijesku. Nakon osam do deset tjedana iz jaja izlazi mladunčad. Bjelouška spava zimski san od studenog do početka travnja. Nakon zimskog sna odbacuje zimsku kožu za novu pred parenje. Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

Bjelouška (*Natrix natrix*)

RIBE

Potočna mrena (*Barbus balcanicus*)

Tijelo potočne mrene dugo je do 30 cm, a teška je 250 g. Ima mesnate usne, a donja je trodijelna. Prednji brčići savijeni su unatrag, dopiru do nosnica, a stražnji do preoperkuluma. Po bočnim strana tijela porazbacane su male pjege. Leđna peraja na rubu je pilasta. Podrepna peraja je dugačka i dopire do repne, koja je slabo udubljena. Potočna mrena lako se može zamijeniti s manjim jedinkama mrene. Mlade jedinke hrane se pridnenim beskralješnjacima i biljnim materijalom, a odrasli jedu i ikru i mlađ drugih riba.

Spolnu zrelu obično dostižu u drugoj ili trećoj godini života. U vrijeme mrijesta okupljaju se u jata i migriraju uzvodno, u potrazi za povoljnim staništima. Razmnožavaju se u proljeće, od travnja do lipnja, u gornjim dijelovima rijeka i u potocima, na šljunku i kamenju.

Areal potočne mrene proteže se kroz srednju Europu, od granica Francuske i Španjolske, na zapadu, do Rumunjske, Ukrajine i Poljske, na istoku. U Hrvatskoj nastanjuje pritoke rijeke Save

Potočna mrena (*Barbus balcanicus*)

i Drave, te Kupu i njezine pritoke. Međunarodno je zaštićena Bernskom konvencijom (Dodatak III) i Europskom direktivom o zaštiti staništa (Dodaci II i V). Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u strogo zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

Klen (*Squalius cephalus*)

Klen ima vretenasto snažno tijelo, prilagođeno plivanju i u pojačanim vodenim strujama. Pokriven je velikim ljuskama označenim crnom trakom. Glava mu je masivna s okruglom njuškom koja natkriva široko rasječena usta. Repna peraja mu je široka i nazubljena, a trbušne su okomito postavljene nad leđnu peraju. Klen mjenja boju prema obojenosti vode, trbušna zona mu je bijela,

Klen (*Squalius cephalus*)

peraje su mu sivkaste, osim analne i zdjelične koje su narančasto-crvene. Dužina mu varira od 30 cm do 70 cm, prosječno je težak 500 grama, a može narasti i do 4 kilograma.

Klen živi u tekućicama, svježim ali ne i hladnim, nalazimo ga u srednjim tokovima rijeka, jezera, kanalima i pješćarama. Zimi, klen se smješta u mirne zone blizu vodenih struja, uz šuplje obale, u proljeće klen se kreće djelovima obale gdje raste vodeno bilje. Ljeti se smješta u zasjedu blizu površine, najčešće u sjeni. U jesen vrtlozi i potopljene prepreke omogućuju mu da najveći dio dana probavi u prehranjivanju. Klen je rasprostranjen po čitavoj Europi, osim u Skandinaviji. Klen je svejed hrani se svime što može naći, od mekušaca, ličinka, kukaca, do organskih odpadaka, voća i mahovine. Klen je specifičan po tome što voli miris sira, pa se mamac poprskava aromom sira. Klen se razmnožava između travnja i lipnja, kada temperatura vode dostigne 15°C. Ženka polaže od 50.000 do 200.000 jajašca u plitkim zonama bogatim kisikom i čista dna. Inkubacija traje tjedan dana. Mlađ brzo raste i hrani se planktonom i vodenim biljem. Mužjak, u vrijeme parenja ima življe boje i prekriven je svadbenim točkama.

RAKOVI

Riječni rak (*Astacus astacus*)

Riječni rak je jedna od četiri autohtone vrste slatkovodnih deseteronožnih rakova iz porodice *Astacidae* koja nastanjuje hrvatske rijeke i jezera. U Hrvatskoj ga još nazivaju plemeniti rak.

Riječni rak je s leđne strane obično tamnosmeđe, maslinasto zelene do crne, a ponekad plavičaste ili crvenkaste boje. Trbušna strana je zeleno-smeđe boje. Površina tijela plemenitog raka je prekrivena čvrstim oklopom, pa kao ni morski tako ni riječni rakovi ne mogu kontinuirano rasti, nego u toplije doba godine presvlače oklop odbacujući stari. Dok su mekani, plemeniti rakovi rastu u duljinu

pa ponovno izgrade novi čvrsti oklop. Tom prigodom jedu stari oklop i koriste njegove minerale. Vrh glave riječnog raka je produljen u šiljak, a glava je srasla s prsima u glavopršnjak iza kojeg se nalazi zadak. Na prsnom dijelu tijela imaju pet pari nogu koje služe za hodanje, a prvi par čine velika i široka kliješta. Kliješta mužjaka su uvijek veća nego u ženki.

Riječni rak obitava u slatkim vodama od Francuske preko centralne Europe, do Balkanskog poluotoka. Može ga se naći i na Britanskom otočju, Skandinaviji i zapadnim djelovima bivšeg Sovjetskog saveza.

U Hrvatskoj je riječni rak autohtona vrsta slatkovodnih desetonožnih rakova a nastanjuje rijeke kontinentalne Hrvatske, poglavito savskog i dravskog sliva. Uneseni su i u pojedine rijeke jadranskog sliva.

Rakovi ove vrste su noćne i životinje koje žive na dnu, nisu pretjerano teritorijalni, ali iskazuju agresiju u slučajevima kada im je prostor ograničen. Riječni rak često i u velikom broju ugiba od račje kuge koju su donijele neke strane vrste rakova. Osim toga, neke američke vrste su agresivnije od autohtonih europskih vrsta, pa ih u borbi za prostor i hranu potiskuju iz njihovih staništa, a kako brzo rastu i razmnožavaju se, gotovo ih je nemoguće nadzirati. Zbog navedenog je riječni rak u Hrvatskoj u potpunosti zaštićen zakonom, pa je u skladu s tim njegov lov zabranjen.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u strogo zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

KUKCI

Bumbari (*Bombinae*)

su kukci opnokrilci iz porodice pčela (*Apidae*). Karakterističan predstavnik je bumbar zemni - *Bombus Terestris*.

Bumbari, kao i pčele su zadružni kukci. Vrsta bumbara postoji oko dvije stotine. Mjesto osnutka gnijezda ovisi o vrsti bumbara.

Koloniju u proljeće započinje oplođena kraljica koja se probudila iz zimskog sna. Kraljica prvo liježe jaja iz kojih se izlijeću radilice koje se potom brinu za kraljicu i koloniju. Veličina kolonije može doseći promijer od 120 mm - veličine otprilike jedne jabuke.

Na kraju ljeta kraljice liježu neoplođena jaja iz kojih se razvijaju trutovi. Trutovi su karakteristični po tome što nemaju žalca. Oni opraše novo izlegle kraljice. Trutovi su potpuno neovisni o samoj koloniji, oni žive sami.

Za razliku od pčela, kod bumbara novooplođene kraljice ne odlaze već ostaju u matičnom gnijezdu i pomažu održavanju istoga. Odlaze tek kada se temperature spuste i započinju svoj zimski san - hibernaciju. Prve jače hladnoće ubijaju staru kraljicu, sve

Riječni rak (*lat. Astacus astacus*)

Bumbar (*Bombus Terestris*)

Obični jelenak (*Lucanus cervus*)

radilice i neovisne trutove. Slijedeće proljeće započinje novi životni ciklus.

Bumbari se kao oprašivači vrlo uspješno koriste za oprašivanje zatvorenih nasada.

Obični jelenak (*Lucanus cervus*)

je najpoznatija vrsta iz porodice jelenki *Lucanidae*. Mužjaci imaju povećane gornje čeljusti poput jelenjeg rogovlja i veći su od ženki. Iako muške gornje čeljusti izgledaju zastrašujuće, preslabe su da bi bile opasne. No ženke mogu prouzročiti bolan ugriz. Njihov spor let, obično u sumrak proizvodi karakterističan zvuk. Mužjaci češće lete nego ženke. Odrasle jedinke pojavljuju se od kraja mjeseca svibnja sve do početka kolovoza i najaktivnije su u predvečerje. Ženke odlaze jaja u komadiće raspadajućeg drveta. Ličinke jelenaka su slijepe i izgledaju kao slovo „C“, a hrane se raspadajućim drvetom na različitim mjestima, kao što su panjevi, staro drveće i grmovi, stare drvene ograde te mjesta za kompost. Ličinke imaju svijetlo smeđe mekano prozirno tijelo sa šest narančastih nogu koje koriste za komunikaciju sa drugim ličinkama. Ličinkama je potrebno 4 do 6 godina da se razvijaju do odraslih oblika. Odrasli oblici žive nekoliko mjeseci hraneći se nektarom i biljnim sokovima. Živi u rupama u drveću i usahljelim panjevima, u šumama. Šumari često uklanjaju staro i trulo drveće, uklanjaju i habitat i hranu ovim kukcima. Plijeću su: svrakama, kokošima, jazavcima, lisicama, mačkama, ježevima i djetlicima. Iako je nekoć bila vrlo brojna, ova je vrsta danas u opadanju i smatra se ugroženom na globalnom nivou.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

R.br.	Vrsta:
1.	<i>Accipiter gentilis</i> (L.) (jastreb)
2.	<i>Buteo buteo</i> (L.) (škanjac)
3.	<i>Streptopelia turtur</i> (L.) (grlica)
4.	<i>Otus scops</i> (L.) (sivi ćuk)
5.	<i>Dendrocopos major</i> (L.) (veliki djetlić)
6.	<i>Dryocopus martius</i> (L.) (crna žuna)
7.	<i>Hirundo rustica</i> (L.) (lastavica)
8.	<i>Delichon urbica</i> (L.) (piljak)
9.	<i>Motacilla cinerea</i> Tunstall (gorska pastirica)
10.	<i>Motacilla alba</i> L. (bijela pastirica)
11.	<i>Cinclus cinclus</i> (L.) (vodenkos)
12.	<i>Troglodytes troglodytes</i> (L.) (palčić)
13.	<i>Erithacus rubecula</i> (L.) (crvendać)
14.	<i>Phoenicurus ochruros</i> (Gmelin) (mrka crvenrepka)
15.	<i>Turdus merula</i> L. (kos)
16.	<i>Turdus philomelos</i> C.L.Brehm (drozd cikelj)
17.	<i>Sylvia atricapilla</i> (L.) (crnokapa grmuša)
18.	<i>Phylloscopus collybita</i> (zviždak)
19.	<i>Parus palustris</i> L. (crnoglava sjenica)
20.	<i>Parus major</i> L. (velika sjenica)
21.	<i>Sitta europaea</i> L. (brgljez)
22.	<i>Certhia bracydactyla</i> C.L.Brehm (dugokljuni p.)
23.	<i>Sturnus vulgaris</i> L. (čvorak)
24.	<i>Passer domesticus</i> (L.) (vrabac)
25.	<i>Fringilla coelebs</i> L. (zeba)
26.	<i>Serinus serinus</i> (L.) (žutarica)
27.	<i>Acanthis cannabina</i> (L.) (juričica)
28.	<i>Coccothraustes coccothraustes</i> (L.) (batokljun)

PTICE

U prostoru perivoja mr. sc. Vlatka Dumbović zabilježila je prisutnost 28 vrsta ptica koje su ujedno i gnjezdarice Parka i/ili njegove bliže okolice:

Velika sjenica (*Parus major*)

Životni prostor: listopadne i miješane šume, ali i voćnjaci, vrtovi i gradski parkovi.

Obilježja: veličini oko 14 cm (16 do 21g). Mužjaka od ženke razlikujemo po široj crnoj pruzi uzduž trbuha.

Prehrana: Hrani se kukcima u svim razvojnim oblicima te paucima, a uzima i sjemenke npr. suncokreta i bundeve (buče). Rado naseljava škrinjice (umjetne duplje), pa se na taj način može zadržati u voćnjaku, gdje će biti od velike koristi.

Razmnožavanje: pripada skupini ptica dupljašica, što znači da se gnijezdi u dupljama drveća, pukotinama zidova i u već spomenutim škrinjicama. Donji dio gnijezda čini mahovina, a unutarnji dio u koji nese jaja ponajviše dlaka i vuna. Gnijezdi se jednom do dva puta godišnje, a u gnijezdu nalazimo 5 do 12 jaja. na jajima ženka sjedi 12 do 14 dana. Mlade ptice napuštaju gnijezdo za 19 do 21 dan. Gniježđenje traje od travnja do lipnja. Velika sjenica je ptica stanarica, ali se katkad zimi udalji s područja razmnožavanja skitajući se u potrazi za hranom.

Zeba (*Fringilla coelebs*)

Životni prostor: osim u listopadnim i miješanim šumama, česta je i u voćnjacima i gradskim parkovima.

Obilježja: primjerci obaju spolova veličine su oko 15 cm (19 do 24 g). U mužjaka je tjeme pepeljstosivo, leđa kestenjastosmeđa, a trbuh crvenkastosmeđ. U ženke su leđa maslinastosmeđa, a trbuh svijetlosmeđ. Ako dobro ne promotrimo možemo ženku zamijeniti sa ženkom vrapca.

Prehrana: razne sjemenke i kukci.

Razmnožavanje: poluloptasto, udubljeno gnijezdo od

Velika sjenica (*Parus major*)

Zeba (*Fringilla coelebs*)

vlakancaca, dlaka, trave, mahovine i lišajeva gradi najčešće uz deblo na rašljama ili bočnim granama na visini od 2 do 8 metara. Ima 1 do 2 gniježđenja od travnja do lipnja. Nese 4 do 5 jaja na kojima ženka sjedi 12 do 13 dana. O mladima koji se osamostaljuju za 13 do 14 dana brinu se oba roditelja. Naše su zebe uglavnom stanarice, ali zimi u Hrvatsku dolaze ptice iz sjevernih područja.

Crni kos (*Turdus merula*)

Životni prostor: za kosa možemo reći da je jedna od naših najčešćih ptica. Nalazimo ga u gotovo svim staništima diljem naše domovine. Čest je i u gradovima.

Obilježja: veličine je oko 25 cm (80 do 110 g). Mužjak ima žuti kljun i crno perje, dok je ženka tamnosmeđa s crnkastim kljunom.

Prehrana: kos je svežder, pa ga možemo vidjeti na travnjaku kako iz tla izvlači gujavicu ili ga promatrati u grmu kako se hrani sočnim plodovima.

Razmnožavanje: zdjeličasto gnijezdo gradi na različitim visinama. Možemo ga naći blizu tla na panju, u grmu, na stablu uz deblo do 55 m visine ili s vanjske strane zgrade. Građevni materijal gnijezda čine blato (navlaženo tlo) i suhe stabljike a unutrašnji je dio obložen korjenčićima, raznim vlakancima i suhom travom. Gnijezdi se 2 do 3 puta godišnje. Nese najčešće 4 do 5 jaja (od travnja do kolovoza) na kojima ženka sjedi 13 do 15 dana. O čučavcima se brinu oba roditelja. Mladi napuštaju gnijezdo u dobi od 12 do 15 dana, ali ih roditelji hrane još dvadesetak dana. Kos je djelomična selica. Ptice iz priobalja i one koje obitavaju u gradovima ne sele se, dok se druge većinom sele do Sredozemlja. Zimi u Hrvatsku dolaze ptice iz sjeverne Europe.

Čvorak (*Sturnus vulgaris*)

Životni prostor: rubovi svijetlih bjelogoričnih šuma, šumarci u ravničarskim poljoprivrednim područjima, parkovi, vrtovi i stari voćnjaci. Čovjek ga je prenio i na druge kontinente pa je danas, primjerice, česta ptica u SAD-u i na Novom Zelandu.

Obilježja: veličine je 21 cm (75 do 90g). Boja mu se perja mijenja tijekom godine, a u osnovi je crnosmeđe boje. Posebice se svojom bojom ističu mužjaci u proljeće, kad je perje zelenkasto-ljubičastog sjaja s bijelim točkicama. Mlade su ptice smeđesive boje bjelkastoga grla. Živi u jatima, a rjeđe ga nalazimo pojedinačno.

Prehrana: razni kukci, puževi i ostali beskraljješnjaci. Rado jede plodove voćki, primjerice trešnje, višnje i murve.

Razmnožavanje: gnijezdo od suhih stabljika, suhe trave i perja gradi u dupljama. Rado naseljava ponuđene škrinjice za gniježđenje. Gnijezdi se najčešće dvaput godišnje. Nese 4 do 7 nebesko plavih jaja. Na jajima većinom sjedi ženka 12 do 13 dana, a povremeno je zamjenjuje mužjak. Gniježđenje počinje u prvoj polovici travnja, a završava u lipnju. Mlade, koji se osamostaljuju za 20 do 22 dan, hrane oba roditelja. Seli se na područje srednjeg i zapadnog Sredozemlja.

Veliki djetlić (*Picoides major*)

Životni prostor: obitava u svim vrstama šuma, starim voćnjacima, vrtovima i parkovima. Gnijezdi se gdje je god prisutan utjecaj kontinentalne klime. U područje pravog Sredozemlja ne zalazi.

Obilježja: veličine je 23 cm (70 do 90 g). Mužjak odostraga na glavi ima crvenu mrlju.

Prehrana: kukci koji žive pod korom, sjemenke iz češera, a rado posjećuje hranilišta za ptice tijekom

Crni kos (*Turdus merula*)

Čvorak (*Sturnus vulgaris*)

Veliki djetlić (*Picoides major*)

hladnih zima.

Razmnožavanje: gnijezdi se jednom od travnja do lipnja. Veliki je djetlić ptica dupljašica. Duplju za gnijezdo kljunom teše u deblima drveća. Ženka snese 4 do 7 bijelih jaja na kojima 15 do 16 dana sjede oba roditelja. Brigu za čučavce također preuzimaju oba roditelja, a mlade se ptice osamostaljuju za 20 do 24 dana.

PARK U TRENKOVU

Park-perivoj u Trenkovu treba promatrati u kontekstu povijesnih zbivanja. Park se ne može odvojiti od kulturnog građevinskog dobra kasnobaroknog dvorca i gospodarskih građevina te užeg okoliša. Uređenje perivoja oko kurije-dvorca seže u razdoblje s kraja 18. stoljeća, u vrijeme kada su vlasnici vlastelinstva barun Peterffy i supruga Karolina. Putopisci Matija Piller i Ljudevit Mitterpacher su 1782. zapisali da je uz pristupni put k dvorcu zasađen drvodred. Okolina dvorca bila je tada obrasla stoljetnom autohtonom šumom hrasta lužnjaka, graba i poljskog brijesta sa stablima crne johe i bijele vrbe, uz korito potoka Veličanke. Tadašnji gospodari počeli su otvarati u autohtonoj šumi putove i vedute prema građevinskim objektima te vrtu i voćnjaku, kao utilitarnim sadržajima gospodarstva.

Barokni vrtovi-perivoji 18. stoljeća zatvorenog tipa imali su utilitarnu, ali i reprezentativnu funkciju, tek u 19. stoljeću parkovi su dobivali javni karakter otvorenog tipa korištenja.

Park u Trenkovu prostire se na površini oko 9 ha. Zauzima prostor na nekoliko katastarskih čestica (394, 395, 396-dio, 1183-veći dio). Površinu parka presijeca potok Veličanka iz smjera sjeverozapada prema jugoistoku.

Iako je površina prepoznatljiva po obraslosti drvećem, grmljem i travnatim površinama, nije prilikom geodetske izmjere tretirana kao jedna katastarska čestica, što je poželjno, jer je specifična kao zaštićeni spomenik vrtne arhitekture.

Na zapadnoj strani graniči s prometnicom prema Velikoj, na sjeveru s nogometnim igralištem i parcelom „Hrvatskih šuma“, na sjeveroistoku s poljoprivrednim zemljištem, te na jugu s vrtovima.

Na priloženom planu, ortofoto snimci vide se granice, katastarske čestice, raspored građevinskih objekata zelenila i travnjaka.

Početkom 19. stoljeća, 1819. godine, grof Jakob Svetić sa suprugom Julijanom, rođenom Batthyany, uređuju i rekonstruiraju kasnobarokni dvorac u neoklasicističkom stilu. Paralelno s dvorcem park se proširuje u smjeru sjevera i istoka, do korita potoka Veličanka. Obitelj Svetić već ima stručnjake za oblikovanje parka. To se vidi na nešto kasnijoj karti iz 1862. godine, kada park dobiva svoju temeljnu osnovu.

Glavne osi parka, prosjeke i putovi, šire se u dva osnovna smjera, sjever-jug te istok-zapad. Od dvorca, k istočnoj strani preko Veličanke, projektiran je put prema staji, konjušnici koja je izgrađena paralelno s dogradnjom dvorca. Glavni put k dvorcu dolazio je sa zapadne strane, od ceste Požega-Velika, a sjeverno, kroz park i preko Veličanke, vodio je kolski put prema Velikoj kroz predjel Međurišće.

Unošenjem ponekih alohtonih vrsta drveća, pomodnih u to vrijeme, poput divljeg kestena, katalpe, negundovca, crnog oraha, platane i pajasena na odabranim mjestima uz šetnice i odmorišta, parkovni stručnjak unosi red kombinacijom masiva šumskih krošanja, osunčanih prostora i svijetlih vizura. Park na prostoru udaljenijem od dvorca poprima elemente slobodnog, pejzažnog, tzv. engleskog stila.

Perivoj u užem okolišu dvorca projektiran je i izveden u tzv. francuskom stilu, strogih linija okolišnog prostora, s pristupnim alejama i stazama uokvirenim hortikulturnim grmolikim drvenastim vrstama, najčešće šimširom i kalinom. Na rondelama pravokutnog, kružnog i eliptičnog oblika podiže se ružičnjak i cvijetnjak, a nešto dalje, rubno, posađene su parkovne vrste drvenastog grmlja živopisnih boja i cvjetnog mirisa. Niske forme hortikulturnih vrsta drveća, grmlja i cvijeća šire vizuru na dvorac i otkrivaju njegovu ljepotu. Takva koncepcija uređenja primjetna je i danas.

Potok Veličanka u parku

Prostoru današnjeg parka sa svim obilježjima parkovne arhitekture slobodnog stila pridonijeli su Aleksandar i Gabrijela pl. Rakodczay, koji su bili vlasnici vlastelinstva od 1902. do 1935. godine. Slijedeći temeljnu liniju prvotne koncepcije, parkovni stručnjak je proširio park preko potoka Veličanke, dopunjujući prostor odabranim dendrološkim materijalom i znalačkim korištenjem toka potoka izvedbom hidrotehničkih objekata u samom središtu parka.

Kompozicijski elementi parka (biljni, građevinski, hidrograđevinski, prostorni ...) ostvareni su početkom 20. stoljeća, a svoju nadopunu, sklad, simbiozu, estetsko ostvarenje, zrelost i uporabnu vrijednost realizirali su sredinom prošlog stoljeća, da bi već šezdesetih godina započela degradacija i devastacija uspostavljenih vrijednosti. No, unatoč tome ima i danas svoju pejzažnu, ekološku, povijesnu i botaničku vrijednost. Kao polaznica u kompoziciji parka bio je dvorac, iako glavne uzdužna i poprečna os

nisu potpuno simetrične, kako je to pravilo za parkove baroka, gdje glavna os prolazi kroz glavna ulazna vrata dvorca. Prilikom oblikovanja parkovne površine projektant je imao nekoliko prirodnih ograničenja. Zapadno se pružala prometnica prema Velikoj uz potok Stražemanku, južno je prostor primarno određen za vrt i voćnjak a granicu prema sjeverozapadu i istočnu granicu određuje potok Veličanka.

Navedene granice definirale su parkovni prostor oko 3 ha, a slobodni oblikovni stil parka prepustio je parkovnom stručnjaku unošenje novih parkovnih vrsta drveća i grmlja. Princip sadnje bio je sadnja u skupinama, mozaična pojedinačna sadnja i sadnja uzduž ograde, potoka ili puta. Od drveća unošene su stablašice crnogorice i bjelogorice kao što su koloradska jela, borovac, tisa, virginijska borovica, Lavzonov pačempres, bagrem, hortikulture forme tuje, borovice, smreke, javora, jasena, lipe, hrasta, bukve, gledičije, gimnoklada, divljeg kestena, platane, johe, vrbe, topole ...

Iako je os glavnog kolskog ulaza sa ceste mogla biti položena direktno prema glavnim ulaznim vratima dvorca, projektant se odlučio da prilaz bude južnije, na granici vrta i parka, upravo zato da kulisa drveća čini zatvorenom vizuru prema glavnom ulazu dvorca. Drugi, direktan pristup s istočne strane k dvorcu položen je simetrično jer čini dio, intimnijeg, dvorišnog i gospodarskog prostora. Pomoćni stambeni objekti jugoistočno od dvorca, za upravitelje i pomoćno osoblje vlastelinstva, građeni su prema potrebama

Pogled na jugozapadni dio dvorca

tijekom 19. i 20. stoljeća. Smješteni su na granici parka, prema vrtu i voćnjaku. U tom dijelu izgrađen je i relativno plitak podrum-trap za čuvanje namirnica, voća, povrća i cvijeća u zimskom razdoblju. Debeli, zatravljeni sloj zemlje, nad ciglom nadsvođenog podruma, dobro je štitiio pohranjene potrepštine, zimi od niskih, a ljeti od visokih temperatura.

Zbog prometnih i gospodarskih potreba, već u 18. stoljeću na Veličanki su izgrađena dva drvena mosta, prvi sjeverno, na putu prema Velikoj, i drugi prema stajama na istočnoj strani.

Na istim mjestima izgrađen je most s lučnim nadvojem od cigle, od dvorca k stajama, za vrijeme vlasništva obitelji Svetić, početkom 19. stoljeća, a betonski mostovi prema Međurišću izgrađeni su početkom 20. stoljeća, za vrijeme vlasništva obitelji Rakodczay.

Gospoštiju ili vlastelinstvo Velika sa sjedištem u Mitrovici (Trenkovu), te kasnije ekonomiju s dvorcem i parkom u literaturi spominju prirodoslovci M. Piller i Lj. Mitterpacher (1782.) povjesničari J Krška (1902.), J. Kempf (1914.), A. Petković (1977.), parkovni arhitekti D. Kiš (1966.), M. Šćitaroci i B. Šćitaroci (1998.), povjesničar umjetnosti A. Horvat (1959.), šumari Đ. Rauš (1977.), Đ. Pall (diplomska radnja), I. Samardić (magistarska radnja), J. Zelić (2008.) i drugi. Ipak do danas nije o parku s dvorcem i popratnim sadržajima dana cjelovita valorizacija kao kulturnog dobra i značajnog spomenika parkovne arhitekture u Požeštini.

Rakodczayev most na Veličanki

Za rekonstrukciju i adaptaciju dvorca prema rukopisu njegovih povijesnih mijena, te eventualno privođenje korisnosti uz očuvanost, potrebna je konzervatorska studija i stručni pristup izvođača. Park, kao relativno dobro „očuvani starac“ uz sve boljke i bolesti kojima je napadnut, pokazuje svojim tragovima kojim putem treba poći k njegovoj revitalizaciji i stavljanju u službu kulturnog dobra, dvorca.

Kao polazište obnavljanju i zaštiti navedenog hortikulturnog dobra, parka, valja iz današnje perspektive iščitati teoretske osnove njegove povijesne realizacije. Za rast i razvoj parka-perivoja s drvećem, grmljem, zeljastim biljem, te s parkovnom građevinskom i hidrotehničkom arhitekturom i infrastrukturom, bila bi potrebna stoljeća i desetljeća.

Park s dvorcem u Trenkovu je vrijedno umjetničko djelo, dokaz ljudske imaginacije i kreativnosti, koje je za korisnike izvor emocionalnog i estetskog doživljaja prostora, ugodnog i ekološki osviještenog ambijenta čovjekovog življenja. No, osim estetskog doživljaja, čovjek ima potrebu saznanja o njegovoj kulturnoj baštini, materijalnom, duhovnom i kulturnom bogatstvu njegovih predšasnika. I ne samo gospodara vlastelinstva, nego i suživota stanovnika sela koje je u tijeku povijesti nekad više, nekad manje, ulazilo u taj omeđeni prostor.

Osnivanje vrta i parka-perivoja vezan je oduvijek uz posjed pojedinca, vlasnika zemljišta koji je nastojao kultivirati svoj okoliš, bilo materijalom drveća, bilja, životinja i građevnog materijala iz neposredne okoline ili unošenjem navedenog iz drugih, udaljenijih

područja.

Različiti vlasnici gospoštije Velika i njeni nasljednici, kao pripadnici zapadne kulture i civilizacije, stvarali su u prirodi ili hortikulturnom objektu sliku o sebi, antropocentričnu spoznaju svijeta. Parkovna aritektura uvijek je bila odraz klasnih i staleških razlika, odnosa bogatih i siromašnih.

Danas trenkovački park najvećma prepoznajemo po tragovima koje je ostavila obitelj Rakodczay do sredine 20. stoljeća te poljoprivredna (voćarsko-vrtalarska) škola pedesetih i osnovna škola „Vladimir Nazor“, sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća.

Prilikom korištenja, obnove i zaštite hortikulturnih objekata, stoga valja poštivati njihova povijesna obilježja, dragocjeni pečat naslijeđa hrvatske materijalne kulture. Bez njegovanja i brige, permanentne zaštite i obnavljanja hortikulturno i povijesno-kulturno naslijeđe osuđeno je na propadanje.

Procjena današnjeg stanja i valorizacija parka-perivoja u Trenkovu

Hortikulturni stručnjaci i pejzažni arhitekti razlikuju ali i povezuju pojmove vrta, parka i perivoja te će za perivoj reći da po svojim obilježjima pripada dijelom vrtu, a dijelom parku te da je to visokokultivirani prostor koji može poslužiti kao mjesto društvenih zbivanja (koncerti, predstave, recitali...). U svojem povijesnom hodu park u Trenkovu imao je i takvo obilježje te ga se može spominjati i kao perivoj.

Svojim dendrološkim predloškom, cvijetnjacima, putovima, stazama, travnjacima, potokom, građevinskim i hidrograđevinskim objektima park je pružao i pruža različite orijentire u snalaženju i motive estetskih doživljaja. Grupa impozantnih platana u sjevernom dijelu parka i raskošna livada pored njih predstavljaju jedan od orijentira, a nekadašnja sjenica-saletl pokraj kupališnog bazena bila je simboličan i funkcionalan motiv, poziv na kupanje i hladovanje.

Osim glavnih putova, koji su služili i za pješake i zaprežna vozila, parkom su projektirane staze-šetnice koje su vodile k mostićima preko Veličanke ili drugim funkcionalnim objektima (kupališni bazen, kuglana, brana, nogometno i tenisko igralište). Za razliku od staza koje su vodile cilju bilo je i onih koje su kružno opasavale neki prostor, poput onog u središnjem dijelu parka, ispod sjenovitih, starih lipa, gdje su postavljene klupe za odmor.

Šetnica-staza koja je vodila od drvenog mostića podno nogometnog igrališta pored lijeve obale Veličanke prolazila je između mozaika, grupa raznolikog egzotičnog drveća, grmlja i travnjaka do zidanog mosta koji je vodio od dvorca prema ekonomiji.

Pejzažnim parkom slobodnog stila kretalo se i mimo projektiranih i održavanih staza u potrazi za sunčanim ili sjenovitim prostorom, koristeći ponekad otvorene livadne površine za igrališta različitog sportskog i rekreacijskog sadržaja.

Granice parka bile su obilježene ogradom ili prirodnim zaprekama ili građevinskim objektima. Granica uz prometnicu prema Velikoj i prema selu bila je ograđena umjetnom ogradom (žičanom mrežom) ali skrivena visoko podignutom živom ogradom graba i jorgovana. Protezala se sjeverno, iznad nogometnog igrališta do privatnog posjeda, pa preko potoka Resinca do potoka Veličanka. I u tom dijelu ograda je bila obrasla zelenom kulisom autohtonog drveća i grmlja koje je njegovano orezivanjem. Na istočnom dijelu od parka i travnjačkih površina granicu je prema poljoprivrednom zemljištu vlastelinstva i ekonomije dijelio uski pojas autohtonog

Trenkovčanin Marko Makar

Otvoreni travnjak između drveća

Pejzažni dio parka preko potoka Veličanke

drveća i grmlja kojim se teško prolazilo, jer su ogradu činile drvenaste grmolike vrste poput crnog trna, pasja ruža, gloga, lijeske, sviba, divlje loze, hmelja ... Ograda između polja i parka protezala se sve do zapadne fasade staje u gospodarskom dijelu ekonomije. Ova „ograda“ ne odvaja već spaja kultivirani dio parka s otvorenim prostorom polja i šumaraka. Južnu stranu granice obilježavao je put iz sela u tzv. pustaru, uz koji je zbog vrta i voćnjaka na sjevernoj strani postavljena žičana ograda s dva ulaza (prema dvorcu i pomoćnim nastambama).

Volumni odnosi u parku postignuti su mozaičnom, grupnom i pojedinačnom sadnjom drveća, ali podizanjem njihovih krošanja te znalačkim rasporedom grmolikih vrsta. U trenkovačkom parku posebno svojim volumnom, kontrastom gustih i rijetkih krošanja, te bojom prozračnošću, cvijetom i mirisom ističe se nekoliko vrsta, kao što su lipe, hrastovi, bukve, grabovi, crni orah, javori, jaseni, johe, platane, gledičije, trešnje, katalpe, magnolije, jabuke, vrbe i topole, od bjelogoričnih vrsta, te tisa, duglazija, borovi, pačempresi, tuje, borovice i smreke, od crnogoričnih vrsta. Na pojedinim plohama parka u kontrastu s travnjačkim, osvjetljenim površinama ili zrcaljenjem suncu propusnih krošanja ili krošanja tamnog habitusa na vodenoj površini postiže se estetski dojmiv doživljaj.

Na priloženoj slici očitava se nekoliko pejzažnih elemenata. Uočljivi su odnosi volumena tamnih krošanja grupe lipa u odnosu na prostor livade obrubljene svjetlijim volumenom krošanja bijele vrbe. Dalje, u perspektivi ocrtavaju se vertikale dvaju jablana uronjenih u plavetnilo neba, ponegdje obojenog u bjelinu kumulusnih oblaka. U popodnevnom satima drveće položeno zapadno od livade išaralo je sjenom svijetlu pluhu njenog zelenog saga.

I dok intencija vrtlara, pejzažnog arhitekta slobodnog i romantičarskog stila, nije unošenje raznolikog dendrološkog materijala radi isticanja raznolikosti, park u Trenkovu ima još uvijek relativno velik broj vrsta drveća i grmlja. Sedamdesetih godina prošlog stoljeća registrirano je u parku sedamdeset vrsta, a danas je desetak vrsta manje. Što zbog prirodnih kalamiteta, što zbog bolesti drveća i grmlja ali i zbog zapuštanja, iz parka su nestali, primjerice, koloradska jela, vrboliki hrast, crveni hrast, srebrna smreka, borovac, biserak, suručica, srebrnolisna dafina kampsis, tamariks ... Ni jedna od tih vrsta nije suvišna za eventualno popunjavanje upražnjenih mjesta, posebice zbog sjećanja onih koji su te drvenaste vrste poznavali i prepoznaju mjesta gdje manjkaju.

Osim glavnih putova, staza i objekata parkovne arhitekture, koji čine kostur i elemente parka, biljni materijal po svojoj horizontalnoj i vertikalnoj slojevitosti, tonalitету boja, svjetla i sjene, voluminoznosti i parternoj teksturi, pruža različite učinke ugode, otvorenosti, spokojsva, uzbuđenosti i uzvišenosti. Jesenski mrazovac (*Colchicum autumnale* L.) na otvorenoj livadi sjeveroistočne strane parka, uz početak mijenjanja boja drveća i grmlja, čini ugodu o spoznaji prelaska zrelog ljeta u ranu jesen.

Voda i hidrograđevinski elementi parka

Potok, voda i hidrograđevni objekti trenkovački park čine posebno dojmivim. U gornjem dijelu parka, iznad grupe platana nedaleko od nogometnog igrališta, Veličanka prima vode potočića Resinac, nekad bogatog autohtonim ribama, rakovima i vodozemcima. Veličanka pod gustim krošnjama crne johe sa sjeverne strane dotječe u središte parka i gotovo pod pravim kutom lomi se prema istoku, da bi nakon stotinjak metara opet smjer promijenila prema jugu. Upravo na mjestu između dvaju lomova parkovni projektant znalački je koristio element vode u srcu parka. Konstruirao funkcionalnu mogućnost korištenja vode za navodnjavanje i punjenje kupališnog bazena, uspostavljanjem brane koja masu vode smiruje, povećava volumen po dubini i širini, a sa slapištem iza brane raspršuje njenu snagu u iskrenju njenih kapljica. Osim estetskog doživljaja vodopada, pod slapištem, gdje se u vodi oslobađalo obilje kisika i odlagala organska tvar, bilo je obilje krkuš, klenova, mrena i sunčarki.

I dok je mirnoća vode i hladna dubina uzvodno poticala mirni i produbljeni tijek misli čovjeka, živopisna prošnost u slapištu razigravala je maštu o ljudskim padovima i skokovima, misli o prolaznosti, ali i životnom ciklusu. U smirenoj masi vode zrcalila se izokrenuta slika drveća, bilja i ljudi, odraz sjene i odblesak sunčeve zrake. Slika se mijenjala prema godišnjim dobima, ali uvijek odraz, ljeti manje, a zimi veće dubine.

Brana, kupališni bazen i sjenica za odmor s kabinom za presvlačenje bili su malo remek-djelo parkovne arhitekture s početka 20.

Jesenski mrazovac (*Colchicum autumnale* L.)

Mjesto gdje je nekad bila brana

Bazen u parku, danas

stoljeća.

Betonski kostur brane bio je kompaktan, u osnovi povezan sa slapištem iz kojega je izlazilo nekoliko stupova na razmaku oko 1m. U betonskom stupovlju bile su usječene vodilice u koje su ulagane drvene pregrade (fosne), a na visini oko 1,20 m iz betonskih stupova izveden je betonski nogostup. Iznad nogostupa, poviše razine vode, na betonske stupove su bili nadograđeni masivni drveni stupovi povezani gornjom gredom.

Na dva mjesta postavljeni su mehanizmi za izvlačenje drvenih pregrada prilikom ispuštanja vode iz brane. Tik uz branu, na desnoj obali, nalazio se mali betonski bazen s poklopcem za upuštanje vode u nedaleki bazen.

Mali betonski bazen skromnih dimenzija (5 x 10 m) dubine do 2 m bio je niveliran tako da je površina vodom ispunjenog bazena bila u ravnini s površinom vode nedaleke brane. Bazen je bio podijeljen u tri djela. U prvom dijelu, pri ulazu stepeništem bila je prva platforma dubine do 50 cm i širine oko 70 cm, gdje su se kvasili neplivači i manja djeca. U drugom dijelu dužine oko 4 m kupali su se oni koji su svladali prve korake plivanja, a u trećem dijelu dužine oko 6 m kupali su se plivači. Bazen je bio zaglađen cementnim mortom, a na stranicama bazena u gornjem dijelu ugrađene su bakrene ručice za držanje i izlazak iz vode. Voda se ispuštala u Veličanku na istočnoj strani kroz kanal uz pomoć vijčanog mehanizma za dizanje metalnog poklopca ugrađenog u najnižem dijelu bazena.

Premda je projektant dimenzionirao bazen za potrebe obitelji Rakodczay, u bazenu su gotovo pola stoljeća svladavala plivačke i ronilačke vještine sva seoska djeca. Bazen se redovito čistio i obnavljao čistom vodom, a pristup njemu bio je popločan kamenim pločama. U poslijeratnom razdoblju odigrao je značajnu

socijalnu funkciju, približavajući djecu, čak pa i odrasle seljane ljepotama parka i povijesnom kulturnom dobru.

S južne strane, od pristupne staze prema bazenu izvedeno je reprezentativno stubište, pod starim grabom, koji je cijepljen i poprimio formu krošnje spuštenih grana.

Nedaleko iznad bazena, sa sjeverne strane izvedena je zanimljiva sjenica s trijemom u prednjem i kabinom za presvlačenje u stražnjem dijelu.

Korisnički učinak u korištenju zaustavljene vode potoka Veličanke bio je i u postavljanju cjevovodne mreže za natapanje vrta i voćnjaka južno od dvorca te za industrijsko korištenje vode u tvornici žeste i kasnije za natapanje konoplje.

Korištenje vode u vrtlarstvu i proizvodnji voćnog sadnog materijala produžilo se u vrijeme pedesetih godina prošlog stoljeća, za vrijeme djelovanja voćarsko-vrtlarske škole. Još tada bili su korišteni priručni bazeni, rezervoari vode, razmješteni na prostoru vrta iz kojih se drvenim valovima razvodila voda do vrtnih lijeha.

Danas su svi hidrotehnički objekti parka devastirani, voda je izgubila svoju funkcionalnost, ali ne i ljepotu, kako o tome svjedoči malo slapište koje je izgrađeno za potrebe osnovne škole „Vladimir Nazor“, to jest za njihov biotop, umjetno podignuto jezerce u kojem i oko kojeg se uzgaja i njeguje vodeno bilje i vodena fauna.

Od ostalih hidrotehničkih objekata na Veličanki bio je stari, robusni most izgrađen po principu nadsvoda (skubitog) ciglom s kamenim uporištima na obalama. Most je građen početkom 19. stoljeća, u vrijeme rekonstrukcije dvorca i izgradnje gospodarskih objekata (staja) na prostoru preko potoka. Impozantna staja, koja je ostala do danas, ima za razliku od dvorca podrumski prostor pod jednim dijelom građevine, koji je građen po istom

Mjesto (korpa) gdje se zahvaćala voda

Malo slapište na Veličanki, danas

principu kao i most, nadsvođe izvedeno ciglom. Most je danas zarušen a na obali se još prepoznaju uporišta mosne konstrukcije.

U vrijeme djelovanja poljoprivredne škole bilo je izgrađeno nekoliko lučnih mostova čelične konstrukcije, obloženih drvenim podom (plankama). Preko mostova su vodile staze, bilo prema nogometnom i teniskom igralištu preko Veličanke ili pak do peradarnika i kuničnjaka, koji su se nalazili u gospodarskom dijelu ekonomije. U grupu hidrograđevina ulazi i zatvoreni bunar (danas vidljiv nedaleko od dvorca k sjeverozapadu) iz kojeg se pumpom crpila voda za potrebe đaćkog doma, kuhinje, škole i stanara.

Smjernice za održavanje parka

Temeljni oblik parka zadržan je do danas te je prilikom obnove i zaštite potrebno poštovati njegovu povijesnu koncepciju. Kako se park razvio u autohtonoj prirodnoj šumi, to jest park je s jedne strane „dio prirode“, a s druge djelo vrtno arhitekture (biljnog materijala i građevinskih objekata), dakle „umjetničko“ djelo čovjeka.

Održavanjem parka treba uskladiti stremljenja koja osciliraju u odnosu između prirode i umjetnosti, botanike i čovjeka, arhitektonske i slikarske slobode, između strukture i forme, ali i emocionalnih doživljaja čovjeka.

Park poprima različitu sliku tijekom godišnjih doba. U proljeće je pun svjetlosti, sunce se odražava u njegovom prizemlju u raskošnim bojama nježnih cvjetova prizemnog rašća, rasponu boja propupalih mladica drveća i raskoši cvjetova iz roda ruža, magnolija, prunika...

Ljeti se park zaogrne zelenilom svijetlih i tamnih boja, svjetla i sjene. U šarenilo cvijeta i lista bjelogorice utkane su svijetlozelene i tamnozeleno boje crnogoričnih borova, borovica, smreke, tise,

Proljetnice (pavenka, šumarica, preslica)

Tratinčica (Bellis perennis)

Kaljužnica (Caltha palustris)

Platanus x acerifolia Aith./Wild. (lišće jeseni)

hameciparisa i tuja. Cvjetovi zeljanica pretvaraju se zrenjem u sjemenje, a podanci i lukovice proljetnica prikupljaju hranu za naredno razdoblje. Park je pun života, ptica, životinja i ljudi.

S jeseni se ljetni zeleni ogrtač parka zarumeni i požuti da bi uz prve mrazove i povjetarce osulo lišće u prizemlje, kako bi se na tlu osigurao pokrivač za dolazeću zimu.

Na glavnom ulazu u dvorac i park nalaze se teška vrata od kovanog željeza, umjetničko djelo majstora kovača s kraja 19. stoljeća. Lijevo i desno od ulaza, uzduž puta nekada se nalazila živa ograda jorgovana (*Syringa vulgaris* L.), čiji se ostaci još i danas zamjećuju lijevo od pješačkog ulaza. Betonski stup pješačkog ulaza opleten je drvenastom penjačicom, petolisnom lozicom (*Parthenocissus quinquefolia* Pl.). S desne strane pješačkog ulaza raste stablo pajasena (*Ailanthus altissima* Mill.), koji se naziva i kiselo drvo.

Šetnja parkom uz vodič za prepoznavanje drveća i grmlja te njihov razmještaj

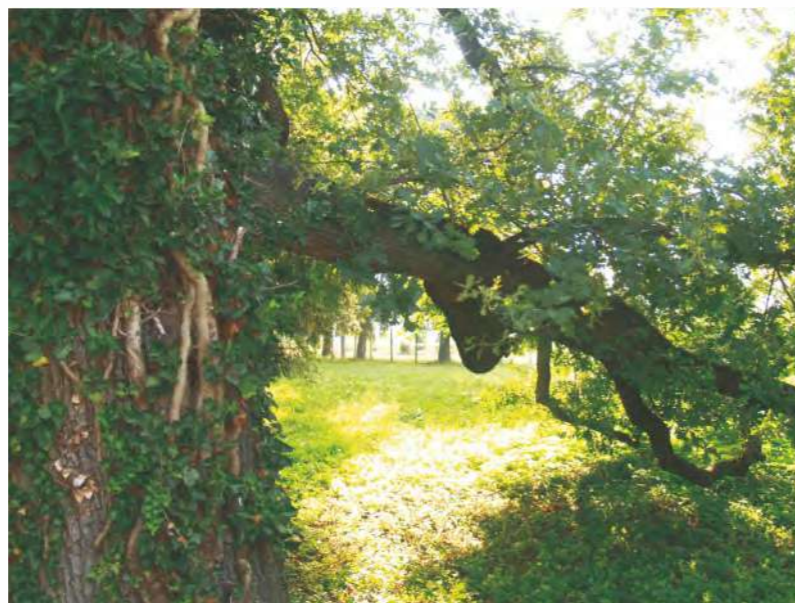
Na glavnom ulazu u dvorac i park nalaze se teška vrata od kovanog željeza, umjetničko djelo majstora kovača s kraja 19. stoljeća. Lijevo i desno od ulaza, uzduž puta nekada se nalazila živa ograda jorgovana (*Syringa vulgaris* L.), čiji se ostaci još i danas zamjećuju lijevo od pješačkog ulaza. Betonski stup pješačkog ulaza opleten je drvenastom penjačicom, petolisnom lozicom (*Parthenocissus quinquefolia* Pl.). S desne strane pješačkog ulaza raste stablo pajasena (*Ailanthus altissima* Mill.), koji se naziva i kiselo drvo.

I dok nas jorgovan podsjeća na tursko razdoblje, jer su ga Turci kao svoje drvo širili iz Male Azije u balkanske zemlje, petolisna lozica prenesena je u naše krajeve čak iz Sjeverne Amerike, a pajasen iz daleke Kine. Planum pristupnog puta prema dvorcu je izveden široko, s blagim i pravilnim lučnim presjekom, nasipan stoljećima šljunkom iz obližnjih potoka. Peštanski putopisci spominju 1782. godine drvored podignut uzduž puta a po sadašnjim ostacima drveća, koje ima sposobnost da se prirodno lako širi i obnavlja, može se zaključiti o trima drvenastim vrstama koje su činile drvored prije više od dvjesto godina. To su spomenuti pajasen, crni orah (*Juglans nigra* L.), porijeklom iz Sjeverne Amerike, i autohtoni gorski javor (*Acer pseudoplatanus* L.). U trenkovačkom parku naći će se, dakle, osim autohtonih i srednjoeuropskih drvenastih vrsta, i one koje su donesene iz Sjeverne Amerike (*occidentalis*) ili iz istočnih, azijskih zemalja (*orientalis*).

Iza drvoreda s lijeve strane zadržana je u početku autohtona šuma hrasta lužnjaka (*Quercus robur* L.) i običnog graba (*Carpinus betulus* L.). Orijaško stablo hrasta lužnjaka, starije od dvjesto godina, nalazi se nadomak dvorca a pri samom ulazu,

Glavna ulazna vrata

Bizarna forma habitusa hrasta lužnjaka

čvoraste duge grane do tratine spustio je hrast iz istog vremena, kada je u njegovoj blizini posađena autohtona europska tisa (*Taxus baccata* L.), omiljena crnogorica ondašnjeg vremena.

U sjeni navedenih vrsta rasla je tada, a i danas mala pavenka ili zimzelen (*Vinca minor* L.), drvenasti grmić vlažnih šuma, koji u proljeće skreće pažnju svojim plavo-ljubičastim cvjetovima s pet pravilnih latica. Na stabla hrasta lužnjaka, javora, graba i lipe penje se bršljan (*Hedera helix* L.).

Iza drvoreda s lijeve strane zadržana je u početku autohtona šuma hrasta lužnjaka (*Quercus robur* L.) i običnog graba (*Carpinus betulus* L.). Orijaško stablo hrasta lužnjaka, starije od dvjesto godina, nalazi se nadomak dvorca.

Jedan sačuvani primjerak stabla šimšira na jugozapadnoj strani dvorca podsjeća na to da je krajem 18. i početka 19. stoljeća živa ograda šimšira (*Buxus sempervirens* L.) opasavala zapadnu i sjevernu stranu dvorca dijeleći kolnik i pred-prostor glavnog ulaza dvorca od parkovne površine. Kasnije je živa ograda šimšira zamijenjena (ne baš uspješno) živicom graba koja je ostala do danas. Na sjeverozapadnoj strani dvorca nalazi se soliterno stablo običnog bora (*Pinus silvestris* L.) koje svojim deblom svijetle kore i visoko podignutom tamnozelenom krošnjom daje pitoreskni izražaj okolišu dvorca. Nekoliko stabala zelene duglazije (*Pseudotsuga taxifolia* Br.), unesene u nizu prije šezdesetak godina neposredno iza žive ograde graba, čini manje dojmljivu sliku ambijenta. Zapadnije od duglazije stremi u visinu obična ili bijela breza (*Betula verucosa* Erhr.). U tome dijelu parka, zapadnije prema ogradi, uneseno je nekoliko formi jabuka (*Malus* sp.) kalemljenih na divlju jabuku (*Pirus malus* L.).

I grupa katalpi (*Catalpa bignonioides* Walt) unesena je sredinom prošlog stoljeća, no u zasjeni autohtonih vrsta slabo razvija krošnju te se pojedina stabla suše, a u njihovim dupljama gnijezde se i nastanjuju ptice dupljašice.

Idući prema ogradi nailazi se na starije stablo običnog graba, autohtone vrste drveća, koje dolazi u zajednici s hrastom lužnjakom.

Grupa katalpi prevršene krošnje

Stabla graba susretat će se posebice uzduž žičane ograde, gdje se naizmjenično pojavljuje sa hrastom lužnjakom, gorskim javorom, javorom mliječem (*Acer platanoides* L.), velelisnom lipom (*Tilia platyphyllos* Scop.), malolisnom lipom (*Tilia parvifolia* Ehrh.) i divljim kestenom (*Aesculus hippocastanum* L.).

U tom dijelu nalazi se i stablo obične bukve (*Fagus sylvatica* L.). Pojava bukve, kao autohtone vrsta u trenkovačkom parku, asocira na razdoblje tzv. malog ledenog doba. Intenzitet klimatskog obilježja malog ledenog doba bio je upravo najjači za vrijeme turske uprave u bivšoj Mitrovici (1536.-1691.). Utvrđeno je da se u tom razdoblju bukva proširila s viših gorskih položaja u nizinu, te se i danas može pojedinačno naći u posavskim šumama hrasta lužnjaka. Nije isključeno da su stabla obične bukve u parku ostaci nekad (16. i 17. stoljeće) dominantne vrste autohtone šume bukve i običnog graba, vrsta drveća otpornijih na niže temperature. Malo

ledeno doba ili globalno zahlađenje u geografskim širinama srednje Europe dovodi se u svezu sa smanjenim aktivnostima sunca u tome razdoblju. Vjerodostojnost o klimatskim poremećajima u razdoblju kasnog srednjeg vijeka, šumari dendrokronolozi nalaze u fosiliziranim deblima drveća, analizom godova, godišnjih prirasta stabala, kada su oni bili iznadprosječno mali za dotičnu vrstu.

Na prorijeđenom, razgaljenom dijelu parka posađena je američka tuja (*Thuja occidentalis* L.), a nešto dalje, prema glavnom putu, nekoliko soliternih ukrasnih stabala divlje jabuke i divlje trešnje (*Prunus avium* L.). U središnjem dijelu, s obje strane glavnog puta nalazi se grupa starih stabala (oko 200 godina) malolisne i velelisne lipe. Nekoliko stabala polomljeno je za olujnog vjetrova u ljeto 2007. godine, no lipa se lako obnavlja iz ostataka vjetroloma. Iste godine obavljena je nužna sanacija na stradalim stablima.

Tamo gdje se staza prema igralištu razdvaja od glavnog puta nalazi se zanimljiva grupa nekoliko vrsta bukve. U nizu, jedna pored druge, rastu crvena bukva (*Fagus sylvatica* L. 'Atropurpurea'), uskolisna bukva nazubljenog lista neidentificiranog imena i bukva također neidentificiranog imena.

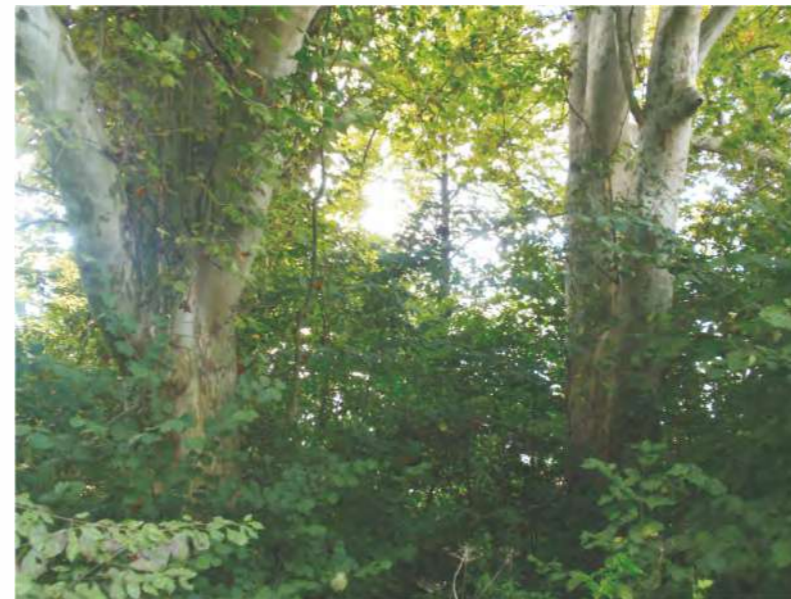

Sanirano stablo stare lipe poslije vjetroloma

Iza grupe bukava, gotovo u njihovoj sjeni, rastu dva stabla drijena (*Cornus mas* L.), a odmah do njih prevršeno stablo piramidalnog hrasta lužnjaka (*Quercus robur* "fastigiata"). Idući prema nogometnom igralištu nailazi se na grupu bijele topole (*Populus alba* L.), a nešto podalje, na otvorenom dijelu, nalazi se stablo vrbe ive (*Salix caprea* L.) i soliterno stablo azijske tuje (*Thuja orientalis* L.). Na prostoru bliže ogradama su grupe divljeg kestena lipe, javora mliječa i bagrema (*Robinia pseudoacacia* L.). Uz samu ogradu prema igralištu nalazi se stablo Lavzonovog pačempresa (*Chamaecyparis lawsoniana* A. Murray/ Parl.) a podalje, prema potoku, zasjenjeno stablo pjegavog pačempresa (*Chamaecyparis pisifera* /S. & Z./ Endl.). Na parkovnom dijelu, između rukometnog i nogometnog igrališta nalazi se vitalna grupa starijih stabla bagrema, gorskog javora i azijske platane (*Platanus orientalis* L.).

Vraćajući se natrag od nogometnog igrališta desnom obalom Veličanke naći će se stablo običnog oraha (*Juglans regia* L.), vrste drveta koje se uzgaja zbog ploda, a u parku je omiljen radi dekorativnog habitusa, sjajno-zelenih listova, bjelkaste kore i plodova koji služe kao hrana vjevericama i pticama. Spontano se širi u svim dijelovima parka. Nizvodno, uz potok rastu grupe crne johe (*Alnus glutinosa* /L./ Gaertn.), a između njih i bijele topole posađeni je negundovac (*Acer negundo* L.). Zovu ga i jasenolisni javor. Uz betonski most je američki jasen (*Fraxinus americana* L.). Krećući se glavnim putem, preko mosta prema sjeveru, nadesno od puta, zapaziti će se obična breza (*Betula pendula* L.),

soliterna javorolisna platana (*Platanus x acerifolia* /Aith./ Wild.), a nedaleko, prema sjeveru mlado stablo poljskog jasena (*Fraxinus angustifolia* Vahl.). Poljski jasen dolazi u zajednici vlažnije asocijacije šume hrasta lužnjaka. Uz put s lijeve i desne strane spontano se obnavljaju grupe gorskog javora, crnog oraha, bagrema, lipe i negundovca. Pojas crne johe širi se uz potok sve do ušća potoka Resinac. Na dijelu pojasa između Veličanke i glavnog puta nalazi se grupa

Stabla platana u gornjem dijelu parka

bijelog gloaga (*Crataegus monogyna* Jacq.), obične kupine (*Rubus fruticosus* L.) te od drveća krta vrba (*Salix fragilis* L.), divlja trešnja (*Prunus avium* L.), bijela topola (*Populus alba* L.), trepetljika (*Populus tremula* L.) i jablan (*Populus nigra* var. *pyramidalis*). S desne strane livade nalaze se grupe malolisne i velelisne lipe, hrasta lužnjaka, poljskog jasena te još relativno vitalna obična smreka (*Picea abies* /L./ Karsten). U zasjeni navedenih grupa drveća nađu se nabrojane vrste grmlja te crna hudika (*Viburnum lantana* L.).

U donjem dijelu livade, nešto podalje od lijeve obale potoka, visoko stremi grupa piramidalnih hrastova te preostali sušac gorskog javora (*Acer pseudoplatanus* L.). Ova vrsta gorskog javora napadnuta je bršljanom koji je u dugotrajnom razdoblju hranjenja sokovima domaćina uzrokovao sušenje. Nedaleko od vrbolikog hrasta agresivni bršljan (*Hedera helix* L.) i pavit (*Clematis vitalba* L.) zagušili su nekoliko stabala crnog oraha.

Iako bršljan koji se visoko penje u krošnje drveća izgleda dekorativno, valja ga prilikom njege i sanacije parkovnih vrsta uklanjati. Idući rubom parka, tamo gdje počinje polje (orijentir zapadno krilo staje), nailazi se na grupe autohtonih stabala bijele vrbe, hrasta lužnjaka, crne johe, jablana, bijele topole, divlje trešnje, javora mliječa, gorskog javora, srebrnolisnog javora (*Acer dasycarpum* Ehrh.), običnog graba i obične smreke. Nekoliko stabala smreke, starosti oko stotinu godina, osušilo se. Stabla su fiziološki oslabjela te su napadnuta potkornjakom.

Unutar ovih grupa podslojno uselila se klokočika (*Staphylea pinnata* L.), grm, koji je karakterističniji za šumu hrasta kitnjaka te ponegdje čini s njim karakterističnu subasocijaciju. Ovdje su i grmovi obične kurike (*Euonymus europaeus* L.).

U tome dijelu parka može se naći staro stablo nizinskog brijesta (*Ulmus minor* Mill.), velikog promjera i visine, koje je pripadalo staroj autohtonjoj šumi hrasta lužnjaka. Bliže staji nalazi se stablo gimnoklada (*Gymnocladus dioica* /L./ K.Koch), koji je naplodio mladim naraštajem krug oko sebe. Do gimnoklada nalazi se stablo malolisne lipe neobično sitnog lista. U gustom se sklopu bjelogorice nalazi zasjenjeno i potisnuto stablo američke tuje i stablo srebrnolisnog javora (*Acer sacharinum* L.). Grupa starih hrastova s

impozantnih javorolisnih platana starih više od stotinu godina. Impozantnost njihovog habitusa, grandioznih grana s povelikim svijetlozelenim listovima te relativno tankom bjeličasto-sivom korom plijeni pažnju.

Nešto jugoistočnije nalazi se grupa lipa između kojih se ističe zanimljiva lipa trolapog lista (*Tilia x flacida* Host. 'Diversifolia')

U sjeni platana raste obična lijeska (*Corylus avellana* L.), širi se gorski brijest (*Ulmus glabra* L.), a od penjačica se nađu hmelj (*Humulus lupulus* L.) i obična pavit (*Clematis vitalba* L.). Ovdje se uselila i alohtona penjačica dojmljivog cvijeta i ploda.

Idući natrag širokom livadom k jugoistoku, na lijevo ostaje rubni pojas parka, zelena kulisa autohtonih vrsta grmlja vrbe ive, sviba (*Cornus sanguinea* L.), pasje ruže (*Rosa canina* L.), crnog trna (*Prunus spinosa* L.), obične kaline (*Ligustrum vulgare* L.), crne bazge (*Sambucus nigra* L.),

Sušac vrbolikog hrasta koji služi kao kostur bršljanu

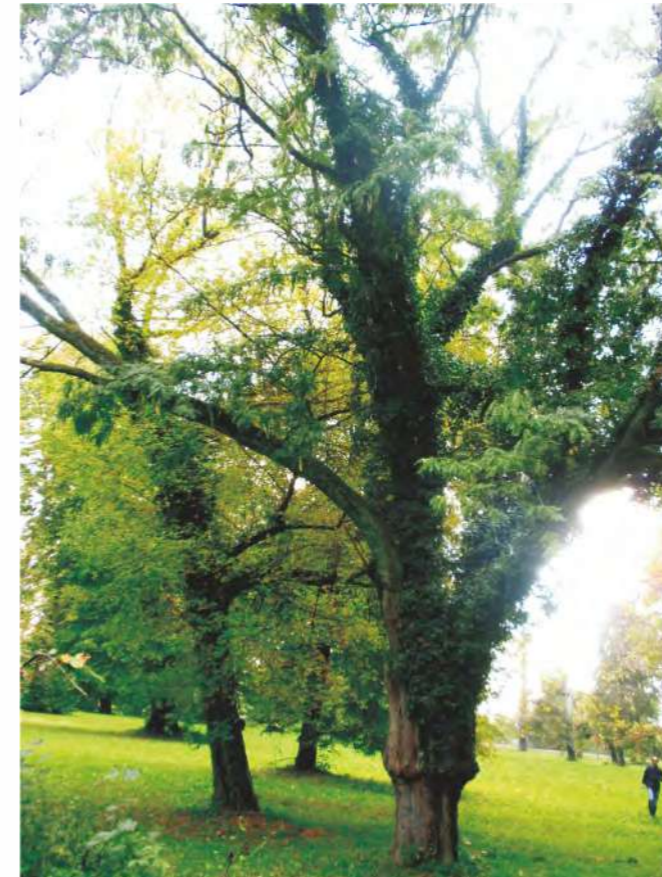
Suha stabla obične smreke koje treba ukloniti

pojavom nizinskog brijesta ponovno podsjeća na iskonsku šumu iz koje se razvio park. Uz zapadnu fasadu staje nalaze se stabla gorskog javora i američkog jasena (*Fraxinus americana* L.). Južno od staje nalazi se grupa crnog bora, a uz kanal grupa divljih jabuka i trešanja. U samom uglu parka razvila su se stabla običnog oraha i javora negundovca. Idući dalje, uzvodno lijevom obalom Veličanke, susreće se grupa stabala trnovca (*Gleditsia triacanthos* L.), još jedne parkovne vrste porijeklom iz Sjeverne Amerike. Između stabala trnovca mjesto su našli divlja trešnja, drijen, obična smreka, jabuka, a u podrastu crna bazga. Uz srušeni stari most na potok se nadvilo staro i zadivljujuće stablo klena (*Acer campestre* L.), a nešto sjevernije uz potok rijetko i jedinstveno stablo uskolisne johe (*Alnus x spaethii* Call = *A. japonica* x *A. subcordata* ili *Alnus Incona* 'Augustissima').

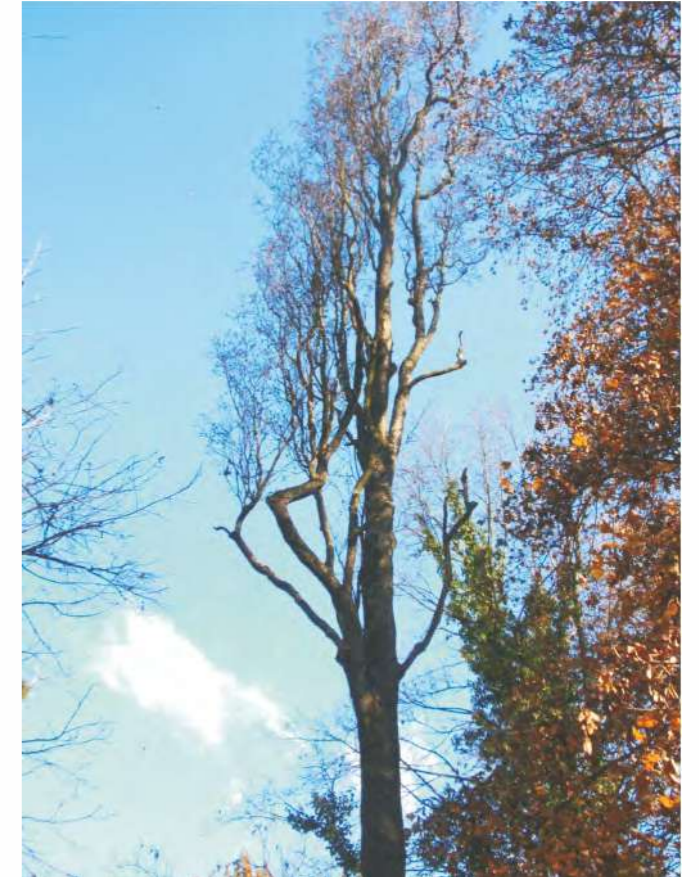
Dalje uz potok, prema sjeveru, rastu grupe stabala crne johe između kojih prorasta pokoje stablo bijele vrbe. Desno, u dijelu prema otvorenoj livadi izmiješane su grupe od pet vrsta javora: gorskog javora, mliječa, klena, srebrnolisnog javora i negundovca. U blizini betonskog mosta nalazi se varijetet crne johe, piramidalnog oblika krošnje s oštrokutnom insercijom vitkih grana.

U dijelu parka između glavnog puta i desne obale potoka Veličanke, prema kupališnom bazenu i stambenim objektima, nalazi se nekoliko zanimljivih vrsta drveća i gmlja. U blizini bazena nalazi se kalemljena forma gledičije odnosno trnovca, bez ili s malo karakterističnih bodlji (*Gleditsia triacanthos* var. *inermis*). U hladovinu ovog stabla rado su se sklanjali kupači, kao i ispod forme graba visećih grana (*Carpinus betulus* f. *pendula*), pokraj stubišta koje s južne strane vodi prema bazenu.

Uz potok se nalaze vrbe, johe, bagrem, te nekoliko stabala bijelog duda (*Morus alba* L.). Unutarnji prostor, relativno prorijeđen, popunjavaju lipe, obična bukva, katalpe, javor mliječ, srebrnolisni javor i obični grab. Bliže starom urušenom mostu nalaze se stabla crne topole (*Populus nigra* L.) i gorski javor izdužene krošnje, vitkih izduženih grana, kako bi se uvjetno mogao nazvati. Preko puta uz stambene objekte nalazi se staro stablo drijena (*Cornus mas* L.) krupnih plodova, crna breza (*Betula nigra* L.), grupa bagrema, a bliže dvorcu obična smreka spuštenih grana (*Picea abies* var. *viminalis* Casp.). Sa sjeverne strane dvorca nalazi se živica običnog graba na koju se nastavlja živica grmolike virginijske borovice (*Juniperus virginiana* L.), ispod stabala katalpe i crnog oraha. Malo

Trnovac bez bodlji (*Gleditsia triacanthos* var. *inermis*)

Piramidalni oblik crne johe

podalje nalaze se kultivari trešnje i srebrnolisne magnolije (*Magnolia hypoleuca* Sieb. et zucc). Podalje, prema središtu parka, nalazi se grupa malolisnih i velelisnih lipa.

Održavanje, njega, sanacija popunjavanje

Biljni materijal parka, drveće, grmlje i zeljanice su živi organizmi, imaju svoj vijek rađanja, življenja i umiranja, sklone su bolestima, vanjskim utjecajima i nepogodama. Traže stalnu čovjekovu brigu, njegovu znalacku ruku, savjest i svijest o potrebi liječenja bolesti, njezi, zamjeni, rasporedu, izboru materijala po formi, habitusa, dimenzijama, boji i mirisu ...

Svaki je park prolazno djelo čovjeka, njegova umjetnička kreacija i potpis vremena u kojem je nastao. Samo dobar poznavatelj kulturnog naslijeđa, vrsni vrtlar, stručnjak pejzažne i urbane arhitekture, znat će ocijeniti stanje i kondiciju pojedinih jedinki živog materijala, njihov raspored u vremenu i prostoru, postaviti dijagnozu i donijeti odluku o promjeni životnog procesa, jer život parka nije sesilnost nego kretanje, proces.

Povijesni arhitektonski kompleks s parkom-perivojem, kao materijalno i živo kulturno dobro, pojedinci, stručnjaci ili znanstvenici promatrat će sa stajališta koje je bliže njihovom životnom opredjeljenju, struci ili odgoju. Cjelovitu sliku kompleksa, različiti od prosječnog građanina, promatrat će arhitekt, urbanist ili povjesničar umjetnosti, agronom, šumar, vrtlar, ekolog, filozof ..., no onaj koji brine o stanju, obnovi i zaštiti kompleksa treba zadovoljiti svaku pojedinačnu mjeru interesa. Čovjek zapadne kulture i civilizacije stvara u prirodi ili hortikulturnom objektu sliku o sebi, antropocentričnu spoznaju svijeta.

O „zlatnom dobu“ trenkovačkog parka, školovanja i mladosti sjetno, pjesmom, govori Trenkovčanka Danica Rončević (rođena Jurčić).

Trenkovačkim parkom

*Težina u zraku i mirisi kiše
podsjetite me opet na prolaznost svega.
Netom sunce sjalo i nema ga više,
oblaci se vuku iza onog brijega.*

*I bilo je, i nije, ne sjećam se točno,
k'o rojevi pčela misli mi se vrate
na proljeća davna, zrelo voće sočno,
prijatelji stari barem da mi svrate.*

*Trenkovačkim parkom šetali smo često,
livade su bile ljepše nego sada.
Gdje ćeš naći tako lijepo mjesto
i kad jaglac cvate i kad kiša pada?*

*Magnolije nježne raskošno su cvale,
miris lipe širio se zrakom,
ptičice nas svojim pjevom zvale,
iz krošanja slale lijepi pozdrav svakom.*

Dio Parka nakon olujnog vjetrova u ljeto 2007. g.

*I bili smo sretni, nije samo mašta,
odlazili vlakom, vraćali se kući,
učili smo škole, zanimalo nas svašta.
Bog zna kako danas, to sad vama zvuči !*

Cilj zaštite nije nužna obnova već kontinuitet održavanja. Tek kada izostane održavanje, briga o životu parkovnih živih i materijalnih artefakta, nastaje diskontinuitet, smrt jedinki, pa je nužna obnova prilagođena novom vremenu.

Općom opservacijom može se zaključiti da je park u Trenkovu danas u relativno lošem stanju. Većina jedinki drveća je spočetka 20. stoljeća, u podmakloj starosti te su stabla sklona kalamitetima i bolestima. Bolestima je posebice ugrožena obična smreka, a neki primjerci su stradali prigodom olujnog nevremena 2007. godine (koloradska jela, borovac, virginijska borovica, crveni hrast, lipa). Neke vrste su stradale od agresivnog bršljana, poput vrholikog hrasta i crnog oraha. Osim bršljana, fiziološki oslabljeno drveće, posebice vočkarice, napada poluparazit bijela imela (*Viscum album* L.).

Mjesta, gdje je bilo drveće (vidljivo po ostacima, panjevima), valjalo bi popuniti novim, istim vrstama, kakve su već bile u parku. Umjesto obične smreke kao otporna vrsta pokazala se kavkaska jela, koja je po estetskom izgledu i drugim karakteristikama može zamijeniti. Od crnogoričnih vrsta i inače valja preferirati jelu, tisu i borovicu, s mogućim formama, varijetetima i kultivarima, jer su to jedine tri vrste četinjača koje od prirode obitavaju na našem području. No, nisu isključene ni druge vrste crnogorice koje su se aklimatizirale (borovi, tuje, cedrovi, taksodiji ...).

Mnoge od navedenih vrsta drveća i grmlja su autohtone, obitavaju u šumama našeg podneblja. Neki varijeteti takvih autohtonih vrsta su uzgojeni u domaćim vrtovima ili hortikulturnim rasadnicima, poput crvenolisne i uskolisne bukve.

Prilikom osnivanja parka vlasnici vlastelinstava, vrtlari i šumari, povedeni ondašnjom modom unošenja stranih vrsta i drveća, zasadili su neke vrste koje se mogu naći i u drugim parkovima toga doba. To su, primjerice, borovac, paulovnja, platana, crveni hrast, šećerni javor, negundovac, divlji kesten, katalpa, gimnokladus, kampsis i druge vrste.

Vrijeme introdukcije stranih vrsta drveća i grmlja u hrvatske parkove je različito. Od drvenastih vrsta koje se nalaze ili su se nalazile u trenkovačkom parku unesene su u Hrvatsku:

Abies nordmaniana, *Pinus strobus*, oko 1750., *Acer negundo*, 1688., *Acer saccharinum*, 1725., *Aesculus hippocastanum*, 1526., *Ailanthus glandulosa*, 1760., *Thuja gigantea*, 1853., *Catalpa bignonioides*, *Juglans nigra*, 1630., *Morus alba*, 17. st., *Morus nigra*, poč. 18. st., *Platanus occidentalis*, 16. st., *Robinia pseudoacacia*, 1601., *Juglans regia*, 1. st. pr.n.e., *Castanea sativa*, 5. st. pr.n.e.

Iako mnoge od nabrojanih vrsta drveća smatramo gotovo udomaćenim, poput dudu, oraha, divljeg kestena, pitomog kestena, bagrema, negundovca, ipak njihova domovina nije naše podneblje. Najstarije drveće koje je uneseno u naše krajeve su pitomi kesten i orah, još prije nove ere, i postalo je „redovito“ drveće naših šuma i parkova. Bijeli i crni dud preneseni su iz Kine „putovima svile“ i bili su značajni u doba razvijene manufakture svilarstva i svilogojstva u našim krajevima sredinom 18. stoljeća.

Za sanaciju i obnovu dvorca s pratećim objektima, uz prethodno utvrđenu namjenu, uvjete trebaju dati konzervatori, arhitekti i građevinari. Naravno, svoje uvjete treba dati isadašnji vlasnik i investitor.

Ne ulazeći u to da li su neke vrste prije pogrešno determinirane, ili su u međuvremenu nestale sjećom ili odumiranjem, a druge u međuvremenu posađene, u ljeto 2010. godine su u trenkovačkom parku bile vrste drveća i grmlja, kako slijedi na sljedećim stranicama. Vrste drveća i grmlja su prikazane fotografijom, a uz njih je dat kratak opis habitusa, lista, cvijeta, ploda, porijeklo, starost i dr.

Crvena vjeverica (*Sciurus vulgaris*)

FAUNA PARKA

U perivoju oko dvorca, usprkos njegovoj maloj površini (5,2 ha), utočište su našle i mnoge životinjske vrste. Zbog još uvijek očuvanih stoljetnih stabala njegova vrijednost za zaštitu ugroženih vrsta (duplje u starim stablima) je veliko. Osim drveća tu su još livade i potoci koji čine važno stanište raznih biljaka i životinja, te time doprinose njegovoj biološkoj raznolikosti. Opisati ćemo samo nekoliko najprisutnijih životinjskih vrsta u tom prostoru:

SISAVCI

Crvena vjeverica (*Sciurus vulgaris*)

Crvena vjeverica je jedina europska autohtona vrsta iz porodica Sciuridae, a kroz mnoga stoljeća je bila i jedina vrsta na starom kontinentu. Upravo zbog toga je uvijek nosila naziv samo "vjeverica", bez bojazni da bi se mogla zamijeniti s bilo kojom drugom vrstom vjeverica (ima ih oko 200) koliko ih ima na Zemlji. No, posljednjih godina, zoolozi su je počeli zvati crvena vjeverica. Žive u starim bjelogoričnim, crnogoričnim i miješanim šumama, parkovima, i vrtovima; u Alpama do visine 2000m.

Odozgo je crvenosmeđa poput lisice, katkada crna (osobito planinska), odozdo- bijela; oči i uske velike (zimi s čupercima dlaka na vrhovima uski); rep dug, kitnjast. Spretno i brzo se penje i skače, po deblima i glavom nadolje; daleko skače. Veliko, loptasto gnijezdo od grančica i mahovine gradi u krošnjama, dupljama. Ne spava pravi zimski san; sprema zalihe hrane. Koti se 2-5 puta po 3-7 mladih.

Hrani se sjemenkama četinjača, razni plodovi, orasi, lješnjaci, gljive, kora, kukci, ptičja jaja, mlade ptice.

Vrsta je zaštićena prema Zakonu o zaštiti prirode RH, a nalazi se i na Dodatku III. Bernske konvencije.

Sivi puh (*Myoxus Glis*), (*Glis glis*)

Malo je manji od kućnog štakora. Odozgo je siv, odozdo bijel, a oko oka ima tamniji prsten. Naraste do 16 (13-19) cm + rep od 13 (11-15) cm.

Živi u bjelogoričnim šumama, parkovima, voćnjacima, aktivan od početka sumraka i noću. Gnijezdo radi od korijenja i mahovine u dupljama, pukotinama stijena, kućicama za ptice, dobro skače i penje se. Zimski san

Sivi puh (*Myoxus Glis*)(*Glis glis*)

Europska vidra, (*Lutra lutra*)

spava oko 7 mjeseci. Živi u zadrugama. Prehranjuje se voćem (šljive, breskve...), bobicama, košticama, sjemenkama, kukcima, puževima, manjim sisavcima, mladim pticama i jajima, liščem (lijeska).

Pari se u srpnju, mlade nosi 30-32 dana, koti od kolovoza do rujna 1 put po 3-4 (1-7) mladih (slijepi 21-22 dana, sišu 28 dana, samostalni nakon 60 dana, spolno zreli nakon 12 mjeseci.

Žive 9 godina.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u strogo zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

Europska vidra, često i euroazijska vidra (*Lutra lutra*)

je vrsta iz porodice kuna prilagođena životu u slatkoj vodi i smatra se najboljim plivačem od svih kopnenih zvijeri. Ima gipko tijelo, vrlo je pokretna, neumorna i zaigrana. Živi samotnjački i pretežno je aktivna noću. Najviše lovi u bistrim, ne dubokim vodotocima koji moraju biti obrasli raslinjem.

Vidra se prvenstveno hrani ribom. U lovu nije izbirljiva i u pravilu lovi plijen koji najlakše može uhvatiti. Osim toga hrani se i rakovima, vodenim kukcima, žabama i pticama, a neće odbaciti niti mlade kuniće.

Vidra je pod vodom vrlo okretna. Građa njezina tijela upravo je nenadmašivo osposobljava za plivanje i ronjenje. U vodi može izdržati vrlo dugo, a za hvatanje plijena služi joj oštro, izvrsno i snažno zubalo. Vidra pliva u svim smjerovima tako da joj progonjena riba samo uz krajnji napor može pobjeći.

Vidre nemaju određeno vrijeme za parenje. U području jednog mužjaka živi nekoliko ženki pa kad su one spremne za parenje, mužjak ih naizmjenice posjećuje tijekom nekoliko dana u

njihovim nastambama.

Ženka u svojoj nastambi, koju je iskopala obično među korijenjem drveta koje raste u blizini rijeke, najčešće okoti 2-3 mladunca. Vidre katkad koriste i napuštene nastambe kunića i jazavaca ako nisu daleko od vode, a gotovo uvijek ima nekoliko nastambi koje koriste prema potrebi. Mužjaci spolno zreli postaju s 18 mjeseci a ženke s 2 godine. Prvih šest tjedana života mladunci su potpuno bespomoćni i žive samo od majčina mlijeka. Mužjaci ne sudjeluju u podizanju mladih.

Nakon osam do devet mjeseci mlade će se vidre prvi put odvojiti od majke na kratko vrijeme. Potpuno samostalne postaju s dvanaest mjeseci.

Vrsta je zaštićena prema Zakonu o zaštiti prirode RH, a nalazi se i na Dodacima II. i IV. Habitats Directive, Dodatku II. Bernske konvencije i Dodatku I. CITES-a.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u strogo zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

Crnoprsi jež (*Erinaceus europaeus*)

Crnoprsi jež, relativno je maleni sisavac zdepastog, okruglastog tijela oslonjenog na petoprstim mekanim stopalima. Cijelom površinom leđa i bokova, isključujući lice, trbuh i noge, gusto je prekriven sa oko 5000 oštih bodlji koje poput kopalja strše naprijed.. Bodlje su dvobojne; trake smeđe i bijele boje protežu se od osnovice do vrha, dok su u donjem su dijelu bijele. Bodlje kontinuirano rastu oko 18 mjeseci, kada otpadaju i zamjenjuju se novima.

S donje strane tijela i dijelom po glavi prekriven je krznom sastavljenim od mekanih dlaka. Glava završava šiljastom i pokretljivom njuškom, iznad koje se nalaze okrugle oči i kratke okruglaste uši skrivene među bodljama. Mužjaci su obično nešto dulji od ženki, obično narastu 15 do 35 cm duljine i prosječne mase oko 400 g (međutim mogu težiti i do 1,5 - 2 kg, posebice u jesen). U prosjeku živjeti pet godina, ali pojedini mogu doživjeti i preko 8 godina. Nije neosjetljiv na zmijski otrov, ali podnosi količinu otrova koja bi drugu životinju njegove veličine odmah usmrtila.

Prilično česta i skoro svugdje prisutna životinja. Najčešće ih nalazimo u svijetlim šumama i grmovitim područjima, obrađivanom području, ali također i u parkovima, rubovima šuma s grmljem u blizini ljudskih naselja.

Ježevi su svejedi i poznato je da jedu razne beskralješnjake, među kojima posebno kišne gliste, puževe golaće, puževe s kućicom i razne kukce. Također se povremeno hrane sitnim kralješnjacima poput žaba, malih gmizavaca i miševa, te ptičjim jajima i ptićima vrsta koje se

Crnoprsi jež (Erinaceus europaeus)

Krtica (Talpa europaea)

pjeskovita tla. Pod zemljom kopa dugačke hodnike koji vežu prostorije gdje je gnijezdo s brojnim izlazima. Od izbačene zemlje nastaju krtičnjaci. Gnijezdo od trave i lišća gradi oko 50 cm pod zemljom. Prehranjuje se gujavicama, ličinkama kukaca, povremeno manjim kralješnjacima. Pare se od ožujka do svibnja. Mlade nosi 21-28 dan, koti od travnja do lipnja 2 puta po 4-5 (2-7) mladih (slijepi 21 dan, sišu 28 dana, samostalni nakon 35 dana, spolno zreli nakon 9-12 mjeseci). Žive 3-4 godine. Glasanje: tiho "cvrkutanje", u opasnosti glasno "zapomaganje".

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u strogo zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

GMAZOVI

Bjelouška (*Natrix natrix*)

je neotrovna zmiya iz porodice guževa. Dugačka je do dva metra. Pojavljuje se u više boja i nijansi. Česte kombinacije boja su:

- odozgo je siva do smeđa s dva reda mrlja koje teku duž kralješnice;
- leđa nekada prelaze u plavu, zelenu ili sivo plavu boju.
- nekad je cijela zmiya potpuno crna.

Jedini sigurni znak prepoznavanja su polumjesečne pjege na stražnjem dijelu glave s obje strane, koje su bijele u ženki, a žute u mužjaka.

Najraširenija je zmiya u Hrvatskoj. Najčešća su joj staništa oko rijeka, jezera i močvara. U vodi dobro pliva i roni, a na kopnu se dobro

gnijezde na tlu, ali isto tako i šumskim plodovima. U našem se primorju u doba zrenja murve rado hrani opalim plodovima. Glavni razlog zašto su ježevi noćne životinje je taj što se uglavnom hrane plijenom koji je također noćni. To su mali beskralježnjaci koji su aktivni noću radi izbjegavanja drugih grabežljivaca ili oni koje se klone sunca kako bi izbjegli gubitak tjelesne tekućine.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

Krtica (*Talpa europaea*)

Gornja strana je gotovo crna, donja nešto svjetlija. Rep je kratak. Prednji prsti su tamni s plosnatim noktima. Rilo je kratko. Naraste do 13 (11.5-15) cm + rep od 2.5 (2-3.4) cm. Živi u rahlom tlu koje pruža dovoljno hrane, izbjegava

penje. Skriva se ispod kamenja i korijenja u rupama u zemlji. Ponekad se nađe i daleko od vode, u vrtovima i parkovima. Hrani se žabama, punoglavcima, ribama, vodenjacima, a ponekad i malim sisavcima. Pari se u travnju i svibnju, a od srpnja do kolovoza odlaže od 15 do 35 bijelih jaja mekane ljuske veličine sitnih ptica. Skriva ih u mahovini i pijesku. Nakon osam do deset tjedana iz jaja izlazi mladunčad. Bjelouška spava zimski san od studenog do početka travnja. Nakon zimskog sna odbacuje zimsku kožu za novu pred parenje.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

Bjelouška (*Natrix natrix*)

RIBE

Potočna mrena (*Barbus balcanicus*)

Tijelo potočne mreene dugo je do 30 cm, a teška je 250 g. Ima mesnate usne, a donja je trodijelna. Prednji brčići savijeni su unatrag, dopiru do nosnica, a stražnji do preoperkuluma. Po bočnim strana tijela porazbacane su male pjegice. Leđna peraja na rubu je pilasta. Podrepna peraja je dugačka i dopire do repne, koja je slabo udubljena. Potočna mrena lako se može zamijeniti s manjim jedinkama mreene. Mlade jedinke hrane se pridnenim beskralješnjacima i biljnim materijalom, a odrasli jedu i ikru i mlađ drugih riba.

Spolnu zrelost obično dostižu u drugoj ili trećoj godini života. U vrijeme mrijesta okupljaju se u jata i migriraju uzvodno, u potrazi za povoljnim staništima. Razmnožavaju se u proljeće, od travnja do lipnja, u gornjim dijelovima rijeka i u potocima, na šljunku i kamenju.

Areal potočne mreene proteže se kroz srednju Europu, od granica Francuske i Španjolske, na zapadu, do Rumunjske, Ukrajine i Poljske, na

Potočna mrena (*Barbus balcanicus*)

istoku. U Hrvatskoj nastanjuje pritoke rijeke Save i Drave, te Kupu i njezine pritoke.

Međunarodno je zaštićena Bernskom konvencijom (Dodatak III) i Europskom direktivom o zaštiti staništa (Dodaci II i V).

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u strogo zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

Klen (*Squalius cephalus*)

Klen ima vretenasto snažno tijelo, prilagođeno plivanju i u pojačanim vodenim strujama. Pokriven je velikim ljuskama označenim crnom trakom. Glava mu je masivna s okruglom njuškom koja natkriva široko rasječena usta. Repna peraja mu je široka i nazubljena, a trbušne su okomito postavljene nad leđnu peraju. Klen mjenja boju prema obojenosti vode, trbušna zona mu je bijela,

Klen (*Squalius cephalus*)

peraje su mu sivkaste, osim analne i zdjelice koje su narančasto-crvene. Dužina mu varira od 30 cm do 70 cm, prosječno je težak 500 grama, a može narasti i do 4 kilograma.

Klen živi u tekućicama, svježim ali ne i hladnim, nalazimo ga u srednjim tokovima rijeka, jezera, kanalima i pješčarama. Zimi, klen se smješta u mirne zone blizu vodenih struja, uz šuplje obale, u proljeće klen se kreće djelovima obale gdje raste vodeno bilje. Ljeti se smješta u zasjedu blizu površine, najčešće u sjeni. U jesen vrtlozi i potopljene prepreke omogućuju mu da najveći dio dana probavi u prehranjivanju. Klen je rasprostranjen po čitavoj Europi, osim u Skandinaviji. Klen je svejed hrani se svime što može naći, od mekušaca, ličinka, kukaca, do organskih odpadaka, voća i mahovine. Klen je specifičan po tome što voli miris sira, pa se mamac poprskava aromom sira. Klen se razmnožava između travnja i lipnja, kada temperatura vode dostigne 15°C. Ženka polaže od 50.000 do 200.000 jajašca u plitkim zonama bogatim kisikom i čista dna. Inkubacija traje tjedan dana. Mlađ brzo raste i hrani se planktonom i vodenim biljem. Mužjak, u vrijeme parenja ima življe boje i prekriven je svadbenim točkama.

RAKOVI

Riječni rak (*Astacus astacus*)

Riječni rak je jedna od četiri autohtone vrste slatkovodnih deseteronožnih rakova iz porodice *Astacidae* koja nastanjuje hrvatske rijeke i jezera. U Hrvatskoj ga još nazivaju plemeniti rak.

Riječni rak je s leđne strane obično tamnosmeđe, maslinasto zelene do crne, a ponekad plavičaste ili crvenkaste boje. Trbušna strana je zeleno-smeđe boje. Površina tijela plemenitog raka je prekrivena čvrstim oklopom, pa kao ni morski tako ni riječni rakovi ne mogu kontinuirano rasti, nego u toplije doba godine presvlače oklop odbacujući stari. Dok su mekani, plemeniti rakovi rastu u duljinu

pa ponovno izgrade novi čvrsti oklop. Tom prigodom jedu stari oklop i koriste njegove minerale. Vrh glave riječnog raka je produljen u šiljak, a glava je srasla s prsima u glavopršnjak iza kojeg se nalazi zadak. Na prsnom dijelu tijela imaju pet pari nogu koje služe za hodanje, a prvi par čine velika i široka klješta. Klješta mužjaka su uvijek veća nego u ženki.

Riječni rak obitava u slatkim vodama od Francuske preko centralne Europe, do Balkanskog poluotoka. Može ga se naći i na Britanskom otočju, Skandinaviji i zapadnim djelovima bivšeg Sovjetskog saveza.

U Hrvatskoj je riječni rak autohtona vrsta slatkovodnih deseteronožnih rakova a nastanjuje rijeke kontinentalne Hrvatske, poglavito savskog i dravskog sliva. Uneseni su i u pojedine rijeke jadranskog sliva.

Rakovi ove vrste su noćne i životinje koje žive na dnu, nisu pretjerano teritorijalni, ali iskazuju agresiju u slučajevima kada im je prostor ograničen. Riječni rak često i u velikom broju ugiba od račje kuge koju su donijele neke strane vrste rakova. Osim toga, neke američke vrste su agresivnije od autohtonih europskih vrsta, pa ih u borbi za prostor i hranu potiskuju iz njihovih staništa, a kako brzo rastu i razmnožavaju se, gotovo ih je nemoguće nadzirati. Zbog navedenog je riječni rak u Hrvatskoj u potpunosti zaštićen zakonom, pa je u skladu s tim njegov lov zabranjen.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u strogo zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

KUKCI

Bumbari (*Bombinae*)

su kukci opnokrilci iz porodice pčela (*Apidae*). Karakterističan predstavnik je bumbar zemni - *Bombus Terestris*.

Bumbari, kao i pčele su zadružni kukci. Vrsta bumbara postoji oko dvije stotine. Mjesto osnutka gnijezda ovisi o vrsti bumbara.

Koloniju u proljeće započinje oplođena kraljica koja se probudila iz zimskog sna. Kraljica prvo liježe jaja iz kojih se izlijeću radilice koje se potom brinu za kraljicu i koloniju. Veličina kolonije može doseći promijer od 120 mm - veličine otprilike jedne jabuke.

Na kraju ljeta kraljice liježu neoplođena jaja iz kojih se razvijaju trutovi. Trutovi su karakteristični po tome što nemaju žalca. Oni oprašuju novo izlegle kraljice. Trutovi su potpuno neovisni o samoj koloniji, oni žive sami.

Za razliku od pčela, kod bumbara novooplođene kraljice ne odlaze već ostaju u matičnom gnijezdu i pomažu održavanju istoga. Odlaze tek kada se temperature spuste i započinju svoj zimski san - hibernaciju. Prve jače hladnoće ubijaju staru kraljicu, sve

Riječni rak (*lat. Astacus astacus*)

Bumbar (*Bombus Terestris*)

Obični jelenak (*Lucanus cervus*)

radilice i neovisne trutove. Slijedeće proljeće započinje novi životni ciklus.

Bumbari se kao oprašivači vrlo uspješno koriste za oprašivanje zatvorenih nasada.

Obični jelenak (*Lucanus cervus*)

je najpoznatija vrsta iz porodice jelenki *Lucanidae*. Mužjaci imaju povećane gornje čeljusti poput jelenjeg rogovlja i veći su od ženki. Iako muške gornje čeljusti izgledaju zastrašujuće, preslabe su da bi bile opasne. No ženke mogu prouzročiti bolan ugriz. Njihov spor let, obično u sumrak proizvodi karakterističan zvuk. Mužjaci češće lete nego ženke. Odrasle jedinke pojavljuju se od kraja mjeseca svibnja sve do početka kolovoza i najaktivnije su u predvečerje. Ženke odlaze jaja u komadiće raspadajućeg drveta. Ličinke jelenaka su slijepice i izgledaju kao slovo „C“, a hrane se raspadajućim drvetom na različitim mjestima, kao što su panjevi, staro drveće i grmovi, stare drvene ograde te mjesta za kompost. Ličinke imaju svijetlo smeđe mekano prozirno tijelo sa šest narančastih nogu koje koriste za komunikaciju sa drugim ličinkama. Ličinkama je potrebno 4 do 6 godina da se razvijaju do odraslih oblika. Odrasli oblici žive nekoliko mjeseci hraneći se nektarom i biljnim sokovima. Živi u rupama u drveću i usahljelim panjevima, u šumama. Šumari često, uklanjajući staro i trulo drveće, uklanjaju i habitat i hranu ovim kukcima. Plijeću su: svrakama, kokošima, jazavcima, lisicama, mačkama, ježevima i djetlićima. Iako je nekoć bila vrlo brojna, ova je vrsta danas u opadanju i smatra se ugroženom na globalnom nivou.

Prema Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN br. 99/09) spada u zaštićenu zavičajnu divlju svojtu.

R.br.	Vrsta:
1.	<i>Accipiter gentilis</i> (L.) (jastreb)
2.	<i>Buteo buteo</i> (L.) (škanjac)
3.	<i>Streptopelia turtur</i> (L.) (grlica)
4.	<i>Otus scops</i> (L.) (sivi ćuk)
5.	<i>Dendrocopos major</i> (L.) (veliki djetlić)
6.	<i>Dryocopus martius</i> (L.) (crna žuna)
7.	<i>Hirundo rustica</i> (L.) (lastavica)
8.	<i>Delichon urbica</i> (L.) (piljak)
9.	<i>Motacilla cinerea</i> Tunstall (gorska pastirica)
10.	<i>Motacilla alba</i> L. (bijela pastirica)
11.	<i>Cinclus cinclus</i> (L.) (vodenkos)
12.	<i>Troglodytes troglodytes</i> (L.) (palčić)
13.	<i>Erithacus rubecula</i> (L.) (crvendać)
14.	<i>Phoenicurus ochruros</i> (Gmelin) (mrka crvenrepka)
15.	<i>Turdus merula</i> L. (kos)
16.	<i>Turdus philomelos</i> C.L.Brehm (drozd cikelj)
17.	<i>Sylvia atricapilla</i> (L.) (crnokapa grmuša)
18.	<i>Phylloscopus collybita</i> (zviždak)
19.	<i>Parus palustris</i> L. (crnoglava sjenica)
20.	<i>Parus major</i> L. (velika sjenica)
21.	<i>Sitta europaea</i> L. (brgljez)
22.	<i>Certhia bracydactyla</i> C.L.Brehm (dugokljuni p.)
23.	<i>Sturnus vulgaris</i> L. (čvorak)
24.	<i>Passer domesticus</i> (L.) (vrabac)
25.	<i>Fringilla coelebs</i> L. (zeba)
26.	<i>Serinus serinus</i> (L.) (žutarica)
27.	<i>Acanthis cannabina</i> (L.) (juričica)
28.	<i>Coccothraustes coccothraustes</i> (L.) (batokljun)

PTICE

U prostoru perivoja mr. sc. Vlatka Dumbović zabilježila je prisutnost 28 vrsta ptica koje su ujedno i gnjezdarice Parka i/ili njegove bliže okolice:

Velika sjenica (*Parus major*)

Životni prostor: listopadne i miješane šume, ali i voćnjaci, vrtovi i gradski parkovi.

Obilježja: veličini oko 14 cm (16 do 21g). Mužjaka od ženke razlikujemo po široj crnoj pruzi uzduž trbuha.

Prehrana: Hrani se kukcima u svim razvojnim oblicima te paucima, a uzima i sjemenke npr. suncokreta i bundeve (buče). Rado naseljava škrinjice (umjetne duplje), pa se na taj način može zadržati u voćnjaku, gdje će biti od velike koristi.

Razmnožavanje: pripada skupini ptica dupljašica, što znači da se gnijezdi u dupljama drveća, pukotinama zidova i u već spomenutim škrinjicama. Donji dio gnijezda čini mahovina, a unutarnji dio u koji nese jaja ponajviše dlaka i vuna. Gnijezdi se jednom do dva puta godišnje, a u gnijezdu nalazimo 5 do 12 jaja. na jajima ženka sjedi 12 do 14 dana. Mlade ptice napuštaju gnijezdo za 19 do 21 dan. Gniježđenje traje od travnja do lipnja. Velika sjenica je ptica stanarica, ali se katkad zimi udalji s područja razmnožavanja skitajući se u potrazi za hranom.

Zeba (*Fringilla coelebs*)

Životni prostor: osim u listopadnim i miješanim šumama, česta je i u voćnjacima i gradskim parkovima.

Obilježja: primjerci obaju spolova veličine su oko 15 cm (19 do 24 g). U mužjaka je tjeme pepeljstosivo, leđa kestenjastosmeđa, a trbuh crvenkastosmeđ. U ženke su leđa maslinastosmeđa, a trbuh svijetlosmeđ. Ako dobro ne promotrimo možemo ženku zamijeniti sa ženkom vrapca.

Prehrana: razne sjemenke i kukci.

Razmnožavanje: poluloptasto, udubljeno gnijezdo od

Velika sjenica (*Parus major*)

Zeba (*Fringilla coelebs*)

vlakancaca, dlaka, trave, mahovine i lišajeva gradi najčešće uz deblo na rašljama ili bočnim granama na visini od 2 do 8 metara. Ima 1 do 2 gniježđenja od travnja do lipnja. Nese 4 do 5 jaja na kojima ženka sjedi 12 do 13 dana. O mladima koji se osamostaljuju za 13 do 14 dana brinu se oba roditelja. Naše su zebe uglavnom stanarice, ali zimi u Hrvatsku dolaze ptice iz sjevernih područja.

Crni kos (*Turdus merula*)

Životni prostor: za kosa možemo reći da je jedna od naših najčešćih ptica. Nalazimo ga u gotovo svim staništima diljem naše domovine. Čest je i u gradovima.

Obilježja: veličine je oko 25 cm (80 do 110 g). Mužjak ima žuti kljun i crno perje, dok je ženka tamnosmeđa s crnkastim kljunom.

Prehrana: kos je svežder, pa ga možemo vidjeti na travnjaku kako iz tla izvlači gujavicu ili ga promatrati u grmu kako se hrani sočnim plodovima.

Razmnožavanje: zdjelčasto gnijezdo gradi na različitim visinama. Možemo ga naći blizu tla na panju, u grmu, na stablu uz deblo do 55 m visine ili s vanjske strane zgrade. Građevni materijal gnijezda čine blato (navlaženo tlo) i suhe stabljike a unutrašnji je dio obložen korjenčićima, raznim vlakancima i suhom travom. Gnijezdi se 2 do 3 puta godišnje. Nese najčešće 4 do 5 jaja (od travnja do kolovoza) na kojima ženka sjedi 13 do 15 dana. O čučavcima se brinu oba roditelja. Mladi napuštaju gnijezdo u dobi od 12 do 15 dana, ali ih roditelji hrane još dvadesetak dana. Kos je djelomična selica. Ptice iz priobalja i one koje obitavaju u gradovima ne sele se, dok se druge većinom sele do Sredozemlja. Zimi u Hrvatsku dolaze ptice iz sjeverne Europe.

Čvorak (*Sturnus vulgaris*)

Životni prostor: rubovi svijetlih bjelogoričnih šuma, šumarci u ravničarskim poljoprivrednim područjima, parkovi, vrtovi i stari voćnjaci. Čovjek ga je prenio i na druge kontinente pa je danas, primjerice, česta ptica u SAD-u i na Novom Zelandu.

Obilježja: veličine je 21 cm (75 do 90g). Boja mu se perja mijenja tijekom godine, a u osnovi je crnosmeđe boje. Posebice se svojom bojom ističu mužjaci u proljeće, kad je perje zelenkasto-ljubičastog sjaja s bijelim točkicama. Mlade su ptice smeđesive boje bjelkastoga grla. Živi u jatima, a rjeđe ga nalazimo pojedinačno.

Prehrana: razni kukci, puževi i ostali beskraljješnjaci. Rado jede plodove voćki, primjerice trešnje, višnje i murve.

Razmnožavanje: gnijezdo od suhih stabljika, suhe trave i perja gradi u dupljama. Rado naseljava ponuđene škrinjice za gniježđenje. Gnijezdi se najčešće dvaput godišnje. Nese 4 do 7 nebesko plavih jaja. Na jajima većinom sjedi ženka 12 do 13 dana, a povremeno je zamjenjuje mužjak. Gniježđenje počinje u prvoj polovici travnja, a završava u lipnju. Mlade, koji se osamostaljuju za 20 do 22 dan, hrane oba roditelja. Seli se na područje srednjeg i zapadnog Sredozemlja.

Veliki djetlić (*Picoides major*)

Životni prostor: obitava u svim vrstama šuma, starim voćnjacima, vrtovima i parkovima. Gnijezdi se gdje je god prisutan utjecaj kontinentalne klime. U područje pravog Sredozemlja ne zalazi.

Obilježja: veličine je 23 cm (70 do 90g). Mužjak odostraga na glavi ima crvenu mrlju.

Prehrana: kukci koji žive pod korom, sjemenke iz češera, a rado posjećuje hranilišta za ptice tijekom

Crni kos (*Turdus merula*)

Čvorak (*Sturnus vulgaris*)

Veliki djetlić (*Picoides major*)

hladnih zima.

Razmnožavanje: gnijezdi se jednom od travnja do lipnja. Veliki je djetlić ptica dupljašica. Duplju za gnijezdo kljunom teše u deblima drveća. Ženka snese 4 do 7 bijelih jaja na kojima 15 do 16 dana sjede oba roditelja. Brigu za čučavce također preuzimaju oba roditelja, a mlade se ptice osamostaljuju za 20 do 24 dana.

Drveće i grmlje u parku Trenkovo

str.154
Stablo br.1:
Acer pseudoplatanus L.
(gorski javor),

str.155
grana s plodom

Gorski javor

Porodica: *Aceraceae* -javori

Latinski naziv: *Acer pseudoplatanus* L.

Ostali nazivi: bijeli javor

Strani nazivi: engleski: Sycomore
njemački: Berg-Ahorn

Listopadno drvo koje naraste do 40 m u visinu i više od 100 cm u debljinu. Deblo je nepravilnog oblika, krošnja je pravilna, okrugla. Kora je tanka, oko 1 cm, u početku glatka, u kasnijoj dobi ispuca u obliku nepravilnih crvenosmeđih ljuskastih ploča. Pupovi su jajoliki, maslinasto zeleni, s kratko ušiljenim ljuskama. Listovi su 8-16 cm dugi i do 20 cm široki, s pet režnjeva tupopilastih rubova, na dugačkoj peteljci, tamnozeleni, na naličju sivozeleni, uzduž žila dlakavi. Listovi nisu ušiljeni kao kod javora mlječa. Cvjetovi su dvospolni, ali često i jednospolni, jednodomni. Cvate u travnju i svibnju, zajedno s listanjem, u obliku visećih grozdova. Plod je krilati kalavac koji se u zreloom stanju raspada na dva krilca. Krilca zatvaraju oštar kut. Razmnožava se sjemenom.

Gorski javor obitava u našim šumama, najčešće s bukvom, jelom, javorom mlječem i gorskim jasenom.

Uspijeva na dubokim, svježim i hranjivima bogatim tlima. Brzorastuća je vrsta drveća, a drvo je izvrsne kakvoće. Upotrebljava se za galanteriju i izradu namještaja.

Doživi visoku starost, do nekoliko stotina godina, vrlo je polimorfna vrsta, s različitim bojama listova i izbojaka. U parkovima su omiljene vrste s ljubičastopurpurnim listovima. Zanimljiva, stupolika forma javora (*Acer pseudoplatanus* f. *procerus*) nalazi se s istočne strane dvorca, uz put prema stajama.

Stablo br. 1 nalazi se uz južni ulaz parka.

str. 156
Stablo br. 2. :
Juglans nigra L.
(crni orah),

str. 157
kora (gore lijevo),
grančica s plodovima (dolje desno)

Crni orah

Porodica: *Juglandaceae* - orasi

Latinski naziv: *Juglans nigra* L.

Ostali nazivi: istočni crni orah

Strani nazivi: engleski: Black Walnut

njemački: Amerikanische Schwarznuss

Crni orah je porijeklom iz Sjeverne Amerike, njenih nizinskih, vlažnijih dijelova. Naraste do 50 m u visinu i do 300 cm u debljinu. Deblo je ravno, kora sivocrnkasta, kod starijih stabala uzdužno ispucala. Mlade grančice su vitke, listovi neparnoperasti, aromatični, duži od 50 cm, sastavljeni od 9-25 listića, jajastolancelastih, po rubu napiljenih i ušiljenih.

Muški cvjetovi su u resama, a ženski (2-5) se formiraju na vrhu ovogodišnjih izbojaka. Plod je koštunica debelog ovoja koji se ne odvaja od koštice. Sazrijeva u rujnu i listopadu. Crni orah je u Europu prenesen kao dekorativna vrsta, a kasnije i kao gospodarska, već u 17. stoljeću.

Crni orah je brzorastuća vrsta drveća, već u četrdesetoj godini dosiže visinu oko 20 m i prsni promjer oko 30 cm.

Razmnožava se sjemenom koje treba stratificirati.

Osim u parkovima koristi se za podizanje šumskih kultura, posebice u istočnoj Slavoniji, gdje mu uz klimatske uvjete, pogoduju i edafski faktori: plodno, duboko i vlažno tlo u riječnim dolinama.

Drvo je izvrsne kvalitete te služi u industriji za preradu drva, opremanje interijera i tvornicama namještaja.

U trenkovačkom parku spontano se širi, a reprezentativni primjerak je na ulazu u park s južne strane (stablo br. 2).

str. 158
Stablo br. 3. :
Ailanthus altissima Mill.
(pajasen),

str. 159
cvjetne metlice (gore desno),
kora debla (dolje lijevo)

Pajasen

Porodica: *Simarubaceae* - pajaseni

Latinski naziv: *Ailanthus altissima* Mill.

Ostali nazivi: kiselo drvo

Strani nazivi: engleski: Tree of heaven

njemački: Chinesischer Götterbaum

Listopadno drvo koje naraste do 30 m u visinu i više od 100 cm u debljinu. Deblo je ravno, kora dugo glatka, zelenkasta ili žućkasta, kasnije sive boje. Ima jaku izdanačku snagu iz korijena, lako se razmnožava. Grančice su relativno debele ali krhke, ponešto dlakave, izbojci bez vršnog pupa. Listovi su neparnoperasti, naizmjenični, dugi i do 90 cm, posebice kod mladih izbojaka, sastavljeni od 11-25 listića, u osnovi okruglih, cjelovitih. Cvjetovi su metličasti cvatovi dugi do 30 cm. Plod je oraščić s plosnatim izduženim krilcima, sličan kao kod jasena. Obilno rađa svake godine.

Pajasen dobro uspijeva na svim terenima, podnosi čak i krške terene. Otporan je na ekološke pritiske (vjetar, suša, niske temperature, dim, prašina, otrovni plinovi). Raste brzo, ima jak korijenski sustav, jednogodišnji izbojci su snažni, visinski prirast je po 1 m godišnje. Nema visoku fizičku starost, doživi do 60 godina.

Drvo je zelenkasto ili žućkasto, dobro se obrađuje i polira, povoljno je za galanteriju. Lišće pajasena u njegovoj domovini Kini služi umjesto dudovog lista, za uzgoj svilene bube.

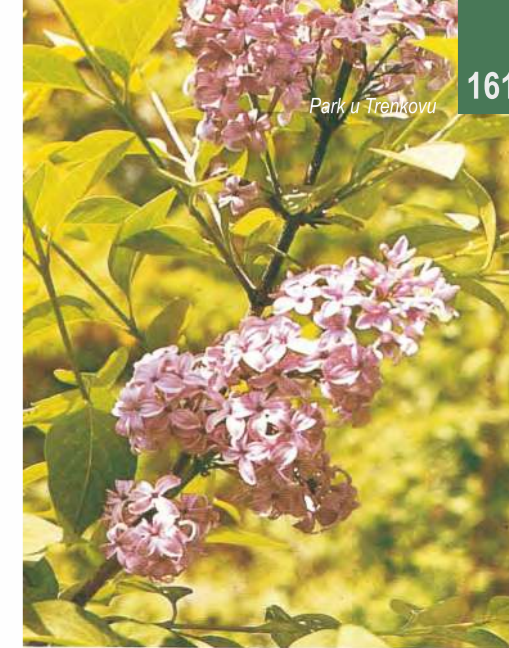
Pajasenom se pošumljavaju tereni skloni eroziji i bujicama.

Stablo br. 3 nalazi se desno, kraj glavnog ulaza u park.

str. 160
Grm br. 4.:
Syringa vulgaris L.
(obični jorgovan),

str. 161
metlice cvijeta

Jorgovan

Porodica: *Oleaceae* - masline

Latinski naziv: *Syringa vulgaris* L.

Ostali nazivi: obični jorgovan

Strani nazivi: engleski: Comon lilac

njemački: Gewöhnlicher Flieder

Listopadni jako razgranati grm koji naraste do 7 m visoko. Izbojci su uspravni, smečkasti, starije grane posive i uzdužno ispucaju. Listovi su jajoliki, 5-12 cm dugi, najširi u donjoj trećini, srcoliki u bazi, na vrhu ušiljeni, rastu nasuprotno na 2-3 cm dugoj peteljci. Cvjetovi su dvospolni, tvore metlice duge 10-20 cm. Čaška je četverolapna, ostaje nakon cvatnje, a latice su blijedoplavkaste boje. Cvjetovi su hermofroditni, mirisni, privlače kukce. Plod je smeđi dvodjelni tobolac. Zbog dekorativnost i mirisnog cvijeta sadi se u parkovima, a dobro služi i kao živa ograda jer podnosi orezivanje.

Jorgovan je porijeklom iz jugoistočne Europe i Male Azije. Na balkan su ga rado širili Turci, gdje se spontano širi po šikarama i šumarcima na svijetlim staništima.

Rado se uzgaja u vrtovima, a kao hortikultura vrsta, ima mnoštvo kultivara i varijeteta. Oblikuje se kao grm ili kao soliterno drvo.

Šumsko hortikulturni rasadnik u Kutjevu ima arboretum različitih kultivara jorgovana, s paletom boja i oblika cvijeta.

Razmnožava se iz sjemena i vegetativno. Naziv je dobio po grčkoj nimfi Sirinks, što znači svirala. Od drva pajasmina i jorgovana pravile su se svirale.

Grm jorgovana na slici br. 4 nalazi se s lijeve strane ulaznih vrata, ostatak je nekadašnje živice koja se pružala prema dvorcu i u smjeru sjevera pokraj ceste u Veliku.

str. 162
Slika br. 5 :
Parthenocissus
quinquefolia Pl.

str. 163
lozica

Petolisna lozica

Porodica: *Vitaceae* - lozice

Latinski naziv: *Parthenocissus quinquefolia* Pl.

Ostali nazivi: peterolistna vinika

Strani nazivi: engleski: Virginia Creeper

njemački: Fünfblättrige Jungfernrebe

Listopadni povijuša koja može narasti u visinu do 20 m, a širi se i po tlu. Grančice su crvenkaste boje, penje se pomoću vitica, karakterističnih hvataljki, poput pijavice na sve vrste podloga. Vitice su pravilno, dvoredno raspoređene. Listovi su prstasto složeni, eliptični ili obrnuto jajoliki koji su pri vrhu ušiljeni a pri dnu klinasti. Listovi su nazubljeni, tamnozeleni na licu, na naličju plavičasti. U jesen su listovi crvenkasti do purpurni. Cvjetovi su sitni i neugledni, skupljeni u štitaste cvatove. Plodovi su sočne bobice veličine graška, plavičastocrni. Plod sazrijeva krajem rujna i u listopadu, a zadrže se na stabljici tijekom zime.

Petolisna lozica je porijeklom iz Sjeverne Amerike.

U parkovnoj arhitekturi rado se koristi zbog stvaranja zelene kulise na estetski neprikladnim građevinama, zidovima, nasipima, žičanim, kamenim, betonskim ogradama i slično.

Podnosi onečišćenja, smog i prašinu, može se uzgajati na različitim zemljištima, preferira sunčane terene, a podnosi i zasjenu.

U trenkovačkom parku spontano se širi, a na slici br. 5. prionula je uz betonski stup lijeve strane glavnih ulaznih vrata.

Bilo bi dobro njenim zelenilom skriti žičanu ogradu uz prometnicu.

str. 164

Stablo br. 6.:
sylvestris /L./ Mill.
(divlja jabuka),

str.165

grana s plodovima

Divlja jabuka

Porodica: *Rosaceae* - ružičnjače

Latinski naziv: *Malus sylvestris* /L./ Mill.

Ostali nazivi: šumska jabuka

Strani nazivi: engleski: Aple, Wild crab

njemački: Wild-Apfel

U listopadnim mezofilnim šumama raste kao grm ili kao stablo do 10 m visine. Krošnja je široka i nepravilna, prozirna. Kora je sivosmeđa, u mladosti glatka, kasnije ispuca. Listovi su 3-5 cm dugi, dosta varijabilni, na rubu grubo nazubljeni. Cvjetovi su dvospolni blijedoružičasti, skupljeni u cvatovima. Cvate u svibnju i lipnju, prije listanja. Plod je kuglast ili jajolik, žutozelene boje, na sunčanim stranama pocrveni, trpkog i kiselog okusa. Razmnožava se sjemenom i kalamljenjem, za proizvodnju kultivara.

U hortikulturi je uzgojeno niz kultivara i hibrida koji se razlikuju po boji lista, cvijeta i ploda. Za dobro održavanje traži njegu, zaštitu i prihranjivanje.

U trenkovačkom parku je pedesetih godina prošlog stoljeća kalamljenjem proizvedeno nekoliko kultivara. Jedna grupa nalazi se sa zapadne strane dvorca, a druga sa zapadne strane staje. Kultivari se odlikuju crvenkastim cvjetovima. Čest je hibrid *Malus sylvestris* 'purpurea', nastao križanjem *M. atrosanguinea* x *M. pumila* cv. „Niedzwetzkyana“ sa crvenopurpurnim cvjetovima i plodovima iste boje. Stablo br.6 nalazi se lijevo od glavnog puta prema dvorcu.

str. 166

Stablo br. 7 :
Quercus robur L.
(hrast lužnjak),

str. 167

grančica sa žirom (desno gore),
piramidalna forma
(desno dolje)

Hrast lužnjak

Porodica: *Fagaceae* -bukovke, žirnjače

Latinski naziv: *Quercus robur* L.

Ostali nazivi: dub

Strani nazivi: engleski: Common oak

njemački: Stiel-Eiche

Listopadno drvo koje naraste do 40 m visoko i prsnog promjera većeg od 200 cm. Ima široku, nepravilnu i dobro razgranatu krošnju. Kora je u mladosti sivkasta, glatka, kasnije uzdužno, brazdasto ispuca. Ima vrlo dobro razgranat korijenski sustav po dubini i širini. Pupovi su svijetlosmeđe boje, s brojnim spiralnim ljuskama, a vršni je okružen s nekoliko bočnih pupova. Listovi su dugi 8-15 cm i široki 3-5 cm, u osnovi asimetrični. Cvjetovi su jednodolni, muški s 2-5 cm dugim resama, ženski se pojavljuju pojedinačno ili u grupama. Cvate u travnju i svibnju. Plod je žir, 2-5 cm dugačak i od 1-3 cm širok, svijetlosmeđe ili žućkaste boje, uzdužno izbrazdan i na 2-3 cm dugoj peteljci. Sazrijeva u rujnu i listopadu.

Hrast lužnjak zauzima prostrani areal Europe i dijela Male Azije. U parku je lužnjakova šuma, autohtona asocijacija koja uspijeva na plodnim, glinovitim i pjeskovitim, aluvijalnim tlima, s visokom podzemnom vodom.

Hrast lužnjak je jednodolna i heliofilna biljka, oprašivanje obavljaju kukci.

Drvo je plemenito, ima široki spektar upotrebe. Posebice je poznata "slavonska hrastovina". Žir je služio u prehrani ljudi i stoke.

Na dijelu parka (preko Veličanke) postoji piramidalna forma hrasta lužnjaka (*Quercus robur f. pyramidalis*), koja ima habitus poput jablanaa u blizini stajaveležirni hrast (*Quercus macrocarpa* Michx.).

Stablo br.7 nalazi se na uglu jugozapadnog dijela dvorca, a u blizini staja, starosti preko 200 godina, impozantne je veličine, široke krošnje i jakih grana. Zovu ga i Trenkov hrast.

str. 168

Grm br. 8 :
Buxus sempervirens L.,
(obični šimšir)

str. 169

grančice s plodovima
(lijevo gore),
deblo
(desno dolje)

Obični šimšir

Porodica: *Buxaceae* - šimširovke

Latinski naziv: *Buxus sempervirens* L.

Ostali nazivi: zelenika

Strani nazivi: engleski: Common box

njemački: Gemeiner Buchsbaum

Šimšir raste kao gusto razgranati vazdazeleni grm, do visine oko 1 m. U svome prirodnom arealu, primjerice na Kavkazu, naraste i do 15 m. Kora je tanka, žučkastosiva, kasnije sitno ispuca. Mladi izbojci su četverobridni. Listovi su kožasti, sjajni, goli, do 3 cm dugi, na kratkim peteljka, s gornje strane tamno zeleni, s donje svijetlozeleni. Cvjetovi su jednodoljni, zelenkastožuti, u kuglastim cvatovima koji su smješteni u pazušcu listova. Plod je tobolac, sazrijeva u jesen i ostaje na stablu tijekom zime.

U Hrvatskoj se šimšir uzgaja kao hortikulturna vrsta, u parkovima, naseljima i na grobljima. Kao vazdazeleni grm dekorativan je, a gusti habitus, uz orezivanje, idealan je za žive ograde.

Neizostavna je drvenasta vrsta baroknih parkova. Sa starih mapa trenkovačkog parka iz 19. stoljeća dade se zaključiti da je primjerak uz dvorac ostatak nekadašnje žive ograde koja je odvajala predprostor dvorca od ostalog dijela parka.

Šimšir podnosi klimatske ekstreme, sušu i žegu, uspijeva i na zasjenjenim mjestima. Razmnožava se sjemenom, češće vegetativno. Postoji mnoštvo kultivara, različite boje i veličine lista. Spororastuća je vrsta, doživi fizičku starost veću od 400 godina.

Grm br. 8. nalazi se u blizini Trenkovog hrasta, starije od 200 godina.

str. 170
 Stablo br. 9 :
Pseudotsuga menziesii
 /Mirb./ Franco
 (obična američka duglazija)

str. 171
 Grana s češerima

Obična američka duglazija

Porodica: *Pinaceae* - borovke

Latinski naziv: *Pseudotsuga menziesii* /Mirb./ Franco

Ostali nazivi: pseudočuga

Strani nazivi: engleski: Douglas fir

njemački: Gewöhnliche Douglasie

Crnogorično drvo koje u svojoj domovini (Sjeverna Amerika) naraste i do 100 m visoko, s promjerom do 4 m. Kora kod mladih stabala je glatka, obiluje smolnim vrećicama, kod starih stabala je crvenkastosmeđa, debela, plutasta i duboko ispucala. Krošnja je ovalna, s granama usmjerenim prema gore. Iglice su ravne, 2-3 cm duge, svijetlo do tamnozeleno boje, plosnate, poredane oko izbojka, na vrhu tupe ili ušiljene, pri dnu sužene imaju s donje strane dvije svijetle pruge puči. Ostaju dugo, više od 8 godina na izbojku, rastrljane mirišu na jabuku. Muške rese su 1-2 cm duge, žućkaste a ženski cvatovi su žutozeleni do purpurni. Cvate u travnju i svibnju. Češeri su valjkasti, 6-10 cm dugi, promjera 3-4 cm. Plodne ljuske češera su trošiljkaste, s najdužim srednjim šiljkom. Sazrijevaju u kolovozu i rujnu.

Iz zapadnih dijelova Sjeverne Amerike prenesena je u Europu početkom 19. stoljeća kao brzorastuća vazdazelena vrsta. Primjenjuje se pri podizanju šumskih kultura, zahtijeva duboka, svježna i rastresita tla, kisele reakcije.

Ne podnosi kalcificirana, lužnata tla. Zbog dekorativnosti i voluminoznosti, upotrebljava se u parkovima i drvoredima.

Drvo je kvalitetno, lako za obradu, poput jelovine. Razmnožava se sjemenom a i vegetativno, reznicama. Postoji niz taksona i varijeteta obične duglazije. Najpoznatije su plava duglazija (*P. menziesii* var. *glauca*) i siva duglazija (*P. menziesii* 'Caesia').

Stablo br. 9 nalazi se zapadno od dvorca, pokraj grabove živice.

str. 172
 Stablo br. 10 :
Betula pendula Roth.
 (obična breza)

str. 173
 grane s listovima (gore desno),
 debllo i kora (dolje desno)

Obična breza

Porodica: *Betulaceae* - breze

Latinski naziv: *Betula pendula* Roth., *Betula verrucosa* Ehrh.

Ostali nazivi: bijela breza, bradavičasta breza

Strani nazivi: engleski: Silver Birch

njemački: Gemeine Birke

Listopadno drvo koje naraste do 30 m visoko i do 60 cm u debljinu, vitke, proriježene krošnje. Kora je kod mladih izbojaka crvenkastosmeđa, s bjelkastim voštanim nakupinama (bradavicama) i ljepljiva. Kora debla je u mladosti bijela, ljušti se u horizontalnim trakama. U starosti ispuca u donjem dijelu i pocrni.

Listovi su goli, oko 3-7 cm dugi, 2-4 cm široki i malo ljepljivi. Cvjetovi su jednospolni i jednodomni. Muški cvjetovi su u sjedećim, 4-6 cm dugim resama. Formiraju se već u jesen. Ženski cvjetovi su kraće rese, do 2 cm, pojavljuju se u proljeće. Cvate u travnju i svibnju, usporedno s listanjem. Oprašivanje se obavlja vjetrom. Plod se nalazi u plodnim visećim resama, na dugoj tankoj peteljci. Sjeme sazrije u srpnju i kolovozu.

Razmnožava se sjemenom i pomoću izdanaka.

Breza ima širok areal rasprostranjenja u Europi i Prednjoj Aziji. Kod nas dolazi kao pionirska vrsta drveća na pašnjacima, i šumskim sječinama. Daje drvo izvrsne kakvoće za celulozu.

Dekorativna je te se često unosi u parkove i drvorede, podnosi različite vrste tala i otporna je na negativne ekološke utjecaje.

U novije vrijeme je neopravdano uklanjaju kao uzročnika alergijskih oboljenja. Stablo crne breze (*Betula nigra* L.) nalazi se na istočnoj strani od dvorca.

Na zapadnoj strani nalazi se stablo br. 10.

str. 174
 Stablo br. 11 :
Catalpa bignonioides Walter
 (obična katalpa)

str. 175
 grančica s listovima i plodom

Obična katalpa

Porodica: *Bignoniaceae* trubačevke

Latinski naziv: *Catalpa bignonioides* Walter

Ostali nazivi: trubljačac, cigaraš

Strani nazivi: engleski: Common catalpa

njemački: Gewöhnlicher Trompetenbaum

Raste kao stablo visine do 15 m. Deblo je krivudavo s nisko postavljenom krošnjom. Kora je tanka, uzdužno ispucala. Listovi su nasuprotni, široko jajasti, pri vrhu ušiljeni a pri dnu srcasti, cijelog ruba, valoviti. Jednostavni listovi su duljine 15-30 cm, s peteljkom dugom do 15 cm. Cvjetovi su dvospolni, krupni i neugodnog mirisa, bijele boje. Formiraju uspravne 20-25 cm, duge metlice. Cvate nakon listanja u lipnju i srpnju. Plodovi su okrugli, do 35 cm dugi viseći tobolci. Ostaju na stablu tijekom zime, sadrže mnoštvo zbijenih plosnatih sjemenki koje se osipaju u proljeće.

Porijeklom je iz jugoistoka Sjeverne Amerike. Prilikom uzgoja u parkovima traži hranjiva, svježja i dobro propusna tla. Voli svjetlije položaje. Dobro podnosi niske temperature, otporna je na onečišćenja. U parkovima se uzgaja kao soliterno stablo, u grupama ili u drvoredima.

U trenkovačkom parku grupa uz prometnicu je zbog zaszene suha i polusuha, a ona uz kupališni bazen, na otvorenom, stabilna. Osim obične katalpe u parkovima se koristi *C. speciosa* Warder, te *C. ovata* Don (kineska katalpa).

Stablo br.11 nalazi se na zapadnoj strni dvorca, a ostavljeno suho deblo služi za gniježđenje ptica dupljašica.

str. 176
Stablo br. 12 :
Carpinus betulus L.
(obični grab)

str. 177
grab visećih grana (gore desno)
list i plod (dolje lijevo)

Obični grab

Porodica: *Corylaceae* - lijeskovke

Latinski naziv: *Carpinus betulus* L.

Ostali nazivi: bijeli grab

Strani nazivi: engleski: Hornbeam
njemački: Heinbuche

Do 30 m visoko listopadno drvo, razgranate i guste krošnje. Deblo je često usukano i užljebljeno. Kora je tanka i glatka, slabo ispucala, svijetlosiva. Listovi su naizmjenični, ovalni, ušiljeni, s izrazitom nervaturom, dužine 5-10 (15) cm, širine 3-4 cm, u pazuhu bočnih žila ima dlačice. Pupovi su dugi, jajoliki i zašiljeni.

Biljka je jednodomna. Muški se cvjetovi razvijaju iz krupnijih bočnih, cvjetnih pupova na prošlogodišnjim grančicama, u vidu okruglastih, visećih i rastresitih resa. Ženski cvjetovi su također u visećim, kraćim resama. Cvate u travnju i svibnju, kada i lista.

Plod je jednosjemeni, bočno spljošteni oraščić, svijetlozelene boje, gol, s nekoliko uzdužnih rebara. Djelomično je pokriven trolapim plodnim priperkom. Plodovi vise u širokim plodnim skupinama. Drvo graba je dobrih tehničkih svojstava, bakuljavo je, nema vidljivih godova na poprečnom presjeku. Upotrebljava se u drvanoj galanteriji.

Rasprostranjen je u srednjoj i južnoj Europi, jugozapadnoj Aziji, nema ga na Pirinejskom poluotoku. Javlja se u brojnim šumskim zajednicama, od nizinskog do brdskog pojasa. Kod nas je autohtona vrsta drveća, a najčešća u mješovitoj šumi hrasta kitnjaka i graba (*Quercus-carpinetum croaticum* Ht.). Ima širok visinski areal rasprostranjenja, do 1.000 m.

U parkovima se upotrebljava kao dekorativna vrsta zbog bujne krošnje i obilnog ploda. Ima veći broj kultivara s piramidalnom krošnjom ili s tankim visećim granama (*C. betulus* f. *pendula*). Jedan takav nalazi se pri ulazu u kupališni bazen.

U parku se stablo br. 12 nalazi zapadno od dvorca, prema ogradi.

str. 178
Stablo br. 13 :
Taxus baccata L.
(europska tisa)

str. 179
deblo i kora (dolje lijevo)
iglice s arilusom (dolje desno)

Europska tisa

Porodica: Taxaceae - tise

Latinski naziv: *Taxus baccata* L.

Ostali nazivi: tisa

Strani nazivi: engleski: Common yew
njemački: Gemeine Elbe

Crnogorično drvo ili grm, naraste do 20 m visoko. Ima široku piramidalnu krošnju i nepravilno deblo. Ne grana se u pršljenima nego nepravilno uzduž debla. Kora je tanka, crvenosmeđa, na mladim stablima je glatka, u kasnijoj dobi raspuca i ljušti se u obliku traka.

Iglice su češljasto raspoređene, pri osnovi sužene, na vrhu šiljaste, meke, s lica tamnozeleno, s naličja svjetlije. Duge su oko 3 cm i oko 2 mm široke, otpadaju nakon 4-5 godina. Cvjetovi su jednospolni, dvodomni, rijetko jednodomni. Muški se skupno nalaze u pazuhu iglica, a ženski su pojedinačni i gusto pokriveni ljuskama. Cvate u ožujku i travnju.

Sjeme je koštica obavijena mesnatim grimzocrvenim omotačem (arilus), sazrijeva u jesen iste godine, a posijano klije druge godine. Svi dijelovi tise sadrže otrovni alkaloid toksin, osim arilusa (mesnatog ovoja) koji je omiljena hrana pticama.

Tisa je drvo širokog areala rasprostranjeno na području sjeverne polutke. Kod nas dolazi od prirode na Papuku, u zajednici s bukvom i jelom. Drvo je visoke kakvoće, posebice kvalitetno za izradu galanterije. U našim šumama je gotovo istrijebljena, a postoji samo jedna lokacija s nekoliko primjeraka iznad Zvečeva.

Kao parkovna dekorativna vrsta uzgaja se od davnine. U trenkovački park unesena je za vrijeme obitelji Svetić. Ima nekoliko primjeraka, a stablo na slici br. 13 nalazi se zapadno od dvorca, uz put prema Velikoj.

str. 180
Stablo br. 14 :
Hedera helix L.
(bršljan)

str. 181
listovi s plodom

Bršljan

Porodica: *Araliaceae* - bršljani

Latinski naziv: *Hedera helix* L.

Ostali nazivi: bršljan

Strani nazivi: engleski: Ivy bindwood

njemački: Gemeiner Efeu

Drvenasta zimzelena penjačica koja, penjući se uz stabla, dosegne visinu i do 30 m. Uz deblo i grane ili druge podloge pričvršćuje se posebnim, adventivnim korijenjem. Kora je pepeljastosiva.

Može narasti u debljinu i do 20 cm, a doseći starost i nekoliko stotina godina, sporo prirašćuje. Listovi su zimzeleni, naizmjenični, s lica tamnozeleni i sjajni, s naličja žutozeleni. Kod listova se očituje heterofilija, to jest listovi lisnih izbojaka su lapoviti (3-5 lapova), a listovi cvjetnih jajolikorombični, ušiljeni i goli te u mladosti obrasli dlačicama. Lapoviti listovi su obično u zasjeni ili pužu po tlu, a jajoliki su na svjetlijim položajima, u višim dijelovima stabla.

Cvjetovi su žutozeleni, mirisni, dvospolni i jednospolni (hermafroditi) u polukuglastom štitastom cvatu. Cvate u jesen u grozdastim cvatovima. Plod je boba, u početku zelena, a kasnije modrocрна, glatka. Sazrijeva u proljeće sljedeće godine, gorka je, s neugodnim mirisom. Ima purgativno svojstvo. Rado ga jedu ptice, a sjemenke raznose na druga stabla.

Razmnožava se vegetativno, reznicama i položenicama.

Ima široku rasprostranjenost, podnosi jaku zasjenu, ali i svjetlost. Raste na vlažnom tlu, ali podnosi i skeletna i vapnenasta tla. Voli visoku vlažnost zraka.

Bršljan je biološki zanimljiva biljka pa, osim hermafroditizma i heterofilije, pokazuje dvostrukost u razvoju korijenja koje može biti adventivno (zračno) ili se normalno zakorjenjuje u tlu. Raste na zidovima, ruševinama ili puže po tlu.

Vrtlari ga rado koriste za ozelenjavanje zidova, golih stijena, na grobljima...Postoje mnogi hortikulturni oblici, s raznim oblicima i bojama listova. Česta je i forma uspravnog bršljana (*Hedera helix* L. var. *arborea hort.*). U parku raste uz nekoliko stabala.

Bršljan, stablo br. 14 je na hrastu lužnjaku, uz ogradu prema prometnici. Jedinostveni primjerak vrbolikog hrasta (*Quercus phellos* L.) ugušen je od agresivnog bršljana i paviti.

str. 182
Stablo br. 15 :
Acer platanoides L.
(javor mliječ)

str. 183
plod-krilce

Javor mliječ

Porodica: *Aceraceae* - javori
Latinski naziv: *Acer platanoides* L.
Ostali nazivi: mliječ, šiljatolisni javor
Strani nazivi: engleski: Norway-maple
njemački: Spitz-Ahorn

Listopadno drvo koje naraste do 35 m visoko i više od 100 cm u debljinu, guste jajolike krošnje. Deblo je pravilnog, okruglog oblika. Kora je oko 1 cm debela, tamnosmeđa, s brojnim plitkim, mrežastim brazdicama. Korijen je široko razgranjen.

Listovi su s dugim, tankim, crvenkastim peteljka. Plojka je s obje strane tamnozeleno, gola, duga 5-16 cm, široka 8-25 cm. Iz prekinute peteljke kaplje bijeli mliječni sok, po čemu je javor dobio ime. List je lapovit, lapovi su ušiljeni. Cvjetovi su ženski, muški ili hermafroditni, žutozelene boje, u uspravnim cvatovima. Može biti jednodoman i dvodoman, oprašivanje je pomoću kukaca. Cvate u travnju i svibnju, prije listanja. Plod je krilati kalavac koji se u zreloom stanju raspadne na dvije perutke. Krilca ploda su pod tupim kutom (180°), sjeme je plosnato. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Javor mliječ je česta vrsta drveća naših šuma. Dolazi u primjesi s hrastom i bukvom, preferira svjež i duboka tla. U višim predjelima našega gorja dolazi u smjesi s gorskim javorom i bijelim (gorskim) jasenom. U mladosti je brzorastuća vrsta. Drvo je izvrsne kakvoće a upotrebljava se u galanteriji (tambure, gusle...) i izradi namještaja.

Kao dekorativna vrsta sadi se u parkovima i drvodredima, posebno varijeteti sa crvenim ili tamno crvenozelenim listovima i spuštenih grana.

U parku (stablo br. 15) se nalazi zapadno od dvorca, a drugi primjerci rastu u drugim dijelovima parka.

str. 184

Stablo br. 16 :
Fagus sylvatica L.
(obična bukva)

str. 185

deblo (desno gore)
plod-bukvica (desno dolje),

Obična bukva

Porodica: *Fagaceae* - bukovkeLatinski naziv: *Fagus sylvatica* L.

Ostali nazivi: europska bukva

Strani nazivi: engleski: European beech
njemački: Rothbuche

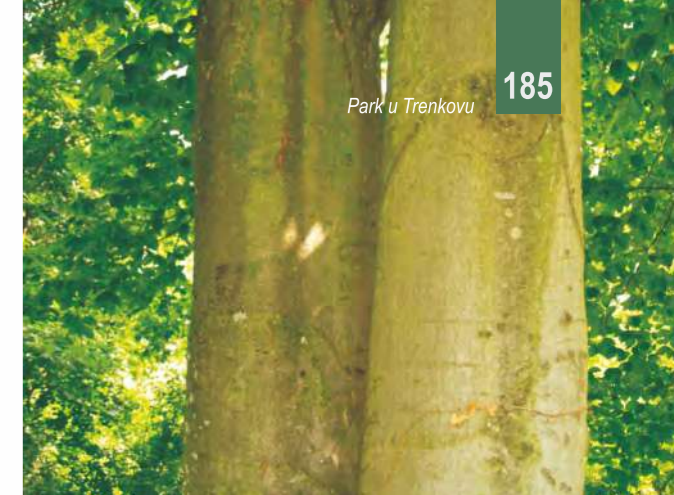
Listopadno drvo koje je rasprostranjeno diljem Europe, naraste u visinu do 40 m s promjerom do 200 cm, guste pravilne krošnje. Kora je pepeljastosivkaste boje, tanka i glatka do u duboku starost. Korijski sustav je razvijen, srednje dubok ili plitak. Pupovi su svijetlosmeđi, ušiljeni. Listovi su sjajnozeleni, 5-12 cm dugi i 3-8 cm široki, s 5-9 pari žila. Muški cvjetovi su skupljeni u kuglaste cvatove koji vise na končastoj, do 5 cm dugoj i dlakavoj stapci. Ženski su na kratkim stapkama. Cvate u travnju i svibnju. Plod je trobridni smeđi oraščić (bukvica) dužine do 16 mm, sazrijeva u rujnu i listopadu.

Bukva je jednodomna i jednospolna vrsta. Oprašivanje se obavlja kukcima. Areal obične bukve pokriva gotovo cijelu Europu. Kod nas je autohtona vrsta, sačinjava veći dio šumskih sastojina našega područja. Drvo se upotrebljava u graditeljstvu i za izradbu namještaja te kao celulozno drvo dobre kakvoće. Podnosi zasjenu, a izbjegava poplavna područja.

U trenkovačkom parku ima nekoliko varijeteta i kultivara: neidentificiranog imena, uvjetno mezijska bukva (*F. moesiaca* /Maly/ Czeczott), uskolisna bukva nazubljenog lista, i crvena bukva (*F. sylvatica* L. Artropurpeca).

Zbog tanke i svijetle kore bukva na suncu izloženim položajima stradava od suncožara (opekline na kori).

Stablo br. 16 nalazi se na sjeverozapadnoj strani dvorca.

str. 186
 Stablo br. 17 :
Thuja occidentalis L.
 (obična američka tuja)

str. 187
 Grana sa češerima

Obična američka tuja

Porodica: *Cupresaceae* - čempresovke

Latinski naziv: *Thuja occidentalis* L.

Ostali nazivi: zapadna tuja

Strani nazivi: engleski: American arbor-vitae

njemački: Abendländischer Lebensbaum

Vazdazeleno drvo porijeklom iz Sjeverne Amerike. Naraste do 20 m visoko, do 100 cm prsnog promjera. Krošnja je u mladosti usko čunjasta, kasnije se zaobljuje. Kora je crvena do tamnosmeđa, tanka i uzdužno ispucala u trake. Izbojci su razgranati i više-manje horizontalno poredani, spljošteni, s gornje strane tamnozeleni i sjajni, s donje strane svijetlozeleni. Lišće je ljuskasto, do 4 mm dugo. Mlade biljke i neplodne grane su često igličaste. Češeri su duguljasti, 8-12 mm dugi, u početku stoje uspravno, kasnije vise. Cvate u travnju i svibnju, sjeme sazrijeva u jesen.

Tuja raste sporo, doživi starost veću od 400 godina. U Europu je donesena početkom 16. stoljeća.

Omiljena je parkovna vrsta jer ima voluminozni zeleni habitus, a nije zahtjevna na edafske, mikroklimatske i klimatske uvjete.

Dobro podnosi orezivanje te se koristi za žive ograde.

Razmnožava se sjemenom i vegetativno, reznicama. Lišće sadrži vitamin C te je nekada korišteno za čaj.

Postoji niz kultivara američke tuje.

U trenkovačkom parku nalazi se golema tuja (*Thuja plicata* Donn ex D. Donn), koja se nalazi preko potoka, bliže staji, ali je ugrožena zasjenom ostalog drveća.

Stablo br. 17 nalazi se na zapadnoj strani parka, a drugo blizu nogometnog igrališta.

str. 188

Stablo br. 18 :

Pinus sylvestris L.
(obični bor)

str. 189

češeri (gore lijevo),
grana s iglicama (dolje lijevo)

Obični bor

Porodica: *Pinaceae* - boroviLatinski naziv: *Pinus sylvestris* L.

Ostali nazivi: bijeli bor, crveni bor

Strani nazivi: engleski: Scots pine

njemački: Gemeine Kiefer

Crnogorično drvo koje naraste do 30 m visoko, s promjerom do 100 cm, snažnog debla i ovalno piramidalne krošnje. Grane su raspoređene u pravilnim pršljenima. Kora je u mladosti glatka, bjelosiva, a u starijoj dobi postaje pepeljastosiva, ispucala u obliku pločica. Korijski sustav je snažno razvijen.

Pupovi su dugi do 2 cm, bez smole, a iglice tamnozeleno, 6-9 cm duge, oštre i krute. Nalaze se na vrhu grančica, u obliku zbijenih kitica. Cvjetovi su jednospolni i jednodomni, muški u obliku resa, a ženski u obliku češerića, cvatnja u svibnju i lipnju. Oprašivanje se obavlja vjetrom (anemofilija).

Češeri su dugi 7-8 cm i 2-3 cm široki. Prve godine su tamno-ljubičaste boje, kasnije posmeđe, a dozrijevaju u jesen druge godine. Sjeme u češeru je eliptično, s dugim krilcem.

Razmnožava se sjemenom.

Obični bor je endemična vrsta centralnog i zapadnog dijela Balkanskog poluotoka. U naše krajeve je unesen u šumske sastojine. Drvo je dobre kvalitete, služi u graditeljstvu i izradi namještaja.

To je heliofilna vrsta, uspijeva i na kamenitim, skeletnim tlima. Kao parkovna vrsta ima nekoliko formi i varijeteta. Dekorativan je zbog svoga habitusa i crvenkaste kore, te češera koji su u mladosti ljubičaste boje.

Primjerak u parku (stablo br. 18) je u dobi preko stotinu godina. Nalazi se neposredno uz dvorac, sa sjeverozapadne strane.

str. 190
Stablo br. 19 :
Prunus avium L.
(trešnja divlja)

str. 191
deblo i listovi (gore desno),
cvijet (dolje lijevo)

Divlja trešnja

Porodica: Rosaceae - ruže

Latinski naziv: *Prunus avium* L.

Ostali nazivi: trešnja

Strani nazivi: engleski: sweet cherry
njemački: Kirschbaum

Listopadno drvo koje naraste do 20 m visoko, prsnog promjera većeg od 50 cm. Ima široku jajoliku ili okruglu krošnju. Kora je tanka i žilava, s vidljivim hrđastim lenticelama, ljušti se u horizontalnim prstenastim trakama. U starijoj dobi ispuca. Pupovi su ušiljeni, debelog kožastog ruba. Razlikuju se oni na dugim izbojcima, gdje su pojedinačni, za razliku od onih na kratkim, koji su u skupinama. Listovi su oko 10 cm dugi i oko 5 cm široki, na peteljci dugoj oko 2 cm. Cvjetovi su na dugim peteljka, skupljeni u guste štitaste cvatove, jednodomni, oprašuju se kukcima. Cvate u travnju i svibnju, usporedno s listanjem.

Plod je mesnata koštunica, prije zrenja crvena, u zreлом stanju crna, sjajna i gorkasto ukusna. Rado je jedu ptice te doprinose njenom rasijavanju u prirodi. Sjeme je obla i glatka koštica. Razmnožava se sjemenom.

Trešnja je drvo koje od prirode raste u našim mješovitim šumskim sastojinama umjereno kontinentalne klime.

Ubraja se u brzorastuće vrste drveća a drvo je izvrsne kakvoće za izradu namještaja.

Vrlo je polimorfna vrsta te se odabirom i kalemljenjem u voćarstvu postiže niz različitih sorti i kultivara. U Požeštini je poznata sorta „hedelfinger“ (velika hrustavka, hrušt) U parkove se unosi zbog svoje dekorativnosti, estetike debla, ploda i kao hrana pticama, poželjnim stanovnicima parkova.

Nekoliko primjeraka kalamljene divlje trešnje (stablo br. 19), koja cvate krupnim bijeloružičastim cvjetovima nalaze se sjeverozapadno od dvorca, a divlje se spontano šire preko Veličanke.

str. 192
Stablo br. 20 :
Tilia cordata Mill.
(malolisna lipa)

str. 193
grana s listom (gore lijevo)
list s plodovima (gore desno),

Malolisna lipa

Porodica: *Tiliaceae* - lipe

Latinski naziv: *Tilia cordata* Mill., *Tilia parvifolia* Ehrh.

Ostali nazivi: kasna lipa

Strani nazivi: engleski: Small leaved lime

njemački: Wald-Linde

Listopadno drvo koje naraste do 30 m visoko i više od 100 cm u prsnom promjeru, pravilnog debla sa širokom, jajolikom, voluminoznom krošnjom. Na osami formira nižu i širu krošnju debelih grana. Kora je u mladosti tanka i glatka, zelenkastosmeđa, sa starošću odeblja (oko 2 cm) i uzdužno se izbrazda, postaje sivkastocrna.

Listovi su dugi 4-7 cm, toliko i široki, na peteljka, dugim 2-6 cm, manji su od rane ili velelisne lipe. Na licu su obično goli, tamnozeleni, na naličju svjetliji, sa čupercima bijelih dlačica u kutevima lisnih žilica. Cvjetovi su dvospolni, jednodomni, bijeložuti i mirisavi, formiraju cvatove u grupama 5-7 (11). Cvate krajem lipnja, 14 dana poslije rane lipe. Zalisci cvijeta su s drškom. Oprašuje se kukcima (pčelama). Plod je višesjemeni okruglasti meki oraščić, bez rebara, pokriven pahuljama. Može se drobiti među prstima. Razmnožava se sjemenom i vegetativno. Ima jaku izdanačku snagu iz korijena.

Malolisna lipa ima širok areal rasprostranjenja u Europi i zapadnoj Aziji. Za svoje drvo su je odabrali Slaveni. Rasprostranjena je u šumama našeg područja, a većim dijelom je zastupljena na području čaglinske Krndije. Ima meko drvo, rado ga upotrebljavaju pčelari za izradu košnica. Cijenjen je lipov med a i cvijet (*Flores Tiliae*) se upotrebljava za ljekovite pripravke (čajeve).

Omiljena je parkovna vrsta zbog osebnog habitusa i mirisa cvijeta, rado se koristi u gradskim drvoredima. Lipa doživi visoku starost i otporna je na raznolike ekološke utjecaje. Stablo br. 20 nalazi se na sjeverozapadnoj strani parka. U parku se nalazi nekoliko mješovitih grupa malolisne i velelisne lipe.

str. 194
 Stablo br. 21 :
Tilia platyphyllos Scop.
 (velelisna lipa, rana lipa)

str. 195
 list s plodovima

Velelisna lipa

Porodica: *Tiliaceae* - lipe

Latinski naziv: *Tilia platyphyllos* Scop., *Tilia grandifolia* Ehrh.

Ostali nazivi: rana lipa, bijela lipa

Strani nazivi: engleski: Large leaved lime

njemački: Früh-Linde

Listopadno drvo koje naraste oko 40 m visoko i više od 100 cm u prsnom promjeru, pravilnog debla, sa širokom voluminoznom krošnjom. Na osami formira nižu, širu krošnju, debelih grana. Kora je u mladosti tanka i glatka, sivocrvenkasta, sa starošću odeblja (oko 3 cm) i uzdužno grubo ispuca.

Listovi su duži od 8 cm, na peteljka dugim 3-6 cm. Veći su od kasne ili malolisne lipe. Na licu su obično goli, tamnozeleni, a na naličju svjetliji, sa čupercima bijelih dlačica u kutevima lisnih žilica. Cvjetovi su dvospolni, jednodomni, bijeložuti i mirisavi, formiraju cvatove u grupama 2-3 (6). Cvate početkom lipnja, 14 dana prije kasne lipe. Oprašivanje se obavlja kukcima (pčele). Zalisci cvijeta su sjedeći, bez drške. Plod je višesjemeni okruglasti tvrdi oraščić, s 5 uzdužnih rebara, pokriven gustim smeđim dlačicama. Ne može se zdrobiti prstima. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Velelisna ili rana lipa ima široko područje rasprostranjenja u Europi i zapadnoj Aziji.

Za svoje drvo su je odabrali Slaveni. Rasprostranjena je u šumama našeg područja, a većim dijelom je zastupljena na području čaglinske Krndije.

Ima meko drvo, rado ga upotrebljavaju pčelari za izradu košnica, a za liko vinogradari.

Omiljena je parkovna vrsta zbog osebujnog habitusa i mirisa cvijeta, rado se koristi u gradskim drvoredima. Lipa doživi visoku starost i otporna je na raznolike ekološke pritiske. Stablo br. 21 nalazi se na zapadnoj strani parka, blizu crvene bukve.

U grupama s ranom i kasnom lipom nađe se i srebrnasta lipa (*Tilia argentea* Desf.), izrazito srebrnastog lista s donje strane, i lipa trolapog lista (*Tilia x flacid* Host 'Diversifolia').

str. 196
Stablo br. 22 :
Aesculus hippocastanum L.
(divlji kesten)

str. 197
listovi i plod (gore desno),
zreli plod (dolje desno)

Divlji kesten

Porodica: Hippocastanaceae - kesteni

Latinski naziv: *Aesculus hippocastanum* L.

Ostali nazivi: konjski kesten

Strani nazivi: engleski: Common horsechestnut
njemački: Gemeine Rosskastanie

Listopadno drvo koje naraste do 30 m visoko, s prsnim promjerom većim od 100 cm. Ima široko razgranatu, gustu, voluminoznu krošnju. Kora je na mlađim izbojcima sivosmeđa, na starijim stablima sivocrna, sitno ispucala u tankim ljuskama. Ima dobro razvijen korijenski sustav.

Pupovi su relativno veliki, pokriveni velikim i širokim, ušljenim, smolastoljepljivim ljuskama, crvenosmeđe boje. Listovi su nasuprotni, s 3-7 listića na zajedničkoj dugoj (15-20 cm) peteljci, od kojih je srednji najveći.

Cvjetovi su poligamni, u velikim uspravnim, piramidalnim cvatovima, dugim 20-30 cm. Na istom cvatu mogu se naći jednospolni i dvospolni cvjetovi. Cvate u svibnju i lipnju.

Plod je okrugli tobolac u promjeru oko 6 cm, ježast, a u njemu se nalazi 1-3 sjemenki sjajne smeđe boje. Plod, iako gorkog okusa, rado jedu životinje (svinje, ovce, divljač...). Oprašuje se kukcima a razmnožava sjemenom.

Divlji kesten je endemična vrsta drveća južnog dijela Balkanskog poluotoka. U naše krajeve se unosi kao parkovna vrsta. Vrtlari u službi vlastelinstva Svetić i Rakodszay rado su ga unosili na majure, uz stambene, upravne i gospodarske građevine. U zadnje vrijeme stradava od kestenovog moljca koji izaziva nekrozu lišće tijekom ljeta.

Plod je služio kao hrana divljači. Turci su plod divljeg kestena koristili kao hranu i lijek za konje te mu naziv konjski kesten.

Divlji kesten je vrlo dekorativna vrsta zbog guste, voluminozne krošnje, estetski oblikovanog lista, cvijeta i ploda. Posebno je omiljen u gradskim drvoredima i parkovima, gdje pruža obilje hladovine. Postoje brojni hortikulturni oblici, poput američkog divljeg kestena (*Aesculus x carnea* Hayne), od kojeg se primjerak nađe i u trenkovačkom parku). U parku ima na nekoliko mjesta divljeg kestena, najviše uz ogradu prema prometnici, gdje se nalazi i stablo br. 22.

str. 198
Slika br. 23 :
Viscum album L.
(bijela imela)

Bijela imela

Porodica: Loranthaceae - lijevokvke
Latinski naziv: *Viscum album* L.
Ostali nazivi: imela bijela
Strani nazivi: engleski: Mistletoe
njemački: Weisse Mistel

Raste kao gusti vazdazeleni, okruglast i vrlo granat grm do visine 1 m. Grane su krhke a kora tanka, glatka, žućkastozelena ili maslinastozelena. Listovi su kožasti, tvrdi i goli, dugi 3-4 cm, široki 1,5 - 3 cm. Cvjetovi su sitni, jednospolni, dvodomni, stoje 3-5 u pazušcima listova. Cvate već u veljači i ožujku. Plod ima oblik kuglaste sočne bijele bobice u kojoj se nalaze do 3 srolike sjemenke obavijene sluzavom, ljepljivom tvari, koja se nekad koristila kao lijepak za hvatanje ptica. Plodovi dozrijevaju zimi ili u proljeća sljedeće godine. Razmnožava se sjemenom kojeg najčešće prenose ptice.

Bijela imela je dvodomna entomofilna vrsta. Parazitira na oko 50 raznih vrsta, posebice na vrstama iz porodica *Rosaceae* (ružovke) i *Salicaceae* (vrbovke), dakle na voćkavicama i mekim listačama.

Prilikom klijanja sjemeni na kori drveta domaćina razvija se organ kojim se pričvršćuje. Putem takve sisaljke imela izlučuje encime koji rastvaraju stanične kore. Pomoću sistema crpki (haustorija) crpi iz domaćina vodu s hranjivim tvarima. Međutim, kao poluparazit pomoću vlastitog klorofila u listićima stvara asimilate.

U trenkovačkom parku može se naći imela na mnogim stablima, jer su zbog starosti fiziološki oslabijela. Na slici br. 23 imela se prihvatila jabuke koja se nalazi na travnjaku sjeverozapadnog dijela parka.

str. 200
Stablo br. 24 :
Fagus sylvatica 'Purpurea Grp'.
(crvena bukva)

str. 201
Grančica mezijske bukve
(*F. moesiaca* /Maly/ Czeczott),

Crvena bukva

Porodica: *Fagaceae* - bukve

Latinski naziv: *Fagus sylvatica* 'Purpurea Grp'.

Ostali nazivi: purpurna bukva

Strani nazivi: engleski: European beech, f. purpurea
njemački: Rotbuche

Listopadno drvo koje naraste oko 30 m visoko, s prsnim promjerom oko 100 cm, jajoliko okruglaste krošnje, snažnih grana. Kora je pepeljastosive boje, tanka i glatka. Pupovi su duguljasti, dugi i ušiljeni. Lišće je zelenkasto do crnkastocrveno. Lišće je tamnije ako je stablo na osunčanijem mjestu.

Cvate u travnju i svibnju, muški cvjetovi su skupljeni u kuglaste cvatove na dugoj (do 5 cm) peteljci, a ženski su na kratkim peteljicama. Plod je poznat pod imenom „bukvica“, sazrijeva u rujnu i listopadu. Bukva je jednodomna, oprašuje se vjetrom.

Razmnožava se sjemenom i vegetativno (polijeganjem). Među sjemenjem crvene bukve nađe se samo dio njih iz kojih se razmnože nove jedinke.

Areal obične bukve pokriva gotovo cijelu Europu. Kod nas je autohtona vrsta, čini veći dio šumskih sastojina našeg područja. Drvo se upotrebljava u graditeljstvu i za izradbu namještaja te kao celulozno drvo dobre kakvoće. Podnosi zasjenu, a izbjegava poplavna područja.

Crvena bukva je parkovna vrsta, dobivena odabirom sjemena obične bukve, a koje daje istovjetnu biljku. U park je unesena prije stotinjak godina (stablo br.24), nalazi se u grupi s uskolisnom bukvom nazubljenog lista i neidentificiranom vrstom (mezijskom bukvom?), na sjevernoj strani parka pokraj puta prema nogometnom igralištu. Habitus je estetskog obilježja zbog boje listova i plodova.

str. 202
Stablo br. 25 :
Populus tremula L.
(Trepetljika, jasika)

str. 203
list (gore lijevo),
cvjetne rese (gore desno)

Trepetljika

Porodica: *Salicaceae*- vrbovke

Latinski naziv: *Populus tremula* L.

Ostali nazivi: jasika

Strani nazivi: engleski: Aspen

njemački: Zitter-Pappel

Listopadno drvo koje naraste oko 30 m visoko s prsnim promjerom oko 100 cm. Kora je glatka, oko 2 cm debela, u starijih primjeraka tamnosiva, ispucana i izbrazdana. Korijski sustav je plitak. Pupovi su 5-7 mm dugi, a sastoje se od 3-4 sjajne, više ili manje ljepljive, svijetlosmeđe i gole ljuske. Cvjetni pupovi su trbušasti, debeli su, na kratkim izbojcima. Listovi su izmjenični, u početku dlakavi, kasnije goli, vrlo varijabilni od 19 (-30) cm dugi i oko 13 cm široki. Nalaze se na vrlo dugoj, 3-6 cm dugoj, tankoj i spljoštenoj peteljci, zbog čega listovi i pri najmanjem povjetarcu trepere. Muški cvjetovi su 7-10 cm dugim, visećim, suhovunastim resama, koje poslije cvjetanja pocrvene. Ženske mace su tamnosmeđe i viseće. Cvate u ožujku i travnju, prije listanja. Plod je goli, višesjemeni, zeleni, uski tobolac, 2-3 mm dug, na kratkoj stapci. Sjemenka je žutosmeđa, s nježnim bijelim dlačicama, oko 1 mm duga. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

To je dvodomna, anemofilna, heliofilna vrsta brzog rasta.

Rasprostire se na području Europe, sjeverozapadne Azije i sjeverne Afrike. Raste na aluvijalnim, ravničarskim i pjeskovitim tlima. Dolazi na povišenim staništima koji nisu izloženi stalnim poplavama, te nižim brežuljcima u šumama hrasta i bukve. Vrlo je varijabilna vrsta te ,primjerice, varijetet *Populus villosa* Lang. dolazi u sjevernom dijelu areala.

Siva topola *Populus x canaescens* križanac je bijele topole s trepetljikom.

Stablo na slici br. 25 nalazi se na desnoj obali Veličanke, u blizini nogometnog igrališta.

str. 204
Stablo br. 26 :
Salix caprea L.
(Iva)

str. 205
grana s listovima

Iva

Porodica: *Salicaceae* - vrbovke

Latinski naziv: *Salix caprea* L.

Ostali nazivi: vrba iva

Strani nazivi: engleski: Goat Willow

njemački: Sal-Veide

Listopadno drvo koje naraste do 20 m visoko s promjerom do 50 cm. Raste i kao grm s mnoštvom izbojaka. Ima široku i nepravilnu krošnju, debelih, uspravnih grana. Kora je zelenkastosiva, kasnije plitko ispuca. Korijenski sustav je sa žilom srčanicom. Pupovi su spiralno raspoređeni. Listovi su do 10 cm dugi i 5 cm široki, najširi na polovici dužine, odozgo tamnozeleni, goli i malo sjajni, odozdo pahuljasti i glatki, s jako izraženom nervaturom. Ima palistiće bubrežastog oblika. Cvjetovi su jednospolni, muški su u macama dugim 3-4.5 cm, jajoliki s promjerom oko 2 cm. Prije cvatnje omotani su gustim i bjelosivkastim dlačicama ("cice-mace"). Ženske mace su duguljaste, do 6 cm duge. Plod je je tobolac s mnoštvom sjemenki s pamučnom kunedrom. Cvijeta u ožujku i travnju, prije listanja.

Vrba iva rasprostranjena je diljem Europe od nizinskog do planinskog pojasa. U šumama se širi spontano, posebice na opožarenim površinama, kao pionirska vrsta. Nije zahtjevna na posebne edafske uvjete, preferira vlažna staništa. U parkovima se uzgajaju i neki od kultivara poput paive ili uhorkaste vrbe (*Salix aurita* L.). Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Stablo br. 26 nalazi se kao soliterno u sjeverozapadnom dijelu parka.

str. 206
Stablo br. 27 :
Populus alba L.
(bijela topola)

str. 207
stara kora s naličjem lista

Bijela topola

Porodica: *Salicaceae* - vrbovke

Latinski naziv: *Populus albave* L.

Ostali nazivi: topola bijela

Strani nazivi: engleski: White poplar

njemački: Silber-Pappel

Listopadno drvo koje naraste oko 30 m visoko i s prsnim promjerom većim od 100 cm zaobljene i relativno rijetke krošnje. Kora je kod mladih stabala sivobjelkasta, glatka do 2 cm debela. Kod starijih je stabala tamnosiva, izbrazdana po dužini. Pupovi imaju nekoliko smeđih ljuski, nisu ljepljivi. Korijski sustav je razvijen. Listovi su varijabilni dok su mladi maljavi, s gornje strane sjajn, tamnozeleno, s donje strane snježnozeleno, kožasto. Cvijetovi, muški u debelim, visećim 3-7 cm dugim resama, ženske rese su duže i vitkije. Cvijeta u ožujku i travnju. Plod je goli tobolac na dršci, svijetlosmeđe boje. Sjeme je oko 2 mm veliko. Razmnožava se sjemenom i vegetativno, reznicama.

Bijela topola najčešće uspijeva uz obale rijeka, na vlažnim aluvijalnim tlima. Nalazi se i u sastojinama naših šuma, kao primješana vrsta u bukovim šumama s brezom. Areal bijele topole prostire se Europe do prednje Azije.

Bijela topola na podnosi zasjenu, helifilna, dvodomna vrsta. Oprašivanje obavljaju kukci.

U parku se nalazi na vlažnijim terenima, uz potok s crnom johom (*Alnus glutinosa* L.) i s bijelom vrbom (*Salix alba* L.).

Bijela topola ima niz varijeteta, a posebno se odlikuje hortikulturna muška forma piramidalnog oblika (*P. alba* var. *bolleana* Lauche).

Grupa stabala (br. 27) nalazi se na desnoj obali Veličanke, bliže nogometnom igralištu.

str. 208
Stablo br. 28 :
Chamaecyparis lawsoniana /Murr./ Parl.
(Lavsonov pačempres)

str. 209
deblo (desno gore),
grančica pjegavog pačempresa (lijevo dolje)

Lavsonov pačempres

Porodica: *Cupresaceae* - čempresovke

Latinski naziv: *Chamaecyparis lawsoniana* /Murr./ Parl..

Ostali nazivi: Lavsonov hameciparis

Strani nazivi: engleski: Lawson felsecypress

njemački: Lawson' s Scheinzypresse

Crnogorično drvo koje naraste do 50 m visoko s prsnim promjerom većim od 200 cm. Domovina mu je zapadna obala Sjeverne Amerike. Krošnja je uskostožasta, vrh je savinut, apostrne grane horizontalno otklonjene. Kora je crvenkastosmeđa, u mladosti glatka, kasnije ljuskasto ispuca. Igljice su ljuskaste, usko priljege, zelene ili plavičastozelene. Muški cvatovi su ružičaste i li crvene boje, ženski plavkaste. Cvate u travnju i svibnju. Češeri su relativno mali, 8-12 mm, debeli s kratkom peteljkom, u stadiju zrenja smeđi, inače plavičastozeleni. Sastavljeni su od osam kožastih ljuski, s malom grbicom. Okriljene sjemenke se nalaze ispod ljuski. Sazrijevaju u jesen.

Lavsonov pačempres najbolje uspijeva na dubokim, svježim i glinovitim, ali i na manje zahtjevnim tlima. Pogoduje mu klimat s više zračne vlage. Otporan je na ekstremne temperature, može biti na otvorenim, svijetlim prostorima, ali podnosi i zasjenu.

Bio je omiljena vrsta pri podizanju parkova krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Jedan primjerak u trenkovačkom parku, koji potječe iz toga vremena, stradao je pri olujnom nevremenu 2007. godine.

U hortikulturi uzgojeno je niz kultivara, a u blizini stabla br. 28, kraj nogometnog igrališta, nalazi se zastarčeni primjerak pjegavog pačempresa (*Chamaecyparis pisifera* /S&Z./ Endl.).

str. 210
Stablo br. 29 :
Robinia pseudoacacia L. (obični bagrem)

str. 211
listovi (gore lijevo)
cvijet (gore desno)
debl i kora (dolje lijevo)

Obični bagrem

Porodica: Fabaceae Iepirnjače, mahunarke
Latinski naziv: *Robinia pseudoacacia* L.
Ostali nazivi: akacija, kraljevo drvo
Strani nazivi: engleski: False Acacia
njemački: Gemeine Robinie

Listopadno drvo koja naraste do 25 m u visinu i više od 50 cm u debljinu, okruglaste ili duguljaste prozračne krošnje. Kora debla je tamnosmeđa, u starosti duboko izbrazdana. Dugi izbojci grana su šiboliki, ravnomjerno rebrasti, crvenosmeđi, glatki i sjajni, sa spiralno raspoređenim parovima oštro zašiljenih trokutastih trnova.

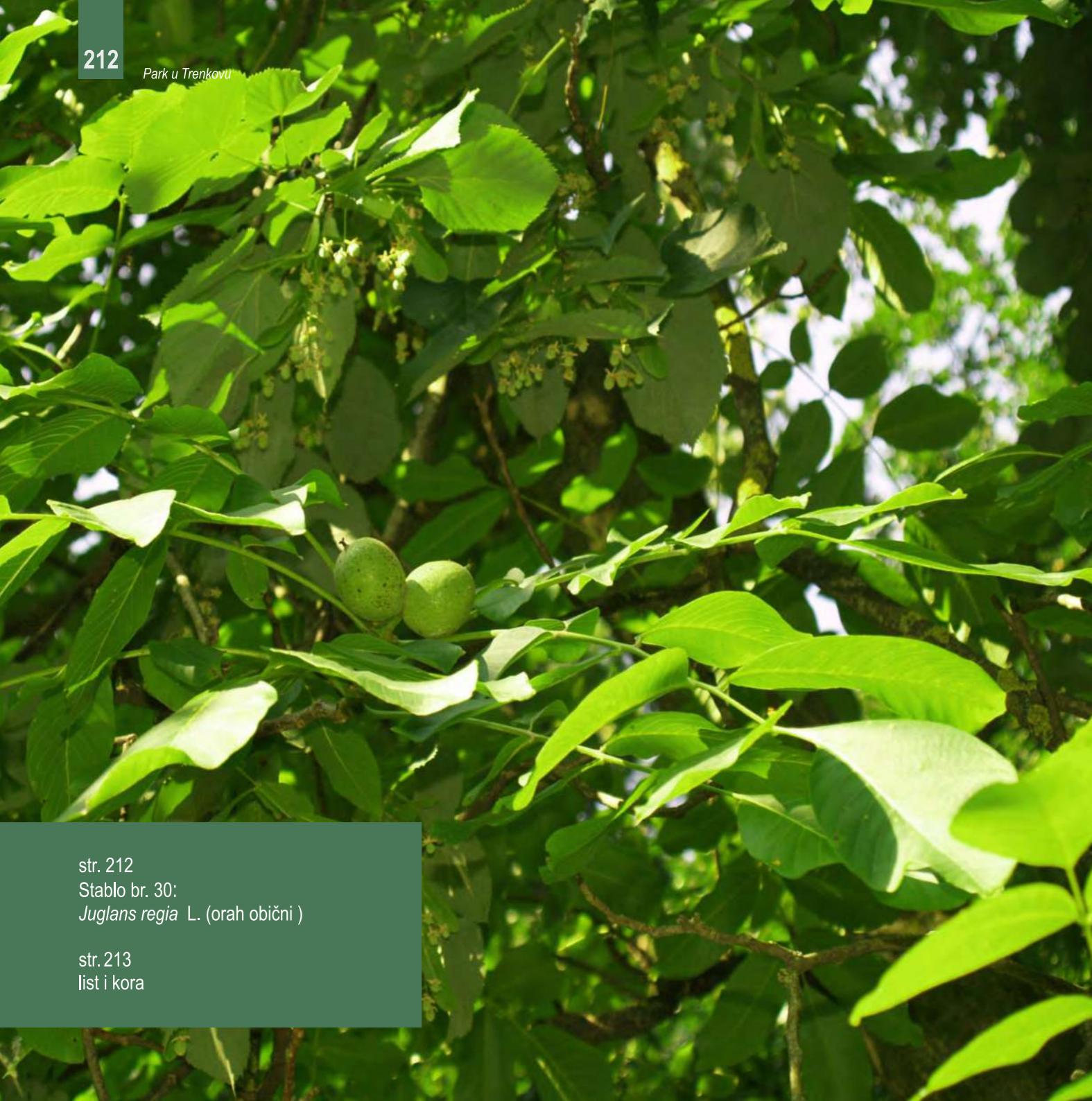
Listovi su neparnoperasto složeni, dugi 10-30 cm, sastavljeni od 9-12 eliptičnih listića. Cvjetovi formiraju grozdaste cvatove duge do 20 cm. Mirisni su i medonosni. Cvatnja je u svibnju i lipnju. Plod je mahuna, duga do 10 cm i oko 1 cm široka, tamnosmeđe boje. Razmnožavanje je sjemenom koje klije druge godine.

Bagrem je porijeklom iz Sjeverne Amerike. Prenesen u naše krajeve dobro se aklimatizirao, a podnosi i tla lošije kvalitete, skeletna, pjeskovita.

U našim šumama služi za smirivanje terena napadnutih erozijom. U šume iznad Vetova unosi ga je veleposjednik Milekić. Danas se širi na okolne terene, na radost pčelara kojima bagremov cvijet služi kao dobra pčelinja paša.

Kao parkovna vrsta primjenjuje se zbog osebujne krošnje, mirisnog i obilnog cvijeta te mahunastog ploda. U trenkovačkom parku kod starijih stabala odumiru vršne grane.

U parku stablo br. 29 nalazi se tik uz ogradu nogometnog igrališta.

str. 212
Stablo br. 30:
Juglans regia L. (orah obični)

str. 213
list i kora

Obični orah

Porodica: Juglandaceae - orahovke

Latinski naziv: *Juglans regia* L.

Ostali nazivi: orah

Strani nazivi: engleski: Walnut tree
njemački: Edelnuss

Listopadno drvo, oko 25 m visoko i oko 100 cm debelo, rijetke široke ili ovalne krošnje. Korijen je razgranat, s dubokom žilom srčanicom. Kora je tamnosiva, u početku glatka, u kasnijoj dobi ispucala.

Listovi su neparnoperasti, 20-40 cm dugi, najčešće s 5-9 sjajnozelenih listića. Imaju karakterističan miris; orah lista u travnju. Cvjetovi su jednospolni i jednodomni, oprašivanje se obavlja vjetrom. Muški cvjetovi su skupljeni u dugim (do 10 cm) resama, a pojavljuju se prije listanja. Ženski cvjetovi su pojedinačni ili u skupini, poput pupova.

Plod je koštunica, u zelenoj ljusci koja kasnije posmeđi, osuši se te ispadne orah. Sazrijeva u rujnu. Sjeme je hranjivo, s dosta orahovog ulja. Razmnožava se sjemenom i izdancima iz korijena.

Orah je porijeklom iz Azije, no raširen je u cijeloj Europi. Prilagodio se našem klimatu i raste u našim šumama. Najviše se koristi u voćarstvu zbog ploda.

Voli tla bogatija vapnom (kalcifilna vrsta), ali vlažna i rahla. Drvo je izvrsne kakvoće, upotrebljava se kao furnirsko i za izradu namještaja. Koristi se za drvorede u naseljima ili kao dekorativna parkovna vrsta.

Stablo br. 30 u parku je uneseno iza Drugog svjetskog rata, ili je slučajno niklo. Nalazi se uz potok Veličanku, kraj nogometnog igrališta. Ima još nekoliko samoniklih stabala diljem parka.

str. 214
 Stablo br. 31 :
Alnus glutinosa / L./ Gaertn. (crna joha)

str. 215
 List s muškim resama i češerićima (desno gore),
 češeri rese (lijevo dolje)

Crna joha

Porodica: Betulaceae - brezovke
 Latinski naziv: *Alnus glutinosa* / L./ Gaertn.
 Ostali nazivi: Joha crna (jova)
 Strani nazivi: engleski: Sticky Akder
 njemački: Schwarzerle

Listopadno drvo do 25 m visoko, s pravim deblom i do vrha razvijenom krošnjom. Kod mladih stabala je kora glatka, zelenkasta, sjajna, kasnije crvenkasta i ljuskava. Grane su tanke, horizontalno usmjerene. Krošnja je jajasta do piramidalna, prilično gusta, listnata. Korijen se prilagođava tlu, ima snažno bočno korijenje. Raste uz nizinske i brdske potoke, a često tvori čiste sastojine na zamočvarenom zemljištu. Pupovi su ljepljivi, pokriveni smeđeljubičastim ljuskama. Listovi su zatvorenozeleni, goli i sjajni, u mladosti ljepljivi. Dugi su 4-10 cm, široki 3-7. Peteljka je do 2 cm duga. Muški cvjetovi su u dugim resama, 5-6 cm dugi, po tri do pet u grozdu, a ženske rese su sitne na stapkama, 3-4 o pazušku listaova. Plod je plosnati oraščić s krilcima, 2-3 mm dug, smeđe boje, nalazio se u češerima koji se sastoje od odrvenjelih ljusaka. Češeri sazrijevaju već u jesen, a otvaraju se u veljači ili ožujku naredne godine, prije listanja. Crna joha je jednodomna, heliofilna (podnosi i zasjenu), higrofilna i brzorastuća vrsta.

Areal joj je diljem Europe i dijela Azije.

Razmnožava se sjemenom i vegetativno. U parku se širi spontano uz potok Veličanku ili nešto podalje na vlažnijim dijelovima. Drvo je meko, ima primjenu u drvanoj galanteriji, a od sirove kore se nekad dobivala boja za bojenje tkanina.

U sjeverozapadnom dijelu parka, prema potoku Resinac nalazi se grupa crne joha izrazito sitnog lista, uvjetno (*A. glutinosa* f. *parvifolia*).

Na mjestima gdje korijenje joha dohvaća potok pojavljuju se na njemu kvržice uzrokovane bakterijom (*Frankia alni*).

Grupa stabala (Stablo br. 31) nalazi se uz desno korito Veličanke, ispod bazena, a opasana je gustim žiljem bršljana.

str. 216
Stablo br. 32:
Acer negundo L.
(negundovac)

str. 217
list i plod

Negundovac

Porodica: *Aceraceae*-javori

Latinski naziv: *Acer negundo* L.

Ostali nazivi: jasenolisni javor, pajavac

Strani nazivi: engleski: Ash-leaved maple

njemački: Eschenblättriger Ahorn

Listopadno drvo koje u svojem prirodnom arealu (Sjeverna Amerika) dosegne visinu do 25 m. Ima dugo deblo i široko granatu krošnj. Listovi su nasuprotni, neparnoperasti, sastavljeni od 3-5 jajolikih i eliptično lancelistih listića. Listići su 8-12 cm dugi, 2-4 cm široki, cjeloviti ili nepravilno nazubljeni, na licu dlakavi. Vršni list je ponekad trolap.

Cvjetovi su ženski i muški. Ženski su u visećim grozdastim cvatovima, a muški u pramenovima, sa crvenkastim prašnikom. Cvate u travnju. Plodovi su viseći, pod ostrim kutom, maslinastosivi, krilca su savijena prema unutra, a sjemenke ovalno produžene. Kora je siva, ispucala.

Domovina negundovca je Sjeverna Amerika. Osjetljiv je na zasjenjivanje i mraz. Uspijeva na vlažnim pa čak i mokrim tlima. Drvo mu je žućkasto, meko.

Razmnožavanje se obavlja sjemenom, a različiti kultivari kalamljenjem ili okuliranjem. U mladosti je brzorastuća vrsta.

U rasadničkoj hortikulturnoj proizvodnji je čest, osobito u novije vrijeme, kada se unosi u parkove i drvorede.

U trenkovačkom parku stablo br. 32 nalazi se uz Veličanku, pokraj puta prema prema nogometnom igralištu. Druga stabla su uglavnom na lijevoj obali potoka, gdje se širi sjemenom, spontano.

str. 218
Stablo br. 33:
Fraxinus americana L.,

str. 219
plod (desno gore),
kora (desno dolje)

Američki jasen

Porodica: *Oleaceae* maslinovke

Latinski naziv: *Fraxinus americana* L.

Ostali nazivi: jasen američki

Strani nazivi: engleski: American Ash

njemački: Americanische Esche

Listopadno drvo koje u svojem prirodnom arealu (Sjeverna Amerika) dosegne visinu do 30 m i promjer veći od 100 cm. Habitus je piramidalan, no često ima dva i više vrhova. Kora je siva, ispucala već kod mlađih stabala, kasnije i plutasta. Grančica je gola ili malo napuhana, sjajna i siva s upadljivim lenticelama. Pupovi su crnosmeđi, bočni su okruglasti, vršni veći, zarubljen. List je neparnoperast s 5-9 listića, dug do 30 cm. Listići su jaja, ili izduženi, dugi 6-15 cm, široki 3-7 cm. Baza lista je asimetrična. Listovi su većinom glatki, katkada pri vrhu nazubljeni, zeleni, na naličju blijedozeleni.

Uspijeva najbolje na aluvijalnim tlima, uz rijeke, no ne podnosi močvarna i tresetna zemljišta. Nalazi se kao primiješana unesena vrsta u posavskim šumama s poljskim jasenom, asocijacija (*Quercus-Fraxinetum*). Drvo je bijelkasto i koristi se u preradi drva te u galanteriji. U trenkovački park uneseno je početkom 20. stoljeća.

U parku se stablo br. 33 nalazi s lijeve strane betonskog mosta, na sjeverozapadnoj strani parka. Drugi, stariji primjerak, (više od 100 godina) nalazi se neposredno uz staju u istočnom dijelu parka.

str. 220
Stablo br. 34:
Fraxinus angustifolia Vahl.
(poljski jasen),

str. 221
list (lijevo dolje)
perutke sa sjemenom
(desno gore)

Poljski jasen

Porodica: *Oleaceae* maslinovke

Latinski naziv: *Fraxinus angustifolia* Vahl.

Ostali nazivi: jasen poljski

Strani nazivi: engleski: narrow leaved Ash

njemački: Schmalblättrige Esche

Listopadno drvo koje dosegne visinu do 30 m (češće oko 15 m) i promjer veći od 100 cm. Krošnja je duguljasto ovalna, zaobljena. Kora debla je u početku glatka, kasnije ispuca u obliku višekutnih pločica, sive boje. Korijenski sustav je dobro razvijen i širok. Pupovi su manji nego kod običnog jasena, tamnosmeđi, pustenasti. Listovi su neparnoperasti, sastavljeni od 7 do 11 pari polimorfni listića, koji su do 10 cm dugi do 3 cm široki. Na rubu su nepravilno pilasti, s gornje strane goli, a s donje s čupercima dlačica uz glavnu žilu. Cvjetovi su dvospolni u rastresitim metličastim cvatovima. Cvate u ožujku i travnju, prije listanja Plod je smeđa perutka s ušiljenom ili zaokruženom osnovom. Sjeme je duže od polovine perutke. Razmnožava se sjemenom.

Poljski jasen rasprostranjen je na području Europe, od Mediterana do Panonske nizine. Anemofilna i higrofilna vrsta koja

uspjeva na aluvijima uz rijeke. Zajedno s hrastom lužnjakom i poljskim brijestom tvori šumsku zajednicu (*Genisto-Quercetum roboris* Ht.). Upravo takva asocijacija činila je autohtonu šumu današnjeg parka, te su nekoliko stabala poljskog jasena, poljskog brijesta i hrasta lužnjaka ostaci nekadašnje šume. Vrlo je polimorfna vrsta te se pojedini taksoni razlikuju prema tome u kakvim su se ekološkim uvjetima razvijali.

Stablo br. 34 nalazi se na otvorenijim dijelovima parka, lijeve obale Veličanke, tamo gdje se potok povremeno izljevao, čineći tlo svježijim. Poljski jasen s poljskim brijestom postaje sve rjeđi te ga budućim negama parka treba oslobađati od povijuša, kao što su pavitina, hmelj i bršljan.

str. 222

Stablo br. 35:

Picea abies L.
(obična smreka),

str.223

grana sa češerima

Obična smreka

Porodica: Pinaceae borovi

Latinski naziv: *Picea abies* L.

Ostali nazivi: smrča

Strani nazivi: engleski: Common spruce

njemački: Fichte

Crnogorično drvo koje naraste do 50 m u visinu i više od 100 cm u debljinu, pravilne stupolike krošnje. Grane su pravilno raspoređene u pršljenu, sabljasto zakrivljene. Kora je tanka i glatka na mladim stablima, sivozelene boje, u starosti se raspuca u obliku okruglastih ljusaka i promijeni boju u crvenocrnu. Pupovi su jajoliki, oštri, bez smole.

Ima plitak korijenski sustav pa je sklona vjetroizvalama. Iglice su ravnomjerno spiralno raspoređene oko izbojka, romboidnog presjeka, ušiljene pri vrhu, duge oko 2,5 cm i oko 1 mm široke.

Cvjetovi su jednodomni i jednospolni, muški i ženski su u obliku češerića, muški crvenkastri, a ženski purpurnocrveni, koji se poslije oplodnje savijaju prema dolje. Cvate u svibnju i lipnju, oprašivanje se obavlja pomoću vjetra. Češeri, koji sadrže sjeme, su viseći, prije sazrijevanja pretežno zeleni ili crveni, a nakon sazrijevanja smeđi, do 18 cm dugi i oko 4 cm široki. Poslije sazrijevanja sjeme ispada iz češera, a potom otpadaju i češeri. Razmnožavanje je sjemenom ili vegetativno, zakorjenjivanjem visećih grana.

Uspjeva u planinskim predjelima srednje, južne i sjeverne Europe. U požeški kraj je unesena najprije u parkove, a potom i kao šumska vrsta u sastojine. Ima relativno brzi rast i prirast, drvo je dobre kakvoće za graditeljsvo i izradu namještaja.

U trenkovački park je unesena krajem 19. stoljeća (stablo br. 35). Nalazi se u grupi na livadi s lijeve obale potoka.

U povoljnom arealu doživi i do 300 godina (prašume Čorkova uvala, Risnjak i dr.), ali u našem kraju stradava od potkornjaka.

Pokraj dvorca, s istočne strane nalazi se smreka spuštenih grana (*Picea abies* var. *viminalis* Casp.). Još donedavno taj dio parka krasila je srebrnolisna smreka (*Picea pungens* Engelm.), čiji se potomci-klonovi mogu naći u rasadniku Hajderovcu, nedaleko od Kutjeva.

str. 224

Grm br. 36:

Obična lijeska

(Coryllus avellana L.),

str. 225

muške rese

Obična lijeska

Porodica: *Corylaceae* lijeske

Latinski naziv: *Coryllus avellana* L.

Ostali nazivi: lijeska obična

Strani nazivi: engleski: European Filbert

njemački: Gemeine Haselnuss

Vrlo gusti listopadni grm, 2-4 m visine, a razvije se i kao manje drvo, do 10 m visoko i 20 cm u promjeru. Kora je crvenkasta ili pepeljastosiva, glatka, s bijelim lenticelama. U starijoj dobi posivi i plitko ispuca. Korijski sustav je relativno plitak. Pupovi lijeske su prilično krupni, do 3 mm dugi, pokriveni svjetlosmeđim ljuskama. Listovi su 6-10 cm dugi, 5-9 cm široki, na licu tamnozeleni, na naličju svjetliji, uzduž nervature dlakavi. Muški cvjetovi su u resama, 2-4 zajedno, formiraju se već u jesen, prezime zatvoreni da bi se u proljeće otvorili i rasipali obilno polen. Ženski cvjetovi su po dva u cvatovima, u proljeće tamnocrveni i dvodijelni. Plod se pojavljuje pojedinačno ili češće u grupama (do četiri). Okružen je lisnatim ovojem nazubljenih rubova. U početku je zelen i sočan, kasnije smeđ, tvrd. Plod je oraščić (lješnjak) s jednom sjemenkom, okrugao ili jajast, 15-18 mm dug i 13-15 mm širok.

Ljeska je jednodomna, entomofilna vrsta. Podnosi zasjenu, raste u mezofilnim šumama hrasta i bukve. Ima širok pojas vertikalnog rasprostranjenja, od nizina do planinskih područja. U parku se nalazi na nekoliko mjesta kao grm pod grupama drveća ili na livadi, kao grm br. 36, koje se nalazi blizu starih platana u sjevernom dijelu parka.

str. 226

Stablo br. 37:

Platanus x acerifolia Wild.
(javorolisna platana)

str. 227

listovi s lopticama (lijevo dolje),
listovi (desno dolje)

Javorolisna platana

Porodica: Platanaceae platane

Latinski naziv: *Platanus x acerifolia* Wild.

Ostali nazivi: platana

Strani nazivi: engleski: London planetree

njemački: Göwenliche Platane

Listopadno drvo koje naraste do 40 m u visinu i više od 100 cm u debljinu, okrugle, sa snažnim granama razgranate krošnje. Kora je glatka, bjelkastosiva, u starih stabala u donjem dijelu sitno ispucala, prošlogodišnji periderm se ljušti sljedeće godine u obliku pločica.

Pupovi su vrlo krupni, do 1 cm dugi, crvenkastosmeđi, pokriveni kapuljačom. Korijen je dubok i razgranat. List je peterolap, s tri glavna nerva, sličan listu javora. Lapovi su trokutasti, malo nazubljeni, a urezi lapova dopiru do jedne trećine lista. List je širok 12-25 cm. Lice i naličje su u početku dlakavi, kasnije goli. Cvjetovi su jednospolni, u visećim glavičastim cvatovima. Muške glavice u pazuhu listova su zelene, a ženske na terminalnim izbojcima crvene. Cvate u travnju usporedno s listanjem. Plod i sjeme javljaju se u vidu plodnih glavica, koje vise na dugoj stapki. Kod javorolisne platane ima po dvije glavice, za razliku od azijske (*P. orientalis*) koja ima više glavica, i zapadne platane (*P. occidentalis*) s jednom glavicom. Glavice ostaju na stablu do sljedeće godine.

Javorolisna platana je porijeklom iz zapadne Europe. U hrvatske parkove donesena je već tijekom 18. stoljeća kao iznimno dekorativna, i vrsta brzog rasta.

Koristila se često u gradskim drvoredima, iako snažnim korijenjem prodire ispod asfaltnih prometnica, nogostupa i kuća.

Primjerak (stablo br. 37) u trenkovačkom parku potječe s početka 20. stoljeća, a njegova široka i voluminozna krošnja, grane i deblo plijene pažnju. U grupi od 6 primjeraka na sjevernoj strani parka su tri azijske platane (*Platanus orientalis* L.), s 3 plodne glavice, a tri su hibridne platane ili javorolisne platane s 2 plodne glavice.

str. 228

Grm br. 38:

Crataegus monogyna Jacq.
(jednokoštuničavi glog)

Jednokoštuničavi glog

Porodica: Rosaceae ružovke

Latinski naziv: *Crataegus monogyna* Jacq.

Ostali nazivi: bijeli glog

Strani nazivi: engleski: Common hawthorn

njemački: Eingrifflieger Deissdorn

Listopadni grm koji naraste 3-8 m visoko, s glatkim i zelenkastim izbojcima, pepeljastosive kore. Izbojci su trnoviti s trnjem dugim oko 1 cm. Ima dobro razvijen korijenski sustav. Listovi su polimorfni, 3-7 cm dugi, s duboko razdvojenim režnjevima i na peteljka dugim 1-2 cm. Cvjetovi su dvospolni, bijeli ili ružičasti u pramenastim gronjama. Cvate tijekom svibnja i lipnja. Plod je gloginja, 7-9 mm duga, crvene, rjeđe žute boje. U plodu se nalazi po jedna sjemenka, jajastog oblika, svijetlosmeđa, sazrijeva u jesen.

Ima široko područje rasprostranjenosti u Europi i dijelu Azije. Javlja se kao grm u listopadnim mješovitim šumama, rjeđe crnogoričnim. Širi se na čistinama, zapuštenim travnjacima i uz rubove šuma.

Jednokoštuničavi glog je jednodomna, kserotermna i poluskiofilna vrsta. Oprašivanje se obavlja kukcima. Razmnožava se sjemenom, najčešće ga prenose ptice. Plod je jestiv i služi za spravljanje pekmeza. Cvijet i plod se upotrebljavaju u narodnoj medicini.

S obzirom na široku horizontalnu i vertikalnu rasprostranjenost, postoji niz varijeteta ili taksona.

U trenkovačkom parku zauzima rubne dijelove uz grupe drveća i uz granicu livade. Grm br. 38 nalazi se u sjevernom dijelu parka uz potok Veličanku, nedaleko od drugog betonskog mosta.

str. 230
Grm br. 39:
Cornus sanguinea L.
(svib)

str. 231
nezrelli plod

Svib

Porodica: Cornaceae drijenovke

Latinski naziv: *Cornus sanguinea* L.

Ostali nazivi: svibovina

Strani nazivi: engleski: Common dogwood

njemački: Gemeine Hartriegel

Listopadni grm visok 3-5 m. Ima duge šibaste izbojke. Mladi izbojci su tijekom zime tamnocrveni, stariji su smeđi, uzdužno plitko ispucali. Listovi su slični drijenovim, nešto sitniji, dugi do 6 cm i široki oko 3 cm na peteljci dužine oko 1 cm. Na listovima su zamjetna 3-4 para srpasto razvijenih žila. U jesen listovi poprimaju tamnocrvenu boju. Cvjetovi su dvospolni, dolaze u štitastim cvatovima, pri vrhu ovogodišnjih izbojaka. Cvate u svibnju. Oprašivanje se obavlja kukcima. Plod je crna, okrugla koštunica s jednom okruglastom, svjetlosmeđom sjemenkom koja sazrijeva u rujnu.

Grm sviba dobro podnosi zasjenu. Pojavljuje se u šumama južne i srednje Europe, te Prednje Azije. Ima jaku izdanačku snagu, lako se obnavlja iz panjeva i korijena. Drvo sviba koristi se u košaraštvu i za galanteriju. Svib koji se spontano širi u trenkovačkom parku bio je element autohtone šume hrasta lužnjaka. Zbog svoje agresivnosti preuzima rubne dijelove livada i uz grupe drveća. Posebice se proširio na sjeveroistočnom dijelu park, uz livadu, gdje se nalazi grm (slika br. 39). Dolazi u zajednici s drugim grmolikim vrstama: divljom ružom, crnim trnom, kalinom, šipkom, pavitinom, glogom...

str. 232

Grm br. 40:

Rosa canina L.,
(pasja ruža),

str. 233

grančica s listom

Pasja ruža

Porodica: Rosaceae ružovke

Latinski naziv: *Rosa canina* L.

Ostali nazivi: šipak

Strani nazivi: engleski: Dog-rose

njemački: hunds Rose

Listopadni grm koji naraste do 3 m visoko, dugih vitkih i razgranatih grana. Stabalce je u mladosti crvenkasto ili tamnozeleno, kasnije postaje smeđesivo. Trnovi na izbojcima su jaki, u osnovi široki, srpasto prema dolje povijeni. Ima razvijen korjenski sustav. Pupovi su spiralno raspoređeni, s brojnim tamnozelenim ljuskama. Listovi su 7-9 cm dugi, neparnoperasti sastavljeni od 5-9 listića, najčešće sedam, goli i sjajni. Cvjetovi su pojedinačni ili 3-5 u grupi, svjetloružičaste boje. Cvjeta od svibnja do lipnja, ovisno o mikroklimatskim uvjetima, entomofilna je vrsta. Plod je zbirni (šipak), s mnoštvom dlakavih sjemenki (oraščića). Zrije u rujnu, crvene je ili žućkaste boje. Razmnožava se sjemenom i vegetativno (povaljenice).

Pasja ruže ima širok areal u Europi i Prednjoj Aziji. Najčešće dolazi u raznim tipovima mezofilnih šuma, na otvorenim površinama, u šikarama i živicama. Plod šipak upotrebljava se u kućanstvu za spravljanje raznih vrsta pekmeza, likera, rakija, primjenjuje se u farmaciji i medicini. Vitamin C u suhim šipcima ne razara se ni prilikom kuhanja za čajeve.

U parku se nalazi uz rubove čistina i uz grupe drveća. Zapuštanjem dijelova parka i zaškaravanjem širi se agresivno. Grm na slici br. 40 nalazi se u živici sjeveroistočnog dijela parka.

str. 234
Slika br. 41:
Clematis vitalba L.,
(obična pavit)

Obična pavit

Porodica: Ranunculaceae

Latinski naziv: *Clematis vitalba* L.

Ostali nazivi: bijela loza, gužva, vinjaga, pavitina

Strani nazivi: engleski: Wild climber

njemački: Waldrebe

Listopadna drvenasta penjačica koja naraste 12-20 m u visinu i 6-10 cm u debljinu. Vitkog je i tankog stabla, nema sposobnost samostalnog rasta u visinu te se penje uz stabla, grmlje, zidove; ima vlaknastu tanku sivosmeđu koru, dobro razvijen površinski korijenski sustav.

Listovi su sastavljeni uglavnom od 5 golih listića, cjelovitog su ruba ili su krupno, lapovito nazubljeni. Od lisnih peteljki odvajaju se vitice kojima se pavit prihvaća za predmete po kojima se penje. Prije opadanja, u jesen poprima tamnocrvenu boju.

Cvjetovi su pravilni, hermafroditni, višestruko mogućeg pravilnog presjeka. Cvate u srpnju i kolovozu. Plod i sjemenka je plosnati oraščić s dlakavim repićem. Razmnožava se sjemenom, reznicama, povaljenicama.

Rasprostranjena je u mezofilnim šumama Europe. U parkove dolazi slučajnošću ili unošenjem radi zastiranja zelenilom nekog objekta ili zida. U trenkovačkom parku penje se poput bršljana ne neka stabla, a ova na slici br. 41 nalazi se među grmljem sjeveroistočnog dijela parka.

str. 236
Grm br. 42:
Viburnum lantana L.
(crna hudika),

str. 237
plod

Crna hudika

Porodica: Sambucaceae - bazgovke

Latinski naziv: *Viburnum lantana* L.

Ostali nazivi: hudika

Strani nazivi: engleski: Wayfaring tree

njemački: Wolliger Schneeball

Crna hudika naraste kao listopadni grm do 5 m visoko, šibastih izbojaka. Kora je sivkasta i tanka, korijenski sustav dobro je razvijen. Izbojak i pupovi žućkasto su maljavi, pokriveni brašnjavovoštanim slojem, koji se lako skida. Listovi su nasuprotni, 8-15 cm dugi i 7-8 cm široki, debeli, po rubu nazubljeni, odozgo zeleni i hrapavi, odozdo bjelkastožućkasti i pahuljasti. Peteljka je kratka, debela, pahuljasta, bez palistića. Cvjetovi su dvospolni, žućkastobijeli, mirisni, u gronjama. Cvate od travnja do srpnja. Plod je jajasta, spljoštena, jednosjemena koštunica, u početku zelena, u poluzrelom stanju crvena i sjajna, u zreloom crna.

Oprašivanje obavljaju kukci, plod (sjeme) zoblju ptice, jestiv je i za ostale životinje, a u manjim količinama i za ljude. Grm se najčešće javlja na suhim, osunčanim, južnim ekspozicijama. Dolazi u šumama i šikarama hrastovog pojasa, te je u parku primješana s autohtonim hrastom lužnjakom, poljskim brijestom i poljskim jasenom. Ima jaku izbojnu snagu, dobro podnosi hladnoću i sušu. Vrlo je dekorativan te se može koristiti u parkovnoj hortikulturi. Ima niz podvrsta, formi i hibrida. Grm na slici br. 42 nalazi se u podstojnoj etaži grupe lipa, jasena i graba, u središnjem dijelu parka, preko potoka Veličanke.

str. 238
Grm br. 43:
Ligustrum vulgare L.,
(obična kalina),

str. 239
plod (bobice)

Obična kalina

Porodica: Oleaceae - maslinovke

Latinski naziv: *Ligustrum vulgare* L.

Ostali nazivi: zimolez

Strani nazivi: engleski: Common privet

njemački: Göwenlicher Liguster

Listopadni razgranati grm do 3 m visine, s mnogim šibolikim, slabo razgranatim izbojcima. Kora je siva ili svijetlocrna, gola, s lenticelama. Ima dobro razvijen korijenski sustav. Pupovi su nasuprotni, sitni, ušiljeni, ljuskavi. Listovi su duguljasti ili lancelasti, 5-7 cm dugi, cijelog ruba, polukožasti, često ostaju na granama i tijekom zime. Cvjetovi su u gustim metlicama, bijeli, neugodna mirisa. Cvate od svibnja do srpnja. Plod je kuglasta, 5-10 mm duga sjajna boba. Sazrijeva krajem ljeta, prezimljuje s listom na granama. Sjemenaka je jajasta, oko 6 mm duga, smeđa.

Kalina je jednodomna, entomofilna i mezofilna vrsta. Dolazi u šumama i šikarama hrastovog područja. U parku je u sastavu s hrastom lužnjakom autohtona vrsta. Upotrebljava se u vrtlarstvu, posebice za žive ograde, jer dobro podnosi orezivanje. Ima niz varijeteta i formi, a u hortikulturi je poznata zimzelena japanska kalina (*L. ovalifolium* Hassk.) koja ima jajaste do eliptične listove.

U parku se kalinu može naći na više mjesta, tamo gdje se livada pretvara u šikaru, a grm (slika br. 43) se nalazi u podstojnoj etaži grupe lipa u središnjem dijelu parka, preko potoka.

str. 240
Grm br. 44:
Rubus fruticosus L.,
(obična kupina)

Obična kupina

Porodica: Rosaceae - ružovke

Latinski naziv: *Rubus fruticosus* L.

Ostali nazivi: kupina

Strani nazivi: engleski: Blackberry

njemački: Echte brombeere

Listopadni razgranati grm do 2 m visine, s mnogim dugim i na vrhu savijenim izbojcima. Pokriveni su brojnim, nadolje savijenim bodljama. Kora je tanka i zelena, na osvijetljenim stranama ljubičastocrvena. Korijski sustav je dobro razvijen. Pupovi su dugi i ušiljeni, pokriveni s nekoliko tankih ljusaka. Listovi su na licu tamnozeleni, na naličju bijelodlakavi, zimi dugo ostaju zeleni. Cvjetovi su dvospolni s bijelim ili ružičastim vjenčićem. Cvate u lipnju i srpnju.

Plod je zbina koštunica (kupina), sočan, gol i lako se raspada na plodice. Sjemenka je sitna, svijetlosmeđa, sazrijeva u rujnu. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Obična kupina je jednodomna entomofilna vrsta, raširena u srednjoj i južnoj Europi. Stanište joj je u šikarama i živicama, uz rubove šuma, uz čistine i na njima. Nije izbirljiva na tlo, dolazi na vapnenim i silikatnim tlima.

Plod kupine ima široku upotrebu: za jelo u svježem stanju, za sokove i kompote, pekmeze i vino. Grm na slici br. 44 nalazi se rubno uz livadu na sjeveroistočnoj strani parka. Modrosiva kupina ili ostruga (*Rubus caesius* L.) nalazi se u parku podstojno pod grupama lipa, vrba i topola. Odlikuje se plavičastim plodom, sa sivkastim nahukom.

str. 242
Stablo br. 45:
Salix alba L. ,
(bijela vrba),

str. 243
kora s listom (desno gore),
izbojak s listom (desno dolje)

Bijela vrba

Porodica: Salicaceae - vrbovke

Latinski naziv: *Salix alba* L.

Ostali nazivi: vrba bijela

Strani nazivi: engleski: White willow

njemački: Silber-Weide

Listopadno drvo koje naraste do 30 m visoko, promjera većeg od 100 cm. Deblo je često nepravilno, s debelim i krivim, više-manje horizontalnim granama. Krošnja je nepravilna, široka i prozirna. Kora mladih izbojaka je bjeličasta, svilenastodlakava, kasnije ogoli i postaje crvenkastosiva ili zelenkasta. U starijih stabala kora je tamnosmeđa, 3-4 cm debela, duboko, koso ispucala. Korijski sustav je dobro razvijen. Pupovi su goli, crvenkastožuti ili sivkasti. Listovi su naizmjenični, do 10 cm dugi, 1,5 cm široki, najširi u sredini, po rubu sitno nazubljeni. Muški cvjetovi su u macama, dugim 4-5 cm. Ženske mace su duže od muških i nalaze se na stapkama. Cvate od ožujka do svibnja. Plod je jajastočunjasti dvodijelni tobolac s brojnim sjemenkama. Sjeme je vrlo sitno, sazrijeva već u lipnju i srpnju. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Bijela topola raste u poplavnim šumama diljem Europe. Traži duboka, aluvijalna tla uz potoke i rijeke. Bijela topola, vrba i jablan (meke listače) zauzele su u trenkovačkom parku relativno najniži dio, nizu, gdje se u proljeće i jesen zadržava voda. U tom dijelu pojavljuju se i crna joha, poljski jasen i poljski brijest. Bijela vrba je dvodomna, entomofilna i brzorastuća drvenasta vrsta. Drvo je meko i lagano, služi za izradu galanterije. Nekoć su se od vrbe izrađivala korita. Mlada kora sadrži glikozid salicil koji se uvelike koristi u farmaceutskoj industriji (aspirin). Vrlo je polimorfna vrsta, ima niz varijeteta, formi, pa i kultivara. Osim bijele vrbe uz potok Veličanku nađu se i vrba iva (*Salix caprea* L.) i krhka vrba (*Salix fragilis* L.). Stablo br. 45 nalazi se u sjeveroistočnom dijelu parka, rubno uz polje.

str. 244
Grm br. 46:
Euonymus europaeus L.
(obična kurika)

str. 245
cvijet

Obična kurika

Porodica: Celastraceae - kurikovke

Latinski naziv: *Euonymus europaeus* L.

Ostali nazivi: kurika obična, biskupska kapica

Strani nazivi: engleski: Common spindle

njemački: Göwenliches Pfaffenhütchen

Listopadni grm ili manje stablo do 6 m visoko, rijetke i prozračne krošnje. Kora je u starijih primjeraka smeđesiva i uzdužno ispucala. Mladi izbojci su zeleni, često četverobridasti, s uzdužnim plutastim krilcima ili bez njih. Pupovi su zeleni, s više zašiljenih ljuski. Listovi su nasuprotni, izduženo jajasti, do 10 cm dugi, 4-5 cm široki, pri osnovi okrugli ili klinasti, na vrhu ušiljeni, na rubu pilasti. Cvjetovi su u pazušcima listova u paštitastim cvatovima, dvospolni i žučkasto zeleni. Cvate od ožujka do svibnja. Plod je četverodijelni tobolac, 1-1,5 cm širok, ima u svakoj četvrtini jednu ili dvije sjemenke. Sjemenka je obavijena narančastim arilusom. Sazrijeva tijekom rujna i listopada. Obična kurika se razmnožava sjemenom i vegetativno. Doživi starost do 80 godina. Njen areal proteže se diljem Europe i prednje Azije. Listopadna je, entomofilna i mezofilna vrsta. Plod je otrovan. Najčešće se javlja u zoni hrastovih šuma, što je slučaj i sa primjercima u parku. Ima niz varijeteta, taksona i hibrida. Upotrebljava se kao parkovna vrsta zbog dekorativnih izbojaka, ploda i habitusa. Grm na slici br. 46 nalazi se u rubnom pojasu sjeveroistočnog dijela parka.

str. 246
Stablo br. 47:
Staphylea pinnata L.
(klokočika),

str. 247
deblo, kora (desno gore)
plod - mjehurasti tobolac (desno dolje)

Klokočika

Porodica: Staphyleaceae - klokočevke

Latinski naziv: *Staphylea pinnata* L.

Ostali nazivi: klokoč

Strani nazivi: engleski: European bladdermut

njemački: Göwenliche Pimpernuss

Listopadni grm ili manje stablo do 6 m visoko, promjera do 20 cm, rjetke i prozračne krošnje. Izbojci su joj okruglasti, zeleni i glatki. Kora je plavičastosmeđa, upadljivo bijeloprugasta, tanka. Ima dobro razgranat korijenski sustav. Pupovi su nasuprotni, jajastokonični, ušiljenog vrha. Listovi su nasuprotni, neparnoperasti, 10-15 cm dugi s 5-7 listića. Listići su izduženo jajasti, zašiljeni, fino nazubljeni, zeleni, 5-9 cm dugi i 2-3 cm široki. Cvjetovi su u visećim grozdastim cvatovima, na dugim peteljka, dvospolni. Cvate u svibnju. Plod je viseći napuhani dvokrpasti i trokrpsti žutozeleni tobolac, do 5 cm dužine, razdijeljen na 2-3 pretinca u kojima se nalazi po jedna sjemenka. Sjeme je veličine graška, okruglasto, golo, sjajno, jestivo, sazrijeva u listopadu. Klokočika se razmnožava sjemenom i vegetativno.

To je jednodomna, heliofilna i entomofilna vrsta. Rasprostranjena je u srednjoj i južnoj Europi, na svježim, bogatim, pretežno vapnenastim zemljištima. Kao grmolika vrsta nalazi se primješana u sastojinama hrasta kitnjaka i običnog graba te u brdskom pojasu bukovih šuma.

Drvo klokočike je tvrdo, teško cjepljivo, neugodnog mirisa. Upotrebljava se za izradu galanterije. U Hrvatskom Zagorju klokočiku zovu „pisano drevo“ zbog izrazitih uzdužnih bijelih pruga.

U trenkovačkom parku nalazi se na ograničenom području, u dijelu gdje su zastupljeni bijela vrba, bijela topola, jablan i crna joha, u sjeveroistočnom dijelu parka. Stablo br. 47 nalazi se u blizini jablana i bijelih vrba.

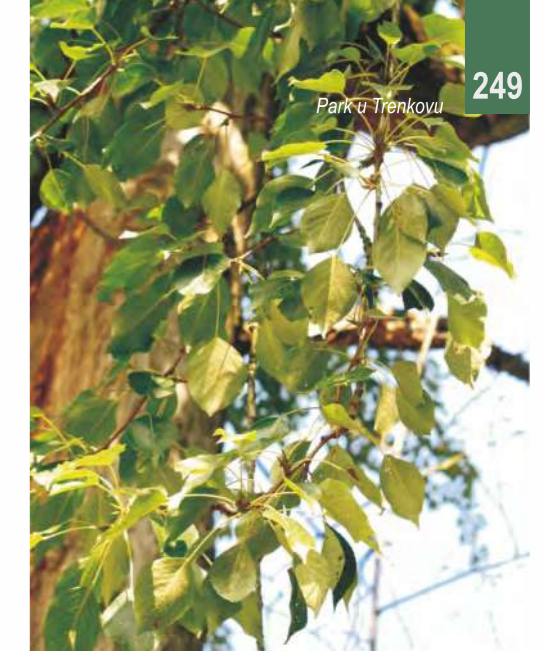

str. 248

Stablo br. 48:

Populus nigra L. var. *pyramidalis* Spach,
(jablan),

str. 249

deblo i kora (lijevo gore),
list (desno gore)

Jablan

Porodica: Salicaceae - vrbovke

Latinski naziv: *Populus nigra* L. var. *pyramidalis* Spach

Ostali nazivi: jablan

Strani nazivi: engleski: Black poplar 'Italica'

njemački: Schwarzpappel 'Italica'

Listopadno drvo do 40 m visoko i promjera većeg od 200 cm. Jablan je varijetet crne topole (*Populus nigra* L.), koji se od nje razlikuje najviše po habitusu. Krošnja je kod crne topole široka, granata i prozirna, a kod jablana je uskopiramidalna, s tankim prema gore usmjerenim granama. Kora je na mlađim stablima glatka, pepeljastosiva, kod starijih primjeraka je tamnija, duboko ispucala. Ima razvijen korijenski sustav i izbojnu snagu iz žila. Pupovi su spiralno raspoređeni, golih ljusaka, dugi do 1,5 cm, pokriveni žućkastom mirisnom smolom. Listovi su na spljoštenim, 3-5 cm dugim peteljka, plojka je 5-7 cm duga, 3-6 cm široka. Jablan je muški klon crne topole te ne donosi plod niti se razmnožava sjemenom. Razmnožavanje se obavlja vegetativno, putem reznica ili korjenjaka. Jablan je heliofilna, brzorastuća i higrofilna vrsta drveća. Uspjeva najčešće na aluvijalnim, rahlim i pjeskovitim ravničarskim tlima. Često se sadi u drvoredima, uz nasipe rijeka i potoka, a omiljena je vrsta drveća u seoskim kućanstvima, gdje u odrasloj dobi često služi kao orijentir, jer se zamjećuje izdaleka.

U trenkovačkom parku posađen je rubno, uz istočnu granicu parka prema polju. Nekoliko stabala se suši, vjerojatno zbog čestog vlaženja korijenja iz obližnjeg kanala. Stablo br. 48 nalazi se sjeverno od staje, u istočnom dijelu parka.

str. 250
 Stablo br. 49:
Gimnocladus dioica (L) K. Koch.
 (gimnokladus)

str. 251
 list (lijevo gore),
 kora, deblo (desno dolje)

Gimnoklad

Porodica: *Caesalpinaceae* (red mahunarki)
 Latinski naziv: *Gimnocladus dioica* (L) K. Koch.
 Ostali nazivi: željezno drvo, kanadski bunduk,
 gimnokladus, kentakijski gimnokladus
 Strani nazivi: engleski: Kentucky coffeetree
 njemački: Geweichbaum

Listopadno dvodomno drvo koje u svojem prirodnom arealu (Sjeverna Amerika, Velika jezera) dosegne visinu do 33 m. Ima dugo deblo i široko granatu, okruglastu krošnjju. Kora je tamnosmeđa, uzdužno ispucala, izbojci su dugi, debeli, zelenosivi. Listovi su dvostruko perasti, jako veliki (do 100 cm), s kožastim, golim, eliptičnim ili ovalnim listićima. Listići su dugi 5-8 cm, pri vrhu ušiljeni. Listovi u jesen dobiju zlatnožutu boju.

Cvjetovi su sitni, jednodolni, zelenkastobijeli, mirisavi, skupljeni u duge metlice. Plod je 8-25 cm duga i 2-3 cm široka mesnata mahuna kestenjastosmeđe boje. Ostaje na stablu tijekom zime. Sjemenke su elipsoidne, tamnosmeđe.

U Americi raste oko svježih voda Velikih jezera. U našem podneblju se vrlo dobro prilagodio.

Heliofilna je vrsta, a dobro uspijeva na dubokom i plodnom zemljištu. Otporan je na niske temperature, dobro podnosi i sušu. Dostiže promjer veći od 100 cm. Drvo je dobre kvalitete, a uzgaja se i kao brzorastuća šumska vrsta sa crnim orahom.

Razmnožava se iz sjemena ili vegetativno, putem korijenskih izdanaka i reznica. Vrlo je dekorativan u parkovnim nasadima. U parku je posađen kao soliterno stablo, u blizini staje, a iz razgranatog je korijenja izraslo mnoštvo mladih izdanaka gimnoklada.

Stablo br. 49 nalazi se sa sjeverozapadne strane staje.

str. 252
Stablo br. 50:
Ulmus carpinifolia Gled.
(poljski brijest),

str. 253
list

Poljski brijest

Porodica: *Ulmaceae* - brijestovi

Latinski naziv: *Ulmus minor*, *Ulmus carpinifolia* Gled., *Ulmus campestris* L.

Ostali nazivi: graboliki brijest, nizinski brijest, obični brijest

Strani nazivi: engleski: Field Elm

njemački: Feldulme

Listopadno drvo koje naraste do 40 m visoko s više od 100 cm u prsnom promjeru, pravilnog debla, s gustom krošnjom. Kora je do 3 cm debela, u starosti je pretežno uzdužno ispucala u četvrtaste i nepravilne ljske, crvenkastocrne boje.

Listovi su na 6-15 mm dugoj peteljci, u osnovi asimetrični, 5-10 cm dugi i s izraženim postranim žilama (poput graba). Cvjetovi su dvospolni, jednodomni, brojni, u gustim čupercima, na prošlogodišnjim granama. Cvate u ožujku i travnju, prije listanja. Plod je bijelkastožuti okriljeni jednosjemeni oraščić. Sjemenka je smještena ekscentrično, u gornjem dijelu krilca, koje je jajoliko ili srololiko. Sazrijeva u svibnju i lipnju, a nakon zrenja otpadne s grana.

Razmnožava se sjemenom i vegetativno

Poljski brijest ima široko područje rasprostranjenja. U našim šumama dolazi u zajednici s hrastom lužnjakom i brijestom vezom, ali i u šumama kitnjaka i bukve.

Stradava od tzv. „holandske bolesti“, koju uzrokuje gljiva *Cerastomella ulmi*, pa je gotovo nestao iz naših šuma. Drvo je izvrsne kakvoće.

U parkovima se upotrebljava kao dekorativna vrsta, posebice oni varijeteti koji imaju različite oblike i boju lista. Stablo br. 50 nalazi se u istočnom dijelu parka, blizu staje. Staro je više od 150 godina, relativno je zdravo, a potječe iz iskonske šume hrasta lužnjaka s poljskim brijestom i poljskim jasenom.

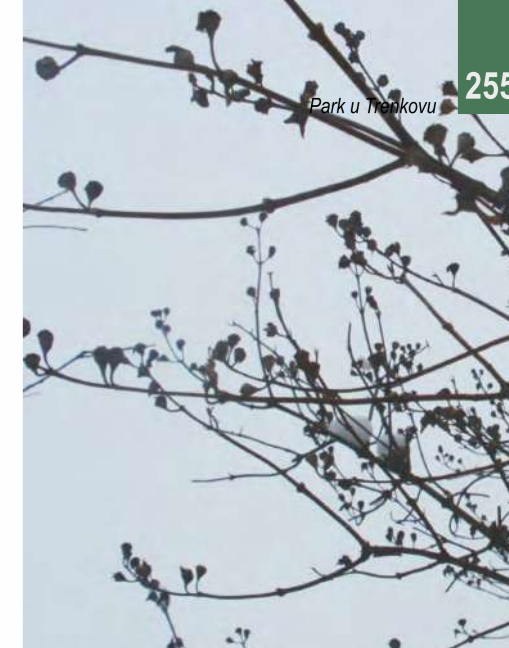

str. 254

Grm br. 51:
Philadelphus coronarius L.,
(pajamin)

str. 255

plod, tobolac (gore ldesno)
list (dolje lijevo)

Pajamin

Porodica: Saxifragaceae - kamenike

Latinski naziv: *Philadelphus coronarius* L.

Ostali nazivi: pajamin

Strani nazivi: engleski: White syringa

njemački: Gemeiner Pfeifenstrauch

Listopadni grm šibolikih uspravnih grana, visine do 3 m. Kora je starih grana tamnosmeđa i ljuskava. Mladi izbojci su zeleni i maljavi. Listovi su nasuprotni, 4-8 cm dugi, 1,5-5 cm široki, na peteljci dugoj do 1 cm, na licu tamnozeleni, goli, na naličju svjetliji s čupercima dlačica u pazuhu žilica. Listovi su pri vrhu suženi, pri dnu su zaokruženi ili široko klinasti, po obodu napiljeni plitkim i razmaknutim zupcima. Cvjetovi su vrlo intenzivnog mirisa, grupirani pri vrhu izbojka u grozdastim cvatovima, bijelih latica, sa svijetložutim prašnicima. Cvate od svibnja do srpnja, ovisno o podneblju. Plod je četverokutna čahura koja zrije u kolovozu. Sjemenke su sitne i brojne. Razmnožava se sjemenom i vegetativno (zelenim odvrvenjelim reznicama).

Pajamin se prirodno rasprostire u jugozapadnom dijelu Europe. Zbog lijepog cvijeta i ugodnog mirisa, omiljena je drvenasta vrsta u vrtlarstvu. Kao i omiljeni jorgovan, u našim krajevima su ga rado gajili Turci. Turska bašča nije se mogla zamisliti bez jorgovana i jasmina.

Iako nema većih zahtjeva u pogledu kvaliteta zemljišta, najbolje mu odgovaraju plodna i svježa tla, aluviji uz rijeke. Voli otvorene, sunčane položaje. Uzgaja se pojedinačno ili u grupama. Ima mnoštvo formi, hibrida i kultivara. U trenkovačkom parku grm br. 51 nalazi se preko potoka, u blizini staroga poljskog brijesta.

str. 256

Grm br. 52:

Sambucus nigra L.
(crna bazga)

str. 257

list i plod (gore lijevo)
cvijet gore desno)
debalce (dolje lijevo)

Crna bazga

Porodica: *Caprifoliaceae* - kozokrvniceLatinski naziv: *Sambucus nigra* L.

Ostali nazivi: zova, bazga

Strani nazivi: engleski: Common elder bourtrees

njemački: Schwarzer Holunder

Listopadni grm ili nisko drvo koje naraste do 8 m visoko, okrugle, tanjuraste i rijetke krošnje. Kora na mladim stablima je sivozelene do sivosmeđe boje, glatka s ispupčenim lenticelama (bradavicama). U kasnijoj dobi je uzdužno ispucala, plutasta. Pupovi su priljubljeni uz izbojak, s kožastim i ušiljenim ljuskama tamnoljubičaste boje.

Listovi su neparnoperasti, nasuprotni, s 5-7 listića koji su odozgo tamnozeleni, a odozdo svjetliji i dlakavi. Nalaze se na dugoj, užljebljenoj peteljci. Cvjetovi su formirani u štitaste cvatove, na dugoj, uspravnoj peteljci. Cvate u svibnju i lipnju, poslije listanja. Cvjetovi su dvospolni, jednodomni. Plod je formiran u visećim gronjama, plodovi su okrugle, crne i mesnate bobice, promjera 5-6 mm. Sazrijevaju u kolovozu, jestive su za ptice, životinje i ljude. Cvijet i plod upotrebljavaju se u farmaciji i narodnoj medicini. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Crna bazga ima široki areal rasprostranjenja. Kod nas dolazi od prirode u svim biljnim zajednicama, od nizinskog do gorskog područja. Voli vlažna i humusom bogata staništa. Tamo gdje se obilno pojavljuje od prirode, znak je da tlo ima dovoljno dušika (nitrofit). Drvo se upotrebljava u galanteriji, ima izrazitu srčiku.

U posljednje vrijeme upotrebljava se i kao parkovna vrsta.

U parku se pojavljuje na nekoliko mjesta, a stablo br. 52 nastanilo se na lijevoj obali potoka Veličanka, blizu bijele johe.

str. 258
Stablo br. 53:
Prunus cerasifera Ehrh.
(divlja šljiva, đanarika)

str. 259
grana s listovima i plodom

Divlja šljiva

Porodica: *Rosaceae* ružovke

Latinski naziv: *Prunus cerasifera* Ehrh., *Prunus divaricata* Ldb.

Ostali nazivi: đanarika

Strani nazivi: engleski: Wild Prune

njemački: Wild Pflaume

Listopadno drvo koje naraste do 10 m visoko, proriječene krošnje vitkih grana, s rijetkim trnovima. Deblo ima crnkastu, izbrazdanu koru. Listovi su jajoliki, na vrhu ušiljeni, pri osnovi zaobljeni ili široko klinasti, dugi 2-7 cm. Listovi su blago nazubljeni, glatki, na naličju neznatno dlakavi. Boja im je zelena. Cvjetovi su dvospolni, biljka je jednodomna, oprašivanje se obavlja kukcima. Cvjetovi su bijeli, s ružičastim nahukom, pojedinačni ili u grupama. Plod je jednosjemena koštunica, kiselog okusa, žute ili crvenkaste boje. Koštica je plosnato jajolika, duža nego šira.

Divlja šljiva (đanarika) ima prirodni areal u južnom dijelu Balkanskog poluotoka i zapadnoj Aziji.

Služi u voćarstvu i rasadničarskoj proizvodnji kao podloga za kalemljenje plemenitih sorti, odnosno kultivara u hortikulturi.

U parkove i drvorede unosi se zbog lijepoga cvijeta i ploda, a različiti kultivari, poput 'Atropurpurea', posebno su omiljeni vrtlarima. Primjerak u parku (stablo br. 53) nalazi se zapadno od staje, u grupi gledičija, divljeg kestena i obične smreke.

str. 260

Stablo br. 54:

Ulmus laevis Pall
(vez),

str. 261

debalce (gore lijevo)

grančica s listom (gore desno)

Vez

Porodica: *Ulmaceae* brijestovkeLatinski naziv: *Ulmus laevis* Pall

Ostali nazivi: brijest vez

Strani nazivi: engleski: European whitw elm
njemački: Flatter-Ulme

Listopadno drvo koje naraste do 35 m visoko s promjerom većim od 150 cm. Krošnja je široko razgranata, piramidalna. Kora je do 2 cm debela, tamnosivosmeđa, uzdužno ispucala i tanko se ljušti, bogata likom. Korijski sustav je dobro razvijen. Pupovi su pokriveni zagasitosmeđim ljuskama, cvjetni su ovalniji. Listovi su pri osnovi izrazito asimetrični, 5-15 cm dugi i 3-9 cm široki na peteljci dugoj 1 cm. Lišće je s gornje strane zeleno, golo, s donje sivkasto-zeleno s mekom dlačicama. Cvjetovi su dvospolni, u čupercima, na dugim nitastim stapkama, antere su ljubičaste. Cvate u ožujku i travnju. Plod je viseći krilati oraščić, na 3-4 cm dugoj stapci. Perutka je okruglasta do široko jajasta, po rubu trepavičasta, 1-1,4 cm duga. Sjemenka leži u sredini ili u donjem dijelu ploda, a urez na vrhu ne dopire do oraščića. Sazrijeva u travnu i svibnju. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Areal veza je na području srednje i istočne Europe. To je jednodomna higrofilna i skiofilna vrsta ima jaku izbojnu snagu iz panja. Manje stradava od holandske bolesti od ostalih brijestova. Najčešće dolazi u šumama bijele vrbe, crne joha i hrasta lužnjaka. Doživi starost veću od 400 godina. Mlado stablo iz sjemena, br. 54, nalazi se upravo na takvom staništu, sjeverozapadno od staje.

Drvo brijesta je kvalitetno, upotrebljava se u preradi drva.

str. 262
Stablo br. 55:
Gleditsia triachanthos L.,
(gledičija, trnovac)

str. 263
list (dolje lijevo),
mahune (dolje desno)

Gledičija

Porodica: *Caesalpinaceae* (red mahunarki)

Latinski naziv: *Gleditsia triachanthos* L.

Ostali nazivi: trnovac

Strani nazivi: engleski: Honey-Locust

njemački: Christudorn, Schoten baum

Listopadno drvo koje naraste do 40 m visoko, promjera većeg od 100 cm. Krošnja je piramidalna, prozirna, grane relativno vitke, a na izbojcima su razvijeni dugi, jaki, tamnosmeđi, gotovo crveni trnovi, okomiti na izbojak. Na debljim granama i deblu razvijaju se u skupinama, po dva manja trna koja izbijaju okomito iz donje trećine glavnog trna (*triacanthos*). Pupovi su žućkaste boje, skriveni u ožiljku otpalog lista. Listovi do 30 cm dugi, jednostavno ili dvostruko perasti, počinju se javljati u svibnju. Listići su eliptični, sitni, oko 2-3 cm dugi, svijetlozeleni, u jesen zlatnožuti. Cvjetovi su zelenkasti i formiraju se u duge grozdice. Plodovi su izrazito duge, 30-40 cm mahune, široke do 3 cm, sabljasto savijene, crvenosmeđe, sjajne i gole. Ostaju tijekom zime na stablu. Sjemenke su brojne, elipsoidne, oko 8 mm duge, gole, kestenjastosmeđe. Razmnožava se sjemenom.

Gledičija potječe iz Sjeverne Amerike. Pri uzgoju zahtjeva duboka, svježja i plodna zemljišta. Sadi se u parkovima i vrtovima, pojedinačno ili u drvodredima. Cijenjena je jer služi za podizanje živih ograda zbog jakih trnova i mogućnosti orezivanja. U trenkovački park unesena je krajem 19. ili početkom 20. stoljeća. Svi primjerci preko Veličanke odlikuju se bodljama (stablo br. 55), samo onaj pokraj kupališnog bazena (*G. t. cv. 'Inermis'*) nema trnove.

Sok iz mahune slatkastog je okusa, kao nektar koristi pčelama (engl. Honey).

str. 264

Stablo br. 56:

Alnus incana 'Angustissima'
(uskolisna bijela joha)

str. 265

deblo (gore desno),
grančica s listom i plodovima (dolje desno)

Uskolisna bijela joha

Porodica: *Betulaceae* brezovke

Latinski naziv: *Alnus incana* 'Angustissima'

Ostali nazivi: bijela joha uskolisna

Strani nazivi: engleski: Grey adler 'Angustissima'
njemački: Weisserle 'Angustissima'

Listopadno drvo koje naraste do 30 m visoko promjera većeg od 100 cm. Krošnja je piramidalna s uspravnim gustim granama. Kora je svjetlosiva, kasnije tamnosiva, ispucala. Izbojci su žućkastosmeđi, s brojnim lenticelama. Pupovi nisu ljepljivi, u početku zelenkasti, kasnije crvenosmeđi, fino dlakavi. Listovi su 4-12 cm dugi, izduženi, 3-5 cm široki. Listovi su s gornje strane goli, sjajni, tamnozeleni, s donje strane svjetliji, dlakavi. Muški su cvjetovi u resama, formiraju se u jesen i takvi prezime, dugi su 3-5 cm. Ženski su u obliku malog elipsoidnog češera, sjedeći ili na kratkoj stapci. Cvate već u veljači i ožujku. Plod je okruglasti, plosnati oraščić, nalazi se u jajastim odrvenjelim češerima. Sazrijeva u listopadu. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Bijela joha je prirodno rasprostranjena na području Europe i Azije. Raste na pješčanim i ilovastim tlima, uz hladne rijeke i planinske potoke. Preferira planinska staništa, no miješa se u nizini i sa crnom johom. Otporna je na hladnoću, jednodomna je, anemofilna i higromezofilna vrsta. Slično kao kod crne joha na korijenu se formiraju kvržice uzrokovane bakterijom *Frankia alni*, koja veže dušik iz zraka.

Jedinstveni primjerak posađen je u parku prije stotinjak godina (stablo br. 56), a nalazi se na lijevoj obali Veličanke, u blizini staje.

str. 266
Stablo br. 57:
Acer campestre L.
(javor klen)

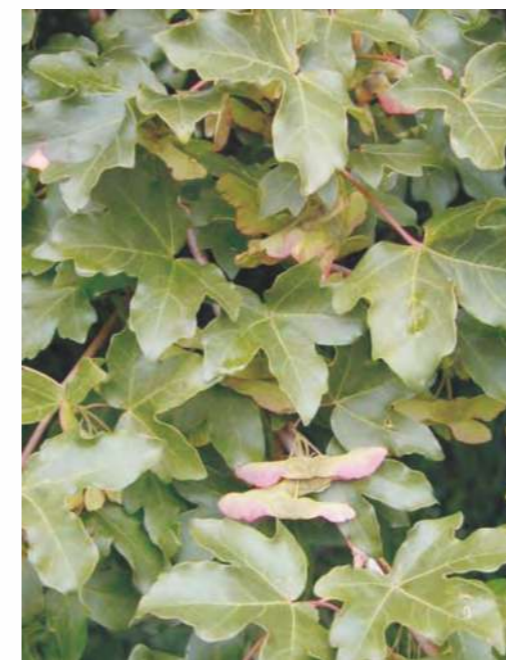
str. 267
list (gore lijevo),
deblo (gore desno)
plod (dolje lijevo)

Javor klen

Porodica: *Aceraceae* javorovke
Latinski naziv: *Acer campestre* L.
Ostali nazivi: poljski javor
Strani nazivi: engleski: Field maple
njemački: Feldachorn

Listopadno drvo koje naraste do 20 m visoko, promjera do 80 cm. Krošnja je okruglasta do piramidalna. Kora je svijetlosiva, hrapava, ljušti se mrežasto, oko 1 cm debela. Mladi izbojci su maljavi, često s plutastim rebrima po duljini. Korijenski sustav je izrazito razvijen.

Pupovi su sitni, bjeličasto dlakavi s više širokojajastih svijetlosmeđih do crvenkastosmeđih ljuski. Listovi su 4-7 cm dugi, s lisnom peteljkom dugom do 10 cm, koja može biti dlakava i crvenkasta. Cvjetovi su u uspravnim ili visećim štitastim cvatovima s jednospolnim i dvospolnim cvjetićima. Cvate u travnju i svibnju. Plod je okriljeni pucavac (kalavac) koji s eu zreloom stanju raspada na dvije perutke. Perutke su ispružene, izvana pustenaste ili gole, 2,5-3 cm duge. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Klen je jednodomna, entomofilna vrsta s dobrom izbojnom snagom iz panja i korijena. Areal mu je na području Europe i prednje Azije.

Uspijeva u pojasu hrastovih šuma, posebice u šumama hrasta lužnjaka, te je u parku primiješan s poljskim jasenom i poljskim brijestom. Pogoduju mu duboka, s mineralnim hranjivima opskrbljena tla (aluvij).

Ako se mlađe stablo mehanički ošteti izbojci postaju izrazito plutasti te se stablo navodi kao varijetet (*A.c. var. suberosum*). Klen ima niz podvrsta, formi i križanaca.

Stablo br. 57 nalazi se na lijevoj obali Veličanke, tik do starog urušenog mosta koji je vodio od dvorca prema stajama.

str. 268

Stablo br. 58:
Morus alba L.
(bijeli dud),

str. 269

list i plod (gore desno),
deblo (dolje desno)

Bijeli dud

Porodica: *Moraceae* - dudovke

Latinski naziv: *Morus alba* L.

Ostali nazivi: dud

Strani nazivi: engleski: Mulberry white

njemački: Weisse Maulbeerbaum

Listopadno drvo koje naraste do 20 m visoko, okrugle, bogato razgranjene krošnje. Grančice su žućkastosive, s mliječnim sokom. Kora je svijetlosiva, u početku glatka, sa starošću izbrazdana. Pupovi su jajasti, strše.

Lišće je plitko scoliko, s urezanom osnovom, često nesimetrično, nazubljeno. Plojka je 6-8 (-15) cm duga i 4-6 (-10) cm široka, okruglasto jajasta, s gornje strane otvoreno zelena, gola glatka, pri vrhu nazubljena, s donje strane svjetlija, nerijetko s bijelim dlačicama. Cvjetovi u obliku resa, jednospolni, pojavljuju se u svibnju. Muški su u pazuhu lista, a pojavljuju se zajedno s listanjem. Ženske rese su duge, s isto tako dugom peteljkom. Može biti dvodomna ili jednodomna vrsta.

Skupni plod je murva ili dudinja na dugoj stapci, bijele ili bijeložute boje, slatkog okusa, sazrijeva u lipnju i srpnju. Jestiv je, rado ga jedu i raznose ptice.

Bijeli dud je porijeklom iz Kine i istočne Azije. U Europu je prenesen u 12. stoljeću, a služio je kao hrana dudovom svilcu. Doživi duboku starost, dobro uspijeva na aluvijalnim tlima. Može se uzgajati i kao šumska vrsta. Uzgaja se u kućanstvima ili na javnim površinama, često u obliku drvoreda. Drvo je dobre kvalitete, upotrebljava se u bačvarstvu.

Ima nekoliko varijeteta i formi. Osim bijelog duda najčešći su crni dud (*Morus nigra* L.) i crveni dud (*Morus rubra* L.).

Od davnine se upotrebljava kao parkovna vrsta, posebice forma s visećim granama (*f. pendula*). Donedavno se nalazila i u trenkovačkom parku. Stablo br. 58 nalazi se na desnoj obali potoka, u blizini kupališnog bazena.

str. 270

Stablo br. 58:
Populus nigra L.,
(crna topola)

str. 271

deblo i kora (lijevo gore),
list (desno gore)

Crna topola

Porodica: Salicaceae - vrbovke

Latinski naziv: *Populus nigra* L.

Ostali nazivi: jablan

Strani nazivi: engleski: Black poplar

njemački: Schwarzpappel

Listopadno drvo do 40 m visoko, promjera većeg od 200 cm, široke, granate i dosta prozirne krošnje. Kora je na mlađim stablima glatka, pepeljastosiva, kod starijih primjeraka je tamnija, duboko ispucala. Ima razvijen korijenski sustav i izbojnu snagu iz žila. Pupovi su spiralno raspoređeni, golih ljušaka, dugi do 1,5 cm, pokriveni žučkastom mirisnom smolom. Listovi su na spljoštenim, 3-5 cm dugim peteljka, plojka je 5-7 cm duga, 3-6 cm široka. Cvjetovi su u valjkastim visećim resama i macama dugim 3-6 cm. Muški su sjedeći, ljubičastocrveni, a ženske mace su na peteljka s kojima su duge i do 14 cm. Cvate u travnju (prije listanja). Plod je kuglasti tobolac, sjemenka je sitna, svijetlosmeđa, s nježnom kunadrom. Razmnožavanje se obavlja vegetativno, putem reznica ili korjenjaka. Crna topola je heliofilna, brzorastuća i higrofilna vrsta drveća. Uspijeva najčešće na aluvijalnim, rahlim i pjeskovitim ravničarskim tlima. Zastupljena je u više šumskih zajednica, koje su pod utjecajem poplavnih voda.

U trenkovačkom parku posađena je rubno, uz desnu obalu potoka Veličanke, sjeveroistočno od dvorca. Od grupe nekoliko stabala, ostale su samo dvije crne topole, stablo br. 59.

Nekoliko stabala se suši, vjerojatno zbog čestog vlaženja. Tijekom cvatnje proizvodi obilno kunadru, koja uzrokuje alergijske smetnje. Drvo crne topole je mekano, lako, slabe ogrjevne snage. Upotrebljava se u proizvodnji galanterije.

str. 272

Stablo br. 60:

Acer dasycarpum Ehrh., *Acer saccharinum* L.
(srebrnolisni, šećerasti javor)

str. 273

modificiran list

Srebrnolisni javor, šećerni javor

Porodica: Aceraceae - javorovke

Latinski naziv: *Acer saccharinum* L.

Ostali nazivi: srebrni javor, javor šećerac

Strani nazivi: engleski: Silver maple
njemački: Silberhorn

Listopadno drvo do 40 m visoko, promjera većeg od 200 cm, široko granate i izdužene krošnje.

Kod starih stabala kora je ljuskasto ispucala. Pupoljci su nasuprotni, lisni ušiljeni, cvjetni zaobljeni. Listovi su na 8-12 cm dugoj, često crvenkastoj peteljci. Plojka lista je 6-11 cm duga, 9-12 cm široka, duboko trorežnjevita, s dva mala bočna režnja, oštro i nepravilno nazubljena. Listovi su na licu tamnozeleni, na naličju plavičastobijeli (srebrnasti) s istaknutom glavnom žilom. U jesen ima prekrasne žute tonove. Cvjetovi se razvijaju iz bočnih pupova u gustim pramenovima, crveni su, s dlakavom plodnicom. Cvate već u veljači ili ožujku, znatno prije listanja. Krilca ploda su oko 4 cm duga i zajedno s plodomčine oštar kut. Plodovi sazrijevaju već u svibnju ili lipnju. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Potječe iz istočnih dijelova Sjeverne Amerike. Najbolje uspijeva na dubokim, rahlim i svježim zemljištima, staništu kakvo je u trenkovačkom parku, gdje je donesen početkom 20. stoljeća.

Otporan je na niske temperature, ali dobro podnosi i visoke temperature i sušu. Podnosi različita zagađenja (smog, dim, prašinu, industrijske plinove). Najčešće se uzgaja kao soliterno stablo i u drvodredima. Ima velik broj hortikulturnih vrsta, kultivara. Nekoliko stabala u parku pokazuju morfološke razlike u veličini, boji i raščlanjenosti lista. Primjerak, stablo br. 60 se nalazi na desnoj obali potoka veličanke, blizu urušenog mosta koji vodi od dvorca prema stajama.

str. 274
Stablo br. 61:
Cornus mas L.
(drijen),

str. 275
deblo (lijevo gore),
list i plod (desno dolje)

Drijen

Porodica: Cornaceae - drijenovke

Latinski naziv: *Cornus mas* L.

Ostali nazivi: drenj

Strani nazivi: engleski: Cornel tree
njemački: Kornelkirsche

Listopadni grm ili manje stabalce, do 9 m visine, sa zaobljenom gustom krošnjom. Kora je siva ili sivkastožučkasta, u mladosti glatka, kasnije raspucana, ljušti se u obliku sitnih ljuski. Mlade grančice su zelenkastosmeđei fino dlakave. Korijski sustav je dobro razvijen. Lisni pupovi su sitni, a cvjetni znatno krupniji, okruglasti, pokriveni zelenožutim ljuskama. Listovi su nasuprotni, 4-8 cm dugi, oko 3 cm široki s 3-5 srpasto povijenih žilica. Cvjetovi su sitni, dvospolni, zlatnožuti, u štitastim cvatovima koji se pojavljuju već u

veljači ili ožujku, prije listanja. Oprašivanje se obavlja kukcima, spada u red heliofilnih i termokserofilnih vrsta. Plod je je koštunica (drenjina), oko 12 mm duga i 5 mm široka. Sazrijeva početkom jeseni. Razmnožava se sjemenom i vegetativno.

Plod ima kiselkasti i opor okus. Drenjine su cijenjene u ljudskoj ishrani, od njih se spravljaju pekmezi, sokovi, kompoti i liker.

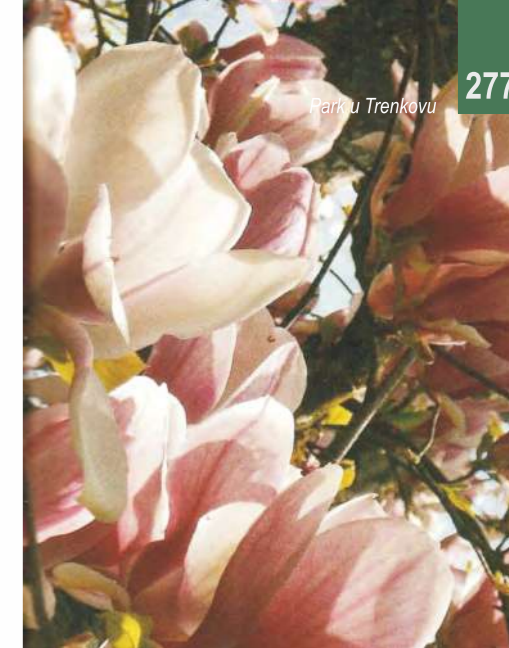
Rasprostranjen je u pojasu listopadnih hrastovih šuma. Ima veliku vertikalnu rasprostranjenost (do 1300 m nadmorske visine). Najbolje uspijeva na vapnenačkim i laporovitim tlima, suhim i toplim staništima. Drvo drenovina je tvrda, teška i žilava, upotrebljava se u različite svrhe. U parku se drijen nalazi na nekoliko lokacija. Stablo br. 61 nalazi se istočno od dvorca, desno od puta prema stajama. Drvo je starosti veće od stotinu godina i obilno rađa krupnim plodom.

str. 276
 Stablo br. 62:
Magnolia hypoleuca Sieb.et Zucca
 (srebrnolisna magnolija)

str. 277
 Cvijet (desno gore)
 list s pupom (lijevo dolje)

Srebrnolisna magnolija

Porodica: Magnoliaceae - magnolijevke
 Latinski naziv: *Magnolia hypoleuca* Sieb.et Zucca
 Ostali nazivi: magnolija
 Strani nazivi: engleski: Tulip magnolie
 njemački: Tulpen-Magnolie

Listopadni grm ili manje drvo do 10 m visoko, guste nepravilne krošnje, sive do sivosmeđe kore. Listovi su naizmjenični, cjelovitog ruba, do 20 cm dugi, i do 10 cm široki, širokoeliptični, postupno se sužavaju prema vrhu, u osnovi klinasti, na licu tamnozeleni, na naličju svjetlozeleni. Cvjetovi su dvospolni, pojedinačni, zvonoliki, poput ljiljana, uspravni, izvana purpurni, u unutrašnjosti bijeli, dugi 10-11 cm, bez mirisa. Cvate od travnja do srpnja, prije listanja ili usporedno s listanjem. Plod je tobolac sličan izduženom češeru, puca na hrptu. Sazrijeva u listopadu i studenom. Sjemenke su spljoštene, obavijene mesnatim ovojem. Razmnožava se sjemenom, reznicama i kalemljenjem.

Magnolije potječe iz središnje i zapadne Kine. Zahtjeva duboka, rahla i dobro drenirana tla. Podnosi i relativno niske temperature, do -20°C.

Rado se upotrebljava u parkovima i vrtovima zbog osobitog habitusa i cvijeta.

U hortikulturi postoji niz formi i kultivara.

U trenkovačkom parku stablo br. 62 nalazi se sjeverno od dvorca, gdje se nekad nalazilo nekoliko vrsta intenzivnog cvijeta, forme i boje lista (kultivari trešnje, zlatna kiša, srebrnolisna dafina, biserak, suručica, liriodendron, tamaris, ruže...), no zbog zapuštanja i izostanka njege, mnoge vrste su nestale.

str. 278

Grm br. 63:

Juniperus virginiana L.
(virdžinijska borovica)

str. 279

plod (češerčić),

Virdžinijska borovica

Porodica: *Cupresaceae* -čempresi

Latinski naziv: *Juniperus virginiana* L.

Ostali nazivi: Virdžinijska borovica

Strani nazivi: engleski: Pencil Cedar, eastern Red-cedar
njemački: Virginischer Wacholder

Crnogorično drvo koje naraste u području svojeg areala (istočni dijelovi Sjeverne Amerike) do 30 m visoko s prsnim promjerom većim od 100 cm. Krošnja je jajoliko izdužena. Grane su u mladosti vitke, kasnije opuštene. Kora je siva do crvenosmeđa, ljušti se u trakama.

Iglice su ljuskave, prirubljene uz grančicu. Cvjetovi su jednospolni, dvodomni. Muški cvjetovi su u cvatovima češerastog oblika, ženski su bobičasti. Cvate od ožujka do svibnja. Plod je bobičasti češerčić, oko 6 mm promjera, tamnoplave boje, nahukan, sazrijeva u jesen iste godine. Razmnožava se sjemenom, reznicama, povaljenicama i kalemljenjem.

Virdžinijska borovica je drvo istočnog dijela Sjeverne Amerike. Uspijeva na suhim, ali i vlažnim, močvarnim terenima, hranjivim tlima. Brzorastuća je vrsta drveća, ima drvo dobre kakvoće, meko i lako obradivo. Od njega se izrađuju olovke, otuda engleski naziv pencil-cedar. Podnosi ekološke pritiske (zagađenost zraka, prašinu, smog...)

U Hrvatsku je unesena kao parkovna vrsta. U vrtlarskoj proizvodnji ima mnogo kultivara, posebice je aktualan „skyrocket“, stablo uske piramidalne krošnje.

U trenkovačkom parku poleguta forma virdžinijske borovice, grm br. 63, unesena je kao živa ograda između sjevernog prolaza dvorca i parka, nastavno na živu ogradu graba. Iako je biološki heliofilna vrsta, još uvijek podnosi zasjenu odraslih stabla crnog oraha, katalpe i negundovca koji se spontano šire parkom.

Bilješka o autoru

Juraj Zelić

Juraj Zelić rođen je u Trenkovu, 21. travnja 1943. godine. Gimnaziju je završio u Požegi 1961. godine, a Šumarski fakultet u Zagrebu 1966. godine. Na istom fakultetu završio je postdiplomski studij i magistrirao 1981. godine iz oblasti biotehničkih znanosti, područje šumarstva.

Radio je u Šumarskom institutu Jastrebarsko, te na području Šumskog gospodarstva Požega i sadašnje Uprave šuma Podružnica Požega kao šumarski stručnjak i rukovoditelj niza šumarskih djelatnosti, a sada je u mirovini.

Osim stručnim operativnim radom, bavi se stručnim i znanstvenim istraživanjima. Objavio je preko dvadeset znanstvenih radova s područja biotehničkih znanosti i šumarstva. Član je strukovnih, humanitarnih, kulturnih, društvenih i drugih udruga.

Za aktivno sudjelovanje u struci i društvu dobitnik je niza strukovnih i društvenih priznanja.

Tomislav Crnjac

Tomislav Crnjac rođen je 21.02.1950. godine u D. Britvici, općina Široki Brijeg (BiH).

U Bektež, općinu Kutjevo, doselio se 1958. god. gdje je završio osnovnu školu. Klasičnu gimnaziju pohađao je u Zagrebu, gdje je 1974. god. i diplomirao na Veterinarskom fakultetu.

Najveći dio radnog vijeka (32 god) proveo je u kombinatu u Kutjevu (Kutjevo d.d.) kao rukovoditelj u kooperaciji. Sada je na funkciji ravnatelja Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije.

Tokom svog radnog vijeka usavršavao se (seminari, stručne edukacije) iz područja veterinarstva, poljoprivrede i ekonomije (managmenta). Na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku završio je poslijediplomski studij iz zaštite prirode i lovstva, te je 1998. god. magistrirao iz područja biotehničkih znanosti. Polaznik je i poslijediplomskog studija «Organizacija i managment» na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu.

U slobodno vrijeme bavi se planinarenjem i fotografiranjem motiva iz prirode.

KORIŠTENALITERATURA, DOKUMENTI I IZVORI

- Andrić, J., 1969.: Slavenske narodne pjesme Požeške doline, Matica Hrvatska Odbor Slavonska Požega (Matko Peić, str. 152).
- Badanjak, M., 1977.: Električna energija u Slavonskoj Požegi, Požega 1227. - 1977., monografija, str. 365 - 368, Slavonska Požega.
- Bijelić, M., 1981.: Požeški narodnooslobodilački odred, Historijski institut Slavonije i Baranje, Slavonski Brod.
- Bojanić, B., Obad Šćitaroci, 1998.: Dvorci i perivoji u Slavoniji - od Zagreba do Iloka, Naklada Šćitaroci, Zagreb.
- Borzan, Ž., 2001.: Imenik drveća i grmlja (latinski, hrvatski, engleski, njemački), Hrvatske šume, Zagreb.
- Bösendorfer, J., 1950.: Agrarni odnosi u Slavoniji, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Buturac, J., 1966.: Naseljavanje grada Požege 1691. - 1900., Požeški zbornik II.
- Buturac, J., 1967.: Stanovništvo Požege i okolice 1700. - 1950., Zagreb 1967.
- Cvekan, P., Roginić, M., 1982.: Velika, Dijacezanski muzej Velika.
- Dolenec, Z., 2009.: Ptice tu oko nas priručnik za učenike, Školska knjiga, Zagreb
- Franić, J., Ž. Škvorc: 2010., Šumsko drveće i grmlje Hrvatske, Sveučilište u Zagrebu Šumarski fakultet.
- Jovanović, B., 1971.: Dendrologija s osnovama fitocenologije, Naučna knjiga Beograd.
- Jurčić, S., 1961.: Povijest elektrifikacije u Požeškoj kotlini.
- Jurković, I., 1977.: Razvoj i djelovanje pošte, telegrafa i telefone u Slavonskoj Požegi od 1945. godine do danas, Požega 1227. - 1977., monografija, str. 390 - 392, Slavonska Požega.
- Lechner, Z., 1977.: Tekstilne rukotvorine, Požega 1227. - 1977., monografija, str. 301- 308, Slavonska Požega.
- Letinić, Ciglanečki, T., 1996.: Cerovac selo u Zlatnoj dolini, Vlastita naklada.
- Ljubljanović, S., 1977.: Radnički pokret i NOR u Požeškoj kotlini, Požega 1227 - 1977, monografija, str. 234 - 262, Slavonska Požega.
- Karaman, I., 19978.: Požega u srcu Slavonije, Naklada Slap, Jastrebarsko.
- Kempf, J., 1910.: Požega, monografija.
- Kempf, J., Moja požeška sjećanja, Matica hrvatska, Podružnica Požega.
- Kolić Kličić, V., 2007.: Ženske narodne nošnje Zapadne Slavonije.
- Kovačević, P., 1974.: Tla Požeške kotline, Požeški zbornik IV, str- 155 - 160, Slavonska Požega.
- Kovačević, P., 1974.: Tla Požeške kotline i Slavanskog gorja, Požega 1227. - 1977., monografija.
- Macan, T., 1992.: Povijest hrvatskoga naroda, Nakladni zavod Matice hrvatske, Školska knjiga Zagreb,
- Matešić, J., 1977.: Govori požeškog kraja, Požega 1227. - 1977., monografija, str. 279 - 289, Slavonska Požega..
- Mažuran, I., 1988.: Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine, Osijek.
- Mažuran, I., 1993.: Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine, HAZU, Radovi, Zavod za znanstveni rad u Osijeku
- Moacanin, N., 1997.: Požega i Požeština u sklopu Osmanlijskog carstva (1537.-1691.), Slap,
- Obad-Šćitaroci, M., 1992.: Hrvatska parkovna baština-zaštita i obnova, Školska knjiga, Zagreb - Jastrebarsko.
- Pavičić, S., 1953.: Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji, JAZU Zagreb.
- Pavličević, D., 1961.: Na vratima Požeške doline, Matica Hrvatska Pododbor Slavonska Požega.
- Pavličević, D., 2000.: Povijest Hrvatske, Naklade P.I.P. Pavičić, Zagreb.
- Pavličević, D. i suradnici 2009: Grad Pleternica 1270.-2010., Pleternica, 2009. godine.
- Peić, M., 1995.: Požega, Poglavarstvo grada Požege.
- Peić, M., 1982.: Izabrana djela, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb.
- Piller, M., Lj. Mitterpacher, 1995: Putovanje po Požeškoj županiji u Slavoniji 1782. god., Matica hrvatska Požega, Povijesni arhiv u

Osijeku, Osijek, preveo i priredio dr. Stjepan Sršen.

Rauš, Đ., 1977.: Stari parkovi u Slavoniji i Baranji, Hortikultura, Split.

Riđanović, J., 1977.: Geografski položaj Slavonske Požege i Požeške kotline u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Riđanović, J. 1977.: Prirodna podloga Slavonske Požege u okviru Požeške kotline, Požega 1227. - 1977., monografija, str. 7 - 15, Slavonska Požega, str. 29.- 37.

Pamić, J., Radonić G., Pavić G., 2003: Geološki vodič kroz Park prirode Papuk, Velika.

Petrić, P., Tomašević, M., 2003.: Biljne vrste uzročnice peludnih alergija, Spin valis d. d., Požega.

Petrović, H., 2007.: Zbirka arheoloških artefakata iz neolita s nalazišta Trenkovo (privatno).

Potočanac, J., 1984: Problemi stagnacije u proizvodnji pšenice i rezultati mikroispitivanja novih sorti, Požeški zbornik V.

Potrebica, H., J.Balen, 1999.: Prapovijesni nalazi iz Požeške kotline u Arheološkom muzeju u Zagrebu, Zlatna dolina-Godišnjak Požeštine, Godina V (1), 1999. (str. 7-62).

Potrebica, H., M. Dizdar, 2001.: Kelti u Požeškoj kotlini, Zlatna dolina-Godišnjak Požeštine, Godina VII (1), 2001. (str. 9-39).

Potrebica, H., 2009.: Prapovijesno i antičko doba-Rani srednji vijek, Grad Pleternica 1270.-2010., monografija Pavličević, D. i suradnici, (str. 105.- 113.), Pleternica.

Potrebica, F. 1982: Povijest vinogradarstva i podrumarstva u Požeškoj kotlini, Kutjevo, 1932.-1982.

Radić, S., 1971: Uzničke uspomene, Matica Hrvatska Zora.

Rauš, Đ., 1977: Parkovi i drvoredi Požeške kotline, Požega 1227. - 1977., monografija, str. 432 - 437, Slavonska Požega.

Rončević, D., 2008: Veličke staze, Velika

Rucner, R., 1977: Ptice požeškog kraja, Požega 1227- 1977, monografija, str. 72 - 75, Slavonska Požega.

Sijerković, M., 2001: Pučko vremenoslovlje. Pučko otvoreno učilište Zagreb, Zagreb, 207.

Sijerković, M. 2006: Klima s okusom vina, Pan press, Požega.

Sokač Štimac, D., 1977: Noviji arheološki nalazi u Požeškoj kotlini, Požega 1227.-1977., Slavonska Požega (str. 95-98).

Šilić, Č., 1973: Atlas drveća i grmlja, Zavod za istavanje udžbenika, Sarajevo.

Šilić, Č., 1977: Šumske zeljaste biljke, IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo.

Šilić, Č., 1990: Ukrasno drveće i grmlje, IP „Svjetlost“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo.

Takšić, A., 1977: Geologija slavanskog gorja i Požeške kotline, Požega 1227. - 1977., monografija, str. 16 - 28, Slavonska Požega.

Takšić, A., 1974: Pregled geologije Slavanskog gorja, Požeški zbornik IV, str- 161- 174, Slavonska Požega.

Tomašević, M., 2003: Atlas otrovnog bilja slavanskoga gorja, Spin valis d. d., Požega.

Tomašević, M., 1998: Prilog flori Požeške kotline i okolnog gorja, Acta Bot. Croat. 55/56, 119-131.

Vidaković, M., 1993: četinjqčače, morfologija i varijabilnost, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.

Wittenberg, T., 1996: Groblja Požeške kotline, Bolta d.o.o., Požega.

Wittenberg, T., 1998: Puvarija, Bolta d.o.o., Požega.

Wittenberg, T., 2002: Sesvetački kraj u srcu Poljadije, Bolta d.o.o., Požega.

Zelić, J. 1988: Pitanje autohtonosti i dalji uzgoj pitomog kestena (*Castanea sativa* Mill.) u Požeškom gorju, Šumarski list CXXII, 11-12; Zagreb, str. 525 - 536.

Zelić, J., I. Samardić, 1996.: Parkovi i šetališta požeške gradske jezgre, Zlatna dolina, Vol. 2 (1966.), Br.2, str 89 - 118, Požega.

Zelić, J. 2001: Uloga dudovog svilca (*Bombix mori*) i bijelog dudu (*Morus alba*) u svilgojstvu i svilarstvu, Šumarski list 7-8, Zagreb.

Zelić, J. 2003: Atlas drveća i grmlja Dilj-gore, Hrvatske šume Zagreb, Uprava šuma Podružnica Požega (interno), Požega 2003.

Zelić, J. 2008: Trenkovo po Trenku, Mitrovica po Mitru, Udruga Bolta, Požega.

Zelić, J. 2008.: Požega i Požeština okom šumara (vodič) ITD Gaudeamus, Požega.
 Zelić, J., T. Crnjac 2009.: Park u Kutjevu zaštićeni spomenik parkovne arhitekture (perivoj, crkva, dvorac), Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije, Požega.
 Zelić, J., T. Crnjac 2010.: Prirodna vrijednosti požeško-slavonske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije, Požega.
 Državni arhiv u Osijeku, 2001.: Sandžak Požega 1579. godine.
 Državni arhiv u Požegi: Građa za povijest Trenkova.
 Gradski muzej Požega: Predmeti, slike, dokumenti, građa iz povijesti Trenkova.
 Konzervatorski odjel Požega: Građa o parku i dvorcu u Trenkovu
 Fotografije iz fundusa autora, dio s Interneta (sisavci, ptice, ribe, vodozemci)
 Naše župe požeškog kraja; Povremene publikacije Crkvenog dekanata požeškog.
 Požega 1227. - 1977. : Skupština općine Slavonska Požega, 1977.
 Požeški leksikon a * ž, 1977.: Skupština općine Slavonska Požega, 1977.
 Požeški zbornik I - V (od 1961. do 1984.), Matica hrvatska, Pododbor Slavonska Požega.
 Prirodoslovna baština Slavonske Požege, 1977., Zbornik radova znanstvenog simpozija povodom 750 godina grada Požege.
 Sto godina Poljoprivredne škole u Slavonskoj Požegi 1885. - 1985., Slavonska Požega, 1985.

ZAHVALJUJEMO ZA FINANCIJSKU POMOĆ DONACIJAMA ILI SPONZORSTVOM:

Kutjevo d.d., Kutjevo
 Općina Velika, Velika
 Požeško - slavonska županija, Požega
 Grad Požega, Požega
 Grad Pleternica, Pleternica
 Grad Kutjevo, Kutjevo
 Grad Pakrac, Pakrac
 Grad Lipik, Lipik
 Općina Kaptol, Kaptol
 Općina Jakšić, Jakšić
 Općina Brestovac, Brestovac
 Općina Čaglin, Čaglin
 TZ Požeško - slavonske županije, Požega
 TZ Općine Velika, Velika
 JU Park prirode Papuk
 Zavod za javno zdravstvo Požeško - slav. županije, Požega
 Hrvatska gospodarska komora, Požega
 Hrvatska obrtnička komora, Požega
 Udruženje obrtnika Požega, Požega
 Hrvatsko šumarsko društvo - podružnica Požega, Požega
 Kutjevački vinari, udruga vinara i vinogradara Kutjevo
 Udruga vinara i vinogradara „Zdenko Turković“, Kutjevo
 Zagrebačka banka d.d., poslovnica Požega
 Erste & Steirische Bank d.d., poslovnica Požega
 Hypo Alpe-Adria Bank d.d., poslovnica Požega
 Croatia osiguranje d.d., filijala Požega
 Euroherc osiguranje d.d., Zagreb
 Sunce osiguranje d.d., Zagreb
 Vinarstvo i vinogradarstvo Krauthaker, Kutjevo
 Plamen International d.o.o., Požega
 Presoflex gradnja d.o.o., Požega
 Spin Valis d.d., Požega
 Magma d.o.o., Požega

Color trgovina d.o.o., Požega
 Zvečevo prehrambena industrija d.d., Požega
 Elektro Team, Vidovci
 Alles d.o.o., Požega
 Prizma d.o.o., Mihaljevci
 Hrvatske šume d.o.o. - podružnica Požega
 Hrvatske vode d.o.o., Zagreb
 Fond za zaštitu okoliša i energ. učinkovitost, Zagreb
 OPG Vjenceslav Hruška, Bjeliševac
 Tiskara Reprint d.o.o., Zagreb

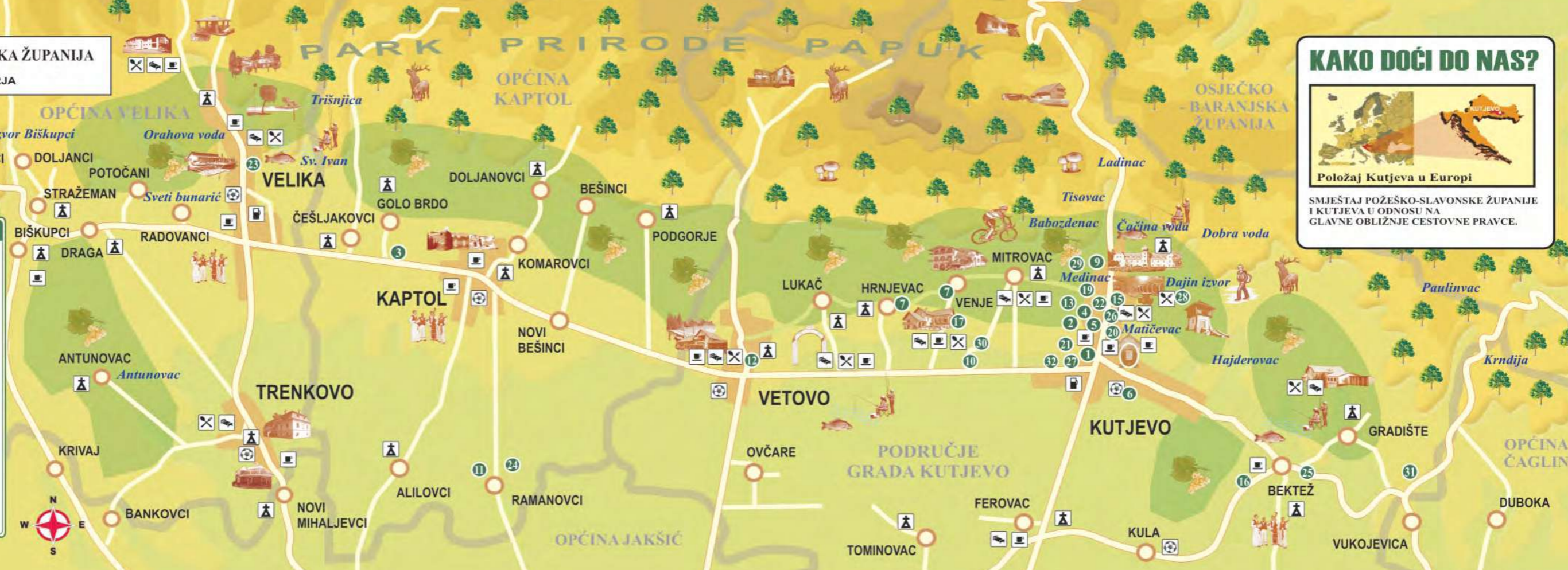

Položaj Kutjeva u Europi

SMJEŠTAJ POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE
I KUTJEVA U ODNOSU NA
GLAVNE OBLIŽNJE CESTOVNE PRAVCE.

Tumač znakova / Legend

- ravničarsko područje
- brdsko-planinsko područje
- regionalne i županijske ceste
- asfaltna cesta
- makadamska cesta
- vinška cesta
- naselje
- riječice, potoci, kanali
- ribnjaci i močvare
- ugostiteljski objekti
- restorani
- prenoćišta
- crkve i kapele
- sportski objekti
- benzinska crpka
- Izvori vode

VINSKI PODRUMI WINE CELLARS

Područje Kutjevačkog vinogorja je poznato i priznato po proizvodnji kvalitetnih vina i osvajanju vrhunskih vinskih odličja. Na području vinogorja se nalaze jedni od najuglednijih i najpriznatijih vinskih podruma kako u našoj državi tako i u inozemstvu.

Područje Kutjevačkog vinogorja je poznato i priznato po proizvodnji kvalitetnih vina i osvajanju vrhunskih vinskih odličja. Na području vinogorja se nalaze jedni od najuglednijih i najpriznatijih vinskih podruma kako u našoj državi tako i u inozemstvu.

1 VINSKI PODRUM ADŽIĆ	3 VINARSTVO I VINOGRADARSTVO BARTOLOVIĆ
2 VINOG. I VINARSTVO BARONICA	4 VINOG. I VINARSTVO ANDRIJA BOŠKOVIĆ

5 OPG BODEGRAJAC	9 VINOG. I VINAR. HORA
6 VINOG. I VINAR. ČAMAK	11 VINOG. I VINAR. ENJINGI
7 VINOG. I VINAR. ENJINGI	13 VINARSTVO JAKOBOVIĆ
8 GALIĆ d.o.o.	14 OG KOPILAŠ
10 VINOG. I VINAR. IVANOVIĆ	15 VINOG. I VINAR. KUTJEVO d.d. - datira od 1232. g.
12 VINOG. I VINAR. B. JAKOBOVIĆ	16 VINOG. I VINAR. LUKAČEVIĆ

17 VINSKA KUĆA MAJETIĆ	21 VINOG. I VINAR. MITROVIĆ
18 VINOG. VINAR. MILČEVIĆ	22 VINOG. I VINAR. PAVIĆ
19 VINOG. I PODR. MIHALJ	23 PODRUMARSTVO OPG PERIĆ - VELIKA
20 PODRUMARSTVO OBITELJI MIJATOVIĆ	24 OPG PERIĆ
25 VITIS, VINOGR. I VINAR.	26 OBRITNA RADNJA CECO HRVOJE SONTAKI
27 VINOG. I VINAR. ŠAG	28 OG TANDARA
29 VINOGRADARSTVO I VINARSTVO VIKTOR TEPEŠ	30 VINOG. I VINAR. ZORIĆ
31 VINOG. I VINAR. MLADENIĆ	32 VINOG. I VINAR. VASILJ

